

БИЛТЕН

11
2001

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, ноември 2001

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	6
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори	
во земјите - кандидати за прием во Европската Унија	6
Бруто домашен производ	7
Цени	8
Работна сила (според Анкетата на работната сила)	8
Надворешно-трговска размена	8
Македонија, ЕУ и Земјите кандидати за членство во ЕУ	9
Индустриско производство	15
Цени	15
Надворешно-трговска размена	17
Надворешен долг	19
Табела 3: Состојба на надворешниот долг	19
Буџетски приходи	20
Табела 4: Приходи на Централниот буџет на Република Македонија	20
Буџетски расходи	22
Табела 5: Расходи на Централниот буџет на Република Македонија	22
Табела 6: Буџет - Централна државна власт	24
Табела 7: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	25
Табела 8: Фонд за здравствено осигурување	26
Табела 9: Републички завод за вработување	27
Табела 10: Фонд за магистрални и регионални патишта	28
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	29
Табела 11: Македонска берза - извештај за тргување од 01.09 до 31.09.2001	33
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	35
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	36
Остварени даночни приходи	37
Проекти кои се финансираат од средствата од продажбата на Телеком	48

СТАТИИ

Кратки вести	55
Како да се примени фискалната политика за да се поддржи економијата во пад?	61
Мари-Елен Брикнел - Светската Банка и Република Македонија	63
Џон Јоновски - Рамковниот договор и идните инвестиции во Република Македонија	66
Проф. д-р Живко Атанасовски - Децентрализацијата и финансирањето на општините	70
Проф. д-р Михаил Петковски - Улогата на штедењето во економиите на Југоисточна Европа	75
Тони Димитриоски - УЈП во реформираниот платен систем	78
Драган Даравелски - Увоз на стоки од ЕУ и извоз на стоки во ЕУ согласно ССА	80
Горан Анастасовски - ЗПП во реформата на платниот промет во Република Македонија	86
Владимир Мијалков - Националната платежна картичка - проект со приоритет	89
Валентин Петрушевски - Централен регистар на РМ	92
Петар Дуљанов - Воведување на институционализирана форма во борба против корупцијата	94

м-р Анита Ангеловска - Основните функции на трезорскиот систем и претстојните новини	98
Александра Наќева - IAIS основни принципи на осигурување и методологија за оценување	102
Драги Тасевски - Влијанието на девизниот курс врз инфлацијата и развојот	106
Горан Анчевски - Водич за оперативна подготовка на проекти за кои се бараат заеми од меѓународните институции	113
Стефан Шапчевски - Правна сигурност на инвеститорите во нематеријализираниот систем на ЦДХВ	116
Светлана Јаневска - Остварување на меѓународна економска соработка на билатерално и мултилатерално ниво	118
Трајко Спасовски - Децентрализацијата и надзорот и ревизијата врз работењето на локалните власти	121
Иван Штериов - Берзански интеграции	125
Зоран Костовски - Постигнување најдобри резултати во работата низ континуирано образование и обука	130
Димитар Богов - Пресметка на ефективни курсеви на МКД и корелациона анализа	133
Зоран Глигоров - Царинска политика на ЕУ и можностите за пристап кон истата	139
Миро Јовановиќ - Е-концептот, утопија или стварност?	144
Менка Спасовска - Организациона поставеност на Министерството за финансии	146
J. A. Spindler i J. L. Walker - За посигурен свет, промовирајте владеење на законот и здраво банкарско работење	150
Преглед на Авторите кои зедоа учество со свои статии во Билтенот на Министерството за финансии	154

Почитувани,

Пред Вас е ноемврискиот број на билтенот на министерството за финансии, а воедно и нашиот прв јубилеен број - една година откако започнавме да го издаваме овој билтен. Немојте да се смеете, но идејата за неговото излегување „падна,, во воздух.

Мислам дека тоа се случи кога заедно со тогашниот потсекретар Зоран Ставревски, сега помошник на извршниот директор на Светската банка и мој драг пријател, се враќавме од едно патување во Македонија со малото дваесет годишно владино авионче кое не собира повеќе

од 6 луѓе и со кое подоцна имав случки кои подолго ќе ми останат во сеќавање. После два-три дена престој во странство (службено патување, кое секогаш, колку и да имам средби и настани таму каде што патувам е вистински „одмор,, за мозокот во споредба со гужвата, оптовареноста и динамиката која ја имам кога сум во Македонија), се враќавме со бавното авионче и релаксирано разговарајќи дојдовме до заклучок дека ни недостасува ваков билтен, гледајќи го тоа од повеќе аспекти. Тогаш се сеќавам на едно ливче запишав уште триесетина други идеи кои ми паднаа во текот на летот, кои мислам дека подоцна во поголем дел се реализираа. Впрочем, морам да признаам дека откако сум во Владата најдобрите идеи ги добивав кога одев на некое од моите кратки службени патувања, затоа што тоа беа речиси единствените мигови во овие три години работење во владата што откако ќе заврши работниот дел од денот попладнето немав работа (освен ако не си носев материјали од Скопје). Одамна е потврдено дека најубавите идеи не доаѓаат кога човек најмногу и најинтензивно размислува и работи (без прекин) туку кога е опуштен и релаксиран и кога најмалку очекува дека ќе му дојдат добри идеи.

Ја користам оваа прилика да им се заблагодарам на сите што учествуваа во неговата подготовка и реализација. Ги имаше од секаков вид: од професори и доктори на науки, преку бизнисмени, менаџери, искусни експерти во државната управа и консултанти до најмлади талентирани економисти кои можеби еден ден кога ќе се докажат во својата професија ќе се пофалат со тоа каде ги напишале своите први трудови.

Без разлика на титулата и годините основен

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

критериум беше квалитетот на нивните трудови. Бевме бескомпромисни кога се зборуваше за квалитетот.

Во оваа една година примивме многу убави коментари за квалитетот на овој билтен. Се надевам дека така и ќе остане. Доказ за ова ми беа и многубројните јавувања од странство (билтенот излегува на македонски и на англиски), од странски компании или новински куќи кои прашуваа колку треба да платат за да не ги исклучиме од листата на корисници, а откако ќе им кажевме дека билтенот бесплатно се дистрибуира, некои од нив знаеја да кажат: „хм, ние сепак би платиле, кажете колку, за да не се случи по некое време да не исклучите од листата,,.

Се случуваше на интервју за вработување во министерството за финансии, многу кандидати да

знаат детали за проектите на министерството за кои никој од нас не очекуваше дека ќе ги знаат. На прашањето како ги дознаеле, често многу од нив ќе речеа: „ги прочитав од почеток до крај сите Ваши билтени кои се ставени на Вашата веб страница на министерството и така....,

Билтенот пополни дел од една голема „празнина,, на информации кои излегуваат од Македонија до многу странски економски и финансиски институции, фондови, компании, информативни агенции, влади, истражувачки агенции и институти, менаџери, новинари и разни други структури кои имаат интерес за Македонија, или би можеле да имаат во иднина.

Никола Груевски

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	3.4	4.3	4.6 *
Инфлација (просек)	%	349.8	121.8	15.9	3.0	4.4	1.2	-1.1	5.8 **
Инфлација (крај на период)	%	229.6	55.4	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	6.1 **
Имплицитен дефлатор	%	442.1	151.9	17.1	2.9	3.4	1.4	2.7	7.5 *
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.8	-0.1	3.5
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3
Извоз (C.I.F.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *
Увоз (F.O.B.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.30	-0.12	-0.11 *
како % од БДП	%	0.6	-4.7	-5.0	-6.5	-7.2	-8.3	-3.2	-3.0 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.34	0.46	0.71
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	2.1	2.3	3.1	4.5 *
Надворешен долг ¹⁾	USD млд.	n.a.	n.a.	1.44	1.17	1.13	1.47	1.49	1.49
како % од БДП	%	n.a.	n.a.	32.3	26.6	30.3	39.1	39.0	40.0

1) Почнувајќи од 1998 година, согласно новата методологија препорачана од Светската Банка, вкупниот надворешен долг ги опфаќа краткорочните, среднорочните и долгорочните кредити.

* Проценка

** Во 2000 година, инфлацијата е прикажана преку трошоците на живот.

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Кандидати за прием во Европската унија	1.9	3.8	3.9	4.3	11.2	13.1	9.9	6.4	-5.8	-5.2	-5.0	-4.8
Бугарија	2.4	5.0	5.0	5.0	2.6	10.4	8.5	3.2	-5.5	-5.5	-4.4	-3.9
Кипар	4.5	5.0	4.5	4.0	1.8	4.1	2.7	2.7	-4.5	-8.0	-5.3	-4.6
Чешка република	-0.8	3.1	3.0	3.5	2.1	3.9	4.2	4.4	-3.0	-4.8	-4.7	-4.3
Естонија	-1.1	6.4	5.5	5.5	3.3	4.0	5.0	2.8	-5.8	-6.7	-7.2	-6.7
Унгарија	4.5	5.3	4.9	4.7	10.0	9.8	8.5	6.4	-4.3	-3.5	-5.1	-5.1
Латвија	1.1	5.5	6.0	6.0	2.4	2.7	2.1	3.0	-9.7	-7.2	-6.6	-5.5
Литванија	-4.2	2.7	3.2	3.8	0.8	1.0	1.3	2.6	-11.2	-6.9	-6.7	-6.3
Малта	3.5	3.2	4.3	3.3	2.5	2.5	2.5	2.5	-3.7	-3.9	-3.7	-3.1
Полска	4.1	4.1	4.0	4.5	7.3	10.1	7.0	5.0	-7.5	-6.1	-5.4	-5.0
Романија	-3.2	2.0	3.0	4.0	45.8	45.7	34.2	16.4	-3.8	-3.7	-4.4	-4.8
Словачка	1.9	2.2	3.1	4.4	1.7	12.0	6.9	6.0	-5.7	-3.6	-4.8	-4.9
Словенија	5.2	4.9	4.5	4.0	6.2	8.9	7.0	5.0	-3.9	-3.2	-2.7	-2.4

¹⁾ Годишен просек.

²⁾ Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, May 2001, International Monetary Fund, Washington D.C.

БРУТО
ДОМАШЕН
ПРОИЗВОД

Извор: Државен завод за статистика

* Проценка

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ¹⁾	3,351	3,390	3,458	3,575	3,730	3,901

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

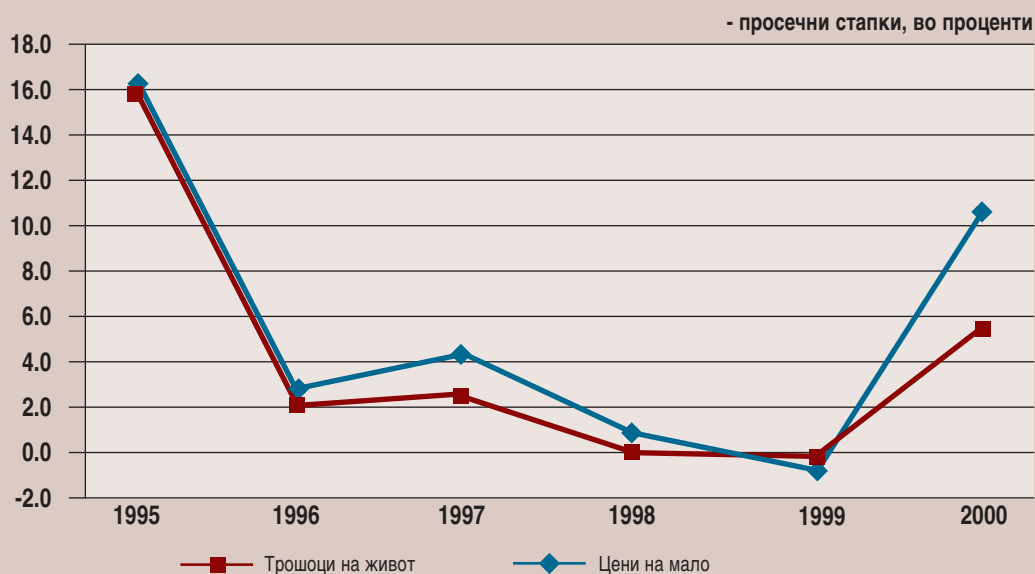
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ по жител¹⁾	1,705	1,709	1,732	1,781	1,848	1,925

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

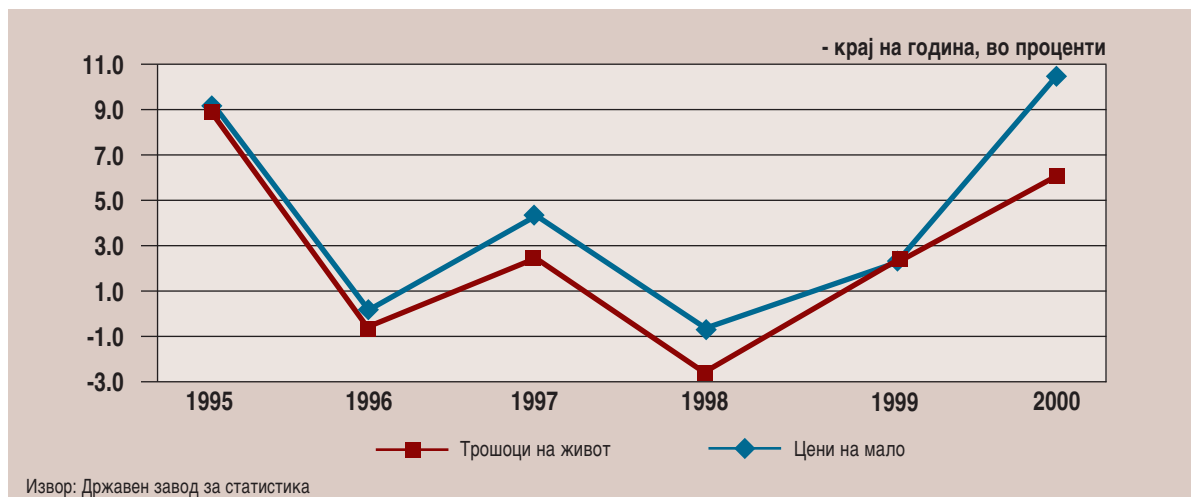
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6

Извор: Државен завод за статистика

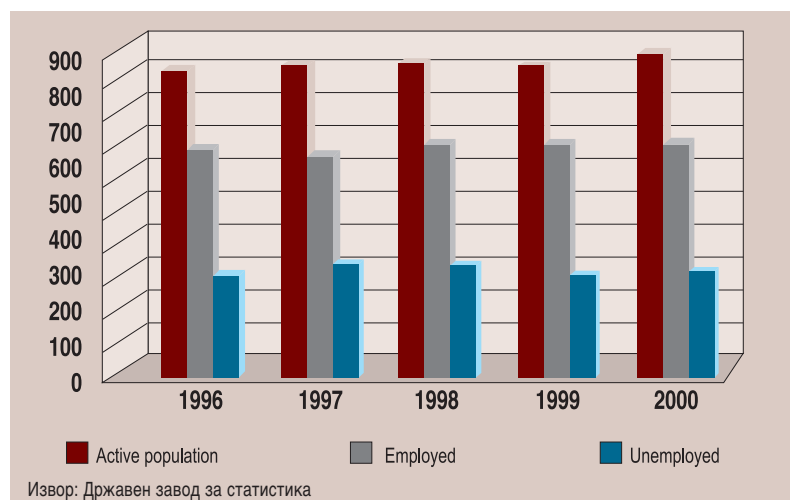
- крај на година, во проценти

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8

ЦЕНИ

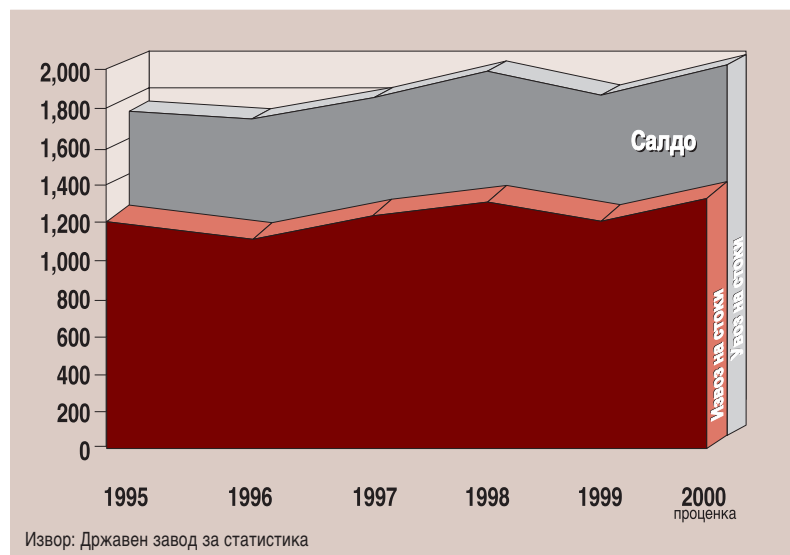

РАБОТНА СИЛА (според Анкетата на работната сила)

	- во илјади лица				
	1996	1997	1998	1999	2000
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766

1) Проценка

МАКЕДОНИЈА, ЕУ И ЗЕМЈИТЕ КАНДИДАТИ ЗА ЧЛЕНСТВО ВО ЕУ

Употреба на БДП

Вообичаено, посиромашните земји според БДП по жител употребуваат поголем дел од БДП за финална потрошувачка на домаќинствата со цел да ги задоволат основните потреби од ограничениот расположив доход. Затоа, не случајно Романија и Бугарија имаат најголемо учество на финалната потрошувачка на домаќинствата во БДП од над 70%. Од почетокот на деведесеттите години, паралелно со намалувањето на економската активност во Македонија, се забележува континуирано зголемување на учеството на финалната потрошувачка на домаќинствата во БДП. Овој процес е прекинат во 1999 година кога за првпат после подолго време учеството се спушта незначително под 70%.

Инвестициите во основни средства се клучен фактор за обезбедување на долгорочни одржливи стапки

на економски раст поради што се забележува тенденција на зголемување на ова учество во БДП кај повеќето земји кандидати. Учеството главно се движи од 24% до 30%, а исклучок од глобалните движења се Бугарија, Романија и Кипар. Во Македонија веќе подолго време инвестициите во основни средства се движат помеѓу 15% и 17% како последица на непреструктурираниот реален сектор и високите каматни стапки.

Негативниот трговски дефицит е карактеристичен за сите земји кандидати, па и за Македонија. Високиот трговски дефицит е најболната точка за Македонија и е во директна корелација со ниското производство на непреструктурираниот реален сектор од економијата.

ОСНОВНИ АГРЕГАТИ НА БДП КАКО % ОД БДП

	Финална потрошувачка на домаќинствата			Финална јавна потрошувачка			Бруто инвестиции во основни средства			Извоз			Увоз			Трговски биланс		
	1996	1998	2000*	1996	1998	2000*	1996	1998	2000*	1996	1998	2000*	1996	1998	2000*	1996	1998	2000*
Бугарија	76.6	72.9	72.2	11.9	15.1	17.6	13.6	13.2	16.2	62.9	48.0	58.5	59.8	50.9	64.1	3.1	-2.9	-5.6
Кипар	83.0	86.8	84.3	-	-	-	22.3	20.8	18.7	46.9	43.5	46.1	53.1	51.1	50.3	-6.2	-7.5	-4.2
Чешка	52.2	52.9	53.9	19.9	19.5	19.5	31.9	28.1	27.2	52.5	59.7	73.3	58.9	61.0	77.1	-6.4	-1.3	-3.8
Естонија	60.7	59.5	58.6	24.1	21.8	22.2	26.7	29.7	23.5	67.1	79.9	96.5	78.6	90.4	100.8	-11.5	-10.5	-4.3
Унгарија	51.9	50.8	51.5	22.0	21.7	22.0	21.4	23.6	24.6	38.9	50.6	62.5	39.9	52.7	66.7	-1.1	-2.1	-4.1
Латвија	67.6	64.5	62.5	21.6	21.4	18.9	18.1	27.3	24.6	50.9	51.3	45.8	59.0	64.8	54.3	-8.1	-13.5	-8.5
Литванија	66.4	63.1	64.3	18.9	24.4	21.5	23.0	24.3	18.8	53.4	47.2	45.5	63.2	59.1	51.9	-9.8	-11.9	-6.4
Малта	63.7	62.1	63.7	21.6	19.7	18.7	28.7	24.5	26.3	87.0	87.7	103.8	100.3	93.2	113.5	-13.2	-5.6	-9.7
Полска	63.3	63.6	65.0	16.4	15.4	15.4	20.7	25.1	25.3	24.3	28.2	31.2	25.8	33.4	38.1	-1.6	-5.2	-6.9
Романија	69.5	76.0	73.9	13.1	14.2	12.5	23.0	18.3	18.5	28.1	23.5	34.1	36.6	31.5	39.9	-8.4	-8.1	-5.8
Словачка	52.6	53.3	53.4	21.8	21.5	19.0	34.2	38.0	30.0	55.2	61.2	73.5	66.8	72.2	76.0	-11.6	-11.0	-2.5
Словенија	61.5	55.7	54.9	20.1	20.3	20.8	22.5	24.6	26.7	55.8	56.6	59.1	56.8	58.2	62.7	-1.0	-1.5	-3.6
Турција	69.3	67.5	69.8	11.9	12.4	13.7	25.8	24.0	21.7	22.2	23.8	23.4	28.7	27.2	30.6	-6.5	-3.5	-7.2
ЗК-13	63.5	63.3	64.6	16.0	16.0	16.1	24.4	24.6	23.5	32.8	35.3	39.3	37.6	39.9	45.4	-4.8	-4.6	-6.1
ЕУ-15	57.7	57.9	58.2	20.7	19.9	19.8	19.6	19.8	20.6	30.1	32.1	35.6	28.1	30.4	34.9	2.0	1.7	0.7
Македонија	72.1	72.4	69.7	18.1	20.3	20.6	17.4	17.4	16.6	28.2	41.2	42.2	38.5	56.1	52.2	-10.3	-14.9	-10.0

* За Македонија податоците се однесуваат за 1999 година
Извор: Еуростат и Државниот завод за статистика на РМ.

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ
ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

БДП по жител според ППП
ППП-Паритет на куповната моќ (Purchasing Power Parity) претставува паритет помеѓу валутите на различни земји утврден според куповната сила на секоја валута на домашниот пазар. ППП се утврдува преку меѓународна споредба која се спроведува секоја трета година. Притоа, се врши споредба на цените на близу 2000 производи за широка потрошувачка и инвестиции и се пресметува паритетот за секој

БДП ПО ТЕКОВНИ ЦЕНИ ВО МИЛИЈАРДИ ЕВРА СПОРЕД ППП*

	1996	1997	1998	1999	2000
Германија	1660.6	1719.8	1770.6	1845.8	1939.7
Велика Британија	1068.8	1165.7	1231.0	1297.8	1391.7
Франција	1122.0	1149.8	1204.0	1264.8	1349.2
Италија	1096.0	1138.6	1208.3	1257.1	1320.5
Шпанија	576.2	609.2	631.8	673.5	719.7
Турција	346.5	385.1	402.8	392.6	433.3
Холандија	306.7	340.6	367.2	388.1	418.7
Полска	253.9	280.3	298.2	317.2	337.9
Белгија	207.9	219.3	228.9	238.9	255.1
Шведска	165.8	175.5	182.2	191.9	203.5
Австрија	166.3	174.1	179.5	188.8	200.3
Португалија	129.7	143.7	147.2	156.4	166.8
Грција	129.3	134.2	142.0	150.6	160.8
Данска	115.9	123.0	128.4	134.5	144.4
Чешка	123.5	126.3	125.3	127.2	135.1
Романија	138.0	134.0	129.4	129.4	135.4
Финска	90.4	99.1	105.8	110.7	120.1
Унгарија	87.6	94.6	100.7	108.0	117.0
Ирска	63.0	73.6	79.3	88.4	100.8
Словачка	45.8	50.3	53.1	55.4	58.3
Бугарија	38.4	36.9	38.8	40.6	44.3
Словенија	24.2	26.2	27.6	29.7	32.0
Литванија	19.6	21.8	23.2	22.8	24.3
Луксембург	13.1	14.3	15.1	16.7	18.9
Латвија	11.6	13.0	13.7	14.2	15.6
Кипар	9.5	10.1	10.8	11.6	12.4
Естонија	9.0	10.3	10.9	11.0	12.1
Малта	3.6	3.9	4.0	4.3	4.6
ЗК-13	1111.3	1192.8	1238.4	1264.1	1362.2
ЕУ-15	6911.5	7280.4	7621.2	8003.8	8510.2
% од ЕУ-15	16.1	16.4	16.2	15.8	16.0
Македонија	7.6	7.9	8.3	8.9	9.3

Паритетот на куповната моќ е измислена валута која го исклучува влијанието на разликите во ценовните нивоа помеѓу земјите. Поради тоа, поцелесно е да се споредуваат податоците базирани на ППП отколку на официјалниот курс.
 Податоците за ППП за 1996 година се од Европската Програма за Споредба. Податоците за периодот 1997 до 2000 година се процени. По добивањето на резултатите од Европската Програма за Споредба за 1999 година, податоците за 1999 и 2000 година ќе претрпат промена.

Извор: Еуростат и проценки на Министерството за финансии

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ
 ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

донија може да се купи исто што и во Германија за 1 ДМ. Со собирање на паритетите за сите производи кои биле вклучени во споредбата се добива вкупниот Паритет на Куповната Моќ на македонскиот денар. ППП обично е понизок од официјалниот курс за понеразвиените земји, а повисок од официјалниот курс за поразвиените земји. Последната Меѓународна споредба е направена во 1999 година, но резултатите сè уште не се достапни, поради што ги користевме резултатите од 1996 година, а за 1999 и 2000 година извршивме екстраполација на податоците за Македонија. За земјите членки на ЕУ и земјите кандидати екстраполацијата е направена од Еуростат.

БДП по жител според ППП е најчесто користен податок за мерење на развиеноста на една економија и како таков многу се користи во споредбите меѓу ЕУ и земјите кандидати. Земјите кандидати имаат БДП по жител кој е 35% од БДП по жител на ЕУ. Притоа се забележува голема разноликост меѓу земјите кандидати. Додека Кипар и Словенија со 82% и 71% од просекот на ЕУ, веќе надминаа некои од најнеразвиените земји од ЕУ, дури 5 земји кандидати се наоѓаат под 30% од просекот на ЕУ. Наместо да го стеснуваат развојниот јаз помеѓу нив и ЕУ, кај најнеразвиените земји кандидати се забележува продлабочување на јазот.

Македонија во периодот 1996-2000 година го зголеми БДП по жител за 20%, со што го задржа нивото од 20% од просечниот БДП по жител на ЕУ. Со дваесет процентниот пораст, Македонија беше поуспешна од Чешка, Турција, Романија и Бугарија.

Најголем пробив во овој петгодишен период направи Ирска која со порастот на БДП по жител од 53% успеа да се искачи од дванаесетото на третото место на листата на најбогати земји на ЕУ.

производ, група на производи, агрегати на бруто домашниот производ и за бруто домашниот производ кој всушност претставува ППП за земјата. На пример, доколку цената на една векна леб во Македонија е 20 денари, а леб со ист квалитет и иста тежина во Германија чини 1 ДМ, тогаш се воспоставува паритет од 20 денари за 1 ДМ, бидејќи со 20 денари во Маке-

БДП ПО ЖИТЕЛ ВО ЕВРА, СПОРЕД ПАРИТЕТОТ НА КУПОВНАТА МОЌ (ППП*)

	во ЕВРА					ЕУ-15=100				
	1996	1997	1998	1999	2000	1996	1997	1998	1999	2000
Луксембург	31 400	33 700	35 200	38 300	42 800	170	174	173	181	190
Данска	22 100	23 300	24 200	25 300	27 100	119	120	119	119	120
Ирска	17 400	20 100	21 400	23 600	26 600	94	104	105	111	118
Холандија	19 800	21 800	23 400	24 500	26 300	107	112	115	116	117
Белгија	20 500	21 500	22 400	23 400	24 900	111	111	110	110	111
Австрија	20 600	21 600	22 200	23 300	24 700	111	111	109	110	110
Германија	20 300	21 000	21 600	22 500	23 600	110	108	106	106	105
Велика Британија	18 200	19 800	20 800	21 800	23 300	98	102	102	103	104
Финска	17 600	19 300	20 500	21 400	23 200	95	99	101	101	103
Шведска	18 800	19 800	20 600	21 700	22 900	102	102	101	102	102
Италија	19 100	19 800	21 000	21 800	22 900	103	102	103	103	102
Франција	18 800	19 200	20 100	21 000	22 300	102	99	99	99	99
Кипар	14 700	15 400	16 300	17 500	18 500	79	79	80	82	82
Шпанија	14 700	15 500	16 000	17 100	18 200	79	80	79	81	81
Португалија	13 100	14 500	14 800	15 700	16 700	71	75	73	74	74
Словенија	12 200	13 200	13 900	15 000	16 100	66	68	69	71	71
Грција	12 300	12 800	13 500	14 300	15 300	66	66	67	67	68
Чешка	12 000	12 300	12 200	12 400	13 200	65	63	60	58	58
Малта	9 400	10 100	10 500	11 100	11 900	51	52	52	52	53
Унгарија	8 600	9 300	10 000	10 700	11 700	46	48	49	51	52
Словачка	8 500	9 300	9 800	10 300	10 800	46	48	49	48	48
Полска	6 600	7 300	7 700	8 200	8 700	36	37	38	39	39
Естонија	6 100	7 100	7 500	7 700	8 400	33	36	37	36	37
Литванија	5 300	5 900	6 300	6 200	6 600	29	30	31	29	29
Латвија	4 700	5 300	5 600	5 900	6 600	25	27	28	28	29
Турција	5 500	6 200	6 300	6 100	6 400	30	32	31	29	29
Романија	6 100	5 900	5 800	5 800	6 000	33	31	28	27	27
Бугарија	4 600	4 400	4 700	4 900	5 400	25	23	23	23	24
ЗК-13	6 600	7 100	7 300	7 400	7 900	36	36	36	35	35
ЕУ-15	18 500	19 400	20 300	21 200	22 500	100	100	100	100	100
Македонија	3 842	3 962	4 131	4 387	4 613	21	20	20	21	21

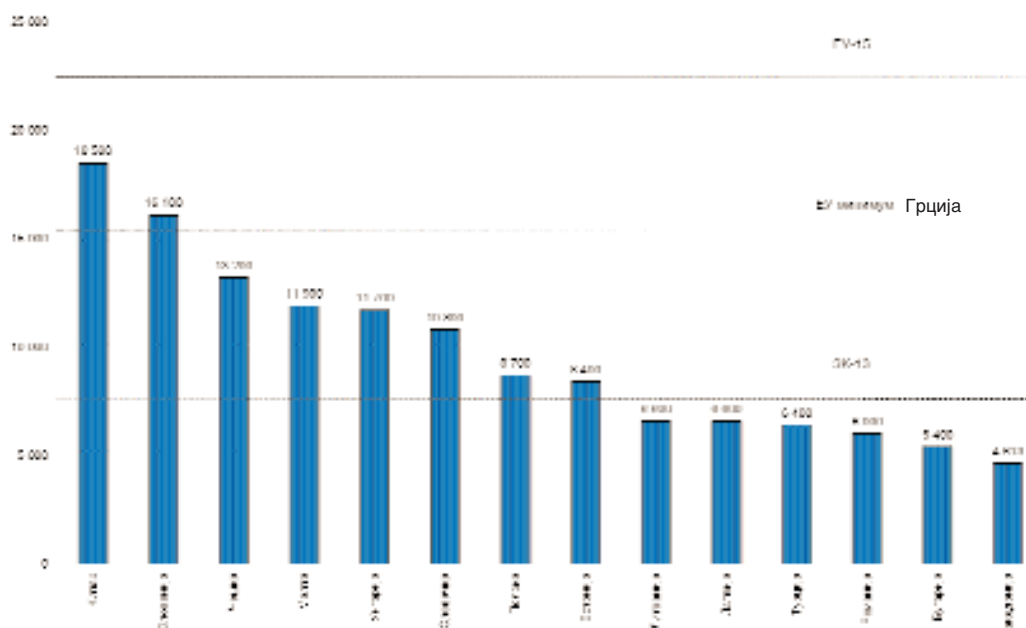
*Паритетот на куповната моќ е измислена валута која го исклучува влијанието на разликите во ценовните нивоа помеѓу земјите. Поради тоа, поцелисходно е да се споредуваат податоците базирани на ППП отколку на официјалниот курс.

Податоците за ППП за 1996 година се од Европската Програма за Споредба. Податоците за периодот 1997 до 2000 година се процени. По добивањето на резултатите од Европската Програма за Споредба за 1999 година, податоците за 1999 и 2000 година ќе претрпат промена.

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ

ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

БДП по жител во Евра според ППП, 2000 година

Средства на вработените по работник

Средствата на вработените се категорија од националните сметки и ги вклучуваат нето платите, персоналниот данок од плата, придонесите за социјално осигурување од плата, надоместоците за храна, превоз, годишен одмор, награди и слично.

Според податоците во 1998 година, македонските работници се платени една третина од просечните на-

доместоци што ги добива еден работник во ЕУ. Со тоа, Македонскиот работник е подобро платен од работниците во Бугарија, Латвија и Литванија, а приближно на исто ниво со работниците во Естонија.

Најдобро платени се словенечките работници со 70% и чешките со 60% од просечните надоместоци на работниците во ЕУ.

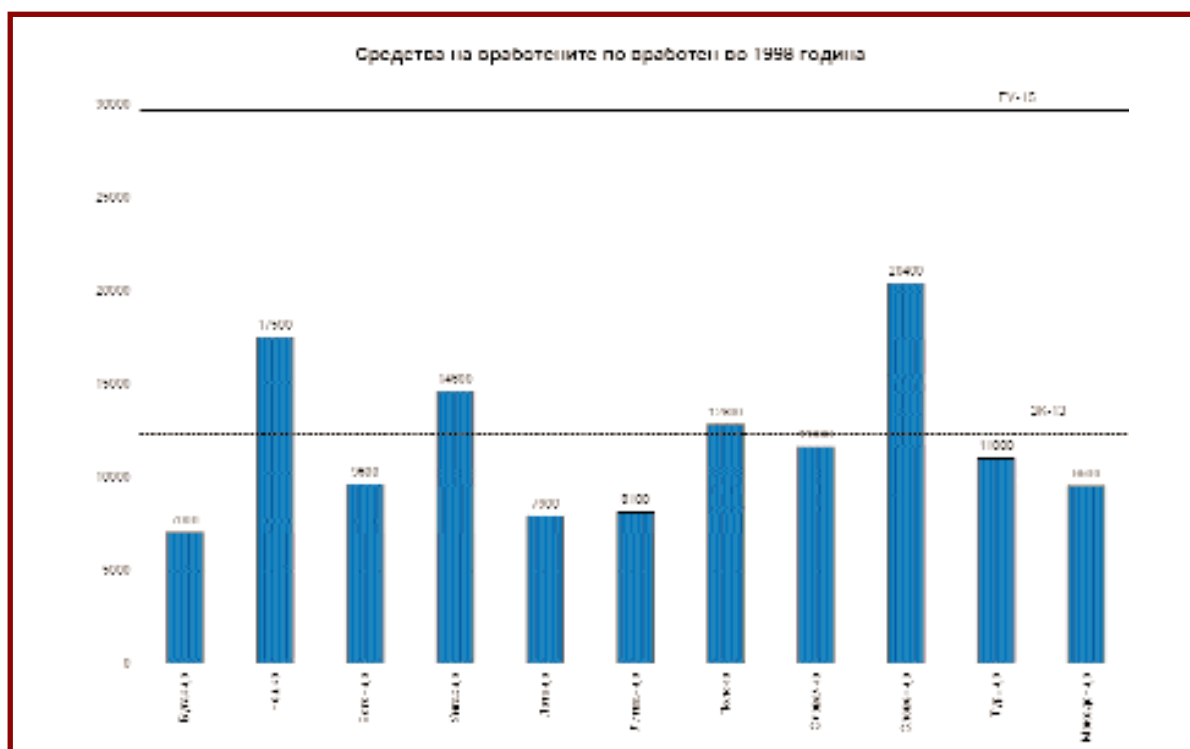
СРЕДСТВА НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО 1998 ГОДИНА

	Во Евра според паритетот и куповната моќ (ППП)							ЕУ-15 = 100						
	Земјо- делство	Инду- стрија	Градеж- ништво	Трговија транспорт и комуни- кации	Финан- сиски и деловни услуги	Јавни услуги	Вкупна економија	Земјо- делство	Инду- стрија	Градеж- ништво	Трговија транспорт и комуни- кации	Финан- сиски и деловни услуги	Јавни услуги	Вкупна економија
Бугарија	5500	7000	7200	7100	9700	6600	7000	36	21	27	28	30	23	24
Кипар	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чешка	12500	15400	19800	21800	24800	15800	17500	81	46	74	86	77	55	60
Естонија	7200	8700	8600	9600	16400	8900	9600	47	26	32	38	51	31	33
Унгарија	11600	13700	11500	14900	29000	13200	14600	75	41	43	59	90	46	50
Латвија	5500	8700	8000	7800	11300	7500	7900	36	26	30	31	35	26	27
Литванија	4900	8000	10500	7300	11600	8300	8100	32	24	39	29	36	29	28
Малта	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Полска	9900	12700	12600	11100	15500	14400	12800	64	38	47	44	48	50	44
Романија	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Словачка	8600	10700	10700	13200	28000	9500	11600	56	32	40	52	87	33	40
Словенија	18600	18700	16300	18500	24200	24700	20400	121	56	61	73	75	86	70
Турција	10300	8000	8600	9900	17700	14900	11000	67	24	32	39	55	52	38
ЗК-13	9700	11400	11000	11900	18700	13500	12200	63	34	41	47	58	47	42
ЕУ-15	15400	33400	26800	25300	32200	28700	29100	100	100	100	100	100	100	100
Македонија	9500	9700	7700	7700	14300	10700	9500	62	29	29	30	44	37	33

Извор: Еуростат и Државниот завод за статистика на РМ.

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ

ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

Продуктивност на трудот

Продуктивноста на трудот е пресметана како додадена вредност по вработен и самовработен.

Постои голема поврзаност помеѓу тоа колку еден работник создава и колку добива како надомест за својата работа. Затоа и редоследот на земјите канди-

дати е сличен како и за висината на средствата на вработените по работник. Македонскиот работник е попродуктивен од работниците во Бугарија, Латвија и Литванија, а најпродуктивни се работниците во Словенија со 71% и Чешка со 58% од просечната продуктивност на трудот во ЕУ.

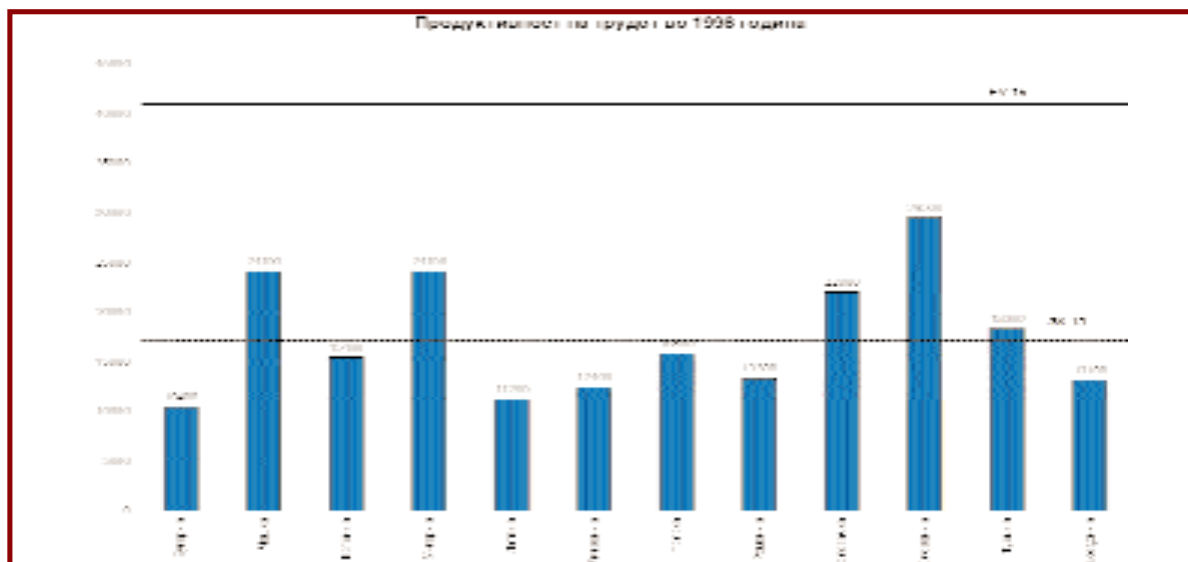
ПРОДУКТИВНОСТ НА ТРУДОТ ВО 1998 ГОДИНА

	Во Евра според паритетот и куповната моќ (ППП)							ЕУ-15 = 100						
	Земјо- делство	Индус- трија	Градеж- ништво	Трговија транспорт и комуни- кации	Финан- сиски и деловни услуги	Јавни услуги	Вкупна економија	Земјо- делство	Индус- трија	Градеж- ништво	Трговија транспорт и комуни- кации	Финан- сиски и деловни услуги	Јавни услуги	Вкупна економија
Белгија	39200	75600	50200	49300	99900	36000	56900	171	155	153	143	144	112	137
Данска	37600	45900	32500	35900	81200	29300	40300	164	94	99	104	117	91	97
Германија	23600	52200	35100	35200	112400	34100	48100	103	107	107	102	162	106	116
Грција	14400	26800	34400	30400	90200	24800	29900	63	55	105	88	130	77	72
Шпанија	25600	45900	31500	39000	79100	29300	39400	112	94	96	113	114	91	95
Франција	33400	58600	34400	39300	84700	32800	46900	146	120	105	114	122	102	113
Ирска	-	-	-	-	-	-	47300	-	-	-	-	-	-	114
Италија	24300	42500	33500	41100	81900	26700	40700	106	87	102	119	118	83	98
Луксембург	24300	70800	35400	46600	111700	49600	63500	106	145	108	135	161	154	153
Холандија	36200	64400	35100	39700	56200	30600	43200	158	132	107	115	81	95	104
Австрија	0	56100	46200	40400	97200	39300	44400	-	115	141	117	140	122	107
Португалија	12400	24400	17100	21000	52700	20900	22800	54	50	52	61	76	65	55
Финска	27900	60000	29500	40000	88100	28000	43600	122	123	90	116	127	87	105
Шведска	32700	51700	30200	34200	77700	22500	37800	143	106	92	99	112	70	91
Велика Британија	-	-	-	-	-	-	41100	-	-	-	-	-	-	99
Бугарија	8500	9800	9500	9300	47900	6800	10400	37	20	29	27	69	21	25
Кипар	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чешка	20200	25900	23600	21700	37500	17400	24100	88	53	72	63	54	54	58
Естонија	10500	12700	13400	19000	30500	12200	15400	46	26	41	55	44	38	37
Унгарија	17600	24000	17700	23100	68700	16700	24100	77	49	54	67	99	52	58
Латвија	2700	14200	12800	14500	21500	8700	11200	12	29	39	42	31	27	27
Литванија	6000	14600	14800	15500	32600	9700	12400	26	30	45	45	47	30	30
Малта	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Полска	3000	18500	22300	21000	29800	15800	15800	13	38	68	61	43	49	38
Романија	5500	15100	17400	20700	53400	9000	13300	24	31	53	60	77	28	32
Словачка	12400	20500	16700	25200	74300	14500	22000	54	42	51	73	107	45	53
Словенија	21500	28300	23600	27600	56900	27700	29500	94	58	72	80	82	86	71
Турција	7300	23900	17700	32400	70100	17400	18300	32	49	54	94	101	54	44
ЗК-13	6400	20000	19000	23800	45800	15100	17000	28	41	58	69	66	47	41
ЕУ-15	22900	48800	32800	34500	69400	32200	41500	100	100	100	100	100	100	100
Македонија	9500	11800	14100	15200	32500	12900	13100	41	24	43	44	47	40	32

Извор: Еуростат и Државниот завод за статистика на РМ.

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ

ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

Трошоци за работна сила по единица производ

Трошоците за работна сила по единица производ се пресметани како однос помеѓу средствата на вработените

добие ни од еден вработен или самовработен и додадената вредност создадена од еден вработен или самовработен. Притоа, Додадената вредност претставува новосоздадената вредност во процесот на производство и се состои од средствата исплатени на вработените, амортизацијата и нето деловниот вишок.

Според трошоците по единица производ, македонската економија е на исто ниво како и земјите кандидати за членство во ЕУ. Меѓутоа, наспроти производителите на неразменливи производи (non-tradables) кои имаат конкурентни трошоци за работна сила, индустријата која произведува разменливи производи (tradables) работи со високи трошоци на работна сила по единица производ, што ја прави исклучително неконкурентна. Причините за ниската продуктивност на трудот во македонската индустрија, треба да се бараат во непреструктурираноста на компаниите, поради што доминираат лошата организација, застарената технологија, истрошеноста на опремата и ниските инвестиции.

ТРОШОЦИ НА РАБОТНА СИЛА ПО ЕДИНИЦА ПРОИЗВОД ВО 1998 ГОДИНА

	Земјо- делство	Инду- стрија	Градеж- ништво	Трговија транспорт и комуни- кации	Финан- сиски и деловни услуги	Јавни услуги	Вкупна економија
Бугарија	0.65	0.72	0.76	0.76	0.20	0.98	0.67
Кипар	—	—	—	—	—	—	—
Чешка	0.62	0.60	0.84	1.00	0.66	0.91	0.73
Естонија	0.68	0.69	0.64	0.51	0.54	0.73	0.63
Унгарија	0.66	0.57	0.65	0.64	0.42	0.79	0.61
Латвија	2.00	0.61	0.63	0.54	0.53	0.86	0.71
Литванија	0.82	0.55	0.71	0.47	0.36	0.86	0.65
Малта	—	—	—	—	—	—	—
Полска	3.33	0.68	0.56	0.53	0.52	0.91	0.81
Романија	—	—	—	—	—	—	—
Словачка	0.70	0.52	0.64	0.52	0.38	0.66	0.53
Словенија	0.86	0.66	0.69	0.67	0.43	0.89	0.69
Турција	1.41	0.33	0.49	0.31	0.25	0.86	0.60
ЗК-13	1.51	0.57	0.58	0.50	0.41	0.89	0.72
ЕУ-15	0.67	0.68	0.82	0.73	0.46	0.89	0.70
Македонија	1.00	0.82	0.55	0.51	0.44	0.83	0.72

Извор: Еуростат и Државниот завод за статистика на РМ.

ЗК-13 – просек на 13 земји кандидати за прием во ЕУ

ЕУ 15 – просек на 15 земји членки на ЕУ

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

ЦЕНИ

Во септември 2001 година, по пет месечниот пад е регистрирана зголемена индустриска активност во однос на претходниот месец за 3%, која се должи на зголемувањето на производството на материјалите за репродукција за 4,1% и на стоката за широка потрошувачка за 3,8%. Истовремено, средствата за работа бележат намалување за 11,2%.

Од вкупно 32 индустриски гранки, во споредба со август производството е поголемо во 12 гранки и тоа најзабележителен пораст е евидентиран кај црната металургија (за 99,5%), производството на нафтени деривати (за 62,7%) и преработката на хемиски производи (за 36,1%).

Во периодот јануари-септември, во однос со истиот период од претходната година, индустриското производство е намалено за 10,6% и тоа како резултат на падот на производството на материјалите за репродукција (за 15,5%) и на стоката за широка потрошувачка (за 6,5%), додека средствата за работа се зголемени за 34,9%.

На годишно ниво индустриското производство е намалено за 17,4%, пред сè, поради падот на производството на неметални минерали (за 56,1%), производството на нафтени деривати (за 48,9%) и металопреработувачка дејност (за 38,4%).

Трендот на опаѓање на цените на мало и на трошоците на живот продолжи и во октомври. На месечна основа, тие забележаа пад во однос на септември од 0,5%, односно 0,2%. На релативно високото месечно опаѓање на цените на мало, значајно влијаеше поизразениот пад на цените на производите во групата стоки, која, има поголемо учество во вкупната структура на производи и услуги кои статистички се следат. Кај цените на мало, групата стоки забележа пад од 0,7%, додека кај трошоците на живот намалувањето изнесува 0,3%. Наспроти ова, групата услуги и кај цените на мало и кај трошоците на живот забележа пораст од 0,3%.

Со оглед на остварените движења во октомври, кај цените на мало и кај трошоците на животот во периодот јануари-октомври 2001 година споредено со истиот период лани е евидентиран речиси еднаков пораст, и тоа 5,9% кај цените на мало и 5,8% кај трошоците на животот.

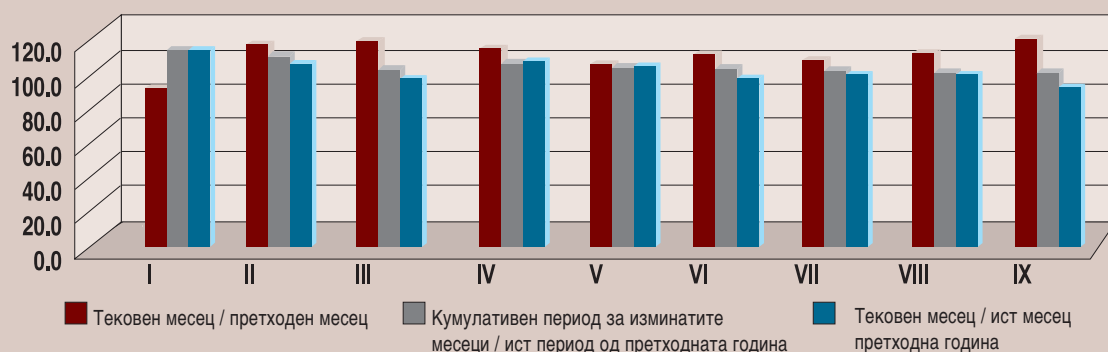
Гледано по сите основи (месечно поместување, нов пораст и кумулативен пораст), релациите на релативните односи на цените, односно трошоците на живот се скоро истоветни. Имено, кај цените на мало, по сите споменати основи е забележано опаѓање на цените или пак подпросечен пораст во однос на вкупно остварениот кај индустриските производи (непрехранбените индустриски производи) и кај пијалаците, додека кај трошоците на живот опаѓање е забележано кај тутунот и пијалаците, облеката и обувките и хигиената и здравјето.

Врз ваквите движења на цените на мало и трошоците на живот, најголемо влијание имаше стабилноста на цените на производите и услугите кои се под одреден режим на контрола, а во тие рамки стабилноста на цената на електричната енергија (во оваа година не се применуваше тарифниот систем).

За овогодишните движења на цените на мало и трошоците на живот гледано од динамичен аспект, е карактеристична уште една специфичност споредено со движењата во претходните години. Имено, наместо вообичаениот пад, остварен е пораст во август, а опаѓање во септември и во октомври, кога вообичаено се остварува повисок пораст.

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

2001 година (по месеци) - индекси									
Индустриско производство	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Тековен месец / претходен месец	75.5	104.7	106.2	101.0	94.4	98.2	96.1	99.4	103.0
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	100.4	96.6	91.3	92.5	92.8	91.2	90.7	90.4	89.4
Тековен месец / ист месец претходна година	100.4	93.2	83.1	96.0	93.8	84.2	87.6	87.7	82.6

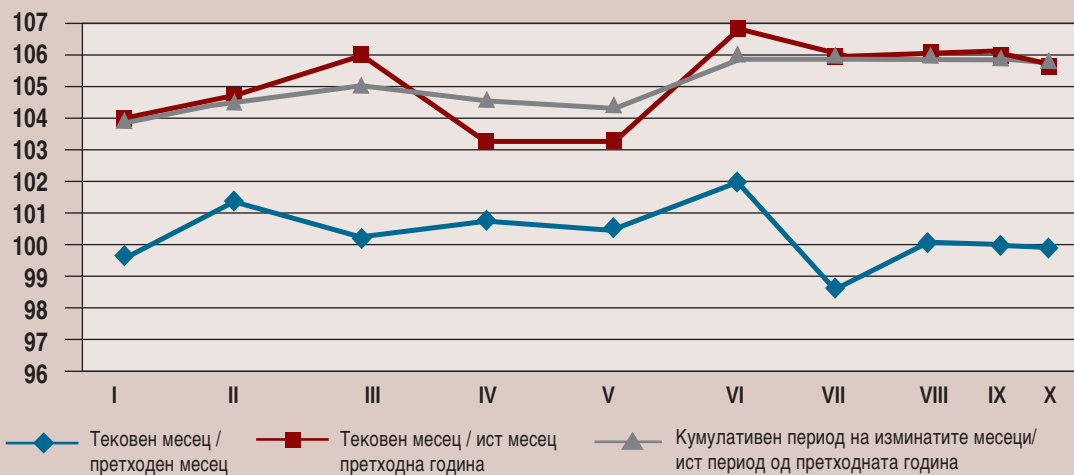
Извор: Државен завод за статистика

ТРОШОЦИ НА ЖИВОТ

2001 година (по месеци)

- индекси

Трошоци на живот	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Тековен месец / претходен месец	99.7	101.3	100.1	100.9	100.5	102.0	98.3	100.2	99.9	99.8
Тековен месец / ист месец претходна година	104.1	104.7	106.0	103.2	103.2	106.9	106.0	106.6	105.5	104.7
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	104.1	104.4	105.0	104.7	104.6	106.0	106.0	106.0	105.9	105.8

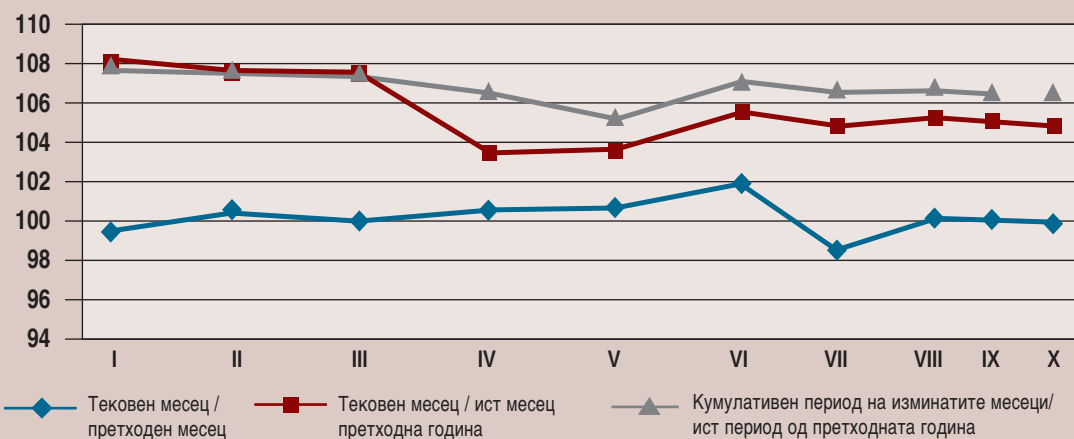
Извор: Државен завод за статистика

ЦЕНИ НА МАЛО

2001 година (по месеци)

- индекси

Цени на мало	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Тековен месец / претходен месец	99.5	100.4	100.0	100.3	100.5	101.9	98.6	100.4	99.9	99.5
Тековен месец / ист месец претходна година	108.0	107.4	107.5	103.5	103.2	105.8	104.7	105.4	104.7	103.9
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	108.0	107.7	107.6	106.7	104.6	106.9	106.5	106.3	106.2	105.9

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Надворешно-трговската размена на Република Македонија во септември 2001 година беше под силно влијание на влошената безбедносна состојба во државата. Така, стоковната размена со странство во месец септември изнесуваше 232,6 милиони долари, што споредено со август претставува зголемување од 22,5 милиони долари, односно за 10,7%. Од друга страна, на годишна основа (јануари-септември 2001 / јануари-септември 2000 година), регистрирано е намалување на надворешно-трговската размена за 18,9%.

Извозот на стоки од Република Македонија во септември 2001 година достигна 106,3 милиони долари, зголемувајќи се за 13,9 милиони долари, односно за 15% на месечна основа. Споредено на годишна основа, извозот на македонски стоки е намален за 119,3 милиони долари, т.е. за 12%.

Вредноста на увезените стоки во Република Македонија во септември 2001 година изнесуваше 126,3 милиони долари, што претставува зголемување од 8,5 милиони долари или 7,2% во однос на претходниот месец. Меѓутоа, на годишно ниво (јануари-септември 2001 / јануари-септември 2000 година), е регистриран пад на увозот во износ од 363 милиони долари, односно за 23,4%.

Ваквото движење на извозот и увозот на стоки во септември 2001 година резултираше со дефицит во стоковната размена со странство во износ од 20 милиони долари. Притоа, во однос на август, дефицитот се намали за 3,2 милиони долари.

Обемот на стоковната размена на Република Македонија со странство, кумулативно, во периодот јануари-септември 2001 година изнесува 2.065,9 милиони долари и е за 18,9% помал во однос на истиот период претходната година. Притоа, извозот во вкупната размена учествува со 42,2%, додека увозот со 57,8%. Покриеноста на увозот со извоз е 73,1%, а салдото на размената е негативно и изнесува 320,9 милиони долари.

Во периодот јануари-септември оваа година, најголемо учество во извозот имаа разните готови производи (33,1%), производите класирани според материјалот (32,6%) и пијалаците и тутунот (9,8%), додека кај увозот доминираа разните трансакции и неспом-

ната стока (25,9%), машините и транспортните уреди (15,7%) и минералните горива и масла (14,7%).

Набљудувано според економската намена на стоките, во првите девет месеци од годината, извозот на производи за репродукција достигна 427,5 милиони долари (49%), а веднаш потоа следи извозот на производи за широка потрошувачка со 423,4 милиони долари, односно 48,5%. На страната на увозот се зголемува учеството на увозот на производи за репродукција (68,5%) за сметка на увозот на стоки за широка потрошувачка (19,4%) и средства за работа (11,5%).

Анализирано според производи, во разгледуваниот период, најголеми приливи се остварени од извозот на топловалани производи од железо (66 милиони долари), женски блузи и кошули (46,6 милиони долари) и машки кошули од памук (42,5 милиони долари). На страната на увозот, доминираат нафтата и маслата (96,5 милиони долари) и моторните возила (21,7 милиони долари).

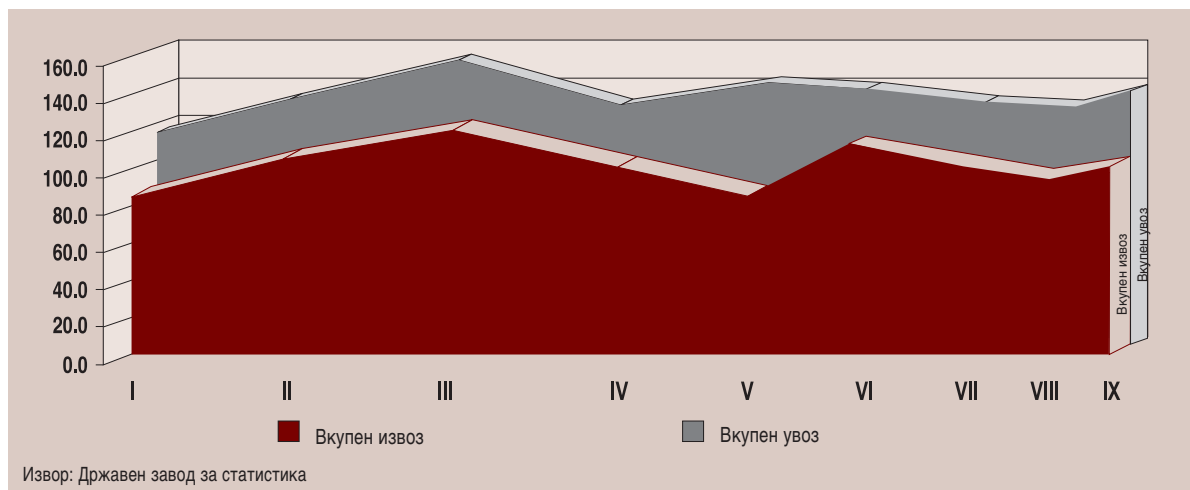
Структурата на извозот и увозот од аспект на географската насоченост во првите девет месеци од годината, не бележи позначајни промени. Следствено, групацијата на развиени земји и понатаму е најголем трговски партнер на Република Македонија, со учество од 62,9% во извозот и 51,1% во увозот. Притоа, најголем дел од извозот на македонски стоки се остварува во земјите членки на ЕУ (48,5%), а на републиките на поранешна СФРЈ отпаѓаат 31%. Истовремено, доминира увозот на стоки од земјите членки на ЕУ (41,8%), по што следуваат земјите на Централна и Источна Европа (24,5%) и републиките на поранешна СФРЈ (18,9%).

Набљудувано по одделни земји, Германија и понатаму е најзначајниот трговски партнер на Република Македонија со учество од 16,4% во вкупната размена (21,1% во извозот и 12,9% во увозот), а потоа следува СР Југославија со 14,8% (22,8% кај извозот и 9% кај увозот), додека Грција е третиот трговски партнер на Република Македонија со учество од 10%. Од останатите земји, поголемо е учеството на Италија (6,5%), Русија (5,9%), САД (5,8%), Словенија (4,8%) итн.

2001 година (по месеци)

- во милиони САД долари

Надворешно - трговска размена	I - XII 2000	I - VI 2001	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупен извоз	1319	576.9	82.0	98.8	110.8	95.6	88.9	100.6	96.7	92.3	106.3
Вкупен увоз	2085	810.4	117.6	129.5	150.0	130.5	141.5	137.9	130.6	115.5	126.3
Салдо	-766	-233.5	-35.6	-30.7	-39.2	-34.9	-52.6	-37.3	-33.9	-23.2	-20.0

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на долгорочни и среднорочни кредити на крај на септември 2001 година бележи пад од 14.6 милиони долари (или околу 1%) во однос на состојбата на долгот на крајот на 2000 година, достигнувајќи на тој начин ниво од 1.413 милиони долари.

Најголем дел од надворешниот долг (или 70,5%) е спрема официјалните (мултилатерални и билатерални) кредитори и е во висина до 996.6 милиони долари, додека долгот кон приватните кредитори изнесува 416.4 милиони долари, (или 29,5% од вкупниот надворешен долг).

Во рамките на долгот кон официјалните кредитори, Република Македонија должи 704.4 милиони долари кон мултилатералните кредитори, односно 70,7% од вкупниот долг кон официјалните кредитори, што во споредба со состојбата на долгот на крајот на минатата година претставува пад од околу 4.5 милиони долари.

Кај билатералните кредитори остварено е намалување на долгот од 24.1 милиони долари, и изнесува 292.2 милиони долари. Ова намалување се должи пред сè на забрзаната динамика на отплата на долгот спре-

ма Парискиот клуб на кредитори. Треба да се спомене дека од септември минатата година Република Македонија започна со редовно сервисирање на доспеаните обврски кон земјите од Парискиот клуб на кредитори.

Во однос на приватните кредитори, споредено со крајот на 2000 година, во до крај на септември оваа година остварен е пораст на долгот во износ од 14 милиони долари. Ова се должи пред сè на зголемувањето на долгот на комерцијалните банки спрема Лондонскиот клуб на кредитори.

Треба да се спомене фактот дека предвидено е постепено намалување на постоечкиот дефицит во платниот биланс и внимателно дизајнирање на натамошното задолжување на земјата, особено во однос на кредитното задолжување под неконцесионални услови.

Според планот на отплата на обврските во периодот од 01.10-31.12.2001 година, на нето основа треба да се платат обврските во износ од 43.5 милиони долари од што 35.3 милион долари се обврски по доспеана главница, а 8.2 милиони долари се обврски по доспеана камата.

СОСТОЈБА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(по користени среднорочни и долгорочни кредити и заеми)

Во милиони САД долари	31.12.	31.12.	31.12.	30.09.	План на отплата 01.10 - 31.12.2001		
	1998	1999	2000	2001	главнина	камата	вкупно
	1	2	3	4	5	6	7
1. ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	1,004.2	1,030.8	1,025.2	996.6	17.9	7.3	25.2
1.1. Мултилатерални кредитори	683.7	713.7	708.9	704.4	15.8	6.3	22.1
1.1.1 IMF	114.2	113.2	81.6	73.8	1.3	0.6	1.8
1.1.2 IBRD	114.8	116.8	116.5	123.9	0.5	1.6	2.1
1.1.3 IFC	55.5	56.9	57.1	39.4	7.3	1.5	8.8
1.1.4 IDA	179.1	221.9	245.7	255.7	0.0	0.5	0.5
1.1.5 EIB	54.3	68.3	67.4	78.1	0.0	0.8	0.8
1.1.6 EUROFIMA	21.9	17.1	16.7	13.5	0.0	0.1	0.1
1.1.7 Совет на Европска развојна банка	4.8	4.6	7.0	5.9	0.0	0.1	0.1
1.1.8 EBRD	90.1	72.3	76.6	64.9	6.7	1.2	7.9
1.1.9 Европска Унија	48.1	40.8	37.2	45.7	0.0	0.0	0.0
1.1.10 IFAD	0.8	1.7	3.1	3.7	0.0	0.0	0.0
1.2. Билатерални кредитори	320.5	317.1	316.3	292.2	2.1	0.9	3.0
1.2.1. Париски клуб на доверители	312.6	279.6	264.5	239.9	0.6	0.3	0.9
1.2.2. Новосклучени кредити	7.9	37.5	51.8	52.3	1.5	0.6	2.1
2. ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	394.4	407.7	402.4	416.4	17.4	0.9	18.3
2.1. Комерцијални банки (Лондонски клуб)	243.1	250.2	252.7	261.6	0.0	0.0	0.0
2.2. Останати	151.3	157.5	149.7	154.8	17.4	0.9	18.3
2.2.1. Банки и финансиски институции	124.5	131.6	118.8	124.1	15.6	0.6	16.1
2.2.2. Претпријатија (приватни кредитори)	26.7	25.9	30.9	30.6	1.8	0.4	2.2
ВКУПНО (1+2)	1,398.6	1,438.5	1,427.6	1,413.0	35.3	8.2	43.5

Извор: Народна банка на Република Македонија и интерни податоци на Министерството за финансии.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Вкупните приходи на централниот буџет на Република Македонија во периодот јануари-октомври 2001 година достигнаа ниво од 42,228 милиони денари, што претставува 55,7% од вкупно планираните приходи за 2001 година согласно Ребалансот на буџетот.

Сè чини дека во месец октомври конечно е сопреен трендот на намалување на буџетските приходи кој беше присутен во изминатиот период. Имено, остварени се 5,555 милиони денари, што претставува највисок износ на буџетски приходи наплатени оваа година. Овој износ во најголем дел се должи на високата наплата на даночните приходи, кои партиципираат со цели 95,8% во вкупните буџетски приходи за октомври 2001 година. Во изминатиот период, ова учество на даночните приходи беше нешто помало и изнесуваше 89,8%.

Инаку, повисоки износи на приходи се евидентирани, без исклучок, кај сите видови на даноци, што делумно е резултат и на засилената кампања за зголемени прекршочни и кривични пријави за ненадмирување на даночните обврски. Меѓутоа, споредено со истиот период минатата година, даночните приходи сепак бележат намалување.

Повторно е најголемо учеството на даноците на потрошувачката - данокот на додадена вредност и акцизите. Од данокот на додадена вредност во периодот јануари-октомври се наплатени 13,723 милиони денари или 75,2% од планираните. Споредено со просечното месечно остварување од ДДВ во периодот јануари-октомври 2001 во износ од 1,372 милиони денари, реализираните приходи во октомври во износ од 2,020 милиони денари се повисоки за дури 47,2%. Притоа, во октомври 2001 година извршен е поврат на ДДВ во износ од 455 милиони денари што претставува зголемување од 6,1% во однос на минатиот месец.

Што се однесува до акцизите, во десетте месеци од 2001 година се наплатени 8,909 милиони денари или 74,2% од планираните. Кај акцизните приходи, доминантно е учеството на акцизите од нафтените деривати од кои во разгледуваниот период се наплатени 5,666 милиони денари. Ваквото остварување е за 14,8% или 982 милиони денари пониско во споредба со планираното, што заедно со намалените приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во износ од 236 милиони денари, е главната причина за потфрлувањето на вкупните приходи од акцизи. Единствено зголемување на акцизните приходи е евидентирано кај тутунските преработки, каде приходите се за 20,5% повисоки од планираните.

Кај директните даноци - персоналниот данок на доход и данокот на добивка, состојбата со наплатените приходи е

нешто подобра. За десетте месеци од 2001 година се остварени 8,358 милиони денари или 82,2% од планираните. Од овој износ, на персоналниот данок на доход отпаѓаат 5,853 милиони денари што претставува намалување од 32,3% во однос на истиот период минатата година, кое реално и се очекуваше со однос на измените на Законот за персоналниот данок на доход направени во февруари оваа година. Останатите 2,505 милиони денари се резултат на данокот на добивка, што претставува реализација на планираните приходи од 84,2%. Притоа, 34,9% претставуваат данок на добивка од правни лица со општествен капитал, 64,9% се данок на добивка од правни лица со приватен капитал, додека само 0,2% претставуваат данок на добивка од физички лица кои вршат регистрирана дејност.

Од данокот од меѓународна трговија и услуги - царините и другите увозни давачки, во периодот јануари-октомври 2001 година се наплатени 4,795 милиони денари или 63,9% од вкупно планираните приходи по овој основ. Намалувањето на приходите од царините, како во однос на планираните, така и во однос на минатогодишните е резултат на намалениот обем на увоз во земјата, предизвикан од политичко-безбедносната состојба во изминатиот период. Од друга страна, за одбележување се високите приходи од царина реализирани во октомври 2001 во износ од 641 милион денари што претставува зголемување од 49,4% споредено со септември оваа година.

Од останатите даночни приходи, сигнификантно е значењето на новововедениот данок на финансиски трансакции, со остварени 1,923 милиони денари или 83,7% од планираните. Имајќи го во предвид просечниот месечен износ од 481 милион денари кој се остварува од овој данок, може да се констатира дека данокот на финансиски трансакции зазема сè позначајно место во структурата на вкупните даночни приходи.

Освен даночните приходи, позначаен прилив на средства во Буџетот на РМ е евидентиран од неданочните приходи во износ од 2,954 милиони денари или 77,6% од планираните. Во рамките на неданочните приходи, главно учество имаат приходите од јавни финансиски и нефинансиски институции (камати, Агенција за санација на банки и сл.), такси и надоместоци (парични казни, судски и административни такси) како и други владини услуги.

Во октомври 2001 година, не е евидентирано дополнително задолжување на Република Македонија кај меѓународните развојни агенции.

ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 и 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на приходи	Остварено во 2000 година		Ребаланс		Остварено во		Остварени приходи по месеци											
	Јануари-Декември 2000 година	3	Бюџет 2001 година	Јануари-Октом. 2001 година	5	Јануари 2001 година	Февруари 2001 година	Март 2001 година	Април 2001 година	Мај 2001 година	Јуни 2001 година	Јули 2001 година	Август 2001 година	Септември 2001 година	Октомври 2001 година			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ ИЗВОРНИ ПРИХОДИ ДАНОЧНИ ПРИХОДИ Данок од доход, од добивка и од капитални добивки Персонален данок од доход Данок од добивка Домашни даноци на стоки и услуги Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000) Акцизи Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки) Увозни давачки	63,097	50,209	75,842	42,228	4,508	4,156	4,736	3,766	3,936	3,652	4,341	3,601	3,977	5,555				
	56,760	46,218	54,292	40,877	4,446	3,504	4,704	3,738	3,828	3,310	4,311	3,577	3,945	5,514				
	51,120	42,228	50,484	37,923	4,261	3,256	4,091	3,463	3,310	3,059	4,016	3,405	3,739	5,323				
	13,586	11,000	10,166	8,358	926	890	1,041	768	745	802	756	746	728	954				
	10,793	8,648	7,191	5,853	715	575	583	587	558	591	551	559	521	613				
	2,793	2,352	2,975	2,505	211	315	458	182	188	211	205	187	207	341				
	29,733	24,797	30,251	22,631	2,900	1,859	2,544	2,362	1,906	1,602	2,401	1,821	2,111	3,126				
	17,452	14,484	18,251	13,723	2,252	1,042	1,585	1,298	1,056	655	1,383	1,148	1,225	2,080				
	12,281	10,311	12,000	8,909	647	817	960	1,064	850	947	1,019	673	886	1,046				
	7,733	6,371	7,500	4,795	424	457	500	289	655	649	364	387	429	641				
Други увозни давачки и такси Други даноци Други даноци кои не се класифицирани на друго место Данаци од специфични услуги Комунални даноци Такси за користење или дозволи за вршење на дејност Дозволи за вршење дејност Такса за моторни возила Данок на финансиски трансакции НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ Претприемачки приход и приход од имот Профит од дополнителни активности на Владини институции Приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции Други приходи од имот Такси и надоместоци Парични казни Судски такси Административни такси Други Владини услуги Други неданочни приходи КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ Продажба на капитални средства Продажба на земјиште и нематеријални вложувања ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ Трансфери од други нивоа на власт Донации од странство Општи и тековни донации ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО Меѓународни развојни агенции Задолжувања кај меѓународни развојни агенции	6,040	4,997	5,900	3,761	338	361	365	215	509	528	291	290	338	526				
	1,693	1,347	1,600	1,033	86	96	135	74	146	121	72	97	91	115				
	63	59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
	63	59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
	5	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
	5	2	10	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
	0	0	260	214	11	50	6	44	3	6	6	17	2	18	58			
	0	0	246	200	10	48	4	43	2	5	5	15	0	17	56			
	0	0	14	15	1	2	2	1	1	1	1	2	2	1	2			
	-	-	2,297	1,923	-	-	-	-	-	-	-	477	449	453	544			
3,023	2,888	3,808	2,954	185	248	613	275	518	252	294	294	172	206	191				
1,133	982	2,063	1,677	84	124	395	152	381	126	167	167	87	100	61				
15	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
697	667	1,976	1,037	52	70	320	67	296	54	72	96	17	47	18				
421	299	87	640	33	54	75	85	85	72	71	69	53	43	43				
1,216	1,024	1,200	838	70	69	109	92	89	90	91	58	79	91	91				
170	136	150	91	17	5	8	9	8	8	8	14	4	7	11				
495	420	500	356	17	32	48	40	40	40	38	36	23	39	43				
551	465	550	392	35	32	53	43	43	41	44	42	31	34	37				
325	259	500	417	28	47	105	27	27	47	33	38	26	29	37				
349	309	45	20	3	8	3	3	3	2	2	-2	1	-2	2				
2,617	1,416	10,042	333	62	33	32	27	27	29	31	21	25	32	41				
2,617	1,416	10,027	315	60	31	31	27	27	28	30	20	19	30	39				
0	0	15	21	2	3	1	0	0	1	1	1	6	2	3				
4,155	2,455	6,897	409	0	12	0	0	0	78	310	9	0	0	0				
717	717	5,872	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
3,438	1,739	1,025	409	0	12	0	0	0	78	310	9	0	0	0				
3,438	1,739	1,025	409	0	12	0	0	0	78	310	9	0	0	0				
2,182	1,536	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
2,182	1,536	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
2,182	1,536	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0	0	0	0				

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

Во првите 10 месеци од 2001 година вкупните расходи на централниот буџет изнесуваа 55.431 милион денари, што претставува 73,1% во однос на планот за целата година. Во споредба со истиот период во 2000 година регистриран е пораст од 41,9%, како резултат на зголемените трошоци за национална безбедност, за решавање на ургентни проблеми поврзани со влошената безбедносна состојба (згрижување на раселените лица) и сл.

За плати и надоместоци во разгледуваниот период се исплатени 13.541 милиони денари, што во споредба со проектираната маса на плати за 2001 претставува 82,1%. И покрај зголемените трошоци поврзани со интензивниот ангажман на безбедносните сили, масата на плати е повисока за 1,4% во споредба со истиот период минатата година, пред сè, како резултат на спроведените реформи на јавната администрација.

Поради високиот процент на искористеност на планираните средства за стоки и услуги, како резултат на актуелната состојба во земјата и неминовната потреба од дополнителни трошоци за национална безбедност, иницијално проектираниот износ беше ревидиран. Така, од планираните 20.770 милиони денари за стоки и услуги, според ребалансираниот буџет, во првите десет месеци од годинава се извршени 16.051 милиони денари, или 77,3% во однос на планот. Во рамките на структурата на оваа категорија трошоци најзабележлив е порастот на трошоците за материјали, на кои во разгледуваниот период отпаѓаат 64,9% од вкупните трошоци за стоки и услуги.

Во периодот јануари-октомври 2001 година тековните трансфери од централниот буџет изнесуваа 14.261 милиони денари, односно 73,2% во однос на планот за целата година. Најголем дел од нив беа насочени кон Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (4.340 милиони денари), Републичкиот завод за вработување (3.054 милиони денари), трансфери по основ на социјални програми (2.639 милиони денари) итн. Истовремено како поддршка на реформите во јавната администрација во периодот јануари-октомври 2001 година се исплатени 822 милиони денари, односно 87,8% во однос на проектираните средства за 2001 година. Со оглед на актуелната состојба и забавената динамика на структурните реформи, соодветните тековни трансфери од централниот буџет бележат низок процент на искористеност, односно само 9,6%

во однос на првично проектираните 1.088 милиони денари.

Во разгледуваниот период каматните плаќања беа остварени во износ од 3.777 милиони денари, што во споредба со годишниот план претставува остварување од 87,5%. Имајќи го предвид соодносот на надворешниот и домашниот долг, како и амортизациониот план за тековната година, најголемиот дел од каматните плаќања се по основ на надворешен долг (79,4%). Каматните плаќања по домашни кредити во висина од 779 милиони денари, главно, се камати за издадени обврзници за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните по кои гарант е Република Македонија (306 милиони денари), камати по т.н. голема обврзница (168 милиони денари) и сл.

Во разгледуваниот период капиталните трошоци беа извршени во износ од 4.353 милиони денари, односно 38,8% во однос на планот за целата година. Нискиот процент на извршување на оваа категорија трошоци исклучиво се должи на одложувањето на имплементацијата на приоритетните инвестициони проекти, чие финансирање е предвидено да биде преку искористување на дел од приходите од приватизација на „Македонски телекомуникации“. Со оглед на актуелната состојба, иницијалната финансиска конструкција на проектите е коригирана, при што нивниот вкупен износ за 2001 година е проектиран на 2.763 милиони денари, односно за 39,9% помалку.

Меѓутоа, во споредба со истиот период минатата година, капиталните трошоци од централниот буџет бележат пораст од 27,2%. Притоа, за купување на капитални средства во периодот јануари-октомври 2001 година беа искористени 2.802 милиони денари, од кои најголемиот дел беа наменети за купување на постројки, опрема и машинерија (30,1%), како и за изградба и реновирање (28,0%). Капиталните трансфери во разгледуваниот период изнесуваа 1.551 милиони денари, во чии рамки како позначајни расходни категории се издвојуваат трансферите наменети за програмата за патишта и трансферите наменети за програмата за инвестиции во земјоделието.

Во текот на октомври 2001 година не е регистрирана отплата на главница ниту по домашен ниту по надворешен долг, така што исплатените средства за амортизација остануваат на минато месечниот кумулативен износ од 3.259 милиони денари.

РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 и 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на расходи	Остварено во 2000 година				Ребаланс	Остварено во		Остварени расходи по месеци																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	Јануари-Декември 2000 година		Јануари-Октом. 2001 година			Јануари-Октом. 2001 година		Остварени расходи по месеци																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	2	3	4	5		6	7	8	9	10	11	12	13	14	15																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
1																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	

* Податоците не се конечни.

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001	2001
	Завршна сметка	Завршна сметка	Буџет	Ребаланс
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	63,096,945,248	60,979,525,000	75,842,074,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	56,760,081,178	53,922,000,000	64,334,443,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	51,120,246,281	49,728,000,000	50,484,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,585,772,246	10,815,000,000	10,166,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,792,594,721	7,789,000,000	7,191,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,793,156,390	3,026,000,000	2,975,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	21,135	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,733,381,929	31,248,000,000	30,251,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	7,055,788,708	0	0
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	10,396,551,663	18,254,000,000	18,251,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,281,041,470	12,994,000,000	12,000,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	7,733,381,467	7,595,000,000	7,500,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	6,040,495,875	5,911,000,000	5,900,000,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,692,885,592	1,684,000,000	1,600,000,000
Други даноци	123,627,594	62,644,972	60,000,000	0
Даноци од специфични услуги	7,464,030	5,065,667	10,000,000	10,000,000
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	-	-	0	260,000,000
Данок на финансиски трансакции	-	-	0	2,297,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	5,639,834,897	4,194,000,000	13,850,443,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,133,367,383	1,287,000,000	2,063,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,215,770,217	1,420,000,000	1,200,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	324,812,933	200,000,000	500,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	349,306,600	400,000,000	45,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	2,616,577,764	887,000,000	10,027,443,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	-	-	0	15,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	4,155,269,452	1,777,525,000	6,896,631,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	716,822,828	0	5,871,631,000
Донации од странство	2,386,806,531	3,438,446,624	1,777,525,000	1,025,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,181,594,618	5,280,000,000	4,611,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,181,594,618	5,280,000,000	4,611,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,689,326,703	60,979,525,000	75,842,074,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,985,485,342	48,489,209,000	60,981,237,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,285,267,541	15,269,902,000	16,491,970,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,293,788,729	6,362,705,000	20,769,555,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,409,470	22,694,602,000	19,405,712,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,162,000,000	4,314,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,477,309	6,154,816,000	11,210,837,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,738,464	4,142,216,000	8,894,794,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,738,845	2,012,600,000	2,316,043,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,053	6,335,500,000	3,650,000,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,261	3,300,000,000	579,500,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,035,500,000	3,070,500,000

Забелешка:

Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија во период јануари-октомври 2001 година оствари приходи во износ од 19.946 милиони денари. Придонесот од плати кој е приход со најголемо учество во приходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија, во набљудуваниот период бележи зголемување од 0,9%. Во овој период продолжува исполнувањето на обврските на државата по основ на реформите во јавната администрација и исплатата на заостанатите 8% за пензионерите, преку трансферите од Буџетот на РМ до Фондот. Во овој период, значајно зголемување од 10,7% во однос на истиот период минатата година бележат трансферите од Заводот за вработување по основ на редовните обврски и реформите со претпријатијата загубари.

Расходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија за периодот јануари-октомври изнесуваат 20.438 милиони денари. Споредено со истиот период лани, расходите од пензии во овој период се зголемија за 8,6% како резултат на ретроактивната исплата на 8% за пензионерите и обврските произлезени со законот за предвремено пензионирање за 2000 и 2001 година, додека придонесот за здравствено осигурување бележи зголемување од 5,2%.

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во периодот јануари - октомври 2001 година оствари дефицит од 492 милиони денари.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Ребаланс	Јануари-Окт. Извршено
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	25,601	19,946
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	16,563	12,846
Придонес од доходот	239	311	311	328	272
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,954	4,755
Приходи од приватен сектор	400	439	404	428	295
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	61	28
Приходи од акцизи	691	632	804	825	574
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,177	934
Други приходи	122	45	74	65	62
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	50	67	53	200	180
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0
РАСХОДИ	20,521	20,669	22,940	25,601	20,438
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,840	17,657
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,645	15,823
Воени пензии	464	458	505	525	429
Земјоделски пензии	354	321	321	319	250
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,090	974
Предвремено пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	106	93
Предвремено пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	155	105
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	70	60
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	105	75
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	6	5
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,927	2,335
Надоместок на стручната служба	133	132	141	156	127
Други расходи	161	154	175	196	159
Капитални средства	-	-	-	301	1
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	0	-492

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари-септември 2001 година оствари вкупни приходи во износ од 9.018 милиони денари, што претставува зголемување од 0,8% во однос на истиот период од претходната година.

Изворните приходи (придонесите за здравствено осигурување од плата, од приватниот сектор, од индивидуалните земјоделци и др.), кои се основен извор на финансирање на здравственото осигурување, и кои во структурата на вкупните приходи учествуваат со околу 61%, се остварени во износ од 5.495 милиони денари, што е за 2,6% пониско во споредба со истиот период од претходната година.

Приходите по основ на придонеси за здравствено осигурување на пензионерите, односно трансферните средства од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, кои во структурата на вкупните приходи учествуваат со 20,8%, бележат намалување од 3% што е резултат на вложувањето на финансиската состојба на овој Фонд. Имено, почнувајќи од февруари оваа година, месечниот прилив на средства кај Фондот за пензиско и инвалидско осигурување овозможува обврските по основ на исплата на нето пензии да се исполнуваат во воспоставените рокови, додека дел од обврските кон Фондот за здравствено осигурување се плаќаат со за-

доцнување, од приливот на средства што се остварува во наредниот месец.

Приходите по основ на придонеси за здравствено осигурување за невработените лица, односно трансферните средства од Заводот за вработување учествуваат со 13,9% во структурата на вкупните приходи. Овие приходи во анализираниот период оствариле пораст од 1,8%.

Вкупните расходи на Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари-септември 2001 година забележаа пораст од 9,6% во однос на истиот период од 2000 година, достигнувајќи ниво од 8.664 милиони денари.

Зголемувањето на вкупните расходи се должи, пред се, на зголемувањето на трошоците за болничко лекување кои во вкупните расходи учествуваат со 49%, и кои во овој период, забележаа пораст од 19,2%. Амбулантните трошоци, како втора по големина ставка (19,7%) се на приближно ниво како во соодветниот период од претходната година, додека расходите за лекови на кои отпаѓаат 14% од вкупните расходи остварија пораст од 8,4%.

Во периодот јануари-септември 2001 година, Фондот за здравствено осигурување оствари суфицит од 354 милиони денари.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Ребаланс	Јануари-Септ. Извршено
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	13,048	9,018
Придонеси	6,7736	7,363	7,745	8,171	5,495
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,927	1,877
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,609	1,257
Придонеси од Министерството за труд и социјална политика	45	0	0	45	34
Други приходи	851	938	455	37	42
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	-	-	-	259	0
Пренесен вишок од претходната година	-	-	-	0	313
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	13,048	8,664
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,615	1,704
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	6,025	4,248
Трошоци по програми	214	125	105	259	54
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,650	1,203
Забна заштита	638	667	687	700	408
Ортопедски трошоци	208	154	143	150	96
Лекување во странство	290	161	70	85	53
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	850	614
Администрација	326	288	250	248	175
Опрема и одржување	36	39	90	266	7
Други трошоци	41	234	200	48	36
Кредити и камати	0	0	321	152	64
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-2,602	376	326	0	354

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Вкупните приходи на Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-октомври 2001 година достигнаа ниво од 4.077 милиони денари, што претставува 81,9% од планираните приходи за оваа година. Во споредба со истиот период од 2000 година остварен е пораст од 5,4% кој главно се должи на зголемувањето на дотациите од Буџетот на Република Македонија, кои имаат високо учество во остварените приходи на Заводот (77% во разгледуваниот период), наспроти приходите од придонеси и другите приходи чие учество во вкупните приходи изнесува 22,8% односно 0,3% респективно за истиот период.

Доколку се споредат остварените приходи на Републичкиот завод за вработување за периодот јануари-октомври 2001 година со планираните приходи за оваа година, може да се констатира дека приходите од придонеси во износ од 927.9 милиони денари бележат остварување од 84,5%, дотациите од Буџетот на Република Македонија во износ од 3.139 милиони денари остварување од 81,1%, а другите приходи во износ од

10.2 милиони денари бележат остварување од 85,0%.

Вкупните расходи на Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-октомври 2001 година изнесуваат 4.041 милиони денари или 81,2% во однос на планот за оваа година. Во однос на истиот период минатата година, расходите на Републичкиот завод за вработување бележат пораст од 4,6%, при што расходите за функција се зголемиле за 5,0%, а расходите за стручната служба се намалиле за 6,3%.

Структурната анализа покажува дека зголемувањето на расходите во периодот јануари-октомври 2001 година во најголема мера се должи на повисокиот износ на исплатени средства за обезбедување паричен надоместок за невработени лица (зголемување за 7,6% во однос на истиот период минатата година) и за придонес за пензиско и инвалидско осигурување (зголемување за 11,9%).

Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-октомври 2001 година оствари суфицит во износ од 35.7 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Ребаланс	Јануари-Октом. Извршено
ПРИХОДИ	4,260,446	4,128,879	5,118,775	4,979,207	4,076,771
Приходи од придонеси	990,240	1,057,733	1,120,684	1,093,000	927,870
Придонес од плати	968,627	1,036,577	1,098,269	1,052,500	909,312
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	21,610	21,156	22,415	40,500	18,558
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	3	0	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261,419	3,065,639	3,989,732	3,874,207	3,138,683
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737,137	2,575,427	3,470,462	3,160,229	2,705,666
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524,282	490,212	515,891	684,678	
По други основи	0	0	3,379	29,300	
Други приходи	8,787	5,507	8,359	12,000	10,218
РАСХОДИ	4,264,470	4,135,373	5,110,223	4,979,207	4,041,071
Расходи за функцијата	4,084,268	3,970,275	4,912,721	4,783,207	3,894,081
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073,058	1,754,718	1,874,561	1,997,144	1,565,838
Придонеси за здравствено осигурување	1,038,951	1,347,336	1,935,859	1,609,422	1,380,491
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972,259	868,221	1,102,301	1,176,641	947,753
Расходи за стручната служба	180,202	165,098	197,502	196,000	146,989
Основни плати и наемнини	99,244	105,358	117,970	124,000	96,747
Надоместоци	13,924	17,144	19,230	20,300	12,429
Стоки и останати услуги	43,443	34,161	53,844	49,485	37,813
Тековни трансфери	0	0	0	300	0
Каматни плаќања	0	0	647	0	0
Капитални трошоци	23,591	8,435	5,811	1,915	0
Дел од хартии од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	-4,024	-6,494	8,552	0	35,700

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Вкупните приходи во Фондот за магистрални и регионални патишта во првите десет месеци во годината изнесуваа 3.430 милиони денари, односно 60% од планираните за 2001 година, или 135,7% повеќе во однос на истиот период минатата година. Најголемо учество имаат буџетските приходи во износ од 1.287 милиони денари, но значаен удел имаат и приходите од странски кредити во износ од 1.061 милион денари што претставува зголемување од 144% во однос на истиот период лани.

Вкупните расходи во периодот јануари-октомври 2001 година изнесуваа 3.418 милиони денари, односно

59,8% од планираните за 2001 година. Најголем дел од расходите се поврзани со инвестиционите активности и тоа во износ од 1.584 милиони денари или 46,3% од вкупните расходи. Овој износ претставува зголемување од речиси 10% во однос на периодот јануари-октомври 2000 година. Сигнификантно учество забележуваат и расходите за одржување на патиштата кои во разгледуваниот период се во износ од 816 милиони денари.

Во анализираниот период, Фондот за магистрални и регионални патишта има остварено суфицит во износ од 12 милиони денари.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Буџет	Јануари-Октом. Извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	3,430
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	1,287
Надоместок за употреба на патишта штоги користат странските моторни возила	49	54	82	50	62
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	550	599
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	600	318
Странски кредит	939	1,793	538	2,850	1,061
Други приходи	12	13	14	10	16
Грантови	–	–	–	0	87
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	3,418
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	3,675	1,584
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	200	184
Одржување на патиштата	784	790	952	835	817
Зимско одржување	101	220	261	187	220
Редовно одржување	153	148	196	151	153
Инвестиционо одржување	291	194	261	244	174
Одржување на мостови	65	39	43	35	105
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192	218	165
Отплата на кредити	264	148	212	355	199
Средства за локални патишта	321	386	502	500	485
Останати трошоци	89	142	0	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	150
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	0	0	0	0	12

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Вкупниот промет зголемен за 2,8 пати;

Зголемен прометот со обврзници за 3 пати;

Зголемен бројот на трансакции за 1,7 пати;

Реализирани 10 блок трансакции во вредност од 122,4 милиони денари

Продадени 13 пакети на акции на Агенција на РМ за приватизација, во вредност од 102,8 милиони денари

МАКЕДОНСКИ БЕРЗАНСКИ ИНДЕКС - МБИ

Македонската Берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје од 01.11.2001 година започна со пресметување и објавување на Македонскиот Берзански Индекс, со скратен назив и ознака на индексот -МБИ.

Тенденциите на постојано зголемување на обемот на тргување на Македонската Берза ја наметнуваат потребата од соодветни ценовни информации. Дневните промени на цените на хартиите од вредност и обемот на тргување со секоја пооделно, се релевантни за донесување (недонесување) на валидна инвестициона одлука. Истовремено, трендот на движење на пазарот како целина, односно неговиот раст или опаѓање, ги рефлектира состојбите на стопанството како целина. Во тие рамки, пазарните активности се искажуваат со различни просечни вредности, односно индекси, кои се воспоставуваат со цел да ги квантифицираат пазарните движења. Поаѓајќи од ваквите претпоставки, Македонската Берза АД Скопје пристапи кон изработка на сопствен индекс, кој е општ репрезент на движењата на пазарот на хартии од вредност, во оваа фаза на развој на пазарот на капитал.

Основната намена на Македонскиот Берзански Индекс - МБИ, е да даде информации за општите движења на цените на акциите на Македонската Берза. Врз основа на споредбите на дневните движења на цените на акциите на пазарот со движењата на цените на акциите во минатото, потенцијалните инвеститори можат да проценат кога да реализираат одредена купопродажба.

Во сегашната фаза на развојот на пазарот, избран е непондериран индекс, во кој се вклучени петте најликвидни акции на Македонската Берза (моментално Топлификација АД Скопје; Алкалоид АД Скопје; Макпетрол АД Скопје; Комерцијална банка АД Скопје и Европа АД Скопје). Притоа, како основен критериум за ликвидност на акцијата е со акцијата да се тргувало најмалку во 30% од вкупниот број на денови на тргување.

На Македонската Берза има мал процент константно ликвидни акции. За илустрација на ова го имаме

Берзански показатели - октомври

	Август 2001	Септем. 2001	Октомври 2001
□ Вкупен промет во денари:	36.533.022	128.305.968	354.211.425
□ Вкупен промет во акции:	423.180	1.083.567	2.138.237
□ Вкупен промет во обврзници во ЕВРА:	400.106	712.698	1.988.089
□ Вкупен број на трансакции:	383	598	1.033
□ Вкупен број на денови на тргување:	13	12	13
□ Блок трансакции (во денари):	6.328.710	78.255.494	122.423.057
> Просечен дневен промет (во денари):	2.810.232,46	10.692.164	27.247.032,7
> Просечен број на трансакции дневно:	29,46	49,83	79,46
> Просечна вредност на една трансакција (во денари):	95.386,48	214.558,47	342.895,86

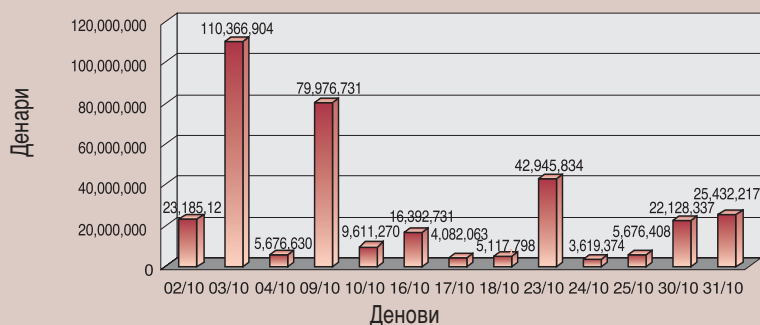
следното: во периодот од 01.01. - 09.10.2001 година на Македонската Берза АД Скопје, односно на 99 денови на тргување, се тргувало со вкупно 213 акции, од кои со 203 акции се тргувало од 1 - 10 денови на тргување. Ова значи, дека само со 10 акции се тргувало во повеќе од 10 дена на тргување, а во тие рамки само 5

акции го задоволуваат критериумот за ликвидност, да во анализираниот временски период со нив се тргувало во повеќе од 35 дена на тргување.

Меѓутоа, иако овие пет најликвидни акции во вкупно остварениот промет учествуваат со 12,4% во тековната година, нивното учество во вкупниот број

томври 2001 година. Со тоа, октомври претставува втор месец по ред кога вкупниот промет на берзата бележи пораст, при тоа достигнувајќи вредност од 354.211.425,00 денари. Споредено со претходниот месец, вкупниот промет е зголемен за 225 милиони денари, односно за 2,8 пати. Истовремено, пораст бележи

Промет по денови во октомври 2001

на трансакции изнесува 43,5%. Во тие рамки може да се констатира, дека на овој степен на развој на пазарот на капитал, кога поинтензивно се врши сопственичка трансформација и консолидација, со инцидентни купопродажби, овие пет акции во подолг временски период ја одржуваат ликвидноста на пазарот и прават обид да го одредат агрегатното движење на цените на акциите на берзата.

МБИ како непондериран индекс дава информација за тоа, каква доходност носи просечна акција на пазарот. Од овој аспект овој индекс е од особено значење за малите инвеститори, кои би сакале да ја споредуваат доходноста на својата акција со доходноста на просечната акција на пазарот.

Непондерираниот Берзански Индекс подлежи на соодветна ревизија, доколку било која од акциите кои го сочинуваат истиот го изгуби критериумот за ликвидност 30% и индексот ќе биде надополнет со нова акција. Со зголемувањето на бројот на ликвидност акции во наредниот временски период, се претпоставува дека ќе се создадат и услови за примена на пондериран индекс.

Прометот на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност продолжи да се зголемува и во ок-

Остварен промет по пазари во октомври 2001 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%
Прв пазар	87.859.085	24,80
Втор пазар	536.000	0,15
Трет пазар	163.000.630	46,02
Држава	102.815.710	29,03
Вкупно сите пазари	354.211.425	100,00

и просечниот дневен промет за 16 милиони денари, или за 155%, со што достигна износ од 27 милиони денари. Ова зголемување, пред сè, се должи на поголемиот промет со обврзници за 3 пати, кој во октомври изнесува 2 милиони ЕВРА, како и на 13-те пакети на акции продадени од страна на Агенцијата на Република Македонија за приватизација, во вредност од 102,8 милиони денари.

Во октомври, на официјалниот пазар, е реализиран промет од 24,8% од вкупниот берзански промет, што претставува пад од 21,9 процентни поени во однос на септември. Поактивен во овој период беше третиот т.н. неофицијален пазар, на кој е остварен промет од 163 милиони денари, односно 46,02% од вкупниот промет.

Во анализираниот период реализирани се 10 блок трансакции во вредност од 122,4 милиони денари, при тоа, најзабележителни се тргувањата со акциите на Жито Продукт Свети Николе и со акциите на Комерцијална Банка АД Скопје.

Најликвидни хартии од вредност на Берзата и натаму продолжуваат да бидат обврзниците издадени по основ на „старото“ штедење, чија што цена во октомври изнесува 70,9%. Меѓу трите најликвидни хартии од вредност во октомври се вбројуваат и акциите на Топлификација АД Скопје и акциите на Алкалоид АД Скопје.

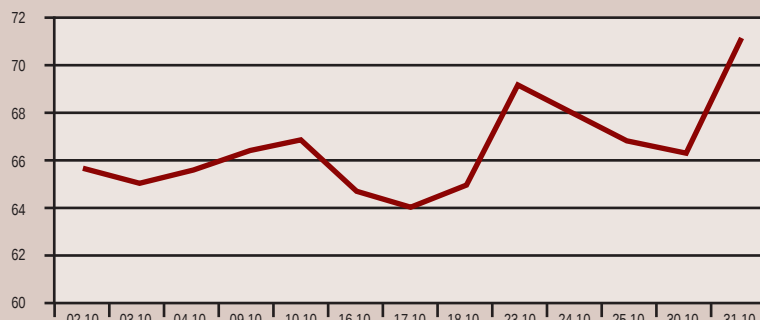
ПРЕГЛЕД НА РЕАЛИЗИРАНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ

Назив на издавачот	Датум на трансакцијата	Номинална вредност	Цена по акција (во денари)	% од основната главнина	Промет (акции)	Промет (денари)
Пластика Скопје	09.10.2001	129,47 ДЕМ	150	55,97	10.187	1.528.050
Еренику Комерц Скопје	10.10.2001	100,00 ДЕМ	3.120	11,95	601	1.875.120
Југотутун Треска М. Брод	10.10.2001	100,00 ДЕМ	1.558,07	60,93	5.484	8.544.456
Тиквеш Експрес Кавадарци	16.10.2001	10,00 ДЕМ	156	18,80	5.546	865.176
Алколоид Скопје	18.10.2001	50,00 ДЕМ	2.000	0,36	4.731	9.462.000
Жито Продукт Свети Николе	18.10.2001	400,00 ДЕМ	8.725	53,90	5.279	46.059.275
Комерцијална Банка Скопје	29.10.2001	5.000,00 ДЕН	5.302,50	0,99	4.000	21.210.000
Транскоп Пат. Сооб. Битола	30.10.2001	100,00 ДЕМ	1.410	15,86	4.758	6.708.780
АК Џумајлија Лозово	30.10.2001	100,00 ДЕМ	1.950	18,87	5.022	9.792.900
Киро Кучук Велес	31.10.2001	300,00 ДЕМ	3.100	20,34	5.283	16.377.300
Вкупно:					50.891	122.423.057

Република Македонија - девизни влогови

Број на денови на тргување	13
Највисока цена	73%
Најниска цена	62%
Почетна цена	65,5%
Последна цена	70,9%
Број на трансакции	599
Промет /ден/	82.865.581
Промет /ЕМУ/	1.988.089

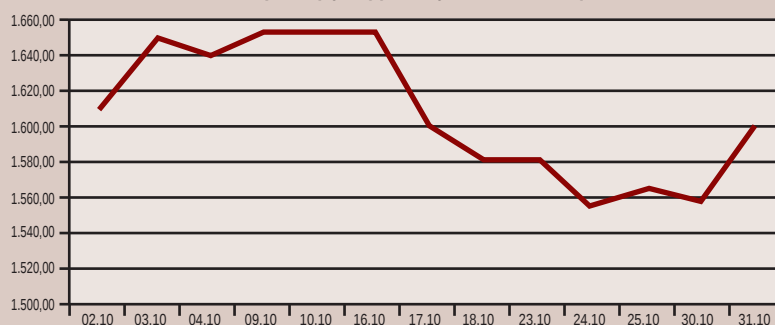
Република Македонија - девизни влогови

Топлификација АД Скопје

Број на денови на тргување	12
Највисока цена	1.680
Најниска цена	1.540
Почетна цена	1.610
Последна цена	1.581
Број на трансакции	41
Промет /ден/	4.993.504
Промет /хв/	3.079

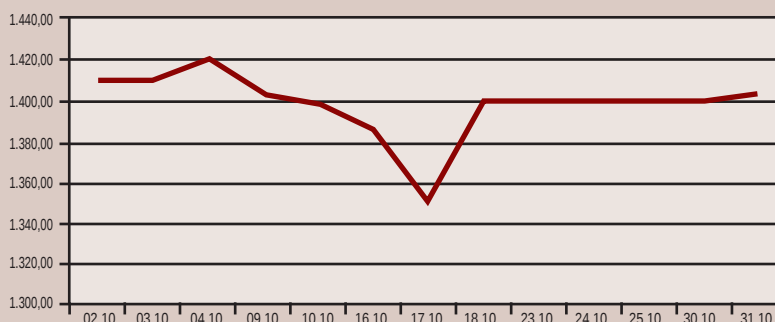
Топлификација АД Скопје - обични акции

Алколоид АД Скопје

Број на денови на тргување	12
Највисока цена	1.450
Најниска цена	1.350
Почетна цена	1.411
Последна цена	1.400
Број на трансакции	50
Промет /ден/	3.556.351
Промет /хв/	2.539

Алколоид АД Скопје - обични акции

ПРОМЕТ НА ЧЛЕНКИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Октомври 2001 година

Промет во денари

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
МИ	248.231.272	49,37	33.936.399	16,21	69.882.612	28,54	352.050.283
КБ	72.479.674	14,42	38.211.927	20,04	46.170.240	18,86	156.861.841
ФР	28.096.469	5,59	33.384.754	15,94	92.118.550	37,62	153.599.773
БД	65.300.764	12,99	39.082.522	18,67	0	0,00	104.383.286
ТН	30.144.182	6,00	50.095.014	23,93	19.585.800	8,00	99.824.996
СБ	22.254.054	4,43	10.920.804	5,22	17.088.912	6,98	50.263.770
МК	31.145.357	6,19	0	0,00	0	0,00	31.145.357
ББ	5.139.658	1,02	0	0,00	0	0,00	5.139.658

Број на трансакции

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
КБ	554	27,18	6	26,67	4	20,00	564
МИ	359	17,62	5	16,67	10	50,00	374
БД	263	12,90	6	20,00	0	0,00	269
ФР	252	12,37	4	13,33	2	10,00	258
МК	222	10,89	0	0,00	0	0,00	222
ТН	202	9,91	5	16,67	2	10,00	209
СБ	144	7,07	2	6,67	2	10,00	148
ББ	42	2,06	0	0,00	0	0,00	42

ЛЕГЕНДА

БД - БРО - ДИЛ АД Скопје

СБ - Брокер - СБ АД Скопје

МИ - Макос - Инвест Брокер АД Скопје

ТН - Тутунскаброкер АД Скопје

КБ - КБ - Брокер АД Скопје

ФР - ФЕРШПЕД - БРОКЕР АД Скопје

МК - МАК Брокер АД Скопје

ББ - Битола Брокер АД Битола

МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.10.2001 до 31.10.2001

Опис на хартијата од вредност	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транзакции	Вредност	Количина	Бр. ден. на тргув.
Официјален пазар									
Прв пазар - Обични акции									
Топлификација Скопје	100.00 ДЕМ	1.680,00	1.540,00	1.610,00	1.581,00	41	4.993.504	3.079	12
Прв пазар - Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		73	62	65,5	70,9	599	82.865.581	1.988.089	13
Втор пазар - Обични акции									
Инвестбанка Скопје	100.00 ДЕМ	2.690.00	2.670.00	2.670.00	2.690.00	2	536.000	200	1
Вкупно официјален пазар						642	88.395.085	1.991.368	
Неофицијален Пазар									
Трет пазар - Обични акции									
Агромеханика Скопје	100.00 ДЕМ	450	450	450	450	2	130.500	290	2
Агросервис Скопје	2905.00 ДЕН	320	320	320	320	1	22.080	69	1
АДОР Македонија Скопје	100.00 ДЕМ	1.699,00	601	1.699,00	601	2	1.312.263	837	2
Алкалоид Скопје	50.00 ДЕМ	1.450,00	1.350,00	1.411,00	1.400,00	50	3.556.351	2.539	12
Ангропромѐт–Тиквешанка Кавадар.	100.00 ДЕМ	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1	243.000	162	1
Бакарно Гумно с. Боротино	100 ДЕМ	1.416,00	1.416,00	1.416,00	1.416,00	2	2.500.656	1.766	1
Благој Ѓорев Велес	50.00 ДЕМ	160	160	160	160	7	632.960	3.956	6
Билјана Конфекција Прилеп	100.00 ДЕМ	343	343	343	343	5	188.307	549	1
Балканска банка Скопје	1000.00 ДЕН	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	1	15.530.000	7.765	1
Витаминка Прилеп	29.11 ДЕМ	2.000,00	1.800,00	2.000,00	1.800,00	7	974.800	521	2
Грозд Струмица	100 ДЕМ	2.183,00	1.558,00	2.183,00	1.558,00	9	4.524.949	2.530	2
Димче Бањарот Прилеп	100.00 ДЕМ	1.860,00	1.860,00	1.860,00	1.860,00	2	1.514.040	814	1
Европа Скопје	100.00 ДЕМ	1.700,00	1.000,00	1.650,00	1.300,00	19	1.802.740	1.201	9
Експорт Импорт Банка Скопје	1000.00 ДЕМ	31.150,00	31.150,00	31.150,00	31.150,00	2	90.335.000	2.900	1
Електрометал Скопје	70.00 ДЕМ	510	471	510	471	4	322.665	656	2
Еренику Комерц Скопје	100 ДЕМ	3.120,00	3.120,00	3.120,00	3.120,00	7	2.346.240	752	1
Жито Лукс Скопје	100.00 ДЕМ	800	600	600	700	4	442.600	612	3
Жито Продукт Свети Николе	400.00 ДЕМ	5.000,00	5.000,00		5.000,00	6	160.000	32	2
Жито Битола Битола	300.00 ДЕМ	341	341	341	341	1	25.916	76	1
Жито Вардар Велес	100.00 ДЕМ	800	800	800	800	1	109.600	137	1
Институт за заварув. Југ Скопје	100.00 ДЕМ	1.570,00	1.570,00	1.570,00	1.570,00	12	1.329.790	847	1
Југотутун Треска М. Брод	100.00 ДЕМ				1.558,07	0	0	0	1
Киро Дандаро Битола	10.00 ДЕМ	160	140	150	160	21	5.062.670	32.205	6
Киро Кучук Велес	300 ДЕМ				3.100,00	0	0	0	1
Комерцијална банка Скопје	5000.00 ДЕН	2.102,00	2.001,00	2.001,00	2.102,00	17	1.554.627	758	7
Лотарија на Македонија Скопје	100.00 ДЕМ	1.700,00	1.500,00	1.700,00	1.540,00	14	3.316.220	2.035	5
Мермерен комбинат Прилеп	100.00 ДЕМ	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	16	1.605.000	321	1
Македонија Гостивар	100.00 ДЕМ	1.611,00	1.600,00	1.600,00	1.611,00	3	185.622	116	1
Млаз Богданци	45.06 ДЕМ	500	500	500	500	5	489.000	978	2
Хотели Метропол Охрид	10.00 ДЕМ	158	158	158	158	3	316.000	2.000	1
Макпетрол Скопје	1000.00 ДЕМ	9.900,00	8.500,00	9.400,00	9.250,00	86	6.894.685	740	11
Македонија Турист Скопје	50.00 ДЕМ	630	620	623	630	9	1.243.227	2.002	5
Огражден Струмица	100.00 ДЕМ	465	465	465	465	3	86.955	187	1
Нико Доага Крушево	100.00 ДЕМ	620	620	620	620	2	73.780	119	1
ОКТА Скопје	100.00 ДЕМ	1.100,00	1.100,00	1.100,00	1.100,00	2	47.300	43	1
ПКБ Скопје Скопје	90.00 ДЕМ	1.260,00	942	1.260,00	942	2	597.840	530	1

Опис на хартијата од вредност	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транзакции	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Пластика Скопје	129.47 ДЕМ				150	0	0	0	1
РЖ Инжинеринг Скопје	10.00 ДЕМ	150	150	150	150	1	73.800	492	1
РЖ Троска Скопје	10.00 ДЕМ	100	100	100	100	1	104.300	1.043	1
Скопски Пазар Скопје	100.00 ДЕМ	2.011,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	5	791.485	395	4
Тиквеш Експрес – Кавадарци	10.00 ДЕМ				156	0	0	0	1
Текстил Скопје	190.00 ДЕМ	1.600,00	1.600,00	1.600,00	1.600,00	3	288.000	180	2
Транскоп–Патнички сооб. Битола	100 ДЕМ				1.410,00	0	0	0	1
Туртел Штип	10.00 ДЕМ	93	93	93	93	1	81.840	880	1
Цементарница УСЈЕ Скопје	100.00 ДЕМ	3.271,00	3.120,00	3.271,00	3.120,00	2	109.704	34	2
Фершпед Скопје	1199.00 ДЕМ	19.015,00	19.010,00	19.015,00	19.010,00	3	95.060	5	1
Фотоцетар Скопје	456.60 ДЕМ	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	2	129.000	43	2
Фка за цев.11Октомвр Куманово	100.00 ДЕМ	310	310	310	310	1	28.520	92	1
Агрокомбин. Џумаџија Св. Николе	100 ДЕМ				1.950,00	0	0	0	1
Трет пазар - Приоритетни акции									
Експорт Импорт Банка Скопје	1000 ДЕМ	31.150,00	31.150,00	31.150,00	31.150,00	2	10.591.000	340	1
Комерцијална банка Скопје	1000.00 ДЕН	850	697	697	820	25	1.199.728	1.451	10
Стопанска банка Скопје	400 ДЕН	399	250	399	250	3	30.810	96	2
Вкупно Неофицијален пазар						377	163.000.630	76.096	
Државен пазар									
Држава - кеш									
Бетон Штип	500.00 ДЕМ	7.792,00	7.792,00	7.792,00	7.792,00	1	15.015.184	1.927	1
Вера Јоциќ М. Каменица	100 ДЕМ	3.116,00	3.116,00	3.116,00	3.116,00	1	5.717.860	1.835	1
Еленица Струмица	100 ДЕМ	2.601,00	2.601,00	2.601,00	2.601,00	1	23.983.821	9.221	1
Жито Прилеп Прилеп	100.00 ДЕМ	623	623	623	623	1	3.698.128	5.936	1
Македо. – проф.о. и в. на ин. Скопје	10 ДЕМ	218	218	218	218	1	2.717.370	12.465	1
Култура Кавадарци	10.00 ДЕМ	63	63	63	63	1	66.528	1.056	1
Млекара Битола	10 ДЕМ	370	370	370	370	1	2.410.550	6.515	1
Пелагонија Гевгелија	500 ДЕМ	10.907,00	10.907,00	10.907,00	10.907,00	1	11.954.072	1.096	1
Пелагонија Т. Коларов Штип	500.00 ДЕМ	9.900,00	9.900,00	9.900,00	9.900,00	1	9.355.500	945	1
РЖ ИТО Скопје	10.00 ДЕМ	312	312	312	312	1	286.728	919	1
Таља Бикова Гевгелија	47 ДЕМ	1.600,00	1.465,00	1.600,00	1.465,00	2	11.588.815	7.789	2
Тиквеш Експрес – Кавадарци	10.00 ДЕМ	156	156	156	156	1	1.565.304	10.034	1
Транскоп–Патнички сооб. Битола	100 ДЕМ	1.310,00	1.310,00	1.310,00	1.310,00	1	14.455.850	11.035	1
Вкупно Државен пазар						14	102.815.710	70.773	
Вкупно сите пазари						1.033	354.211.425		

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Во октомври 2001 година на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност е регистрирана зголемена активност во однос на септември, манифестирана преку поголемиот вкупен и просечен дневен промет реализиран на овој пазар. Имено, вкупниот промет остварен на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во октомври оваа година, во споредба со претходниот месец, се зголеми за 413 милиони денари, односно за 39% и достигна износ од 1.067,4 милиони денари.

Истовремено, просечниот дневен промет во октомври (21 работен ден) во однос на септември (20 работен ден) бележи пораст од 18 милиони денари, односно за 36%.

Зголемениот промет на пазарот на пари во октомври 2001 година се должи на поголемиот износ на

месечно ниво на понудата и на побарувачката на ликвидни средства. Така, вкупната понуда за ликвидни средства на пазарот на пари во анализираниот период изнесува 1.140,9 милиони денари, што е за 478,7 милиони денари, односно за 41,9%, поголема во однос на претходниот месец. Истовремено, вкупната побарувачка на ликвидни средства бележи пораст од 355 милиони денари, или за 21,2%, при што таа во октомври изнесува 1.408,7 милиони денари.

Повисоката побарувачка од понуда на ликвидни средства во октомври резултираше со просечна пондерирана годишна каматна стапка на пазарот на пари од 18,55%.

2001 година (по месеци)

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Вкупен промет (во милиони денари)	1011.8	1942.8	2072.7	1596.8	1788.9	1033.4	580.9	746.8	654.2	1.067.4
Каматна стапка (% , на годишно ниво)	7.21	7.39	8.08	9.29	10.87	13.75	17.15	18.44	19.34	18.55

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

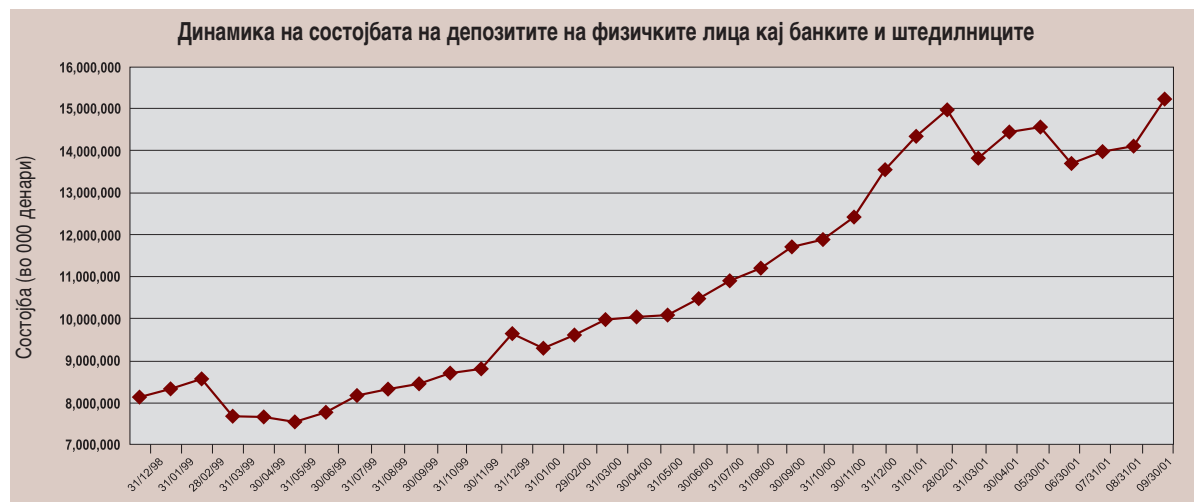
Трендот на зголемување на штедењето од страна на физички лица во банките и штедилниците продолжува и во **септември** 2001 година, достигнувајќи износ од 15,251 милијарди денари, односно 489 милиони ДЕМ, или пораст за 1,1 милијарда денари во споредба со август. Сè поголемиот износ на депозити во банките и штедилниците е резултат на поголемата доверба на граѓаните во банкарскиот систем, а особено по намалување на политичката несигурност, која владееше во државата во изминатиот период.

Во однос на септември 2000 година зголемувањето на депозитите на физичките лица во банките и штедилниците изнесува 3,5 милијарди денари, односно 29,7%.

Рочната структура, на месечно ниво, изнесува 56,3% депозити по видување и 43,7% орочени депозити, што претставува пораст на депозитите по видување за 0,4% процентни поени, односно за 686 милиони денари, а од аспект на орочените депозити, зголемувањето изнесува 418 милиони денари.

Во споредба со претходниот месец, валутната структура на депозитите бележи одредени промени

во насока на зголемување на денарските депозити за 181 милион денари и пораст на девизните депозити за 925 милиони денари. При тоа, денарските депозити во септември изнесуваат 41,4%, а девизните депозити 58,6% од вкупните депозити. Што се однесува до девизните депозити, трендот на зголемување се очекува да продолжи и во следните месеци, пред сè, како резултат на воведување на новата валута-Еврот започнувајќи од 01.01.2002 година. Еврот ќе ги замени валутите на 12 земји-членки на Европската унија, тука вклучувајќи ја и германската марка, валута во која граѓаните на Република Македонија го чуваат најголемиот дел од својата заштеда. Имено, наједноставен начин на конвергирање на германската марка во Евро претставува нејзино депонирање кај банките, при што, износите на девизните депозити во валутите кои престануваат да важат со воведувањето на Еврот на 01.01.2002 година банките автоматски и без провизија ќе ги конвергираат во Евра.

ПРЕГЛЕД

на остварени даночни приходи

во периодот јануари-октомври

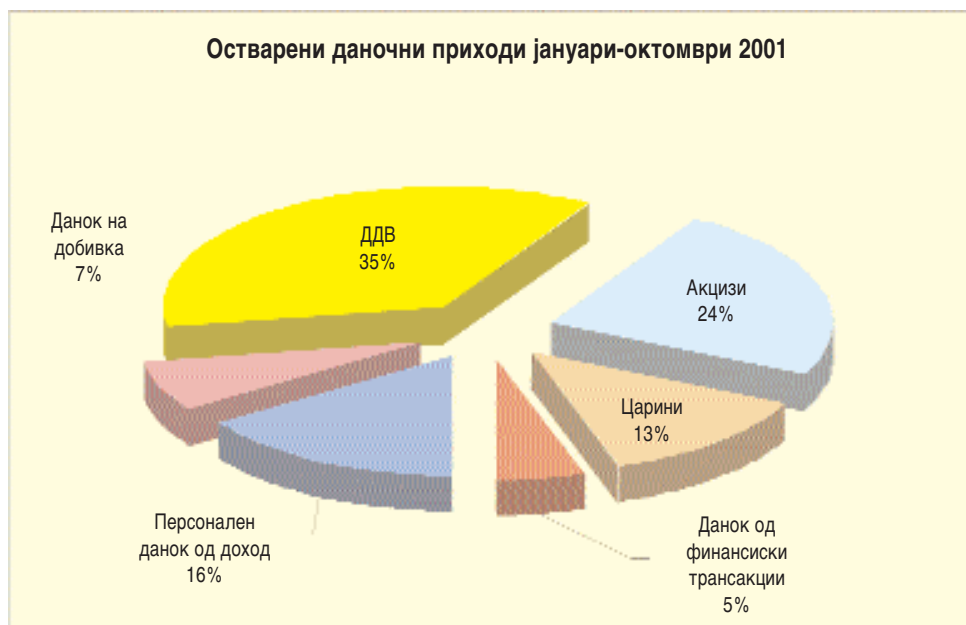
2001 година

(во милиони денари)											
	Јан	Фев	Март	Апр	Мај	Јуни	Јули	Авг	Сеп	Окт	Вкупно
Персонален данок од доход	715	575	583	587	558	591	551	559	521	613	5.853
Данок на добивка	211	316	458	182	188	211	205	186	207	341	2.505
ДДВ	2.252	1.042	1.584	1.298	1.056	655	1.383	1.148	1.225	2.080	13.723
Акцизи	647	816	960	1.064	851	947	1.019	673	886	1.046	8.909
Царини	424	457	500	289	655	649	364	387	429	641	4.795
Данок од финан. трансакции	/	/	/	/	/	/	477	449	453	544	1.923
Вкупно:	4.249	3.206	4.085	3.420	3.308	3.053	3.999	3.402	3.721	5.265	37.708

Од вкупно планираните даночни приходи со ребалансот на Буџетот на РМ за 2001 година во износ од 50.484 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 се реализирани 37.708 милиони денари или 74,7%.

Во вкупно остварените даночни приходи во периодот јануари-октомври 2001 година во износ од 37.708

милиони денари, персоналниот данок од доход учествува со 15,5%, данокот на добивка со 6,6%, данокот на додадена вредност со 36,4%, акцизите со 23,6%, царините и другите увозни давачки учествуваат со 12,7%, како и новововедениот данок на финансиски трансакции кој е во примена од 01.07.2001 година со 5,1%.

ПЕРСОНАЛЕН ДАНОК НА ДОХОД

Од вкупно планираните приходи со ребалансот во буџетот на РМ за 2001 година по основ на персонален данок на доход во износ од 7.191 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се 5.853 милиони денари или 81.4%.

Остварените приходи во периодот јануари-октомври 2001 година по основ на персонален данок на доход во

варени во 2000 година, при што разликата од 4,5% е резултат на некои други фактори, пред се, нестабилната стопанска и политичка ситуација во земјата.

Остварените приходи од персонален данок на доход во десетте месеци од 2001 година во износ од 5.853 милиони денари, се за 1,4% или 82 милиони денари повисоки во споредба со планот утврден со Ребаланс на буџетот во износ од 5.771 милиони денари за истиот период.

(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан/Окт	ное	дек
1998 год.	669	782	739	827	678	737	824	669	766	760	7.451	742	985
1999 год	625	754	812	880	757	831	978	744	898	847	8.126	848	1.259
2000 год	559	874	988	916	801	941	967	841	874	887	8.648	936	1.205
2001 год	715	575	583	587	558	591	551	559	521	613	5.853		
Ребаланс	445	575	603	626	532	596	659	536	605	594	5.771	600	820

износ од 5.853 милиони денари, во однос на истиот период од 2000 година кога се остварени 8.648 милиони денари, се намалени за 32,3% или 2.795 милиони денари. Намалување на приходите реално и се очекуваше да се оствари поради тоа што во месец февруари се изврши изменување на Законот за персоналниот данок на доход и намалување на стапките на данокот (од 23%, 27% и 35%, на 15% и 18%). Притоа, намалувањето на приходите поради намалените стапки се очекуваше да изнесуваат за 27,8% помалку во однос на приходите ост-

Со оглед на тоа што во последните месеци од годината вообичаено наплатата на приходите од персонален данок на доход се подобрува, следи и зголемување на приходите во месец октомври. Ова зголемување, исто така е резултат и на психолошкиот ефект кој делува кај стопанските субјекти, од кампањата која се води за зголемени прекршочни и кривични пријави за ненадмирување на даночните обврски. Се очекува реализацијата за 2001 година по основ на овој данок да биде во рамките на планираното.

Јануари - Октомври 2001			(во денари)	
Опис	Реализирано	Структура		
Данок од плати и други лични примања од работници кај правни лица со општествен капитал	3,201,265,702	54.69%		
Данок од плати и други лични примања од работници кај правни лица со приватен капитал	1,342,525,407	22.94%		
Данок од пензии и инвалиднини	918,137	0.02%		
Данок од плати кои физичко лице ги остварува во странство	5,606,611	0.10%		
Данок на примања остварени по основ на договор за повремено или привремено вршење на услуги на правни и физички лица	498,266,387	8.51%		
Данок од доход од земјоделска дејност по катастарски приход	14,482,337	0.25%		
Данок од доход од земјоделска дејност по вистински доход	0	0.00%		
Данок од доход на лични примања од самостојна дејност	95,420,471	1.63%		
Данок од доход на лични примања од самостојна дејност што се плаќа во паушален износ	6,851,497	0.12%		
Данок на приходи од имот и имотни права	47,249,529	0.81%		
Данок од авторски права и права од индустриска сопственост	88,640,564	1.51%		
Данок од приходи од капитал—од дивиденда	64,894,543	1.11%		
Данок од приходи од капитал—од камати	53,251,298	0.91%		
Данок од капитални добивки — од продажба на недвижности	858	0.00%		
Данок од капитални добивки — од продажба на хартии од вредност	0	0.00%		
Данок од добивки од игри на среќа и други наградни игри	46,165,137	0.79%		
Персонален данок од доход утврден со годишно решение на УЈП	24,341,135	0.42%		
Казни од неплаќање на персонален данок на доход	363,166,525	6.20%		
ВКУПНО:	5,853,046,136	100%		

ДАНОК НА ДОБИВКА

Од вкупно планираните приходи со ребалансот во Буџетот на Република Македонија за 2001 година по основ на данокот на добивка во износ од 2.975 милиони денари, во периодот јануари-октомври остварени се 2.505 милиони денари, или 84,2%.

Остварените приходи од данокот на добивка во периодот јануари-октомври 2001 година во износ од

томври 2001 година во износ од 197 милиони денари се повисоки за 73%.

Зголемувањето на приходите во месец октомври се должи пред се на психолошкиот ефект кој делува кај стопанските субјекти од кампањата која се води за зголемени прекршочни и кривични пријави за ненадмирување на даночните обврски. Свое влијание врз зголемувањето на приходите имаше и подмирувањето на обврските на новооснованите субјекти кои

(во милиони денари)														
Остварени приходи по месеци	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	73	140	492	162	117	121	174	104	86	89	1.558	98	95	1.751
1999 год.	96	158	390	172	349	125	256	332	163	182	2.223	177	160	2.560
2000 год.	152	288	464	175	192	181	90	411	199	200	2.352	220	222	2.794
2001 год.	211	316	458	182	188	211	205	186	207	341	2.505			
Ребаланс	134	245	571	213	275	179	216	354	186	197	2.570	207	199	2975

2.505 милиони денари, се пониски за 2,5% во однос на планираните приходи со ребалансот за истиот период, а повисоки за 6,5% во однос на јануари-октомври 2000 година.

Приходите во месец октомври во однос на септември оваа година се повисоки за 64,7%, додека во однос на планираните приходи со ребалансот за месец ок-

своето работење го започнале во третиот квартал од годинава, како и подмирување на заостанатите обврски покрај редовните од страна на даночните субјекти, кои настанаа поради намалената стопанска активност предизвикана од политичко-безбедносната состојба во земјата.

Економ	Опис	Реализирано октомври	Структура%
7112	Данок на добивка		
711211	Данок на добивка од правни лица со општествен капитал	118,819,390	34,9
711212	Данок на добивка од правни лица со приватен капитал	221,234,295	64,9
711213	Данок на добивка од физички лица кои вршат регистрирана дејност	535,380	0,2
	Вкупно:	340,589,065	100,0

Во структурата на приходите по основ на данокот на добивка преовладуваат приходите од данокот на добивка од правни лица со општествен и приватен капитал и тоа со 34,9% и 64,9%, а данокот на добивка од физички лица кои вршат регистрирана дејност има незначително учество од 0,2% како резултат на пла-

ќањата на старите обврски на обврзниците по овој основ.

Имено, според измените на законот за данокот на добивка извршени во февруари 2001 година физичките лица што вршат регистрирана дејност не се повеќе обврзници на овој данок.

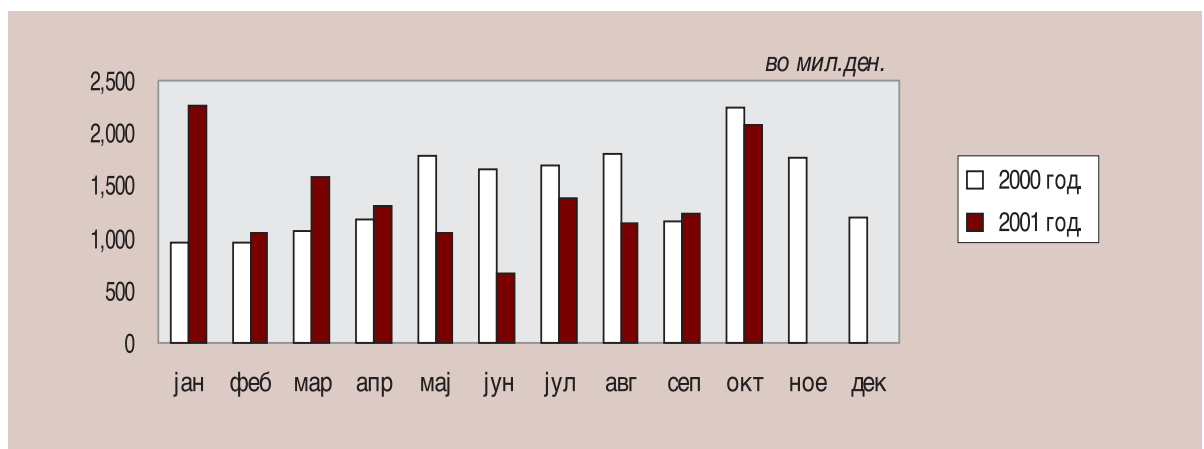
ДАНОК НА ДОДАДЕНА ВРЕДНОСТ

Од вкупно планираните приходи со ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2001 година по

основ на данокот на додадена вредност во износ од 18.251 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се вкупно 13.723 милиони денари или 75,2%.

	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	Вкупно
1998 г.	502	691	750	764	704	722	793	638	756	826	7.146	758	900	8.804
1999 г.	736	637	706	691	645	733	919	758	956	1.053	7.834	959	1.165	9.959
2000 г.	956	951	1.070	1.172	1.781	1.654	1.696	1.808	1.153	2.241	14.482	1.766	1.200	17.449
2001 г.	2.252	1.042	1.584	1.298	1.056	655	1.383	1.148	1.225	2.080	13.723			
Ребаланс 2001	1.106	1.148	1.274	1.323	1.577	1.568	1.717	1.615	1.444	2.077	14.849	1.755	1.647	18.251

Извор: Сектор за трезорско работење

Остварените приходи во месец октомври 2001 година во износ од 2.080 милиони денари се повисоки за 69,8% во однос на месец септември. Ова зголемување на некој начин го ублажи вкупното намалување на остварените ДДВ приходи во периодот јануари-октомври 2001 во износ од 13.723 милиони денари, споредено со планираните во истиот период за 7,6%, а во однос на јануари-октомври 2000 година за 5,24%.

Ова намалување на приходите се должи пред се на актуелната безбедносна ситуација во нашава земја, која влијаеше врз намалување на стопанската активност, како и врз намалување на потрошувачката, која неминовно се одрази негативно и врз наплатата на даноците.

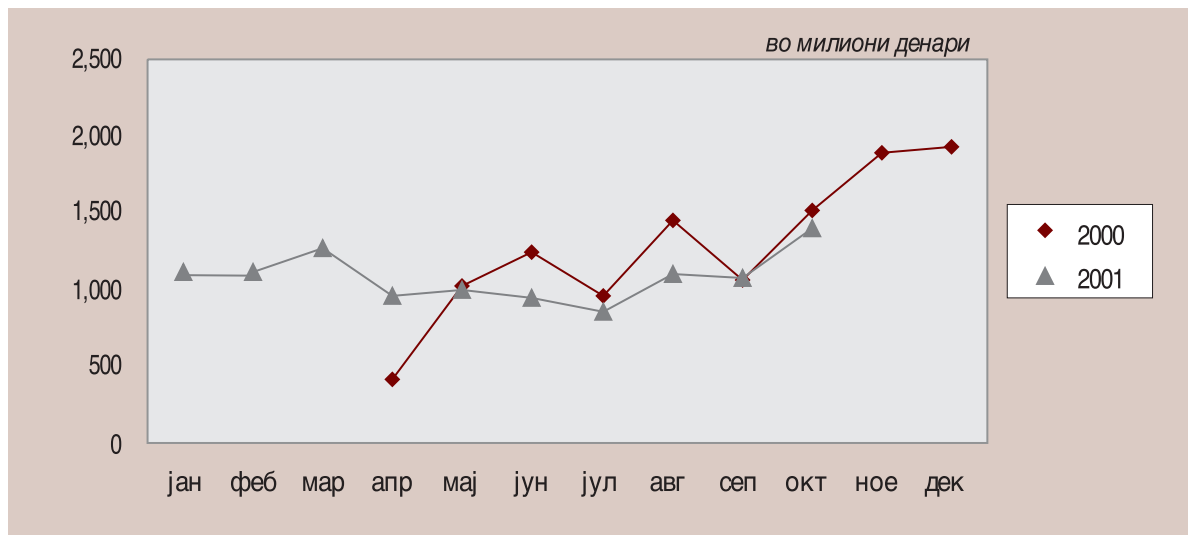
Исто така, на намалувањето на ДДВ приходите влијаеше и намалувањето на увозниот ДДВ. Во пери-

одот април - декември 2000 година просечниот месечен ДДВ при увозот изнесуваше 1.277 милиони денари, а во периодот јануари-октомври 2001 година, 1.085 милиони денари, што е за 15% помалку. Приходите од ДДВ при увозот од почетокот на оваа година бележат тенденција на намалување, а посебно во периодот април-јули оваа година се забележува значително намалување на приходите од ДДВ при увозот.

Просечното остварување на ДДВ приходите по месеци во периодот јануари-октомври 2001 година изнесува 1.372 милиони денари, што е за 14,7% пониско во однос на просечното остварување по месеци во периодот април-декември 2000 година, во износ од 1.608 милиони денари.

ДДВ при увоз на добра

	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
2000				411	1,024	1,241	964	1,446	1,064	1,518	1,894	1,929	11,494
2001	1.117	1.119	1.271	964	993	943	855	1.103	1.076	1.405			10.846

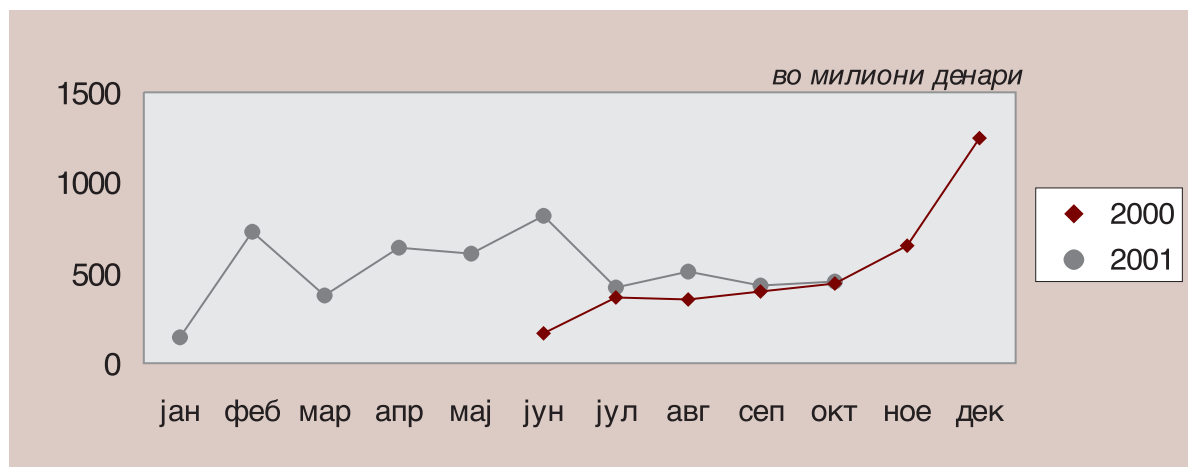

Наплатениот ДДВ при увоз на добра во земјата во | иони денари, што претставува зголемување од 30,6%,
месец октомври 2001 година е во износ од 1.405 мил- | во однос на месец септември.

Поврат на претходен ДДВ

	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
2000						162	360	355	399	437	647	1.245	3.605
2001	142	729	370	636	610	816	419	509	429	455			5.115

Извор: УЈП

Извршениот поврат на ДДВ во месец октомври 2001 | октомври 2001 изнесува 511 милиони денари, што
година во износ од 455 милиони денари во однос на | претставува зголемување од 0,8%, во однос на
месец септември претставува зголемување од 6,1%. | минатогодишниот просек, во износ од 515 милиони
Просечниот поврат на ДДВ во периодот јануари - | денари.

ПРЕГЛЕД
на платен ДДВ при увоз, во домашен промет и извршен поврат во 2000 и 2001 година

Месеци	ДДВ–внатрешен промет (уплати во ЗПП)	ДДВ од увоз (податок буџет)	Поврат на ДДВ	Нето	Нето (приход од буџет)	Разлика
1	2	3	4	5=2+3-4	6	7=6-5
Апр–00	0	411	0	411	1,172	761
мај	573	1,024	0	1,597	1,781	184
јуни	557	1,241	162	1,636	1,654	18
II квартал	1,130	2,676	162	3,644	4,607	963
јули	1,019	964	360	1,623	1,696	73
август	747	1,446	355	1,838	1,808	-30
септември	498	1,064	399	1,163	1,153	-10
III квартал	2,264	3,474	1,114	4,624	4,657	33
октомври	1,169	1,518	437	2,250	2,241	-9
ноември	535	1,894	647	1,782	1,766	-16
декември	534	1,929	1,245	1,218	1,200	-18
IV квартал	2,238	5,341	2,329	5,250	5,207	-43
Вкупно 2000	5,632	11,494	3,605	13,521	14,471	950
Јан–01	1,268	1,117	142	2,243	2,252	9
февруари	666	1,119	729	1,056	1,042	-14
март	684	1,271	370	1,585	1,584	-1
I квартал	2,618	3,507	1,241	4,884	4,878	-6
април	996	964	636	1,324	1,298	-26
мај	698	993	610	1,081	1,056	-25
јуни	550	943	816	677	655	-22
II квартал	2,244	2,900	2,062	3,082	3,009	-73
јули	969	855	419	1,405	1,383	-31
август	566	1,103	509	1,160	1,148	-12
септември	657	1,076	429	1,304	1,225	-79
III квартал	2,192	3,034	1,357	3,869	3,747	-122
октомври	1,149	1,405	455	2,099	2,080	-19
ноември	0	0	0	0	0	0
декември	0	0	0	0	0	0
IV квартал	0	0	0	0	0	0
Вкупно 2001	8,203	10,846	5,115	13,934	13,723	-211

ПРЕГЛЕД
на платен ДДВ при увоз, во домашен промет и извршен поврат во 2000 и 2001 година

месец	износ на ДДВ кој се одложува		Вкупно	активирање
	со општа гаранција	со поединечна гаранција		
јан	298,982	1,635	300,617	не
фев	284,181	3,261	287,442	не
март	198,187	4,264	202,451	не
апр			164,000	не
мај	384,222	2,871	387,093	не
јуни			271,000	не
јули	304,256	2,029	306,285	не
авг	302,933		302,933	не
сеп	234,331	764	235,095	да
окт				
Вкупно	2,007,092	14,824	2,456,916	

Извор: Царинска Управа на РМ

Согласно Правилникот за изменување на Правилникот за спроведување на Законот за данок на додадена вредност („Службен весник на РМ“ бр. 28/2000), даночните обврзници за намирување на обврските на данокот на додадена вредност при увозот ја користат можноста за

одложено плаќање на ДДВ со приложување на банкарска гаранција.

Оваа година е дозволено одложување на плаќањето на ДДВ при увозот во висина од вкупно 2.456 милиони ден.

АКЦИЗИ

Остварени приходи од акцизи во периодот јануари-октомври 2001 година

Од вкупно планираните приходи со ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2001 година по основ на акцизи во износ од 12.000 милиони денари, во

периодот јануари-октомври 2001 година остварени се вкупно 8.909 милиони денари или 74,2%.

Остварени приходи по месеци	(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	766	681	616	784	843	889	951	970	990	944	8.434	896	910	10.236
1999 год.	849	800	803	703	1.030	1.044	640	781	922	884	8.456	929	1.287	10.673
2000 год.	752	605	1.046	1.118	1.216	1.139	1.113	1.133	1.250	937	10.309	1.092	877	12.281
2001 год.	647	816	960	1.064	851	947	1.019	673	886	1.046	8.909			
Ребаланс	856	754	891	942	1.117	1.111	978	1.043	1.143	1.000	9.835	1.055	1.111	12.000

Во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се приходи по основ на акцизи во износ од 8.909 милиони денари, што во однос на истиот период од 2000 година кога се остварени 10.309 милион денари, претставува намалување на уплатената акциза за 13,6% односно помалку за 1.400 милиони денари.

Остварените приходи од акцизи во првите десет месеци од 2001 година во износ од 8.909 милиони денари се за 9,4% или 926 милиони денари пониски од плани-

раните приходи од акцизи за овој период утврдени со ребалансот на Буџетот на РМ. Ваквото отстапување на вкупните приходи од акцизи од планираното се должи пред се на неостварување на планираните приходи од акцизи од нафтени деривати во износ од 982 милиони денари, од алкохолни пијалаци во износ од 236 милиони денари и од патничките автомобили во износ од 43 милиони денари.

**Структура на остварени приходи од акцизи
во периодот јануари-октомври**

Производи	јан / окт 2000 год.	Структура	јан / окт 2001 год.	Структура	(во милиони денари)
					јан-окт 2001/ јан-окт 2000 во %
Нафтени деривати	6.544,00	63,5 %	5.666,00	63,6 %	– 13,4 %
Тутунски преработки	1.571,00	15,2 %	1.977,00	22,2 %	25,8 %
Алкохолни пијалаци	1.028,00	10,0 %	840,00	9,4 %	– 18,3 %
Патнички автомобили	1.041,00	10,1 %	398,00	4,5 %	– 61,8 %
Луксузни п-ди и кафе	124,00	1,2 %	8,00	0,1 %	– 93,6 %
Вкупно:	10.309,00	100,00	8.909,00	100,00	– 13,6%

Остварени акцизни приходи од НАФТЕНИ ДЕРИВАТИ во периодот јануари-октомври 2001 година

Од вкупно планираните приходи со ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2001 година по основ на акцизи кај нафтените деривати во износ од 8.162 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се вкупно 5.666 милиони денари или 69,4%.

Остварени приходи по месеци	(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	597	442	391	524	537	587	644	612	688	662	5.684	629	529	6.847
1999 год.	611	532	519	444	640	653	171	312	521	456	4.859	524	845	6.232
2000 год.	478	274	327	817	864	820	802	718	976	472	6.548	779	588	7.915
2001 год.	390	559	544	828	604	640	702	384	461	553	5.666			
Ребаланс	656	485	481	694	794	801	629	639	850	619	6.648	752	763	8.162

Во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се приходи по основ на акцизи од нафтените деривати во износ од 5.666 милиони денари, што во однос на истиот период од 2000 година кога се остварени 6.548 милиони денари претставува намалување на уплатената акциза од 13,5%.

Остварените приходи од акцизи од нафтените деривати во првите десет месеци од 2001 година во износ од 5.666 милиони денари, се за 14,8% или 982 милиони денари пониски во споредба со планираните приходи од акцизи од нафтените деривати за овој период утврдени со ребалансот.

Ваквото намалување на приходите како во однос на планираното, така и во однос на истиот период од

минатата година се должи пред се на намалената потрошувачка на нафтени деривати предизвикана од менталната политичко-безбедносна состојба во Република Македонија, како и познатиот недостаток на нафтени деривати во изминатиот неколку месечен период.

Остварените приходи од акцизи од нафтените деривати во октомври 2001 година во износ од 553 милиони денари, се зголемени за 20,0% или 92 милиони денари во однос на претходниот месец истата година, што претставува ефект од потрошените количини во септември 2001 година за кои акцизата е платена во октомври.

**Остварени акцизни приходи кај ТУТУНСКИ ПРЕРАБОТКИ
во периодот јануари-октомври 2001 година**

Од вкупно планираните приходи со Ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2001 година по основ на акцизи кај тутунските преработки во износ

од 2.012 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се 1.977 милиони денари или 98,3%.

(во милиони денари)														
Остварени приходи по месеци	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	51	125	103	112	127	123	112	182	131	84	1.150	93	166	1.416
1999 год.	86	112	109	109	206	167	235	239	152	223	1.638	195	227	2.063
2000 год.	108	100	92	158	187	124	161	217	114	310	1.571	146	156	1.875
2001 год.	141	151	322	124	101	150	227	133	281	366	1.977			
Ребаланс	92	127	115	142	196	156	191	240	150	232	1.641	163	207	2.012

Во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се приходи по основ на акциза од тутунски преработки во износ од 1.977 милиони денари, што во однос на истиот период од 2000 година кога се остварени 1.571 милион денари, претставува зголемување на уплатената акциза од 25,8% или 406 милиони денари.

Остварените приходи од акцизи од тутунски преработки во првите десет месеци од 2001 година во износ од 1.977 милиони денари се за 20,5% или 336 милиони денари повисоки во однос на планираните приходи од акцизи од тутунски преработки за овој период утврдени со ребалансот.

Од остварените приходи од акцизи од тутунски преработки за периодот јануари-октомври 2001 година, од домашно производство остварени се 1.842 милиони денари што претставува структурно учество од 93,2%, додека од увоз се остварени 155 милиони денари. Ваквиот сооднос во периодот јануари-октомври 2000 година изнесува: од домашно производство 1.319 милиони денари што претставува структурно учество од 83,9% и од увоз 252 милиони денари.

**Издадени бандероли за означување на
тутунски преработки за 2001 год. по месеци**

	(во илјади)										
	Јан	Фев	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Авг	Сеп	Окт	Јан / Окт
Домашно п-во	12,550	14,400	14,000	12,550	17,750	22,200	8,100	19,900	19,300	17,450	158,200
Увоз	505	500	750	500	550	1,000	750	/	1,500	/	6,055
Вкупно:	13,055	14,900	14,750	13,050	18,300	23,200	8,850	19,900	20,800	17,450	164,255

Остварени акцизни приходи од АЛКОХОЛНИ ПИЈАЛАЦИ во периодот јануари-октомври 2001 година

Од вкупно планираните приходи со Ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2001 година по основ на акцизи кај алкохолните пијалаци во износ од

1.289 милиони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се 840 милиони денари или 65,2%.

(во милиони денари)														
Остварени приходи по месеци	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	54	50	57	79	94	105	119	124	100	92	874	103	110	1.089
1999 год.	68	55	64	85	109	127	120	142	134	109	1.013	107	93	1.217
2000 год.	77	52	84	87	130	130	126	129	118	95	1.028	91	72	1.190
2001 год.	73	52	61	86	95	111	59	111	108	84	840			
Ребаланс	74	58	75	93	123	133	135	146	130	109	1.076	111	102	1.289

Остварените приходи од алкохолни пијалаци во периодот јануари-октомври 2001 година во износ од 840 милиони денари во однос на периодот јануари-октомври 2000 година кога се остварени 1.028 милиони денари, претставува намалување од 18,3% или 188 милиони денари.

Во првите десет месеци од 2001 година остварени се приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во износ од

840 милиони денари, што претставува намалување од 236 милиони денари или 21,9% во однос на планираните приходи од акцизи од алкохолни пијалаци за овој период утврдени со ребалансот. Ваквото намалување на приходите се должи на редистрибутивните ефекти во потрошувачката предизвикани од моменталната политичко-безбедносна состојба во земјата.

Уплатена акциза од пиво и алкохолни пијалаци во 2001 година

(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/окт
Пиво	59	42	47	74	80	93	47	108	102	75			727
Алкохолни пијалаци	14	10	14	12	15	18	12	3	6	9			113
Вкупно	73	52	61	86	95	111	59	111	108	84			840

Од вкупно остварените приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во периодот јануари-октомври 2001 година, на акциза од пиво отпаѓаат 86,6% или 727 милиони денари, додека 13,4% или 113 милион денари се остварени од акциза од други алкохолни пијалаци.

Остварените приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во октомври 2001 година во износ од 84 мил-

иони денари, се намалени за 23,0% или 25 милиони денари во однос на претходниот месец истата година, што е предизвикано од намалената потрошувачка на пиво по завршување на летниот период, односно помала уплата на акцизата од пиво во износ од 28 милиони денари споредено со минатиот месец.

Издадени бандероли за означување на алкохолни пијалаци за 2001 год. по месеци

(во илјади)											
	Јан	Фев	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Авг	Сеп	Окт	Јан / Окт
Домашно п-во	72,6	76,2	39,0	96,0	90,0	65,4	6,0	64,8	26,4	118,2	589,8
Увоз	42,6	29,4	63,0	51,6	58,8	77,4	22,8	/	37,8	63,6	447,0
Вкупно:	115,2	105,6	102,0	147,6	148,8	142,8	28,8	64,8	64,2	181,8	1.036,8

Во прилог на фактот за движењето на потрошувачката на алкохолните пијалаци е динамиката прикажана во табеларниот преглед на издадени бандероли за означување на алкохолните пијалаци.

Карактеристични отстапувања во овој период се забележани во месец јули кога се подигнати само 6.000 бандероли за домашно производство, пред сè поради

непоседувањето на акцизни дозволи, како и зголемиениот број на подигнати бандероли (118.200) во месец октомври, како резултат на стекнување на акцизни дозволи од страна на одредени комбинати. Ефектот од зголемениот број на подигнати бандероли во октомври ќе резултира со повисоки приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во месец ноември.

Остварени акцизни приходи кај ПАТНИЧКИ АВТОМОБИЛИ во периодот јануари-октомври 2001 година

Од вкупно планираните приходи во Буџетот на Република Македонија по основ на акцизи кај патничките автомобили за 2001 година во износ од 529 мил-

иони денари, во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се 398 милиони денари или 75,2%.

Остварени приходи по месеци	(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	Јан / Окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	43	41	50	41	67	71	72	48	64	66	563	53	87	705
1999 год.	55	63	71	42	47	77	92	69	87	77	710	91	110	884
2000 год.	77	167	524	44	23	53	22	56	28	44	1.038	65	52	1.156
2001 год.	39	53	32	25	51	47	31	44	35	43	398			
Ребаланс	34	52	125	25	26	39	36	33	35	36	441	40	48	529

Во периодот јануари-октомври 2001 година остварени се приходи од акцизи од патнички автомобили во износ од 398 милиони денари, што во однос на истиот период 2000 година кога се остварени 1.038 милиони денари, претставува намалување од 640 милиони денари или 61,7%.

Остварените приходи од акцизи од патнички автомобили во првите десет месеци од 2001 година во износ од 398 милион денари, се за 9,7% или 43 милиони денари пониски во споредба со планираните приходи од акцизи од патнички автомобили за овој период утврдени со ребалансот на Буџетот на РМ.

Продадени автомобили и наплатена акциза во 2000 и 2001 година

(во милиони денари)													
2000 година													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	септ	окт	ноем	дек	јан/дек
Број на продадени автомобили	1,126	2,395	5,108	108	351	571	560	490	474	537	560	1,042	13,322
Наплатена акциза во мил. ден.	77.60	166.60	523.80	43.90	22.90	53.70	22.00	56.00	28.10	44.60	64.80	51.70	1,155.70
2001 година													
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	септ	окт	ноем	дек	јан/окт
Број на продадени автомобили	480	605	482	432	434	409	393	269	380	450			4,334
Наплатена акциза во мил. ден.	39.00	53.00	32.00	25.00	51.00	46.00	31.00	44.00	35.00	43.00			398.00

Со предложениот Закон за изменување и дополнување на Законот за акцизите, пропишана е акцизна стапка од 7,5% за сите патнички автомобили без оглед на работната зафатнина на моторот, со што е овозможено намалување на вкупното оптоварување на патничките автомобили до 2.000 см³ (царина + акциза + ДДВ) од 68% на 42%. Намалувањето на вкупното оптоварување е уште подрастично кај патничките автомобили со зафатнина на моторот над 2.000 см³, каде со

предложениот Закон, вкупните давачки од 126% се сведуваат на исто ниво од 42%. На овој начин, вкупното даночно оптоварување на патничките автомобили се доведува на исто ниво како и пред воведувањето на ДДВ т.е. пред 1 Април 2000 година. Ваквото намалување на стапката, очекуваме да го зголеми бројот на продадени автомобили во 2002 година, што изразено во ефекти по сите основи, ќе ги зголеми приходите во 2002 година за околу 500 до 600 милиони денари.

ПРОЕКТИ КОИ СЕ ФИНАНСИРААТ ОД СРЕДСТВАТА ОД ПРОДАЖБАТА НА ТЕЛЕКОМ

Измените и дополувањата на Буџетот на Република Македонија за 2001 година се извршија покрај другото, и со цел да се овозможи користење на дел од приходите од продажбата на АД Македонски телекомуникации до крајот на 2001 година, за инвестициони проекти во јавниот сектор, со што од една страна ќе се придонесе за подобрување на условите за живеење во Република Македонија, а од друга страна ќе се влијае врз зголемување на бруто домашниот производ, посебно неопходно заради намалување на негативните последици на актуелната политичко безбедносна состојба врз економијата.

Анализите за влијанието врз макроекономската стабилност, развојот и платнобилансната состојба на Република Македонија покажуваат дека оптимално искористување на приходите од продажбата на АД

Македонски телекомуникации може да се постигне доколку истите се употребат за отплата на странскиот долг на државата, реформа на пензискиот систем и инвестиции во јавниот сектор. Поради тоа, 1/3 од средствата се наменети за инвестициони проекти во јавниот сектор (инфраструктура, здравство, образование и сл.), 1/3 се наменети за отплата на странскиот долг на државата и 1/3 е наменета за реформа на пензискиот систем.

Изборот на инвестициони проекти во јавниот сектор, кои се предмет на овој ребаланс, е извршен врз основа на следните критериуми:

- Значење за економскиот развој;
- Влијание врз намалување на сиромаштијата;
- Влијание врз вработеноста;
- Придонес за регионалниот развој;
- Стапка на профитабилност;
- Долгорочни заштеди на Буџетот на Република Македонија;
- Придонес за зголемување на ефикасноста на јавната администрација;
- Фаза на подготовка;
- Важност за безбедноста на земјата;
- Вклученост во Програмата за јавни инвестиции;
- и
- Можноста за кофинансирање со средства од донации.

Со оглед на обемот на средствата, ургентноста и специфичноста на подготовките за изведба на инвестициони проекти, истите се поделени во три фази, од кои првите две, во вкупен износ од 207 милиони ДЕМ, треба да започнат во 2001 година.

Од вкупно утврдените средства согласно Ребалансот на буџетот во износ од 6.431,7 милиони денари, во текот на 2001 година треба да се реализираат средства во износ од 2.762,3 милиони денари, во текот на 2002 година во износ од 3.169,4 милиони денари и во текот на 2003 година остатокот од 500 милиони денари.

Од табеларниот преглед, прикажан во понатамошниот дел, може да се види вкупната распределба и реализација по одделни проекти.

ПРОЕКТИ

КОИ СЕ ФИНАНСИРААТ ОД СРЕДСТВАТА ОД ПРОДАЖБАТА НА ТЕЛЕКОМ ПРЕДЛОЖЕНИ ВО РЕБАЛАНСОТ НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2001 ГОДИНА

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2003 (денари)
	Број	Краток назив			
1. Министерство за правда	001	Судски информативен систем	5,000,000	0	0
2. Министерство за надворешни работи	002	Амбасада во Вашингтон	5,000,000	0	0
	003	Амбасада во Берлин	11,300,000	193,595,000 *	
	004	Амбасада во Сараево	3,000,000	93,000,000 *	
3. Министерство за финансии			7,500,000	93,000,000 *	
			800,000	24,800,000	
	005	Електронски потпис	892,768	27,675,808	0
	006	Автоматизација на Управа за јавни приходи	735,000	22,785,000	0
			157,768	4,890,808	0
4. Министерство за финансии – функции на држава			9,849,405	305,331,555	0
	007	Зграда–Бетон	9,649,405	299,131,555	0
	008	Национална платежна картица	200,000	6,200,000	0
			313,432	9,716,392	0
5. Министерство за економија	009	Информативен систем на Министерство за економија	313,432	9,716,392	0
			6,500,000	62,000,000	139,500,000
6. Министерство за животна средина и просторно планирање	010	Спас на Дојранско езеро	5,000,000	31,000,000	20,000,000
	011	Преработка на опасен отпад	1,500,000	31,000,000	20,000,000
			52,456,052	1,437,086,573	15,500,000
7. Министерство за транспорт и врски	012	Автопат Куманово–Велес	4,406,561	109,282,713	997,956,839 *
	013	Пат Штип–Радовиш–Струмица М6	2,476,680	61,421,664	912,620,346 *
	014	Пат Штип–Кочани М5	1,286,587	31,907,358	399,819,152 *
	015	Пат Галичник–Селце	1,558,539	35,551,767	206,490,468 *
	016	Пат Беј Бунар–Билјанини извори	482,470	11,965,256	483,147,09 *
	017	Пат Градско–Прилеп	2,573,174	63,814,715	149,565,70 *
	018	Пат Куклиш–Банско	289,482	7,179,154	57,342,507 *
	019	Пат Бач–Старавина	128,658	3,190,718	1,794,788
	020	Пат Танушевци–граница	804,117	19,942,102	797,680
	021	Пат Немањина–Мечкуевци	1,125,763	27,918,922	24,927,627 *
	022	Пат Каменјане–Врапчишта	786,587	16,407,358	18,455,407 *
	023	Пат Желино–Јегуновце	864,940	20,830,512	11,076,839 *
	024	Пат Берово–Струмица	64,329	1,595,359	15,282,628 *
	025	Пат Крак за Катлоновска бања	221,646	4,876,821	398,840 *
	026	Пат Богомила–Црнилиште	761,434	17,023,563	1,994,205
	027	Пат Крак со Шишковица	128,658	3,190,718	12,780,891 *
	028	Пат Крак со Каменјане	128,658	3,190,718	3,988,398 *
	029	Пат Крак со Неготино	218,140	4,169,872	797,680
	030	Пат Крак со Врапчиште	128,658	3,190,718	2,592,468
	031	Пат Крак со Вруток	128,658	3,190,718	797,680
	032	Пат Крак со Ростуше	128,658	3,190,718	797,680
	033	Пат Крак со Блатец	128,658	3,190,718	797,680
	034	Пат Крак до објект на Владата	128,658	3,190,718	3,988,398 *
	035	Пат Крак за Горно Блаце	225,152	5,583,770	1,395,942
	036	Пат Студеничани	225,152	5,583,770	6,979,712 *
	037	Пат Берово–граница	1,157,928	28,716,614	10,279,154 *
	038	Пат Трница–граница	5,467,996	135,606,301	142,891,300 *
	039	Пат Делчево–граница	1,157,928	28,716,614	16,022,476 *
					40,000,000

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои ќе се финансираат во 2003 (денари)
8. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	040 Пат Мајдан–граница	1,608,234	39,884,203	40,989,993 *	
	041 Изградба на патен правец „Илинден– Мршевиц,	400,000	12,400,000	3 100,000 *	
	042 Санација на свлечиште с. Велебдо– Ростуше	500,000	15,500,000	3 100,000 *	
	043 III ТВ мрежа	3,185,992	98,765,752	0	
	044 III радио мрежа	1,669,089	51,741,759	0	
	045 Опрема–III ТВ мрежа	6,000,000	186,000,000	37,200,000 *	
	046 Санација на мостот „Гоце Делчев,	300,000	9,300,000	1,550,000 *	
	047 Изградба на регионален пат Скопје– Брана „Козјак, –	11,608,868	359,874,908	359,874,908 *	200,000,000
	Самоков– Македонски Брод			0	
	048 Расаднички центри	22,500,000	362,700,000	489,800,000 *	40,000,000
9. Министерство за труд и социјална политика	049 Здрав и квалитетен лозов саден материјал	4,000,000	62,000,000	83,700,000 *	
	050 Хидросистем „Маркова река, – Струмица	2,000,000	37,200,000	27,900,000 *	
	051 Хидросистем „Злетовица,	4,500,000	77,500,000	114,700,000 *	10,000,000
	052 Набавка на механизација	10,000,000	155,000,000	232,500,000 *	30,000,000
	053 Дневни центри за хендикепирани лица	2,000,000	31,000,000	31,000,000	
	054 Објект за возрасни инвалидизирани лица	6,561,241	145,700,000	88,698,471 *	0
	055 Установи за соц. заштита	1,100,000	34,100,000	6,200,000 *	
	056 Старски дом–Прилеп	3,000,000	46,500,000	55,800,000 *	
		1,335,477	34,100,000	16,599,787 *	
		1,125,764	31,000,000	10,098,684 *	
10. Министерство за образование и наука	057 79 основни училишта	26,828,454	676,672,123	327,799,549 *	80,000,000
	ОУ „Димитар Малешевски, –Берово И фаза, проект. док. реконс. и санација	12,029,591	372,917,321	110,789,598 *	
	ОУ „Даме Груев“ Битола, рекон. на кров и санац. на елек инстал.	273,884	8,490,404		
	ОУ „Тодор Ангеловски“ Битола, санац. на кров, столарија, елек. инстал. и канал. и громобр. инст.	206,934	6,414,954		
	ОУ „Страшо Пинџур“ Јосифово, ПУ с.Калково – Валандово,	114,038	3,535,178		
	зид. и арм. бетон. работи, водовод и канализ. и град. занатски работи	124,769	3,867,839		
	ОУ „Ј.Х.Цино“ Велес, парно греење	209,978	6,509,318		
	ОУ „Благоја Кирков“ ПУ с.Караслари - Велес, II фаза санација и реконструкција	76,010	2,356,310		
	ОУ „Славчо Стојменски“ Винаца, столари. и молерофарб.	158,244	4,905,564		
	ОУ „Св. Климент Охридски“ с. Миравци - Гевгелија, земја., арм. бетон., зид., терац., кера., парке., молерофар., стол.,брав., исталат.	243,452	7,547,012		
	ОУ „Кочо рацин“ Нов Дојран , кровопокривачки работи	51,734	1,603,754		
	ОУ „Прлирими“ Чегране, ПУ с. Форино - Гостивар, водов., електр., под., молерофарб.	182,589	5,660,259		
	ОУ „Злате Дамјановски“ с.Вругок, ПУ с. Речане–Гостивар парно греење	73,036	2,264,116		
	ОУ „Петре Јовановски“ Долно Бањица - Гостивар довршување на карабина, градеж. работи	197,805	6,131,955		
	ОУ „Братство - Единство“ нас. Циглана Гостивар довр., бетон., изолатер., под. и лимар. работи	121,726	3,773,506		
	ОУ „Нацати Зекерија“ ПУ с. Коцацкик - Дебар доврш., град., занатски и инстал. работи	42,604	1,320,724		
	ОУ „Братство-Единство“ Дебар, промена на столарија	175,286	5,433,866		
	ОУ „Братство-Единство“ Дебар ПУ с.Цепиште, рек. на вод.мреж.	42,604	1,320,724		
	ОУ „Мирче Ацев“ с. Могорче Дебар, градежни, занатски и инсталатерски и столарија	97,381	3,018,811		
	ОУ „Св. Кирил и Методиј“ стара зграда-Каменица - Делчево, I фаза компл. санац. и реконстр.	365,179	11,320,549		
	ОУ жСтрашо Пинџур“ Кавадарци ПУ с.Возарци, доградба на две училини	91,295	2,830,145		
	ОУ „ДА.Г.аберот“ с. Ваташа, Кавадарци, доврш. на доградба, градеж. Занат. и инстал. работи	69,993	2,169,783		
	ОУ жТ.Х. Тефов“ Кавадарци, доград. на училина за засав. група	91,295	2,830,145		
	ОУ жК.Ј. Питу“ Кичево, санација	217,362	6,738,222		
	ОУ „Милто Гура“ с.Шутово Кичево, продолжување на градб.	152,158	4,716,898		

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои ќе се финансираат во 2003 (денари)
	ОУ "Санде Штерјоски" Кичево, ПУ с. Пашино, изград. на нов објект ОУ "Раде Кратовче" Кочани, парно греење ОУ "Малина Поливанова" Кочани, парно греење ОУ "Кочо Рацин" Кратово, стол. санац. на кров, лимар. под. молерофарб. работи и електрик ОУ "Кочо Рацин" Кратово, ПУ с. Страцин, санац. на столар. Електрика, молерофарб. работи ОУ "Ј. Крчоски" К. Паланка, ПУ с. Узем, рекон. град. Занатски работи и промена на столарија ОУ "Илинден" К. Паланка, ПУ с. Конопница, довршување на об. Под. керам. и инстатер. работи ОУ "Никола Карев" Крушево, парно греење во ИИ фаза ОУ "Тони Зурдумис" Куманово, регул. на подз. води. столар. санац. на сан. јазли и подови, парно греење ОУ "Крсте Мисирков" и "Браќа Миладиновици" Куманово, догра. град. занат. парно греење сан. на санитар. јазли темели и зидови ОУ "Вера Которка" Клеочвце - Куманово, изград. на санитар. јазли санац. на елект. и громобор. инст. ОУ "Тодор Монов" Тимјаник, Неготино, санац. и завршување ОУ "Тригор Приличев" Охрид, ИИ фаза доврш. на фискулт. сала бет. зид. тесар. лимар. вод. и кан. ОУ "Кочо Рацин" с. Лакочереј, Охрид, рек. на кров санац. на под, тавани фасадер. и столар. ОУ "11 Октомври" Прилеп, ДДВ ОУ "Добре Јовановски" Прилеп, санац. на кров пром. на столатиј ОУ "Кочо Рацин" Прилеп,санац. на меѓ. констр. подови и др. ОУ "Јонче Смуѓрески" с. Бела Црква, Прилеп, санац. на обј. доград. на училина, изградба на санитар. јазли и септичка јама ОУ "Браќа Миладиновици" ПУ Злетово, Пробиштип, изградба ОУ "Никола Карев" и "Крсте Мисирков" Радовиш, санац. и реконстр. на кров и плафон ОУ "Кирил и Методиј" Ораовица, Радовиш, доградба ОУ "Гоце Делчев" Ресен, парно греење ОУ "Гоце Делчев" Св. Николе, парно греење ОУ "Даме Груев" с. Ерцелија, Св. Николе, парно греење ОУ "Наум Наумовски Борче" Гази баба, санација ОУ "Наум Охридски" с. Булчани, Гази баба, санација ОУ "Дане Кратчев" Ченто, санац. на санитар. јазли и кров ОУ "Борис Кидрич" Крушопек, Карпош, продолж. на изградба ОУ "Вера Циривири Трена" Карпош, санац. на санитар. канали. мрежа, парно греење, олуци и влезни врати ОУ "Лазо Трповски" Скопје, санација на кров ОУ "Д.Х. Димов" нас. Влае, Карпош, санац. на кујна, трпез. фискулт. сала, санитарии, греење, подови и столарија ОУ "Кузман Шапкарев" нас. Драчево, Кисела Вода, реконстр. на греење во фискулт. сала ОУ "Кузман Шапкарев" нас. Драчево, ПУ с. Долно Лосиче Кисела Вода, санац. на кров, фасада и подови ОУ "Драга Стојановска" с.Ракотинци, Кисела Вода, парно греење ОУ "Марко Цепенков" Зелениково, Кисела вода, санација на кров ОУ "Коле Неделковски" Центар, санац. на санитар. јазли и надградба на учил. простор ОУ "Петар Здравковски—Пенко" Чаир, доград. на 4 училиници ОУ "Климент Охридски" Буџел, столарија, санац. на кров, ОУ "Гоце Делчев" с. Љубанци, Чаир, парно греење ОУ "Ј.Б. Тито" Струга, доградба ОУ "Наим Фрашери" Делогожда, покривачки, под., електрич., молерофасадер.раб.	1,065,000 152,158 152,158 304,315 91,295 63,906 94,338 143,028 334,747 197,805 33,475 136,942 182,589 203,891 273,884 258,668 228,236 97,381 182,589 182,589 182,589 94,338 158,244 170,417 152,158 60,863 97,381 261,711 54,777 243,452 76,079 54,777 51,734 152,158 130,856 136,942 158,244 152,158 76,079 136,942 130,856	33,015,000 4,716,898 4,716,898 9,433,765 2,830,145 1,981,086 2,924,478 4,433,868 10,377,157 6,131,955 1,037,725 4,245,202 5,660,259 6,320,621 8,490,404 8,018,708 7,075,316 3,018,811 5,660,259 5,660,259 5,660,259 2,924,478 4,905,564 5,282,927 4,716,898 1,886,753 3,018,811 8,113,041 1,698,087 7,547,012 2,358,449 1,698,087 1,603,754 4,716,898 4,056,536 4,245,202 4,905,564 4,716,898 2,358,449 4,245,202 4,056,536		

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2003 (денари)
11. Агенција за млади и спорт	ОУ "Агим Агуши" Радолишта, ПУ с. Франгово, продолжување ОУ "Агим Агуши" Радолишта, ПУ с. Кореша, фасад, работи ОУ "Моша Пијаде" Струмица, парно греене ОУ "Маршал Тито" Струмица, парно греене ОУ "Герас Цунев" Просениково, ПУ с. Добрешинци, Струмица, реконструкција и санација ОУ "Даме Груев" с. Куклиш, Струмица, рекон. на кров и под ОУ "Даме Груев" Шемшово, ПУ Жигче, Тетово, санација и адаптација на училишен објект ОУ "Пашко Васа" с. Дебарце, Тетово, продолжува. на објект. ОУ "Кирили и Методиј" Тетово, санац. на санит. јазли, водов. и канализ. мрежа, керам. столар. и молерофарбарски работи ОУ "Абдул Фрашери" с. Боговиње, Тетово, продолжув. на новозлочнат објект ОУ "Димитар Влахов" Штип, санација на обј. варосув. подови 2 средни училишта	213,021	6,603,651		
		94,338	2,924,478		
		206,935	6,414,985		
		197,805	6,131,955		
		173,460	5,377,260		
		77,600	2,405,600		
		158,244	4,905,564		
		115,640	3,584,840		
		152,158	4,716,898		
		91,295	2,830,145		
12. Финансирање на дејностите од областа на културата	ОУ "Димитар Влахов" Штип, санација на обј. варосув. подови 2 средни училишта	57,820	1,792,420		
		7,000,321	62,000,000	217,009,951 *	80,000,000
		7,768,542	240,824,802	0	
		30,000	930,000	0	
		2,573,000	79,763,000	0	
		1,186,500	36,781,500	0	
		1,386,500	42,981,500	0	
		2,750,000	46,500,000	38,750,000	0
		1,500,000	23,250,000	23,250,000	
		1,250,000	23,250,000	15,500,000	
13. Министерство за здравство	Широк сокак–Битола	11,400,000	234,980,000	288,486,000 *	40,000,000
		300,000	9,300,000	0	
		1,240,000	38,440,000	26,908,000 *	
		1,000,000	31,000,000	21,700,000 *	
		1,000,000	15,500,000	26,350,000 *	
		240,000	7,440,000	5,208,000 *	
		800,000	24,800,000	17,360,000 *	
		320,000	0	9,920,000	
		300,000	9,300,000	0	
		2,300,000	9,300,000	68,510,000 *	10,000,000
14. Фонд за здравство	Градска болница	900,000	27,900,000	19,530,000 *	
		3,000,000	62,000,000	93,000,000 *	30,000,000
		13,387,000	319,300,000	253,797,000 *	30,000,000
		4,000,000	124,000,000	27,900,000 *	
		4,087,000	62,000,000	117,397,000 *	20,000,000
		600,000	18,600,000	6,200,000 *	
		1,500,000	15,500,000	43,400,000 *	
		1,000,000	31,000,000	6,200,000 *	
		200,000	6,200,000	0	
		2,000,000	62,000,000	52,700,000 *	10,000,000
15. Министерство за локална самоуправа	Изградба на заразно одделение МЦ,Борка Талески" Прилеп	30,063,060	316,365,385	756,485,095 *	30,000,000
		185,700	1,240,000	4,516,700	
		1,015,825	6,200,000	28,390,575 *	
		38,597	310,000	886,507	
		96,494	620,000	2,371,314	

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои се финансираат во 2003 (денари)
087	Водоснабдување на с.Горни литовик –Конче	158,621	930,000	3,987,251	
088	Водоснабдување на Могила, Радобор и Чарлија – Могила	530,717	4,650,000	13,352,227 *	
089	Водоснабдување на с.Ивањевци – Могила	41,492	310,000	976,252	
090	Канализација за 6 станбени зони во Гостивар	361,209	4,030,000	8,717,479 *	
091	Станица за пречистување на вода во Гостивар	1,784,596	21,700,000	46,022,476 *	
092	Зелен парк во Делчево	179,300	930,000	4,628,300	
093	Водоснабдување во с.Милетино – Брвеница	105,180	620,000	2,640,580	
094	Водоснабдување во с.Радиовце – Брвеница	525,475	7,750,000	10,089,725 *	
095	Водоснабдување на Тетово од Студена река и Пена	4,719,460	37,200,000	127,703,260 *	30,000,000
096	Водоснабдување на Ново село	534,216	4,650,000	13,460,696 *	
097	Водоснабдување на с.СтароКоњарево – Ново село	48,648	310,000	1,198,088	
098	Фекална канализација во општина Чаир	670,630	6,820,000	15,519,530 *	
099	Водоснабдување во општина Радовиш	255,323	1,550,000	6,365,013	
100	Реконструкција на канализациона мрежа во Крушево	135,257	465,000	3,727,967	
101	Водоснабдување на с.Луково	253,542	2,480,000	5,379,802	
102	Водоснабдување на Струмица	159,325	1,550,000	3,389,075	
103	Водоснабдување на Пехчево	923,962	9,300,000	22,442,822 *	
104	Водоснабдување на с.Веллошти – Охрид	327,585	3,100,000	7,055,135	
105	Водовод во Винаца	443,486	7,938,573	8,909,493 *	
106	Водовод во Кичево	266,533	3,410,000	4,852,523	
107	Водоснабдување на нас.место Драчево Кисела вода	798,978	4,650,000	21,668,318 *	
108	Водоснабдување на Јегуновце	432,023	5,580,000	10,292,713 *	
109	Водоснабдување на Вранештица	98,423	620,000	2,431,113	
110	Водоснабдување на с.Порок – Боговиње	323,687	2,790,000	7,244,297	
111	Водоснабдување во нас.место Арачиново	1,003,064	7,130,000	27,064,984 *	
112	Водоснабдување во нас.места Иловица, Штука, Секирник, Радово, Турново, Бориево и Босилево	794,581	12,400,000	16,882,011 *	
113	Водоснабдување на с.Чегране и с.Форино	1,020,253	0	31,627,843	
114	Водоснабдување на с.Србиново – Србиново	67,545	310,000	1,783,895	
115	Водоснабдување во с.Лакавица – Србиново	57,896	620,000	1,174,776	
116	Водоснабдување во с.Одри – Теарце	36,570	620,000	513,670	
117	Изградба на резервоар за вода во с.Делогожда	101,704	1,085,000	2,067,824	
118	пат Делогожда – Мешеишта	418,759	6,200,000	9,881,529 *	
119	Водовод во с.Богојци – Делогожда	125,635	1,550,000	2,344,685	
120	Локален пат Делогожда–Џепин, Корошишта–граница со Мешеишта–Волино со општина Мешеишта и локален пат Корошишта–граница со Мешеишта–Волино	192,196	1,705,000	4,253,076	
121	Водоснабдување во Зрноци	118,370	620,000	3,049,470	
122	Атмосферска канализација во Мала Речица	310,710	3,100,000	8,082,010 *	
123	Водоводна линија на ул.Видое Смилевски Бато во Тетово	72,853	620,000	2,258,443 *	
124	Водоводна мрежа за с.Стрелци – с.Гарани – Осломеј	376,066	3,100,000	8,558,046	
125	Водоснабдување на с.Василево, с.Ангелци и с.Градашорци	304,683	3,100,000	6,345,173	
126	Водоснабдување на нас.место Грешница – Зајас	388,031	4,030,000	9,548,961 *	
127	Градски водовод во Дебар	175,084	620,000	4,807,604	
128	Фекална улична канализација за Љубин и Сарај	1,028,149	6,452,619	26,970,000 *	
129	Дистрибутивна водоводна мрежа во с.Крушеани	74,860	620,000	1,700,660	
130	Дистрибутивна водоводна мрежа во с.Обршани	180,804	620,000	4,984,924	
131	Водоснабдување во с.Рогле – Желино	302,707	2,170,000	7,213,917	
132	Зеленило покрај Охридско езеро и кејот на Црни Дрим во Струга	102,500	620,000	2,557,500	

Носител на проектот	Проект	Вкупен износ на проектот во ДЕМ	Проекти кои се финансираат во 2001 (денари)	Проекти кои ќе се финансираат во 2002 (денари)	Проекти кои ќе се финансираат во 2003 (денари)
133	Санација на водоводна мрежа во с.Велешта	181,460	930,000	4,695,260	
134	Водоснабдување во с.Неготино, Полошко	179,032	620,000	4,929,992	
135	Водоснабдување во с.Добридол	302,533	3,100,000	6,278,523	
136	Водоснабдување во с.:Гребеништа – Мешеишта	141,103	1,894,193	2,480,000	
137	Водоснабдување во нас.место Каменење	239,305	1,550,000	7,418,455 *	
138	Водоснабдување на Богданци	675,217	5,270,000	17,211,727 *	
139	Резервоар за вода во Берово	278,796	1,550,000	7,092,676	
140	Водоснабдување во Свети Николе	884,780	9,300,000	22,778,180 *	
141	Водоснабдување во Пробиштип	61,679	620,000	1,292,049	
142	Водоснабдување во Демир Хисар	926,342	9,920,000	22,516,602 *	
143	Водоводна мрежа во Нов Дојран	33,559	310,000	730,329	
144	Водоснабдување на нас.место Росоман	25,527	155,000	636,337	
145	Изградба на водоводни линии во Прилеп	68,575	310,000	1,815,825	
146	Секундарна канализација во Долно Лисиче	729,495	8,370,000	17,344,345 *	
147	Колекторски систем и водоводна мрежа во нас.Оризари	424,573	5,580,000	13,161,763 *	
148	Водоснабдување во Кратово	73,800	620,000	1,667,800	
149	Водоснабдителен објект Гази Баба–Илинден Петровец	2,170,000	67,270,000	52,545,000 *	
150	Зграда на МАНУ	1,000,000	15,500,000	15,500,000	0
		1,000,000	15,500,000	15,500,000	
		4,100,000	49,600,000	79,050,000 *	20,000,000
		4,100,000	49,600,000	79,050,000 *	20,000,000
151	ИТ&КМС/ДМС систем за поддршка	207,474,432	4,594,190,836	3,669,417,954 *	500,000,000

* Во вкупниот износ на средства кои ќе се реализираат во 2002 година е вклучен и дел од средствата кои се пренесуваат од 2001 во 2002 година.

В к у п о

КРАТКИ ВЕСТИ

ЗА РЕВИТАЛИЗАЦИЈА НА СЕДУМ ХИДРОЦЕНТРАЛИ - 20.6 МИЛИОНИ ЕВРА

Фирмата „Хидропол“ стана концесионер врз седумте мали хидроцентрали. Со договорот на чие потпишување на 7 ноември во Скопје присуствуваше и премиерот Љубчо Георгиевски, компанијата „Хидропол“ добива еднаесет годишна концесија за стопанисување со овие хидроцентрали, а за возврат треба да изврши нивна целосна ревитализација. Хидропол ќе инвестира 20.6 милиони евра за оваа намена. Со реконструкцијата што треба да се изврши најдоцна во рок од три години од потпишувањето на договорот, се очекува зголемување на капацитетот на хидроцентралите од 10 до 20 проценти. Произведената струја пак „Електростопанство на РМ“ ќе ја купува од инвеститорот по цена од 3.4 евра за мегават-час. Во оваа прилика министерот за економија Бесник Фетаи изјави: „Проектот треба да биде поттик и за другите компании да се вклучат во рехабилитацијата на електроцентралите, ние сме подготвени да ги даваме објектите под концесија за што постои и адекватна правна регулатива“. За првиот човек на ЕСМ Ламбе Арнаудов, со обновувањето на хидроцентралите ќе се зголеми нивниот век на траење за 30 години, ќе се стимулира еколошки чистото производство на енергија. Генералниот директор на „МакХидроПроект“ Јан Тошнар изјави: „Ова е прв концесиски проект на Балканот и ќе претставува поттик за странските инвеститори да останат во Македонија“.

ПОДГОТОВКИТЕ ЗА ВОВЕДУВАЊЕ НА НОВАТА ЕВРОВАЛУТА ВО ЗАВРШНА ФАЗА

„Дури и најслабите економии тежнеат да ја одржат стабилноста на курсот на домашната валута, а Македонија е еден од најдобрите примери за тоа“, истакна Мартин Кнап, повереник на германското стопанство

за Југозападен Балкан на евросеминарот што се одржа во Скопје.

Воведувањето на еврото е најголемата монетарна реформа во историјата на човештвото, и секоја економија мора да издржи и да живее со една ваква стабилна валута. Затоа банките, претпријатијата и граѓаните во Македонија се подготвуваат за старт на примената на новото законско платежно средство, еврото, што на 1 јануари 2002 година ќе биде пуштено во промет на целиот евро простор. Со ова, 12 валути дефинитивно ќе исчезнат од оптек. Според прогнозите, еврото ќе извлече од перниците над 1 милијарда германски марки.

ГРЧКИОТ "ОТЕ" ВТОР МОБИЛЕН ОПЕРАТОР ВО МАКЕДОНИЈА

Министерот за транспорт и врски Љупчо Балковски и потпретседателот на „ОТЕ“ Георгис Скарпелис потпишаа договор со кој оваа фирма ќе плати 25 милиони долари за дваесетидвегодишно користење на концесијата за мобилен оператор. Државниот грчки телеком „ОТЕ“ ќе добие исти услови за поврзување со Македонски Телекомуникации какви што има единствениот мобилен оператор Мобимак. На чинот на потпишувањето на договорот во Скопје, грчкиот партнер Скарпелис изјави: „Веруваме дека на пролет идната година на граѓаните на Македонија ќе им овозможиме да имаат подобар пристап и подобри цени за мобилна телефонија, а да се инвестира во една земја, тоа значи да се верува во нејзината економија“. Министерот за транспорт и врски Љупчо Балковски во оваа прилика рече: „Се надевам дека многу брзо со Мактел ќе се договориме за воспоставување на мрежата и веќе на пролет треба да

го имаме сигналот и на вториот мобилен оператор во Македонија“.

ОД 7 НОЕМВРИ НАМАЛЕНИ ЦЕНИТЕ НА НАФТЕНИТЕ ДЕРИВАТИ

Согласно со Методологијата за формирање на цените на енергенсите, Владата донесе одлука за намалување на рафинериските и малопродажните цени на нафтените деривати, што е резултат на падот на про-

сечната цена на суровата нафта на светските берзи и намалувањето на курсот на доларот. Така, суперот и безоловниот бензин се поевтини за 1.5 денари и чинат 49.50 односно 46.50 денари, додека обичниот бензин поевтини само за 1 денар (чини 47.50 денари за литар). Кај дизел горивата намалувањето е за пола денар и цената на Д-1 горивото е 36.50 денари, додека на Д-2 е 35.50 денари за литар. Мазутот чини 10.45 денари за килограм.

ПРЕМИЕРОТ ЛЈУБЧО ГЕОРГИЕВСКИ ЗА ДОНАТОРСКАТА КОНФЕРЕНЦИЈА

Премиерот Љубчо Георгиевски, во врска со долгоочекуваното одржување на донаторска конференција на 9 ноември изјави: „Во овој момент немаме никаква сериозна најава за помош од меѓународните фактори. Нашата држава беше нападената од терористички банди, што претставува класично прелевање на кризата од Косово кај нас. Ние направивме одредени уставни измени, но сепак, не добивме никакви донаторски средства и сметам дека

ова ќе претставува несериозен однос на меѓународната заедница, зашто факт е дека во моментов, освен големи ветувања, немаме ништо добиено како конкретна финансиска помош. Се случува нешто слично како по косовската криза, па поучени од оваа состојба, и на одредени соседни земји, на кои им беа ветувани средства, а не добија ништо, ние навистина сакаме од меѓународната заедница да слушнеме што де факто Македонија ќе добие како помош“.

ПЕТ ГОДИНИ ОД ОСАМОСТОЈУВАЊЕТО НА НЕБОТО НАД МАКЕДОНИЈА

Во контролата на летање во Скопје на 7 ноември беше одбележана петгодишнината од преземањето на контролата на воздушниот простор над Македонија во сите нејзини височини и Светскиот ден на контролите на летање. Ако во почетокот можеше да се водат 27 авиони на час, сега се опслужуваат 50 прелетувања на час. Најновата опрема, која е во фаза на имплементација ќе овозможи многу поголем капацитет на прелетувања, односно во 2003 година ќе може да се опслужат 70 авиони на час, а во 2004 година 100 воздухоплови на час. Во овој петгодишен период обучен е и нов кадар, така што денес има околу 100 контролори на летање. Новата опрема која е најмодерна на Балканот, ќе овозможи уште поголема безбедност во одвивањето на воздушниот сообраќај во Македонија.

ЗАПНАА МАКЕДОНСКО - ХРВАТСКЕТЕ РАЗГОВОРИ ОКОЛУ КВОТИТЕ

Македонското и Хрватското министерство за економија по првата средба не успеаа да ги договорат условите за поделба на квотите. Македонската страна го одбила хрватскиот предлог за целосна либерализација на трговијата. На ваквиот македонски потег Хрватска одговорила со драстично намалување на квотите за некои земјоделски и прехранбени производи како домати, пиперки, лубеници, јагнешко месо кои всушност се главните извозни производи на Македонија. Хрватите ваквата реакција ја образложила со тоа дека станува збор за чувствителни производи кои државата со одредени мерки треба да ги заштити заради стимулирање на домашното производство.

Од Министерството за економија велат дека Македонија нема да ги прифати ваквите условувања од хрватска страна и ќе настојуваат квотите и годинава да останат на ниво од минатата година. Дефинитивните квоти за трговска размена ќе се знаат откако двете страни официјално ќе се изјаснат за предлозите.

НАМАЛЕНА АКЦИЗАТА И ЦАРИНАТА ЗА УВОЗ НА АВТОМОБИЛИ

На предлог на Министерството за финансии, Владата одлучи акцизата за автомобили да изнесува 7,5%

без оглед на работната зафатнина на моторот, наместо досегашните 25 и 55%. Ваквата одлука Владата ја образложи со негативниот тренд во прометот со возила, материјалната состојба на населението и сегашниот одлив на девизи од земјата за купување на автомобили. Владата предлага и единствена царинска стапка од 10%, но само кај новите возила, која треба да ги замени досегашните 12% за возила до 2000 см³ и 24% за оние со поголема работна зафатнина на моторот. За увоз на стари автомобили ќе се плаќа царина од 15%. Со други зборови, Владата се одлучи да одреди пониска и повисока царинска стапка, но во зависност од тоа дали се увезува ново или старо возило. Со последните намалувања на акцизите и на царините кои ќе важат по усвојување од Парламентот, плус ДДВ, вкупните давачки за новите возила според експертите ќе изнесуваат 41% од вредноста на автомобилот, додека пак кај старите ќе стигнат до 47%.

ВАГОНИ ОД ФРАНЦИЈА ЗА МАКЕДОНСКИ ЖЕЛЕЗНИЦИ

„Француските железници се подготвени на Република Македонија, односно на Македонски железници да им донираат товарни и патнички вагони“, изјави генералниот директор на ова јавно претпријатие, Владимир Соколовски кој беше во посета на Франција.

Квантумот на донацијата се уште не е утврден и треба да се подготви спецификација за потребите на Македонски железници од овој вид на возила. Дводневната посета на Франција беше реализирана на покана на генералниот директор на француските железници Гаола Луис, како и неговиот помошник за Европа и Централна Азија Жан Мари Вак.

„Особено разговараме за реализацијата на желез-

ничкиот Коридор 10, како и за потребата француската Влада да лобира железничката линија од Атина до Солун, што интензивно се гради во пресрет на Олимписките игри со кредит од Европската банка, да продолжи и кон Македонија, со што ќе се обезбеди брз

ефикасен проток на патници и стока“, вели Соколовски.

РЕГИОНАЛНИТЕ СТОПАНСКИ КОМОРИ СЕ ЗАЛАГААТ ЗА СЛОБОДНА ТРГОВИЈА

Претседателите на Стопанските комори на Македонија, Југославија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Словенија на неодамнешната средба во Белград упатија апел до сите влади и политички организации да ги забрзаат активностите за реализирање на идејата за регион на слободна трговија.

Според стопанствениците оваа идеја која произлезе од Пактот за стабилност ќе ја поттикне меѓусебната економска соработка и заедничкиот настап на трети пазари. На средбата претседателите на Стопанските комори потпишаа и спогодба за изградба на заеднички настап на трети пазари, а било одлучено да се формираат координативни групи меѓу коморите кои ќе работат на проекти од значење за целиот регион. Била истакната и потребата за скорешно потпишување на спогодбите за заштита на инвестициите, избегнување на двојното оданочување и создавање на стопанско-правен амбиент кој ќе овозможи долгорочна соработка меѓу претпријатијата од регионот.

МАТ- РЕДОВЕН МАКЕДОНСКИ АВИОПРЕВОЗНИК

Министерството за транспорт и врски и МАТ на 9 ноември потпишаа анекс на минатогодишниот договор за редовен авиопревозник, со кој се прецизираат меѓусебните обврски. Владата е должна да го подр-

жува МАТ организациски и финансиски, но не со буџетски пари. Една од формите со која ќе се помага МАТ според министерот за транспорт и врски Љупчо Балковски е репрограма на долговите. МАТ пак од своја страна, е обврзан непречено да го врши редовниот авиосообраќај, да почне преговори со Авиоимпекс за спојување и да ги прими на работа сите стручни кадри кои доброволно ќе сакаат да преминат од Авиоимпекс во МАТ. Ако Авиоимпекс не сака да се спои со МАТ, може да продолжи да лета само како чартер компанија и тоа на дестинации кои ќе му ги отстапува МАТ. Спроведувањето на договорот за редовен авиопревозник со МАТ е единствена опција за решавање на проблемите во авиосообраќајот.

"МАКСТИЛ" ЈА ПРОМОВИРАШЕ МОДЕРНИЗИРАНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА ПРОГРАМА ВО ЧЕЛИЧАРНИЦА

Во Челичарницата на компанијата „Макстил“ А.Д. Скопје почнаа со работа модернизирани агрегати со кои е овозможена супституција на електрична енергија и внесување дополнителна хемиска енергија во електролачната печка, модернизација на ливната

печка и изградба на казанска печка, односно воведување казанска технологија. Првиот човек на „Макстил“ и претседателот на Одборот на директори, Минчо Јорданов ја повика Владата да изготви програма за реструктурирање на челичната индустрија, на што сме обврзани со Спогодбата за асоцијација и стабилизација со ЕУ. Согласно со спогодбата тоа треба да се направи до 2003 година, што ќе помогне побрзо да се вклучиме во глобализацијата и пазарните услови на стопанисување во металниот комплекс. Вкупната вредност на инвестицијата изнесува 6,4 милиони долари. Премиерот Љубчо Георгиевски кој присуствуваше на свеченоста, истакна дека македонската Влада му дава целосна поддршка на развојниот концепт на „Макстил“ кој има нето извоз од 40 милиони долари. Ова потврдува, изјави премиерот дека кога има вистински инвеститори, има и вистински резултати.

АНАЛИЗА НА ВЛАДАТА ЗА ШТРАЈКОВИТЕ ВО ТРИТЕ КВАРТАЛИ ОД 2001

Според анализата на Владата во трите квартали од годинава вкупно штрајкувале 22 претпријатија. Кај 12 фирми, причината за протестите била неисплатата на плати, кај 9 изнаоѓањето на стратешки инвеститор, а имало и случаи каде што се барала ревизија на приватизацијата, потоа финансиски инспекции, финансиска поддршка или промена на сопственичките односи.

Владата заклучила дека во овој период, бројот на штрајкови би бил поголем доколку во неколку фирми не се интервенирало со делење на здравствени сини картони за работниците.

РЕГИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА ПАКТОТ ЗА СТАБИЛНОСТ ВО БУКУРЕШТ

Пактот за стабилност не ја остварува својата основна цел - поддршка на развојот на Југоисточна Европа, е генералната оценка од регионалната конференција одржана во Букурешт, Романија. „Конференцијата не беше донаторска, а за да не доживее дебакл беше променета нејзината тема и се рedefинираа претходно предложените проекти, главно оние со „брз старт“, изјави потпретседателот на Владата Зоран Крстевски кој ја предводеше македонската делегација. Биле потенцирани инфраструктурните проекти, од кои за Македонија приоритетни се патот Демир Капија - Гевгелија, заобиколницата околу Скопје, проектот Блаце, како и изградбата на центар за превентива од конфликти. Македонската делегација го критикувала начинот на функционирање на Пактот и нереализи-

рањето на проектите во регионот. Попрецизно, забелешката била што проектите главно се финансираат од кредити што ја продлабочува и онака високата задолженост на земјите од регионот. „Генерален заклучок е дека има недостиг на фондови и грантови кои се потребни за стимулирање на економиите и намалување на задолженоста,, вели Крстевски.

ИЗВРШЕН ОДБОР НА СТОПАНСКАТА КОМОРА НА МАКЕДОНИЈА

Стопанствениците пресметаа дека вкупната штета што ја претрпеа компаниите од воените дејствија достигна 1.232 милијарди германски марки. Ова е цената на безбедносната криза која ја платија македонските фирми преку директно изгубен, планиран и нереализиран домашен бруто-производ. Тоа значи дека државата веќе загуби 19,3% насто од ДБП од оној што е остварен лани, иако конечните загуби ќе се пресметат на крајот од деловната година. Најпогодени се производните капацитети во кризните подрачја. Генерално, најголемите нарушувања се чувствуваат во индустријата и рударството кои претставуваат 37,5% од вкупните штети. Металната и електроиндустријата имаат загуба од 142 милиони марки, а текстилната своите штети ги проценува на 130 милиони марки. Последиците во земјоделството - 357 милиони марки, во прометната сфера - 200 милиони, а во туризмот околу 70 милиони марки. Како резултат на кризата, падот на физичкиот обем на производството изнесува 9,6%, а на размената за 18,7%, при што извозот опадна за 11,8%, а увозот за 23%. Ваквите движења резултираат и со натамошно влошување на ликвидноста на фирмите, при што е забележана рекордна неликвидност од над 1 милијарда марки, тврдат бизнисмените.

ПРОМОЦИЈА НА МЕАП

Проектот „Општинска акциона програма за заштита на животната средина“-МЕАП е еден од проектите во рамките на Пактот за стабилност на Југоисточна Европа. Вкупната вредност на проектот, кој е под покровителство на Владата на Република Македонија и Европската банка за обнова и развој, изнесува 69.5 милиони евра, од кои 10.5 милиони евра се обезбедени од швајцарската донаторска фирма СЕКО. Проектот ќе биде наменет за подобрување на квалитетот на водоснабдувањето и за отстранување на отпадните води, како и за создавање услови за децентрализација на водостопанските услуги, изјави Мартин Шриффер, директор на МЕАП на промоцијата во Скопје. Проектот ќе биде реализиран во пет градови:

Куманово, Охрид, Штип, Струмица и Велес. Средствата се обезбедени од различни држави, а нивната распределба, како што рече Шриффер ќе ја координираат донаторите.

СИРОМАШТИЈАТА ГИ ПОГОДУВА СИТЕ СЛОЕВИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според последните податоци на Заводот за статистика 22,3% од македонските граѓани се сиромашни, односно се под стандардно ниво потребно да се задоволат основните животни потреби. Бројката на сиромашни лица е зголемена за 3,3% во споредба со 1997 година. Според дефиницијата која Македонија ја има преземена од Еуростат, за сиромашни се сметаат оние лица, семејства и групи чии вкупни приходи не овозможуваат задоволување на минималните животни потреби.

Статистичките податоци покажуваат дека осиромашуваат сите, но најизразено е кај домаќинствата со повеќе деца, петчлените семејства и кај семејствата во кои главата на домаќинството е помлад од 40 години.

Во 1997 година 23,3% од семејствата со повеќе деца биле сиромашни, а во 2000 година тој процент се зголемил на 28,4%. Кај петчлените семејства процентот на сиромаштија во 1997 година изнесувал 14,4% а во 2000 година дури 33,6% од нив биле сиромашни. Семејствата во кои главата е постар од 40 години осиромашиле за 9%, односно процентот на сиромаштија од 19,8% во 1997 година се зголемил на 28,8%.

Најсиромашен дел од населението и понатаму остануваат лицата без никакво или со ниско образование. Меѓутоа, процентот на сиромаштија се зголемува и кај населението со високо образование, при што тој процент е зголемен од 1,4% во 1997 година на 3,7% во 2000 година.

ЗАПОЧНА ДИЈАЛОГ МЕЃУ ВЛАДАТА И СИНДИКАТОТ

Серијата есенски штрајкови на вработените од фирмите - загубари низ целата земја, испровоцирани од тешката економска и социјална положба, ја натера Владата да формира Министерско - работна група со која раководи заменик-претседателот на Владата Зоран Крстевски. Дијалогот меѓу ССМ и Владата како социјални партнери треба да изроди со решенија за проблемите со кои се соочуваат загубарите. Синдикалците од Владата бараат исполнување барем на дел од одамна доставените барања: прекинување на стечајните постапки, враќање на старото законско решение за заминување во пензија со 25 години работен

стаж, исплата на заостанатите плати и придонеси и еднократна парична помош.

ИСКЛУЧЕНИ ФИКСНИ ТЕЛЕФОНИ

Во акцијата на Македонски Телекомуникации за исклучување на корисниците од фиксната телефонија кои ги немаа навремено подмилено своите сметки, без телефонски линии останаа над 60.000 субјекти. Но, во акцијата на исклучување, покрај нередовните плаќачи беа исклучени и линиите на оние кои редовно си ги платиле своите сметки. Без телефони ос-

танаа и повеќе фирми, редакции на неколку дневни весници и неделници. Ваквиот однос на Македонски Телекомуникации предизвика револт кај граѓаните кои неколку дена ги окупираа поштенските шалтери низ земјава, обидувајќи се да ја докажат грешката.

Кирил Трендафилов, директор за фиксна телефонија изјави дека можеби имало и некои грешки поради бавната евиденција на наплатата, но во најголем број станува збор за пречекорување на роковите утврдени за плаќање на телефонските сметки.

Во Македонски телекомуникации велат дека на погрешно исклучените корисници на фиксна телефо-

нија нема да им биде наплатена таксата за повторно приклучување која за граѓаните изнесува 274 денари, а за правните субјекти 504 денари.

НОВ КАПАЦИТЕТ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА ЛОЗОВИ КАЛЕМИ

Со изградбата на Репродуктивен центар за производство на квалитетни лозови калемени во Тиквешкијата започнува новата ера во модернизацијата на лозарството што ќе овозможи производство на високо-сортни вина што ќе бидат конкурентни на светските пазари. Овој проект, чија инвестициона вредност изнесува над 2 милиона германски марки е финансиран со средства од продажбата на „Телеком“. На стартот на изградбата на Репродуктивниот центар, премиерот Љубчо Георгиевски изјави: „Со оглед на тоа што Македонија потпиша посебен Протокол за трговија на вино со ЕУ кој стапува на сила од 1 март 2002 година, производството на здрав и квалитетен лозов саден материјал има суштинско значење и овој проект е во согласност со определбата на Владата за спроведување на реформи во земјоделството како стратешка

економска гранка“. За министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство Марјан Ѓорчев, проектот претставува хармонично содејствие на Владата, науката и стопанството, кој ќе овозможи создавање на нови десетици милиони национално богатство на Македонија.

СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ГИ ПРИФАТИ АМАНДМАНИТЕ ЗА ПРОМЕНА НА УСТАВОТ

КАКО ДА СЕ ПРИМЕНИ ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ЗА ДА СЕ ПОДДРЖИ ЕКОНОМИЈАТА ВО ПАД?

Концентрирајќи се на големината на ваквиот фискален пакет, се занемаруваат две многу важни прашања. Која е соодветната рамнотежа помеѓу фискалната и монетарната политика и каква форма треба да има намалувањето на даноците или зголемувањето на потрошувачката?

После деценија од буџетска прудентност, Кејнз е повторно во мода. Америка изгледа подготвена за фискален поттик од најмалку 1,5% од БДП за да помогне во обновувањето на својата економија. Минатата недела, Франција објави ваков благ поттик, додека во исто време пет економски институции бараат од германската влада итно да ги донесе планираните даночни намалувања со цел повторно заживување на економијата. Сингапур планира фискален поттик од огромни 7% од БДП. Меѓутоа, концентрирајќи се на големината на ваквиот фискален пакет, се занемаруваат две многу важни прашања. а/ Која е соодветната рамнотежа помеѓу фискалната и монетарната политика? б/ Каква форма треба да има намалувањето на даноците или зголемувањето на потрошувачката?

Степенот до кој владите треба да го следат фискалното олеснување варира. „Пактот за стабилност“ (кој го ограничува буџетскиот дефицит на максимум 3% од БДП) го отфрла големиот поттик во најголем дел од евро зоната. Сепак, владите сеуште имаат простор да им дозволат на автоматските стабилизатори да делуваат. Основно правило притоа е тие да не ја затегнуваат политиката со цел да ги подмират автоматските загуби во даночните приходи и порастот на невработеноста како што тоне економијата. Во Америка, правилата за урамнотежен буџет веќе ги присилуваат државите да ја затегнат политиката, делумно пребивајќи го стимулот од државата.

Како и да е, постојат две причини зошто евро зона не треба толку агресивно да ја применува фискалната политика како што тоа го прави Америка. Монетарната политика е повеќе дизајнирана да ја поддржи побарувачката, бидејќи може многу полесно да се пренасочи доколку економијата почне да се обновува неочекувано брзо. Меѓутоа, во Америка, големиот долг и прекумерниот капацитет можеби го намалија

економското влијание на пониските каматни стапки. Спротивно од тоа, евро областа ги избегна таквите вишоци така да монетарната политика продолжи да биде ефективна. Втората разлика е дека Америка започна со буџетски суфицит и на тој начин може да си дозволи поттик. Во евро зоната пак, многу од економиите веќе се соочуваат со дефицит, така што фискалното олабавување најверојатно ќе ги поттикне приносите од обврзници бидејќи пазарите се загрижени дека позајмувањето на граѓаните е на неодржлива патека.

Доколку постои буџетски суфицит, како државата може да го искористи на најдобар начин? Економското влијание на поттикот зависи од комбинацијата на намалување на даноците и зголемување на потрошувачката. Дури и најдобро дизајнираната политика

Прво правило е дека државното трошење повеќе ќе ја стимулира економијата отколку намалувањата на даноците на доход, од кои дел ќе се заштедат. Федерал Ресервс проценуваат дека зголемувањето од 1 американски долар на државното трошење за стоки и услуги по една година го зголемува БДП за три пати, исто онолку колку и намалување од 1 американски долар на даноците на доход

неможе да ја спречи рецесијата, но може да обезбеди најголемо зголемување на побарувачката по најниски трошоци. Прво правило е дека државното трошење повеќе ќе ја стимулира економијата отколку намалувањата на даноците на доход, од кои дел ќе се заштедат. Federal Reserves проценуваат дека зголемувањето од 1 американски долар на државното трошење за стоки и услуги по една година го зголемува БДП за три пати, исто онолку колку и намалување од 1 американски долар на даноците на доход. Тешкотијата притоа е да се изнајдат доволно разумни јавни проекти на кои брзо ќе се потрошат средствата.

Второто правило е дека средствата од намалување на даноците насочено кон оние со ниски приходи најверојатно ќе се потрошат, за разлика од групите со високи приходи, кои имаат тенденција да заштедат повеќе. Средствата од намалувањето на даноците на доход, доколку се трајни, исто така најверојатно ќе се потрошат; во случај намалувањата да се привремени, тенденцијата е да се заштедат средства. Една од многуте грешки на Јапонија во деведесеттите беше токму тоа: намалувањето на даноците беше само привремено. Тука се крие дилемата: намалувањето на даноците

Правилото кај корпоративниот данок е спротивно. Трајното намалување на даноците најверојатно нема да ги поттикне инвестициите кои се повеќе под влијание на профитот, вишокот капацитет и доверба. Од друга страна пак, привременото даночно олеснување за инвестициите може да се покаже како добро решение, поттикнувајќи ги компаниите да го применат капиталното инвестирање

на доход треба да е постојано, доколку со тоа се сака да се зголемат расходите, меѓутоа трајните намалувања - и големите позајмувања на државата во иднина - најверојатно ќе го зголемат приносот од обврзници, истиснувајќи ги приватните инвестиции.

Правилото кај корпоративниот данок е спротивно. Трајното намалување на даноците најверојатно нема да ги поттикне инвестициите кои се повеќе под влијание на профитот, вишокот капацитет и доверба. Од

друга страна пак, привременото даночно олеснување за инвестициите може да се покаже како добро решение, поттикнувајќи ги компаниите да го применат капиталното инвестирање.

До која мера идеите кои ги разгледуваше американскиот Конгрес ги исполнуваат овие критериуми? Премногу се концентрираат на корпоративните даноци, а поттикот за деловни инвестиции е траен - токму спротивното од она што би требало да се направи. Трајниот елемент од намалувањето на даноците на доход, применувајќи ги планираните намалувања, главно ќе биде во корист на побогатите американци кои најверојатно ќе ги заштедат тие средства. Намалувањето на данокот за оние со ниски приходи е само привремено.

Ризикот е пакет кој е премногу оформен од идеологија наместо од економија. Пониски даночни стапки за компаниите и работниците се вредни долгорочни цели, меѓутоа проблемот на недоволна побарувачка кој постои денес неможе да се реши со мерки главно дизајнирани да ја поттикнат понудата. Решението на Кејнз за Големата Депресија е дека владите треба дурри да се подготвени да им платат на луѓето за да ископаат дупки и повторно да ги пополнат. Америка треба да го избегне големиот пад, но нејзините креатори на политики се наоѓаат во опасност да го ископаат својот економски - и можеби политички - гроб.

Превземено од
The Economist, October 27th 2001

СВЕТСКАТА БАНКА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Банката е партнер на Македонија уште од 1995 и игра значајна улога помагајќи и на Македонија да ја реструктурира својата економија, носејќи нови инвестиции во клучните сектори. Реформите поддржани од Банката во многу области, на пример, социјалната заштита, пензиското и здравствено осигурување, дадоа охрабрувачки резултати

Мари-Елен
БРИКНЕЛ

Поволните економски трендови во Македонија на почетокот од годината се намалија делумно како резултат на нападите од страна на албанските бунтовници во средината на февруари 2001 и наглиот пад на клучните економски показатели. Неповолното влијание од кризата врз економијата се зголемува. Порастот на БДП за првите три квартали од годината се очекува да се намали за 4% во однос на проекцијата пред кризата од 6%. И покрај тоа што Централната банка успешно ја брани стабилноста на валутата и нејзиното одржување, ова доведе до трошоци. Резервите се исцрпени над проекциите за оваа година. Програмата со ММФ не се одвива во рамките на активностите, структурните реформи предвидени со ФЕСАЛ II се задоцнети, иако сите доцнења не се поради кризата. Иако влијанието на кризата врз сиромаштијата сеуште не е оценето, целокупното намалување на БДП ќе ги спречи обидите за намалување на сиромаштијата. Македонија ќе ја заврши 2001 година со висок дефицит во буџетот, иако годината ја започна со вишок во буџетот. Како резултат на тоа, во 2002 година владата ќе се соочи со тежок избор на политики и ќе треба направи замени во смисла на трошоците, меѓу другите политики, со цел да го врамнотежи буџетот и да го врати во линија со приходите.

Наспроти оваа позадина, Светска банка брзо реагираше со цел да и помогне на Македонија да ублажи некои од трошоците поврзани со кризата и да подготви Стратегија за поддршка во транзицијата (TSS) која беше одобрена од Бордот на директори на Светската банка во септември. Во TSS е согледано тешкото опкружување во кое владата се обидува да работи, и затоа постави програма за помош за фискалната година 2002 (јули 2001 - јуни 2002) во износ од 50 милиони американски долари. TSS исто така ја истакна посебната достапност на ИДА финансиските средства за Македонија во контекст на фак-

тот дека Македонија на 1-ви јули 2001 излезе од групата земји кои добиваат кредити според ИДА услови. Предвидени се нови операции според стратегијата за транзиција:

- **Кредит за економска обнова (15 милиони американски долари)** со цел да и се помогне на владата да ги покрие трошоците на увозот во приватниот сектор. За овој кредит нема друг услов освен ратификувањето на уставните амандмани. Преговорите се во голема мера завршени и се очекува презентацијата пред Бордот да биде во декември 2001.
- **Проект за развој на заедниците (5 милиони американски долари):** Планирани се разговори со владата во ноември со цел договарање на концептот и дизајнот на проектот. Главната цел на овој нов кредит е да се обезбеди помош за неколку заедници во земјата да им се овозможи да се справат со влијанието од кризата и да им се помогне да се вратат на нормалниот живот онаму каде е соодветно.
- **Проект за образование (15 милиони американски долари):** Овој проект е наменет за надградба на образовната стратегија неодамна подготвена од владата со помош на Холандија и Светската банка и обезбедување финансиски средства за неопходната реформа во образовниот сектор.

Подготовката на проектот треба да започне во ноември 2001.

Покрај овие нови активности, Банката продолжи со подготовката на Кредитот за прилагодување на управувањето со јавната администрација (PSMAC) (15 милиони американски долари). Пост проценката на оваа активност заврши овој месец. Реформата според

Мари-Елен Брикнел дипломираше на John F. Kennedy School, на Харвард Универзитетот во 1995. Во 2000, го заврши Курсот по извршен развој на факултетот за бизнис менаџмент на Харвард. Таа е Магистер по јазици на Универзитетот во Лондон.

Има 20 годишна кариера во Светската банка. Работи во источна Европа и Централна Азија од 1995. Пред да биде назначена за Постојан претставник на Светска банка во Скопје во 1999, таа беше Координатор за земјата во Турција. Има работено како Офицер за земјата во повеќе земји вклучувајќи ја Бугарија пред да му се придружи на Тимот за Турција/Македонија. Покрај ова, Мари-Елен Брикнел има долгогодишно искуство во Африка каде беше поставена на различни функции со голема одговорност, вклучувајќи ја позицијата Офицер на земјата за Брегот на Слонова Коска и Камерун во времето на девалвација на ЦФА франк. Покажа завидна експертиза во водењето на мултидисциплинарни тимови со цел извршување на програмата на Светска банка за помош во земјите каде работела, а од страна на нејзината организација се смета за тимски играч, внимателна и дипломатски соговорник со клиентите и стратешки мислител. Мари-Елен Брикнел го подготви Извештајот на Банката за Стратегијата за помош на земјата, кој беше разгледан од страна на Бордот на директори на Банката во јуни 2000. Се очекува да игра значајна улога во подготовката на планираната тригодишна Стратегија на Банката за помош на земјата за Република Македонија за периодот 2002-2004.

PSMAC се фокусира на централната влада. Целта е да и се овозможи на владата да воведне поголема ефикасност во јавната администрација како и да создаде нови институционални механизми како што е трезорскиот систем кој овозможува поголема транспарентност при распределбата и употребата на јавните финансии. PSMAС исто така ќе се обиде да и помогне на владата да ја имплементира програмата за реформа на јавната администрација врз основа на меритократија и подобар пакет за надоместоци за оние квалификувани и компетентни државни службеници кои работат во јавната администрација. Овој засилен пакет на надоместоци ќе и помогне на владата да ги задржи своите најдобри и најпаметни, некои од нив во моментот привлечени од приватниот сектор или кои

Другите учесници мора да се продолжат со неопходните политички избори кои ќе го вратат мирот и сигурноста во земјата и на тој начин ќе помогнат во претставувањето на Македонија како поприлично место за странски директни инвестиции. Иднината е преполна со тешкотии, но справувајќи се со овие тешкотии една по една, Македонија може да стане место каде сите граѓани ќе чувствуваат дека им се достапни економските можности. Ова е од суштинско значење, доколку се сопре одливот на млади образовани кадри од Македонија

одбрале други алтернативи за кариерата како резултат на способноста на други работодавци да понудат подобри изгледи за кариерата и поконкурентен финансиски поттик. Неодамнешната мисија за пост-проценка оцени дека активноста би можела да се презентира пред Бордот веднаш штом се исполнат останатите услови во рамките на договорениот рок и веднаш штом се постави програмата на ММФ.

Исто така, Владата се соочува со проблемот на избор на други политики, како за 2002 година, така и за понатаму. Покрај договорот за програма со ММФ за одржлива макроекономска рамка, владата треба да ги обнови своите обврски за реформите и да ги забрза структурните реформи предвидени според ФЕСАЛ II. Ова значи правење и имплементирање цврсти избори потребни за имплементацијата на ФЕСАЛ II во согласност со постигнатиот договор со Банката за време на преговорите за ФЕСАЛ II Аранжманот минатата година. Ова го вклучува донесувањето одлуки за јавните претпријатија за повлекување на втората транша како што е утврдено според Договорот за заем, на пример, примена на соодветни методологии во врска со донесувањето разумни одлуки за судбината на јавните претпријатија според листата во ФЕСАЛ II, притоа отворајќи го патот за потранспарентни механизми за приватизација, ликвидација и/или стечај на истите.

Консултациите со Банката за реформа на јавните

претпријатија според ФЕСАЛ II се суштински за брзо повлекување на средствата од втората транша како и за собирање дополнителни средства од други донатори. На Македонија итно и се потребни овие средства, доколку сака да го пополни очекуваниот финансискиот јаз за 2002. До денес, Министерството за финансии совесно го извршува пакетот реформи, меѓутоа потребна му е постојана поддршка доколку сака да ги оствари незавршените планирани реформи во разумен рок. Во овој контекст, веќе донесените цврсти одлуки станаа дури потешки. Сепак, доколку сака да ја врати довербата и да го подобри развојот на приватниот сектор, владата треба да го направи правиот избор. Алтернативата е да им се одречат можностите на оние на кои им се најмногу потребни, да се продолбочат веќе проширените јазови во доходот и да се соочат со зголемување на нивото на сиромаштија. Вистинскиот избор на политики ќе ја поттикне средината во која приватниот сектор ќе биде спремен да презема ризици, да инвестира создавајќи нови работни места потребни Македонија повторно да почне да работи. Улогата на владата е да го олесни овој процес преку донесување и имплементирање закони на транспарентен начин, обезбедувајќи еднакво поле за игра на сите граѓани и намалувајќи ја улогата на владата во стопанството, избегнувајќи ја на тој начин ситуацијата во кој нема прилив на толку потребните финансиски средства за приватниот сектор.

Уште повеќе од тоа, другите учесници мора да се продолжат со неопходните политички избори кои ќе го вратат мирот и сигурноста во земјата и на тој начин ќе помогнат во претставувањето на Македонија како поприлично место за странски директни инвестиции. Иднината е преполна со тешкотии, но справувајќи се со овие тешкотии една по една, Македонија може да стане место каде сите граѓани ќе чувствуваат дека им се достапни економските можности. Ова е од суштинско значење, доколку се сопре одливот на млади образовани кадри од Македонија.

На крај, Банката е партнер на Македонија уште од 1995 и игра значајна улога помагајќи и на Македонија да ја реструктурира својата економија, носејќи нови инвестиции во клучните сектори. Реформите поддржани од Банката во многу области, на пример, социјална заштита, пензиско и здравствено осигурување, дадоа охрабрувачки резултати. Имаме намера да продолжиме со нашите напори, особено во пензиските реформи и социјалната заштита и ќе и помогнеме на владата при решавањето на прашањата поврзани со сиромаштијата и доходот на населението, во претстојното ажурирање на Проценката на сиромаштијата издадено од страна на Банката во 1998. Намалувањето на сиромаштијата е стратешки приоритет на про-

грамата за помош на Банката за Македонија. Стратегијата која ја препорача Банката за намалување на сиромаштијата се заснова на три клучни принципи: промовирање на можноста; олеснување на надлежностите; и зајакнување на безбедноста. Банката смета дека сите три елементи на оваа стратегија се дополнуваат еден со друг и секој влијае врз основните причини за сиромаштија разработени од другите два. Како што е напишано во извештајот на Банката за сиромаштијата: „Промовирањето на можноста преку средства и пристап на пазарот ја зголемува независноста на сиромашните и на тој начин им дава моќ преку зајакнување на нивните позиции за преговарање што се однесува до државата и општеството. Исто така ја зајакнува безбедноста, бидејќи соодветен инвентар е амортизер на шокови. Слично, зајакнувањето на демократските институции и овластувањето на жените и обесправените етнички и социјални групи - да речеме преку отстранување на правната дискриминација против нив - ги прошируваат економските можности за сиромашните и социјално отфрлените“. Банката има намера да подготви нова тригодишна Стратегија за помош на земјата за Македонија за

2001, во која сиромаштијата ќе биде еден од клучните елементи на оваа стратегија.

Покрај постоечкото портфолио од 560 милиони американски долари, планираната помош на Банката според Стратегијата за поддршка на транзицијата (TSS) во износ од 50 милиони американски долари за 2001/02 ќе помогне во привлекувањето финансиски средства од главните билатерални партнери, како што е холандската влада. На крај, нашето позајму-

Во Стратегијата за поддршка на транзицијата е согледано тешкото опкружување во кое владата се обидува да работи, и затоа е поставена програма за помош за фискалната година 2002 (јули 2001 - јуни 2002) во износ од 50 милиони американски долари. TSS исто така ја истакна посебната достапност на ИДА финансиските средства за Македонија

вање за 2001 го вклучува и Заемот за водоснабдување на Скопје. Брзата ефективност на овие заеми, во очекување на ратификацијата од страна на Собранието ќе овозможи понатамошното финансирање да биде достапно до крајот на 2001, под услов ефективноста да е видлива пред крајот на годината.

РАМКОВНИОТ ДОГОВОР И ИДНИТЕ ИНВЕСТИРАЊА ВО МАКЕДОНИЈА

ЏОН
ЈОНОВСКИ

Џон Јоновски е директор на тимот за Глобални потрошувачки добра на UBS Varburg со седиште во Лондон. Тој има големо искуство како финансиски советник вклучувајќи меѓународни интеграции и преземања, како и за акумулација на долг и акционерски капитал на пазарот на капитал и на развиените и на пазарите во подем (посебно во Југоисточна Европа). Меѓу неговите клиенти има домашни компании, влади, мултилатерални агенции и внатрешни инвеститори. Џон вршел презентации на неколку инвестициони и економски конференции. Најнеодамнешната беше во мај 2001 година на 20-тата конференција на Институтот East-West во Њујорк каде што ги презентираше неговите ставови околу надминување на предизвиците во поглед на инвестирањето во Југоисточна Европа. Во 1998 година тој имаше клучна улога во воспоставување на инвестиционото банкарско присуство на ABN AMRO во Романија и го изврши првото јавно преземање во таа земја (најголемо во Централна и Источна Европа во тоа време). Пред вклучувањето во ABN AMRO, Џон работеше како корпоративен финансиер и менаџмент консултант за „Coopers and Lybrand“, каде што беше фокусиран врз советување на владата, главните индустриски тела и корпорации за индустриската политика, стратегија, интеграции и преземања. Џон се образовал во Австралија и има докторат по применети финансии од Универзитетот Масачусетс и диплома по банкарство и финансии и сметководство од Универзитетот во Канбера.

И покрај релативната историска и политичка стабилност, либералниот даночен режим и напорите да се стабилизира економијата, Македонија беше стратешки предизвикана да се покаже како привлечна дестинација за потенцијалните странски и домашни инвеститори

Оваа статија е придонес за дебатата која е во тек во врска со потенцијалните политички, социјални и економски влијанија на Рамковниот договор врз иднината на Македонија. Особено, ова е обид да се одговори на прашањето - како ќе влијае, доколку има такво влијание, усвојувањето на Рамковниот договор врз привлечноста на Македонија како дестинација за странски и домашни инвестиции?

Пред да се обидеме да го одговориме ова прашање, важно е да разбереме што мислиме под инвеститори и што тие бараат за да можат да донесат одлуки за такво инвестирање.

Кои се потенцијални инвеститори во Македонија и каква инвестициона клима во земјата бараат?

Како и другите земји во регионот, Македонија има слична група на потенцијални инвеститори:

- Мултилатерални институции - ММФ, ЕБРД, ЕУ и др.
- Приватни странски инвеститори - корпорации, инвеститори во акционерски капитал и др.
- Дијаспората
- Домашни инвеститори

Подолу во текстот нагласени се карактеристиките за кои сметам дека треба да постојат за да привлечат инвестиции во земјата (ова не е ексклузивна листа и постојат отстапки):

- Пристап до значителен и масовен потрошувачки пазар
- Политичка стабилност
- Транспарентно управување
- Стабилна и предвидлива, законодавна, регулаторна и правна клима
- Поволен даночен режим
- Добра цврста инфраструктура - телекомуника-

ции, електрична енергија, транспортни врски итн.

- Добра мека инфраструктура - функционален финансиски систем, едуциран кадар, информатичка технологија, услуги и др.
- Нуди привлечна животна средина за оперативните раководители кои можеби ќе треба да се преселат во земјата (или „квалитетен живот“)

Македонија како дестинација за инвестиции

И покрај релативната историска и политичка стабилност, либералниот даночен режим и напорите да се стабилизира економијата, Македонија беше стратешки предизвикана да се покаже како привлечна дестинација за потенцијалните странски и домашни инвеститори.

Странските инвеститори долго време сметаа (ако воопшто ја имаа во предвид) дека Македонија е мал потрошувачки пазар и затоа и не многу високо на приоритетната листа. Всушност, од перспектива на интернационален инвеститор, Македонија им конкурира со можностите за инвестиции и алокација на ресурсите не само на своите соседи туку и на земјите и можностите низ целиот свет - вклучувајќи ја Западна Европа и САД! Од лично искуство, кога на мултинационална компанија или голема Европска земја е им се презентираат потенцијални можности во Македонија, реакцијата е следнава:

- „Дали е тоа во Грција?“
- „Луди ли сте, зарем не е тоа во (Југославија) воена зона?“
- „Интересно, но зарем не е мала земја и е ризично?“
- „Зошто би го трошел моето време, енергија и пари во Македонија, нема ли нешто интересно во Полска, Југоисточна Азија или Јужна Америка?“
- „Дали можностите ќе се исплатат адекватно да се компензира за ризикот кој би го преземал?“

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Како и да е, Македонија донекаде успева да го смени интернационалното мислење дека е уште еден Балкански ноќен кошмар. Стратешките инвестиции од странски компании во македонски компании, како што се Пивара-Скопје, УСЈЕ Цементара, Македонски Телекомуникации, служат за пример дека интернационалните инвеститори почнаа да покажуваат доверба кон Македонија.

Стратешкиот проблем за големината на пазарот се посочува со напорите на Владата да го зголеми пристапот за македонските производи на други регионални пазари низ билатерални договори за слободна трговија - зголемувајќи го потенцијалниот потрошувачки пазар за македонските компании на приближно 100 милиони луѓе.

И на крај, но не помалку важно, на почетокот на оваа година порастот на БДП за 2001 беше предвиден да биде околу 5%, ЕУ ја награди Македонија со потпишување на Договорот за Стабилизација и Асоцијација и Економската група закажа инвеститорска конференција во Македонија. Изгледа дека земјата има можности за значаен напредок и со новата, но сеуште недокажана западно ориентирана Влада во Југославија, а може да се предвиди подобра иднина и преку засилената регионална стабилност. За жал, овој впечаток беше уништен заедно со македонскиот имиџ и углед, кога Владата се покажа како неспособна брзо да се справи со појавата на насилство од страна на албанските бунтовници и екстремисти.

Можно влијание на конфликтот врз инвестирањето во Македонија.

Перспективата не е добра. Инвеститорите бараат одреден степен на сигурност. За тоа е потребен одреден степен на стабилност. Ниту едно од ова не е очигледно во пост-конфликтната Македонија.

За кратко време, можеби Македонија ќе се соочи со пад на пазарот, т.е. каде силите на пазарот нема да успеат во ефикасна алокација на ресурсите од оние кои имаат вишок на финансиски средства до оние на кои им требаат тие средства за комерцијални активности (појава која постоеше во Македонија со години во секој случај). Постојат големи шанси дека приватните инвеститори ќе ја напуштат земјата. Деловната доверба (внатрешна и надворешна) беше разнишана во голема мера и како резултат инвестирањето ќе претрпи штета. Според извештаите на ММФ и ЕИУ знаците за тоа веќе се очигледни:

- намалување на порастот на БДП од околу 5% на 2-3% за 2001-02

Странските инвеститори долго време сметаа дека Македонија е мал потрошувачки пазар и затоа и не многу високо на приоритетната листа. Всушност, од перспектива на интернационален инвеститор, Македонија им конкурира со можностите за инвестиции и алокација на ресурсите не само на своите соседи туку и на земјите и можностите низ целиот свет - вклучувајќи ја Западна Европа и САД

- намалено производство на преработувачката индустрија бидејќи странските купувачи ги откажуваат или не ги обновуваат порачките поради не-сигурност.
- проширување на дефицит на тековната сметка поради зголемен извоз (што може да предизвика криза во довербата во денарот)

Падот на реалната инвестициона активност ќе има влијание на идниот раст, вработеноста, приходите на владата и трошоците на социјалните услуги и инфраструктурата. Намалената реална инвестициона активност ќе доведе до намалување на економската активност кое ќе ја зголеми невработеноста и ќе доведе до граѓанско безредие.

На среден рок, Македонија ќе треба да покаже дека е стабилна пред повторно да започне порастот на значајно инвестирање во приватниот сектор. Доколку Македонија не се справи со претстојната инвестицио-

на криза, ќе биде потребно да се најдат други средства за финансирање на порастот.

Во краен случај, доволно е да се погледне во Босна или Косово за да се најде пример за нивото на инвестиции во приватниот сектор кое Македонија може да го очекува во наредниве години. Позитивно гледано, битна разлика е тоа што Македонија има институции кои функционираат, но тие се доста слаби.

На среден рок, Македонија ќе треба да покаже дека е стабилна пред повторно да започне порастот на значајно инвестирање во приватниот сектор. Доколку Македонија не се справи со претстојната инвестициона криза, ќе биде потребно да се најдат други средства за финансирање на порастот

Како може да се поттикне инвестирањето?

Од комерцијална гледна точка, Владата ја имаше под контрола деструкцијата на македонскиот меѓународен имиџ и углед. Ќе биде многу тешко ова да се врати назад и ќе треба да се покаже вистинска стабилност пред странските инвеститори да започнат да се враќаат.

Позитивната слика што Македонија ја градеше со години, беше уништена за само шест месеци. Ќе бидат потребни многу години за да се врати старата слика и треба да биде пропратено со смена на Владата и користење на софистицирана кампања за односи со јавноста водена од професионалци од западот.

Владата може да се обиде да ги стимулира домашните инвестиции со зголемување на понуда на пари. Оваа политика може да се покаже како разумна и веројатно и препорачлива се додека можат да се контролираат инфлаторните притисоци и потенцијалните закани за стабилноста на валутата.

Средствата кои се расположливи преку првата група инвеститори, мултилатералните институции, сепак ќе имаат важна улога во пополнувањето на финансискиот јаз. Овие институции напредуваат во средина каде што приватните инвеститори се плашат да инвестираат. Иако Македонија е економски слаба, таквите институции ќе продолжат да постојат. Алтернатива на тоа е дека во време на криза, за независноста можеби ќе треба да се најде компромис.

За краток период, Македонија ќе биде приморана да се справува со нив, освен ако повторно не ја разгледа целокупната стратегија на економскиот развој. Се додека Македонија бара економска помош, нема да биде економски независна. Без економска независност, политичката независност е речиси невозможна.

Може ли Македонија да се сврти кон долго запоставената дијаспора? Можеби, но со сегашната стабилизација на политичарите, тоа е доста неверојатно. Постои огромно ниво на недоверба. Дури и да не постои, Македонија би требало да се натпреварува со илјадници инвестициони можности кои им се нудат на овие македонци со западните софистицирани економии во земјите во кои живеат. За споредба, Македонија нуди релативно сиромашна ризик/принос алтернатива.

Има и други мотивирачки фактори кои би ја поттикнале дијаспората да инвестира во земјата и покрај односот ризик/принос - желба да се помогне во изградба на нацијата, гордост и патриотизам. Многубројните македонци кои моментално живеат во САД, Канада, Австралија и во други земји, се спремни да инвестираат поради овие причини, но се воздржуваат поради недоволното ниво на доверба во македонските политичари и институции. Дијаспората ја претставува Македонија со огромен збир на финансиски и интелектуални ресурси, но до ден денес тие се игнорирани. И ќе продолжат да бидат игнорирани - за штета на Македонија.

Како Македонија може да го постигне ова? Нова, свежа, бескомпромисна и рационална влада би бил добар почеток. Да се додадат поттик, софистицирана кампања за односи со јавноста и соодветни структури низ кои инвестициите би можеле да се активираат. Додатно, ќе сакаат да го видат спроведувањето на фундаменталните реформи за да создадат потранспарентна и одговорна влада комбинирана со ригорозност кон корупцијата. Потенцијалните инвеститори од дијаспората и заедницата треба активно да се вклучат и да се поттикнат да земат учество во економскиот и политички развој на Македонија.

Во други политички мерки кои би можеле да се преземат во Македонија за да се оживее инвестиционата средина може да се вклучат:

- Создавање на стратегија за економски развој - визија предвидена за 2015-2020 година
- Реформа во системот за социјално и пензиско осигурување (можно е воведување на тристолбен систем сличен на системот во Австралија и Хрватска)
- Реформа во финансискиот сектор
- Реформа во пазарот на капитал
- Јавно Владино финансирање преку пазари на должнички капитал
- Приватизација на преостанатите јавни претпријатија
- Иницирање на фонд за развој од страна на Вла-

дата кој би обезбедил финансиски развоен капитал за мали и средни претпријатија.

- Мотиви кај дијаспората да инвестира време, пари и интелектуален капитал.

Какво влијание ќе има Рамковниот договор врз инвестиционата средина и идните инвестиции?

На кус рок, Рамковниот договор ќе има мало или воопшто нема да има влијание врз инвестирањето во Македонија.

На среден рок, усвојувањето на Рамковниот договор и неговата практична примена во секојдневниот политички живот ќе треба отворено да води кон стабилна, транспарентна и предвидлива политичка, регулаторна, законодавна и судска средина со цел значително да се зголеми деловната/инвестиционата доверба. Со оглед на недоволната испитаност на овој модел, ќе биде потребно време да им се докаже не само на граѓаните на Македонија, туку и на оние кои можеби ќе размислуваат да инвестираат во земјата.

Во секој случај, клучната поука од претходните 6 месеци е дека Македонија мора да работи со цел да постигне економска стабилност и независност доколку сака вистински да биде држава. Тоа ќе биде невоз-

Во секој случај, клучната поука од претходните 6 месеци е дека Македонија мора да работи со цел да постигне економска стабилност и независност доколку сака вистински да биде држава. Тоа ќе биде невозможно без создавање на неопходните услови за поттикнување на стабилни домашни и странски инвестиции кои ќе го поттикнат развојот независно од мултилатералната институционална поддршка

можно без создавање на неопходните услови за поттикнување на стабилни домашни и странски инвестиции кои ќе го поттикнат развојот независно од мултилатералната институционална поддршка.

Со цел да утврди дека е можно да се создадат успешни и силни мали држави, Македонија треба само да ги погледне примерите на Сингапур, Хонгконг, Малезија, Тајван и Ирска. Меѓутоа, потребни се храбри, бескомпромисни лидери - визионери, со интегритет да ја водат земјата кон такви цели - нешто што Македонија мора да го пронајде набрзо.

Прашањето дали усвојувањето на Рамковниот договор може да ги создаде неопходните услови е сеуште отворено, во суштина поради тоа што е неиспитано и недокажано. Јасно е дека актуелниот устав е соодветен за таа задача.

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА И ФИНАНСИРАЊЕТО НА ОПШТИНИТЕ

Надлежностите на локалните власти денес се регулирани со Законот за локална самоуправа од 1995 година. Се работи за крајно ограничени надлежности кои не кореспондираат со нормите предвидени со Европската повелба за локалната самоуправа

Проф. д-р Живко
АТАНАСОВСКИ

1. Вовед

Република Македонија има богата историја во сферата на локалните финансии. Во рамките на поранешна Југославија, локалните финансии во Република Македонија сè до 1974 година беа релативно неразвиени. Со југословенскиот устав од 1974 година постепено се инаугурира екстремна децентрализација во фискалниот федерализам, а исто така на релацијата централни власти-локални власти.

Покрај вертикалната децентрализација, постоеше дури ирационална хоризонтална децентрализација со учество на државата и на посебни самоуправни ентитети надлежни за финансирањето на различните видови јавни функции и потреби (самоуправни интересни заедници и фондови). Сè до 1990 година, голем број дејности и служби, вклучувајќи го образованието, здравството и урбанизацијата, беа управувани и финансирани од страна на локалните власти, преку нивни од значајни сопствени приходи.

Реформите кои настапија по 1990 година, меѓу другото, ги зајакнаа позициите на централната власт, додека локалните власти ги изгубија своите функции и финансиските ресурси. Со Уставот од 1991 година функциите на локалните власти не се детално регулирани, поради што процесот на централизација на надлежностите и јавните приходи продолжи и достигна невообичени размери за една европска земја ориентирана кон пазарна економија. Ако се земе како показател вкупната јавна потрошувачка во Република Македонија и учеството на буџетите на локалните власти од само 1%, тогаш оправдано може да се заклучи дека Република Македонија, според овој показател, е лидер во централизацијата на финансиските односи меѓу различните степени на власт во современите европски држави.

Надлежностите на локалните власти денес се регу-

лирани со Законот за локална самоуправа од 1995 година. Се работи за крајно ограничени надлежности кои не кореспондираат со нормите предвидени со **Европската повелба за локалната самоуправа**. Финансиската автономија на локалните власти е, исто така, дерогирана. Приходите и расходите на локалните буџети се регулирани со Законот за буџетите на Републиката, а не со посебен закон за финансирање на локалните власти. Овие власти немаат фискален суверенитет, туку отстапени даноци (даноци на имот) и други давачки, кои не дозволуваат поголеми размери на локалните финансии. Обемот на јавната потрошувачка на локалните власти се ограничува со посебен закон (секоја година), врз основа на кој се врши трансфер на вишокот на средства во буџетот на една општина кон друга финансиска дефицитарна општина (односно, единица на локалната самоуправа).

2. Основни прашања на финансиските односи меѓу централната и локалната власт

- Република Македонија ја има ратификувано Европската повелба за локалната самоуправа (1997 г.) со што формално ги прифати европските норми за распределба на надлежностите помеѓу централната и локалните власти и за пропорциите на локалните финансии. Врз основа на оваа стратешка определба, иако со големо задоцнување, усвоена е Стратегија за реформа на локалната самоуправа, во 1999 година. Според Страте-

Проф. д-р Живко Атанасовски е роден во 1945 година во Селце, Крушево, Република Македонија. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје, а магистрирал на Универзитетот во Загреб, Република Хрватска. Докторирал на Економскиот факултет во Скопје. За асистент на Економскиот факултет по предметите од областа на финансии бил избран во 1970 година. Во моментот е редовен професор на Економскиот факултет во Скопје каде одржува настава на редовните студии – предметите Јавни финансии и Царинска политика, како и на постдипломските студии. Во текот на 1976 година бил на студиски престој на Државниот универзитет на Флорида во САД. Автор е на повеќе стручни и научни трудови објавени како посебни публикации, во стручни списанија и во Годишникот на Економскиот факултет во Скопје. Ги објавил книгите „Даночен систем на Република Македонија, (во коавторство со академик Ксенте Богоев) и „Јавни финансии, (учебник на Економскиот факултет во Скопје, во печат). Автор е на оригиналните текстови на Законите за персоналниот данок на доход, данокот на добивка на корпорации, даноците на имот и данокот на додадена вредност. Учествовал во изработката на проектите: „Економски аспекти на заштитата на животната средина во РМ, – Министерство за урбанизам и Светска Банка; „Програма за развој на РМ 1999–2003, – Министерство за развој; и „Стратегија на Република Македонија за вклучување во европските интеграциони процеси (економски и социјален дел), – Економски институт Скопје.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

гијата се изготвуваат нови закони за надлежностите на локалните власти, за територијалната организација и бројот на општините и за финансирање на локалните власти. Се очекува да се прошират надлежностите на локалните власти во доменот на просторното планирање, културните и спортските активности, основното и предшколското образование, локалната инфраструктура, развојот на јавните служби на локално ниво и во некои други области, што би требало да биде во согласност со Европската повелба за локалната самоуправа. Новата просторна организација треба да доведе до значајно намалување на постојната бројка на општини (124), бидејќи голем број новоформирани општини практично не функционираат како локална самоуправа. Во доменот на локалните финансии, со посебен закон треба да се регулираат повеќе суштински прашања како што се сопствените даноци и другите приходи на локалните власти, заедничките даноци, политиката на финансиски трансфери (грантови за локалните власти со слаб фискален капацитет) и т.н.

- Процесот на фискалната децентрализација во Република Македонија е условен од низа претпоставки. Прва претпоставка за успешна децентрализација е донесувањето на нов, или на битно изменет закон за надлежностите на локалните власти, со кои треба да се изврши политичка децентрализација, односно пренесување на значаен број нови функции (надлежности) од централно на локално ниво на власта. Тие нови надлежности на локалните власти, кои веќе беа спомнати, треба да бидат во согласност со Европската повелба за локалната самоуправа. Прераспределбата на надлежностите на релацијата централна власт-локални власти е прашање од политичка природа, кое како такво треба да биде резултат на одреден политички процес и на донесувањето на значајна политичка одлука за надминување на актуелната неоправдано висока централизација. Во дадениот момент, постои не само декларативна, туку и фактичка расположба кај Владата да се оствари процесот на децентрализација на политичкиот систем и да ѝ се додели нова улога на локалната самоуправа во Република Македонија.
- Распределбата на надлежностите (функциите) меѓу централната власт и локалните власти претставува основа за утврдување на потребите за финансиски средства на секое ниво на власта. Според тоа, распределбата на финансиските

средства, односно на даноците и другите јавни давачки мора да се сообрази со тие потреби. Во Република Македонија, откако ќе се прошират надлежностите на локалната самоуправа мора да се изврши прераспределба на даночните приходи, бидејќи постојните приходи кои им припаѓаат на локалните власти („единиците на локалната самоуправа“) не ќе можат да ги задоволат нарастатите финансиски потреби во иднина. Меѓутоа, овој аспект на децентрализацијата сè уште не се

Процесот на фискалната децентрализација во Република Македонија е условен од низа претпоставки. Прва претпоставка за успешна децентрализација е донесувањето на нов, или на битно изменет закон за надлежностите на локалните власти, со кои треба да се изврши политичка децентрализација, односно пренесување на значаен број нови функции (надлежности) од централно на локално ниво на власта

сфаќа во правата димензија од одговорните фактори. Прераспределбата на надлежностите и на финансиските ресурси ќе го отвори прашањето за системот на распределба на приходите помеѓу централната власт и локалните власти. За ова прашање мора да се расправа напоредно со остварувањето на нормативните и другите активности поврзани со децентрализацијата и утврдувањето на новите надлежности на локалните власти. Доколку се запостави ова прашање, може да се забави процесот на фискалната децентрализација, или пак да се предизвика тн. вертикален фискален дебаланс, според кој наспроти законски утврдените надлежности на локалните власти ќе недостасуваат соодветни финансиски ресурси за нивно финансирање.

- Покрај, распределбата на приходите, друго комплексно прашање на кое ќе треба соодветно да се одговори е прашањето на фискална нерамнотежа и потребата од финансиски трансфери во корист на финансиски дефицитарните локални единици (т.н. „финансиско воедначување“).

Еден вид на фискална нерамнотежа може да се јави по вертикална линија, поради неадекватната распределба на приходните извори меѓу централната власт и локалните власти, односно спомнатиот „вертикален фискален дебаланс“, како последица на што локалните власти не ќе можат да обезбедат целосно и квалитетно финансирање на нивните функции од сопствените извори на приходи. Според тоа, евентуалниот вертикален фискален дебаланс може да биде една од причините за обезбедувањето на некој вид финансиски трансфери.

Значајна фискална нерамнотежа ќе се појави и по хоризонтална линија, поради разликите во економската развиеност и во фискалниот капацитет помеѓу одделните локални единици (т.н. хоризонтален фискален дебаланс). Потребата да се редуцираат значајните разлики во квалитетот на јавните услуги и во висината на даночното оптоварување помеѓу локалните единици ќе претставува, исто така, една од причините за обезбедување финансиски трансфери.

Основни прашања во врска со политиката на финансиски трансфери, што ќе се наметнат во иднина ќе бидат: кои методи на финансиско преливање да се применат, какви видови дотации (грантови) да им се доделуваат на локалните единици, кои цели со финансиските трансфери да се постигнат, кои критериуми и мерила ќе бидат установени, дали ќе постојат финансиски трансфери од централната кон локалната власт („индиректно финансиско преливање“), или трансферите ќе се остваруваат и хоризонтално, односно од „поразвиените“ кон помалку развиените локални единици („директно финансиско преливање“) и т.н. На овие и слични прашања треба да им се посвети соодветно внимание и на истите треба да се даде одговор пред да се усвојат конечните решенија со идниот „Закон за финансирање на локалната самоуправа“.

- Уште неколку важни прашања, кои би требало посебно да се разјаснат пред остварувањето на процедурата за донесување на новата регулатива за финансирање на локалната самоуправа би биле следниве:
 - каков ќе биде односот помеѓу постојниот Закон за буџетите, кој сега ја регулира целокупната материја на буџетирањето на локалните единици и новиот закон за финансирање на локалната самоуправа;
 - каков статус ќе имаат јавните претпријатија, односно претпријатијата во сопственост на локалните единици, како и статусот на нивниот имот. Во овој домен сега постои вистински хаос и невидена еуфорија за приватизација на претпријатија и имотот кој во другите европски земји претставуваат локална сопственост и извор на финансиски средства;
 - кој е оправданиот број на локални единици, кои ефективно ќе можат да се финансираат и да функционираат. Сегашниот број на локални единици е предимензиониран и голем број од нив фактички само вегетираат и немаат улога на локална самоуправа.

3. Изградувањето на ефективен систем на локални приходи

- Сегашниот систем на распределба на приходите помеѓу централната власт и локалните власти се карактеризира со целосен фискален суверенитет (право на пропишување и уредување на даноците) на централната власт. На локалните единици им се отстапени само даноците на имот, кои заедно со некои други видови приходи (такси, надоместоци) не обезбедуваат доволно сопствени приходи за најголемиот број локални единици, поради што на локално ниво се јавува субфинансирање на ограничените локални надлежности.

Во согласност со принципите на Европската повелба за локална самоуправа, финансирањето на локалната самоуправа треба да се потпира на доволни сопствени извори на приходи (даноци, такси и т.н.), за да може да се постигне вистинска имплементација на локалната самоуправа.

- Појдовни основи на уредувањето на системот на распределба на приходите помеѓу централната и локалната власт би требало да бидат следниве:
 - фискалниот суверенитет и уредувањето на елементите на даноците, вклучително и на стапките на „локалните даноци“ (даноците на имот) би требало да остане во надлежност на централната власт. Со ова решение би се избегнала евентуалната даночна конкуренција и реалокацијата на даночните обврзници од подрачјата со високи кон подрачјата со ниски даночни стапки (може евентуално општините да ги определуваат стапките само во пропишани граници);
 - да се воведат систем на заеднички даноци на централната власт и локалните власти во комбинација со систем на посебни приходи за одделните степени на власта. Како сепаратни, сопствени даноци на локалните власти и во иднина треба да се задржат даноците на имот.
 - Воведувањето на систем на заеднички даноци ќе го наметне прашањето кои даноци да се определат како заеднички во кои, според одредени критериуми, ќе се утврдува учеството на локалните власти ?

Многу често, поради големата финансиска издашност, се сугерира приходите од данокот на додадена вредност (ДДВ) да се делат помеѓу различните степени на власта. Ова се сугерира и од Советот на Европа во Препораката 82 (2000), која се однесува, меѓу другото, и на решенијата за локалните финансии во Република Македонија. Меѓутоа, поделбата на ДДВ

би била многу комплексна и скапа и може да биде неконзистентна со даночниот режим на Европската унија, кон која Република Македонија сака да се придружи. Покрај тоа, искуството од некои земји (Канада, Бразил) не е позитивно.

Како најпогодни „заеднички даноци“ може да се сметаат даноците на доход: данокот на добивка и персоналниот данок на доход. Во Република Македонија данокот на добивка се наплатува од голем број мали трговски друштва, додека бројот на големите е веќе многу мал. Бидејќи би бил „заеднички данок“ не би можело да се појави проблемот со даночната конкуренција, или со т.н. „даночна џунгла“. Персоналниот данок на доход, иако од редистрибутивни и стабилизациони причини, треба да биде првенствено централен данок, поради неговата финансиска издашност може да претставува заеднички данок. Системот на учество на различните степени на власта во заедничките даноци има предност поради едноставноста. Ако поделбата е транспарентна и објективизирана, на локалните власти им обезбедува сигурност во приливот на финансиски средства. Учеството на локалните власти во заедничките даноци може да се остварува на деривативна основа, односно според територијалното потекло на наплатените приходи, или врз база на посебна формула, која би вклучувала во себе елементи како што се: сопствените приходи, пожелното ниво на приходи кое треба да го постигне секоја локална единица по жител, големината на расходите, или според други елементи кои ќе внесат објективни критериуми за распределба. По правило деривативната основа за поделба на приходите доведува до зголемување на регионалните разлики во финансирањето на јавните услуги. Затоа, предност треба да се даде на методот на формула. Во секој случај, приливот на приходи од заедничките даноци треба да зависи и од степенот на наплатата на даночните приходи на подрачјето на локалната единица. Со тоа локалните единици ќе бидат економски мотивирани да се грижат за

развојот на стопанството и на вработувањето на своето подрачје, што ќе биде нешто различно од сегашниот индиферентен, а во многу случаи и деструктивен однос кон проблемите на развојот и вработувањето.

Фискалниот суверенитет и уредувањето на елементите на даноците, вклучително и на стапките на "локалните даноци" (даноците на имот) би требало да остане во надлежност на централната власт. Со ова решение би се избегнала евентуалната даночна конкуренција и реалокацијата на даночните обврзници од подрачјата со високи кон подрачјата со ниски даночни стапки

- Улогата на даноците на имот (т.н. „сопствени даноци“) во локалните финансии е многу значајна. Голем број локални единици во финансирањето се потпираат на данокот на имот, на данокот на наследство и подарок и данокот на промет на недвижности. Овие даноци и во иднина треба да претставуваат значаен извор на локалните приходи. За да се подобрат финансиските ефекти на даноците на имот потребно е да се евидентира и регистрира сопственоста на целокупниот имот кој подлежи на оданочување, што во моментот не е случај. Исто така, многу е важно да се ажурира вредноста на имотот, односно пазарната вредност, која се зема за даночна основа, бидејќи сега таа вредност е значајно депресирана. Извесно поместување на стапките нагоре исто така е можно, но многу умерено, бидејќи социјалната положба на најголемиот број даночни обврзници последниве години е крајно влошена.

4. Не-даночни приходи

Финансирањето на локалните власти може во значајна мерка да се потпира на различни видови не-даночни приходи: такси, кориснички надоместоци и сл.

Основното правило во случајот на корисничките надоместоци е пренесување на трошоците (цената) за одредени услуги на директните корисници кои можат да се идентификуваат. Корисничките надоместоци кои се наплатуваат за греење, јавен транспорт, електрична енергија, гас, вода и станарина во развиените земји претставуваат значајни локални приходи. Тие добиваат сè поголемо значење во земјите во транзиција. Во Република Македонија корисничките надоместоци се наплатуваат по економска цена за соодветните услуги, односно добра, во корист на јавните претпријатија од кои некои се приватизирани или се во процес на приватизација. Според тоа, корисничките надоместоци тешко дека може да се класифицираат како приходи на локалните власти на кои би можело да се смета во иднина.

Слично на примерот со повеќето современи држави, во Република Македонија позајмувањето треба да биде допуштено само за финансирање на капитални инвестиции. Регулативата за локалното финансирање, покрај тоа, треба да предвиди контролни механизми за локалното позајмување за да се обезбеди контрола на локалните расходи, што може да биде важно од макроекономски причини

5. Дотации од централната власт за локалните буџети

Дотациите, односно финансиските трансфери, редовно се користат како надополнување на системот на распределба на даноците, поради појавата на расчекор меѓу расположивите приходи и расходните потреби и поради разликите во фискалниот капацитет помеѓу општините.

Финансиските трансфери може да се остваруваат на релацијата централна власт-локални власти и на релацијата локални единици-локални единици, односно по хоризонтална линија.

Во Република Македонија според законските проекти кои се во подготовка, се протежираат и првите и вторите трансфери. Меѓутоа, финансиските трансфери по хоризонтална линија не би можело да се оценат како рационално и прифатливо решение. Не би било оправдано да се врши финансиска еквализација преку еден сложен механизам, кој би предизвикал отпор кај оние локални единици кои треба да ги трансферираат своите финансиски ресурси кон дефицитарните локални единици. Ваков систем би делувал дестимулативно на поразвиените и поагилните локални единици да го унапредуваат сопствениот фискален капацитет и да обезбедуваат поквалитетни услуги на своето подрачје.

Според тоа, во Република Македонија треба да се практикуваат само финансиските трансфери од цен-

тралната власт за локалните власти. Целта на трансферите (дотациите, грантовите) би била

а/ остварувањето рамнотежа меѓу приходите и расходите на локалните власти, во случаите кога финансискиот јаз кај локалните власти не може да се надмине со аранжманите за поделба на заедничките даноци (односно во случај на постоење на вертикален фискален дебаланс);

б/ изедначување (до одредено ниво) на разликите во фискалните капацитети и / или расходните потреби; и

в/ внесување корекции во обезбедувањето јавни добра поради екстерните ефекти кои произлегуваат од соодветните добра, што ги финансира одредена локална единица.

За остварувањето на наведените цели може да се користат различни форми на дотации (грантови). За остварувањето на првата цел би требало да се користат општи (безусловни) дотации (general grants); за остварување на втората цел погодни би биле дотациите за еквализација, кои би се дистрибуирале според одредена формула; и за третата цел би требало да се користат наменски (специфични) дотации (specific grants).

Во вкупната маса дотации, заради зачувување на локалната автономија, треба да преовладуваат општите дотации, кои локалните власти можат да ги трошат за финансирање на сите расходи.

Во политиката на трансфери треба да бидат застапени и специфични условни дотации во случаите кога за некои важни служби, како што е образованието, постои национален интерес тие да се финансираат на ниво на некој минимален стандард на целата територија на државата.

6. Позајмување

Позајмувањето има суштинско значење за финансирањето на капиталните инвестиции на локално ниво. Според Европската повелба за локална самоуправа локалните власти треба да имаат слободен пристап на пазарот на капитал. Исто така, треба да е слободно позајмувањето од банките и од други финансиски институции. Слично на примерот со повеќето современи држави, во Република Македонија позајмувањето треба да биде допуштено само за финансирање на капитални инвестиции. Регулативата за локалното финансирање, покрај тоа, треба да предвиди контролни механизми за локалното позајмување за да се обезбеди контрола на локалните расходи, што може да биде важно од макроекономски причини, потоа, заради одржувањето фискална дисциплина кај одговорните политичари на локално ниво, како и заради елиминирањето на конкуренцијата за финансиски средства помеѓу јавниот и приватниот сектор.

УЛОГАТА НА ШТЕДЕЊЕТО ВО ЕКОНОМИИТЕ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Меѓународните податоци покажуваат цврста поврзаност помеѓу националните стапки на штедење и нивото на економската добросостојба. Економиите од југоисточна Европа во просек имаат значително пониски стапки на штедење од земјите на ЕУ и напредните економии во транзиција

Михаил
ПЕТКОВСКИ

1. Во деведесеттите, транзиционите економии во југоисточна Европа претрпеа голема рецесија и присуство на постојани нерамнотежи. На крајот од 1999 година, целиот регион и секоја земја поединечно не го достигнаа нивото на БДП од пред транзицијата. Основното прашање е дали овие економии може да генерираат долгорочен пораст на БДП од барем 5% или повеќе. Со БДП по жител далеку помал од западниот просек, тоа се стапки на економски пораст на БДП кои ќе треба да се постигнат и одржат доколку земјите сакаат да започнат да го затвораат релативниот доходен јаз со западна Европа.

2. Меѓународните податоци покажуваат цврста поврзаност помеѓу националните стапки на штедење и нивото на економската добросостојба (Mankiw, 1997). Економиите од југоисточна Европа во просек имаат значително пониски стапки на штедење од земјите на ЕУ и напредните економии во транзиција. Просечната стапка на штедење за шесте економии во југоисточна Европа (без Југославија) изнесуваше 13,5% во 1999, многу помалку од светскиот просек (23%). Очигледно е дека нискиот степен на штедење е еден од клучните фактори кој лежи во основата на лошиот раст.

3. Оваа статија се состои од пет дела. Првиот дел се однесува на поврзаноста меѓу штедењето и економскиот растеж. Вториот дел го разгледува падот во штедењето на почетокот на транзицијата. Третиот дел го анализира составот на агрегатното штедење (странско и домашно). Четвртиот дел ги испитува детерминантите на домашното штедење. Петтиот дел ги разработува политиките за поттикнување на домашното штедење.

Како се поврзани штедењето и растежот?

4. Земјите кои повеќе штедат обично имаат побрз растеж. Одржливиот брз растеж се поврзува со исклучително високи стапки на штедење и инвестиции ширум светот. Штедењето општо земено во просек изнесува најмалку 25% од БДП, а инвестициите најмалку 30% во периодите на брз пораст (Светска банка, 1996). Но, на кој начин се движи условеноста? Некои емпириски студии докажуваат дека штедењето го следи растежот, наместо да се појавува пред него (на пример, Carroll and Weil, 1994). Алтернативниот, пристап дека штедењето му претходи на растежот исто така има свои приврзаници и долга традиција во развојната економика (Paxson, 1996).

Однесување на штедењето во текот на транзицијата

5. Економиите од југоисточна Европа, како и другите социјалистички земји, имаа многу високи стапки на штедење (од околу 30% од БДП) на почетокот од транзицијата во доцните осумдесети и почетокот на деведесетите. Како и да е, во почетните фази на транзиција тие речиси униформно се соочија со голем пад во стапките на штедење, за потоа незначително да оживеат, но само до нивоата под дваесет и над десет проценти. Падот на штедењето може да се објасни со

Проф. д-р Михаил Петковски е редовен професор на Економскиот факултет во Скопје. Роден е 1951 година во Скопје. Специјалност му се областите на меѓународните финансии, макроекономијата и финансиските пазари и институции. Објавил повеќе трудови во странски и домашни списанија. Учествовал во изработката на стабилизационите програми во 1992 и 1994 година, како и во преговорите со ММФ, Светската банка и Парискиот клуб на доверители. Во моментот е советник во Министерството за финансии.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

длабоката рецесија, елиминирањето на присилното штедење, променетите детерминанти на штедењето и големата нестабилност во регионот (негативниот ефект на војните и на опаѓањето на условите за размена врз штедењето се потврдени во многу студии).

Слично на примерот со повеќето современи држави, во Република Македонија позајмувањето треба да биде допуштено само за финансирање на капитални инвестиции. Регулативата за локалното финансирање, покрај тоа, треба да предвиди контролни механизми за локалното позајмување за да се обезбеди контрола на локалните расходи, што може да биде важно од макроекономски причини

Состав на агрегатно штедење

6. Странското штедење игра значајна улога во економиите на југоисточна Европа. Ова се одразува во голем дефицит на тековните сметки, кои во просек изнесува околу 7% од БДП во последните години. Сепак, имајќи ги предвид општо високите надворешни долгови, лошиот кредитен рејтинг и многуте знаци на макроекономска ранливост, овие дефицити во многу од земјите не се одржливи дури и на среден рок. Меѓународното искуство покажува дека инвестициите може да се финансираат од надвор некое време, но тие се финансирани во голема мера од домашното штедење на долг рок (Feldstein and Horioka, 1980).

7. Вкупното домашно штедење може да се зголеми со зголемување на штедењето на државата (или со намалување на негативното штедење). Додека штедењето на државата треба да се поттикне, исто така е очигледно дека неговата улога во финансирањето на инвестициите на краток до среден рок ќе биде ограничено со други специфични фискални притисоци на транзицијата (потенцијални обврски, големи социјални трошоци, итн.). Ова покажува дека приватното штедење кое сега е многу ниско ќе треба да ја има водечката улога во финансирањето на долгорочниот пораст во југоисточна Европа.

Детерминанти на домашното штедење

8. Емпириските наоди во многу студии ја потврдуваат централната улога на доходот и богатството при детерминирање на приватното, и особено штедењето на населението, во земјите во транзиција и земјите во развој. Со оглед на тоа, може да се очекува дека како што економскиот пораст ќе почне да заздравува, така стапките на штедење би требало прилично да живеат. Значајните ефекти на степенот на доход укажуваат дека политиките кои го поттикнуваат развојот се индиректен, но најефикасен начин за зголемување на штедењето. Исто така би можело да се очекува

дека индикаторите на финансиската длабочина (на пример М2/БДП) позитивно ќе влијаат врз стапката на приватното штедење, бидејќи тие ќе рефлектираат поголема доверба во финансиските институции, која недостасува во сите седум земји. Во тој контекст, мнозинство студии тврдат дека реалната каматна стапка нема позначајно влијание врз стапката на штедење.

Селектирани европски земји: БДП по жител и стапка на штедење (1999)

Земји од централна и источна Европа	БДП по жител (САД долари)	Стапка на штедење (% од БДП)
Група 1998¹	4.524	23,0
Чешка	5.170	26,9
Естонија	3.585	21,3
Унгарија	4.805	26,6
Полска	3.984	20,1
Словенија	10.981	24,9
Група 2000²	1.958	17,8
Бугарија	1.540	12,6
Латвија	2.593	20,8
Литванија	2.885	11,8
Романија	1.523	16,1
Словачка	3.491	28,0
Земји од југоисточна Европа³		
Албанија	1.110	8,8
Босна и Херцеговина	1.206	16,3
Хрватска	4.483	17,4
Македонија	1.690	11,5
Југославија	1.243	н.а.
ЕУ - 15	22.672	20,9
Максимум	43.467	25,9
Минимум	11.433	16,3

1) Група земји кои ги започнаа преговорите за прием во ЕУ во 1998.

2) Група земји кои ги започнаа преговорите за прием во ЕУ во 2000.

3) Земји од југоисточна Европа се: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Македонија, Романија и Југославија. Во оваа табела Бугарија и Романија се во групата 2000.

Извор: ММФ и WIIW

9. Моделите на штедење засновани на животниот циклус укажуваат дека демографските варијабли би требало да влијаат врз стапките на штедење и затоа улогата на демографските фактори врз штедењето е истражувана во голема мера. Неколку земји од југоисточна Европа имаат релативно стари демографски структури, што би требало да има негативно влијание врз стапката на домашното штедење. Слабите фискални позиции кои се присутни во некои од земјите имаат негативно влијание врз националните стапки на штедење. Повисокиот степен на макроекономска неизвесност (во поновите студии за економскиот рас-

теж, синоним за макроекономската неизвесност е стапката на инфлација) би можел исто така да има негативно нето влијание врз стапката на штедење преку индиректни канали влијаејќи негативно на економскиот растеж.

Политики за унапредување на домашното штедење

10. Фискалната политика треба да посвети поголемо влијание на прашањата поврзани со штедењето и акумулацијата на капиталот. Некои од можните политики се: а) пренасочување на даночниот товар повеќе кон домаќинствата; б) намалување на даноците на капитални добивки; в) фискално реструктурирање на долгорочен план, намалувајќи го учеството на јавните расходи за недискреционото трошење (социјални трансфери и плати) и оставајќи поголем простор за дискреционото трошење (капитални инвестиции, образование, итн.). За ова ќе бидат потребни реформи во социјалната заштита и јавниот пензиски систем.

11. Големата нестабилност на банкарските сектори во речиси сите земји од југоисточна Европа го поткопува процесот на финансиско посредување во целина. На тој начин повторното воспоставување на финансиска стабилност претставува предуслов за подобрени перформанси на приватното штедење. Исто така има доволно докази дека финансиската реформа позитивно влијае врз порастот и, преку овој канал, има потенцијално важно индиректно влијание врз стапките на штедење (види, на пример, Levine, Loayza and Beck 2000).

12. Реформите во социјалната заштита и јавниот пензиски систем би можеле да имаат големи долгорочни импликации за стапките на штедење. Постојаната акумулација на долгорочни финансиски средства, што претставува главна карактеристика на капи-

тализираните пензиски планови, влијае врз составот на финансиското штедење, иако тоа може да не влијае врз агрегатната стапка на националното штедење. Нема сомнеж дека создавањето на капитализирани пензиски планови ја зголемува понудата на долгорочното договорно штедење. Сепак, значителната улога за договорното штедење им припаѓа на понапредните, а не во раните фази на економската транзиција.

Слично на примерот со повеќето современи држави, во Република Македонија позајмувањето треба да биде допуштено само за финансирање на капитални инвестиции. Регулативата за локалното финансирање, покрај тоа, треба да предвиди контролни механизми за локалното позајмување за да се обезбеди контрола на локалните расходи, што може да биде важно од макроекономски причини

Референци:

Caroll, C. and D. Weil (1994): "Savings and Growth: A Reinterpretation, "Carnegie - Rochester Conference Series on Public Policy 40 pp 133-192, North Holland.
Feldstein, M. and C. Horioka (1980): "Domestic Savings and International Capital Flows", *Economic Journal*, 90:314-29.
Levine, R., N. Loayza, and T. Beck (2000): "Financial

Intermediation and Growth: Causality and Causes ", *Journal of Monetary Economics*, forthcoming.

Mankiw, G. (1997) *Economics*, The Dryden Press, New York
Paxon, C. (1996), "Savings and Growth": Evidence from Micro Data", *European Economic Review*, 40, pp, 255-288.
World Bank 1996, *World Development Report*, Oxford University Press.

УЈП ВО РЕФОРМИРАНИОТ ПЛАТЕН СИСТЕМ

Реорганизирање на присилната наплата во насока на зголемување на приходите на државата, а во согласност со реформите во платниот систем на Република Македонија

Тони
ДИМИТРИОСКИ

Тони Димитриоски е директор на Управата за јавни приходи. Роден е на 03.12.1966 година во Скопје. Дипломирал на Економскиот факултет во Прилеп. По дипломирањето работи во новинарскиот проект Факт, а потоа како менаџер на одделението за парични картички во СБС Агро Банка. Од 1999 година ја обавува функцијата потсекретар во Министерството за трговија. Во почетокот на 2000 година преминува во Министерството за финансии каде ја обавува функцијата потсекретар. На оваа функција останува се до април 2000 година, кога е именуван за директор на Управата за јавни приходи.

Со реформата на платниот систем во Република Македонија е воведен платен систем кој во целост одговора на барањата на сите страни вклучени во платниот промет, клиентите, банките и централната банка.

Управата за јавни приходи како еден од носителите на реформата, покрај Министерството за финансии, Народната банка, Заводот за платен промет и Заводот за статистика на Република Македонија по обемни подготовки, кои траеја повеќе од една година беше вклучена во реформирање на платниот систем. При тоа, идејата, а и главна цел на Управата е да не се загуби ниту дел од приходите на државата, а истовремено да се издржи ударот на енормниот број новитети кои ги носи реформата, и тоа од технички и технолошки аспект.

Впрочем, еден од условите за започнување на оваа реформа беше да не се намалат приходите на државата, со интенција истите да забележат движење по нагорна линија. Главните активности што во таа насока ги презема Управата во изминатата година се реорганизирање на присилната наплата, како и дообука на кадри за спроведување на истата, реорганизирање на начинот на контрола на придонесите и замена на претходна контрола со екстерна контрола, зајакнување на извршувањето на казнената постапка, дефинирање на точките за преземање на информациите за уплата на приходите и низа други активности. При тоа, главен акцент е ставен на реорганизацијата, дооформување, кадровското доекипирање, како и обука на даночните извршители во одделенијата за присилна наплата. Ова беше неопходно пред се, и заради фактот што, до неодамна присилната наплата во најголем дел се реализираше преку Заводот за платен промет, како

резултат на што Управата се соочи со технолошки, кадровски, но и со проблеми од системска природа.

Преземањето на поголемиот број активности беше неопходен и поради тоа што во реформираните платен систем присилната наплата неможе ефективно да се одвива само со едноставно извршување на Решението за присилна наплата донесено од страна на Управата за јавни приходи. Ова посебно се потврдува ако се има во предвид фактот дека во модерниот платен систем секое правно лице може да има неограничен број на сметки во било која банка.

Единствениот одговор, за решавање на ваквиот вид проблеми во врска со реализирањето на присилната наплата, е истата да се одвива со заплена на движен и недвижен имот од даночните обврзници (должници) кога достасаниот даночен долг, паричните казни и каматите не се платени доброволно во законски пропишаниот рок.

Во таа насока, најнапред се пристапи кон доекипирање со соодветни кадри на одделенијата за присилна наплата во Регионалните центри, а на републичко ниво беше назначен координатор за присилна наплата, за да на крај целата дејност се префрли на тим правници.

Исто така, за олеснување на присилната наплата се вметнати и соодветни решенија во новиот Закон за наплата на јавни приходи. Со одредбите од овој Закон е регулирано дека присилната наплата на даночниот долг се извршува од имотот на даночниот должник, од кој на најлесен и најбрз начин, ќе се обезбеди наплата на долгот. При тоа, Управата за јавни приходи води сметка за достоинството на должникот, како и за тоа присилната наплата да се спроведе на начин кој што е најповолен за него.

Постапката за присилна наплата се извршува со попис, процена, заплена и јавна продажба на имот во сопственост на даночниот должник, забрана на користење на средствата од сметките на даночниот должник, забрана

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

на за користење на побарувањата на даночниот должник, како и забрана на користење на една третина на личните примања на даночниот должник од работен однос.

Голем број активности се преземаат и во доменот на обуката на даночните извршители. Притоа, преку Американскиот трезор и нивниот постојан претставник во Управата за јавни приходи на Македонија, Пол Голдберг беше ангажиран господинот Чак Страми, кој има долгогодишно искуство токму во оваа дејност во даночната управа на Соединетите Американски Држави. Со негова помош беа организирани повеќе семинари на кои учествуваа раководителите и извршителите на одделенијата за присилна наплата. Обуката на даночните извршители се одвиваше паралелно со реорганизацијата на одделенијата за присилната наплата.

По извршените подготовки, Управата за јавни приходи последните месеци од годинава ги поминува ставајќи тежиште токму во практичната постапка за извршување на присилната наплата. И покрај тоа што Управата за јавни приходи се соочи со безброј проблеми од оваа област, сепак беа завршени повеќе постапки на заплена на имот, а во тек се и лицитации на имотот на даночни должници.

За целосно имплементирање на овој систем на присилна наплата во Република Македонија, по примерот на даночните администрации во развиените земји е рано да се говори, но сепак може да се подвлече дека во одредена мера и досегашните активности на даночните извршители ги даваат првите резултати. Мора да се каже и тоа дека, основната цел на присилната наплата не е оштетување на правните субјекти туку истата делува од аспект на закана, со што на даночните обврзници ќе им се стави на знаење дека, доколку не ги исполнат своите обврски, државата својот дел ќе го реализира преку присилната наплата. За целосна примена на принципот на закана, потребно е да се подобри функционирањето на поведување на казнена постапка и казнена политика. Тоа е уште еден сегмент, кој Управата за јавни приходи го стави во приоритет за развој.

Од последните активности на Управата за јавни приходи, може да се издвојат напорите за зголемување на информативното ниво кај службениците од правните одделенија, при што во соработка со Јавното обвинителство се одржа дводневна обука на тема „Кривично правна заштита на јавните финансии“. Оваа обука немаше само едукативна цел, туку и подобрување на нивото на соработка со Јавното обви-

нителство во напорите за сузбивање на даночната евазија. Со целосното профункционирање на правните и на одделенијата за присилна наплата ќе се обезбеди побезболно имплементирање на реформата на платниот систем, како и значително намалување на нивото на даночната евазија. За таа цел регионалните центри во своите програми од тековниот месец земаа обврска за повеќекратно зголемување на бројот на поднесени кривични и прекршочни пријави.

Идејата и главна цел на Управата е да не се загуби ниту дел од приходите на државата, а истовремено да се издржи ударот на енормниот број новитети кои ги носи реформата, и тоа од технички и технолошки аспект

Еден од критичните моменти при спроведување на оваа реформа е опасноста од падот на приходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и на Фондот за здравствено осигурување. Заради обезбедување на приходите од придонесите се одржаа повеќе средби помеѓу Управата за јавни приходи и фондовите, при што се дојде до заеднички заклучоци околу прашањата од оваа област. Така, се постигна спогодба околу начинот и фреквенцијата на приемот на податоците во Управата, а предложен е и Протокол за размена на податоци. Исто така, договорен е и начинот на одвивање на контролите, па така во иднина контролата ќе се одвива со заеднички тимови меѓу Управата и двата фонда. На ниво на цела држава веќе се формирани од 55-60 тима кои со заеднички ќе ги контролираат даночните обврзници. Се проценува дека, со овие потенцијали месечно ќе можат да се извршат од 450 до 500 контроли, со што редовно ќе бидат контролирани најголемите даночни обврзници.

За целосно имплементирање на овој систем на присилна наплата во Република Македонија, по примерот на даночните администрации во развиените земји е рано да се говори, но сепак може да се подвлече дека во одредена мера и досегашните активности на даночните извршители ги даваат првите резултати

Активното учество на Управата во реформите на платниот систем ја обврзува на нејзино понатамошно доизградување и афирмирање, како и кон стручно усовршување на кадрите во насока на успешно извршување на задачите. Со активностите кои во моментот се извршуваат во Управата се очекува и нејзино целосно прилагодување на реформираниот платен систем.

УВОЗ НА СТОКИ ОД ЕВРОПСКАТА ЗАЕДНИЦА И ИЗВОЗ НА СТОКИ ВО ЕВРОПСКАТА ЗАЕДНИЦА СОГЛАСНО ВРЕМЕНАТА СПОГОДБА ЗА ТРГОВИЈА И ТРГОВСКИ ПРАШАЊА МЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА ЗАЕДНИЦА

Драган
ДАРАВЕЛСКИ

Со стапувањето во сила на оваа Спогодба на 01 Јуни 2001 година, Република Македонија и Европската Заедница, во текот на период кој нема да трае подолго од 10 години, постапно ќе воспостават слободна трговска зона во согласност со одредбите на оваа Спогодба, како и одредбите на ГАТТ од 1994 и Договорот од Маракеш за основање на СТО

Драган Даравелски е роден 1956 година во Куманово. Во 1983 година ги завршува студиите на Правниот факултет во Скопје. Почнува со работа во Т.П. „Југ-Турист“ Куманово. Работи во адвокатска канцаларија а потоа подолг период раководи со сопствена приватна фирма. Од Јануари 1999 година ја извршува одговорната функција Директор на Царинската Управа на Република Македонија

ВОВЕД

Времената Спогодба за трговија и трговски прашања меѓу Република Македонија и Европската Заедница е склучена со цел за што побрзо реализирање на одредбите од Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и Европската Заедница (во натамошниот текст: ССА) кои се однесуваат на трговијата и трговските прашања.

Со стапувањето во сила на оваа Спогодба на 01 Јуни 2001 година (Сл. весник на РМ бр. 35/01 и 39/01) Република Македонија и Европската Заедница (во натамошниот текст: Заедницата) и нејзините држави членки, во текот на период кој нема да трае подолго од 10 години, постапно ќе воспостават слободна трговска зона во согласност со одредбите на оваа Спогодба, како и одредбите на ГАТТ од 1994 и Договорот од Маракеш за основање на СТО.

Примената на преференцијален третман пропишана со Времената Спогодба се однесува на производите со потекло од Република

Македонија, односно од Заедницата, согласно правилата за потекло дефинирани во Протокол 4 од Спогодбата.

УВОЗ И ИЗВОЗ НА СТОКА ОД СТРАНА НА ПРАВНИ ЛИЦА

1. ИНДУСТРИСКИ ПРОИЗВОДИ

Увозот и извозот на индустриски производи е пропишан со Поглавје 1, член 3 до 10 од Спогодбата, односно член 16 до 23 од ССА, како и

- Анекс I - Увоз во Република Македонија на помалку чувствителни индустриски стоки со потекло од Заедницата;
- Анекс II - Увоз во Република Македонија на чувствителни индустриски стоки со потекло од Заедницата;
- Протокол 1 - за текстилни и конфекциски производи и
- Протокол 2 - за производи од челик

Под поимот „индустриски производи“, се подразбираат стоки што потекнуваат од Европската Заедница или од Република Македонија, наведени во главите 25 до 97 од Комбинираната номенклатура, освен стоките што се наведени

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

дени во Анексот 1, параграф 1 (ii) од Спогодбата за земјоделство (ГАТТ од 1994 год.).

1.1. Форми (режими) на увоз односно извоз

1.1.1. Увоз

Формата на увоз ЛБ8 која што претставува квантитативно ограничување, како и сите мерки со ист ефект, при увозот на стоки во Р. Македонија, со потекло од Заедницата, нема да се применуваат со стапување на сила на Спогодбата. Од денот на стапување во сила на оваа Спогодба нема да се воведуваат квантитативни ограничувања при увозот или мерки со исти ефект (нови ЛБ 8).

Формите на увоз ЛБ и Д кои покрај оваа ознака се означени со броевите 2, 3, 4, 5 и 6, согласно Одлуката за распоредување на стоките на форми на извоз и увоз, а кои означуваат примена на соодветен закон или друг пропис, **се применуваат**, бидејќи истите не претставуваат квантитативни ограничувања или мерки со ист ефект, туку се во функција на спроведување на одредбите на повеќе закони и меѓународни конвенции од областа на заштита на здравјето и животот на луѓето, животните или растенијата, еколошка заштита, заштита на јавната безбедност, заштита на потрошувачи.

Квантитативните ограничувања на увозот и мерките кои имаат исто влијание врз увозот во Заедницата, за производи кои потекнуваат од Р. Македонија, ќе бидат укинати со денот на стапување во сила на Спогодбата, и нема да се воведуваат нови.

1.1.2. Извоз

Со стапување во сила на Спогодбата, Заедницата и Република Македонија, меѓусебно ќе ги укинат сите квантитативни ограничувања и мерки кои имаат ист ефект при извозот, ниту ќе воведуваат нови. Оваа Спогодба дозволува забрани и ограничувања при извозот на стоки, оправдани врз основа на јавниот морал, јавната политика или јавната безбедност, заштитата на здравјето и животот на луѓето, животните или растенијата, заштита на националните богатства со уметничка, историска или археолошка вредност или заштитата на правата на интелектуалната, индустриската и трговската сопственост, или правилата кои се однесуваат на златото и среброто.

1.2. Царински давачки

1.2.1. Увоз во Заедницата

Царинските давачки за увоз во Заедницата за производи кои потекнуваат од Република Македонија, ќе

бидат укинати со стапување во сила на Спогодбата.

Текстилните производи од Глава 50 до 63 од Комбинираната номенклатура, кои потекнуваат од Република Македонија, ќе се увезуваат во Заедницата без царински давачки (Протокол 1). Договорите за двојна контрола и други прашања поврзани со извозот на текстилни производи со потекло од Република Македонија во Заедницата, се предвидени во Договорот за трговија со текстилни производи меѓу Република Македонија и Заедницата, кој се применува од 01.01.2000 год. За извозот на производи со потекло од Република Македонија кои се дефинирани со Договорот за трговија со текстилни производи меѓу Република Македонија и Заедницата е предвидено дополнително издавање на Извозна дозвола која ја издава Министерството за економија.

1.2.2. Увоз во Р. Македонија

Царинските давачки за увозот во Република Македонија на стоки што потекнуваат од Заедницата, освен оние наведени во Анекс I, Анекс II, Протокол 1 и Протокол 2, ќе се укинат со стапување во сила на Спогодбата.

Царинските давачки за увоз во Република Македонија на стоки што потекнуваат од Заедницата, наведени во **Анекс I** (Увоз во Република Македонија на помалку чувствителни стоки со потекло од Заедницата), ќе бидат прогресивно намалувани според следниот временски распоред:

- Од 01. 06. 2001 год. - на 100% од основна царинска стапка
- Од 01. 01. 2002 год. - на 90% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2003 год. - на 80% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2004 год. - на 70% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2005 год. - на 60% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2006 год. - на 50% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2007 год. - на 40% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2008 год. - на 30% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2009 год. - на 20% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2010 год. - на 10% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2011 год. - царинските давачки ќе бидат укинати.

Царинските давачки на увозот во Република Македонија, на стоки што потекнуваат од Заедницата, на-

ведени во **Анекс II** (Увоз во РМ на чувствителни индустриски производи со потекло од Заедницата), ќе бидат прогресивно намалувани и укинати според следниот временски распоред:

- Од 01.06.2001 до 31.12.2003 год.
 - на 100% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2004 год.
 - на 80% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2005 год.
 - на 80% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2006 год.
 - на 70% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2007 год.
 - на 60% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2008 год.
 - на 50% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2009 год.
 - на 40% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2010 год.
 - на 20% од основната царинска стапка
- 01. 01. 2011 год.
 - царинските давачки ќе бидат укинати.

Формите на увоз ЛБ и Д кои покрај оваа ознака се означени со броевите 2, 3, 4, 5 и 6, согласно Одлуката за распоредување на стоките на форми на извоз и увоз, а кои означуваат примена на соодветен закон или друг пропис, се применуваат, бидејќи истите не претставуваат квантитативни ограничувања или мерки со ист ефект, туку се во функција на спроведување на одредбите на повеќе закони и меѓународни конвенции од областа на заштита на здравјето и животот на луѓето, животните или растенијата, еколошка заштита, заштита на јавната безбедност, заштита на потрошувачи

Царинските давачки на увозот во Република Македонија, на текстилни стоки од Глава 50 до 63 од Комбинираната царинска номенклатура, што потекнуваат од Заедницата ќе бидат укинати со стапување во сила на Спогодбата, освен за производите наведени во **Анекс I на Протокол 1** (за текстилни производи и облека), за кои царинските стапки ќе бидат прогресивно намалувани според следниот временски распоред:

- Од 01. 06. 2001 год. - на 100% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2002 год. - на 70% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2003 год. - на 63% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2004 год. - на 56% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2005 год. - на 49% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2006 год. - на 42% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2007 год. - на 35% од основната

царинска стапка

- Од 01. 01. 2008 год. - на 28% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2009 год. - на 21% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2010 год. - на 14% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2011 год. - царинските давачки ќе бидат укинати.

Царинските давачки на увозот во Република Македонија, на производи од челик наведени во Глава 72 од Комбинираната царинска номенклатура, што потекнуваат од Заедницата, согласно **Протокол 2** од Спогодбата ќе бидат прогресивно намалувани според следниот временски распоред:

- Од 01. 06. 2001 год. - на 100% од основна царинска стапка
- Од 01. 06. 2002 год. - на 80% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2003 год. - на 60% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2004 год. - на 40% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2005 год. - на 20% од основната царинска стапка
- Од 01. 01. 2006 год. - царинските давачки ќе бидат укинати.

1.2.2.1. Царинска евиденција

Царинската евиденција во висина од 1%, при увозот на индустриски производи, ќе се наплаќа до 01. 01. 2002 год. или до стапување во сила на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, во зависност од тоа кој настан ќе настапи прв.

2. ЗЕМЈОДЕЛСКИ И РИБНИ ПРОИЗВОДИ

Увозот и извозот на земјоделски и рибни производи е пропишан со Поглавје 2, член 11 до 17 од Спогодбата, односно член 24 до 30 од ССА, како и

- Анекс III - Дефиниција на Заедницата за телешко месо „baby-beef“
- Анекс IVa - Увоз во Република Македонија на земјоделски стоки со потекло од Заедницата (без царина)
- Анекс IVb - Увоз во Република Македонија на земјоделски стоки со потекло од Заедницата (без царина во рамки на квоти)
- Анекс IVc - Увоз во Република Македонија на земјоделски стоки со потекло од Заедницата (концесии во рамки на квоти)
- Анекс Va - Увоз во Заедницата на риби и рибни производи со потекло од Република Македонија
- Анекс Vb - Увоз во Република Македонија на ри-

- би и рибни производи со потекло од Заедницата
- Протокол 3 - за трговија меѓу Република Македонија и Заедницата со преработени земјоделски производи

Под изразот „земјоделски и рибни производи“ се подразбираат, стоки кои потекнуваат од Заедницата или Р. Македонија, наведени во Глава 1 до 24 од Комбинираната царинска номенклатура и стоки кои се наведени во Анексот И параграф 1, (ii) од Договорот за земјоделство (ГАТТ 1994).

Изразот „рибни производи“ поконкретно ги опфаќа рибите и рибните производи од Глава 3, тарифните броеви 1604 и 1605 и тарифните подброеви 0511 91, 2301 20 00 и Ex 1902 20 (само „теста полнети, варени или неварени или поинаку приготвени со содржина повеќе од 20% по маса на риби, черупкари, мекотелци или други видови безрбетници“)

2.1. Форми (режими) на увоз односно извоз

2.1.1. Увоз

Формата на увоз ЛБ8 и дел од формата на увоз ЛБ1 која што претставува квантитативно ограничување, како и сите мерки со ист ефект, при увозот на стоки во Р. Македонија, со потекло од Заедницата, нема да се применуваат со стапување на сила на Спогодбата. Од денот на стапување во сила на оваа Спогодба нема да се воведуваат квантитативни ограничувања при увозот или мерки со исти ефект.

Формите на увоз ЛБ и Д кои покрај оваа ознака се означени со бројот 1, согласно Одлуката за распоредување на стоките на форми на извоз и увоз, а кои означуваат примена на соодветен закон или друг пропис (како на пример: Закон за лековите, помошните лековити средства и медицинските помагала, Законот за семенски материјал, саден материјал и материјал за размножување, признавање, одобрување и заштита на сортата), **се применуваат**, бидејќи тоа не претставува квантитативно ограничување или мерка со ист ефект, туку се во функција на спроведување на одредбите на повеќе закони и меѓународни конвенции од областа на заштита на здравјето и животот на луѓето, животните или растенијата, еколошка заштита, заштита на јавната безбедност, заштита на потрошувачи.

Квантитативните ограничувања на увозот и мерките кои имаат исто влијание врз увозот во Заедницата, за производи кои потекнуваат од Република Македонија, ќе бидат укинати со денот на стапување во сила на Спогодбата, и нема да се воведуваат нови.

2.1.2. Извоз

Со стапување во сила на Спогодбата, Заедницата и Република Македонија, меѓусебно ќе ги укинат сите квантитативни ограничувања и мерки кои имаат ист

ефект при извозот, ниту ќе воведуваат нови. Оваа Спогодба дозволува забрани и ограничувања при извозот на стоки, оправдани врз основа на јавниот морал, јавната политика или јавната безбедност; заштитата на здравјето и животот на луѓето, животните или растенијата; заштита на националните богатства со уметничка, историска или археолошка вредност или

Текстилните производи од Глава 50 до 63 од Комбинираната номенклатура, кои потекнуваат од Република Македонија, ќе се увезуваат во Заедницата без царински давачки (Протокол 1). Договорите за двојна контрола и други прашања поврзани со извозот на текстилни производи со потекло од Република Македонија во Заедницата, се предвидени во Договорот за трговија со текстилни производи меѓу Република Македонија и Заедницата, кој се применува од 01.01.2000 год

заштитата на правата на интелектуалната, индустриската и трговската сопственост, или правилата кои се однесуваат на златото и среброто.

2.2. ЦАРИНСКИ ДАВАЧКИ

2.2.1. Увоз во Заедницата

2.2.1.1. Земјоделски производи

Од денот на стапување во сила на Спогодбата, Заедницата ќе ги укине царинските давачки и другите давачки кои имаат ист ефект за увозот на земјоделските производи со потекло од Република Македонија, освен оние опфатени со тарифните броеви 0102, 0201, 0202 и 2204 од Комбинираната тарифа.

Со Анекс I од Протокол 3, се одредени некои преработени земјоделски производи, со потекло од Република Македонија, за кои при увозот во Заедницата, во моментот, не се наплаќаат царинските давачки. Советот за соработка за наведените преработени земјоделски производи може да донесе одлуки за промена на царинските давачки, зголемување или елиминација на тарифни квоти, амандмани за царинските давачки и др.

Од денот во стапување на сила на Спогодбата, Заедницата ќе ги утврди царинските давачки што ќе се применуваат при увозот во Заедницата на телешко месо („baby-beef“), производи дефинирани во Анекс III, со потекло од Република Македонија, на 20% од царинската давачка на вредност (ad valorem) и 20% од посебната давачка (по единица на мера) утврдена во Комбинираната царинска тарифа на Европската заедница, во рамките на ограничениот обем од годишната тарифна квота од 1.650 тони изразени во обработена тежина (carcass).

Увозот на вино и алкохолни пијалаци со потекло од Република Македонија во Заедницата ќе биде регулиран со посебна спогодба за вино и алкохол.

Со Декларацијата на Заедницата во однос на чле-

новите 14 и 16 од Спогодбата (односно членовите 27 и 29 од ССА) врз основа на Регулативата (ЕЗ) 2007/2000, дополнета со регулативата на Советот (ЕЗ) 2563/2000 од 20.11.2000 е овозможено преку унилатерални трговски мерки кои се поповолни да се дадат дополнителни трговски концесии кои не се опфатени во спогодбата. Со оваа регулатива е овозможено вино и алкохолни пијалаци со потекло од Република Македонија да се увезуваат во Заедницата со нула царинска стапка во рамките на определени годишни квоти.

2.2.1.2. Рибни производи

Од денот на стапување на сила на Спогодбата, Заедницата целосно ќе ги укине царинските давачки за риби и рибни производи по потекло од Р. Македонија, освен рибните производи наведени во Анекс V(a) кои ќе бидат намалени според следниот временски распоред:

Споредбено, може да се забележи дека приходите од царина се намалени со многу поголем процент отколку што е намалувањето на вредноста на увозот. Поголемиот процент на намалување на приходите од царина се должи токму на стапувањето во сила на Времената спогодба со укинувањето или намалувањето на висината на царинските стапки при увозот на производи со потекло од Европската Заедница

- Од 01. 06. 2001 год.
- на 100% од основна царинска стапка
- Од 01. 01. 2002 год.
- на 90% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2003 год.
- на 80% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2004 год. и понатаму
- на 70% од основните царински давачки

2.2.2. Увоз во Р. Македонија

2.2.2.1. Земјоделски производи

Од денот на стапување на сила на Спогодбата, Република Македонија, за земјоделските производи со потекло од Заедницата, царинските давачки не ги укинува, ниту намалува, освен во следните случаи:

1). Од денот на стапување на сила на Спогодбата, односно од 01.06.2001 год. Република Македонија ќе ги укине царинските давачки (царинска стапка во проценти) за некои земјоделски производи, со потекло од Заедницата, наведени во **Анекс IV(a)**. Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

2). Од денот на стапување на сила на Спогодбата, Република Македонија ќе ги укине царинските давачки (царинска стапка во проценти) за некои земјоделски производи, со потекло од Заедницата, наведени во **Анекс IV(b)**, согласно тарифните квоти определени за

секој производ во тој Анекс. Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

За количините на земјоделски производи што ги надминуваат тарифните квоти, Република Македонија ќе ги намали прогресивно царинските давачки (царинска стапка во проценти), во согласност со временскиот распоред што се однесува за секој производ во овој Анекс, и тоа:

- 2001 год. - на 90% од основните царински давачки
- 2002 год. - на 80% од основните царински давачки
- 2003 год. и понатаму - на 70% од основните царински давачки

Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

3) Од денот на стапувањето во сила на Спогодбата, Република Македонија прогресивно ќе ги намали царинските давачки (царинска стапка во проценти) што се применуваат при увозот за некои земјоделски производи, со потекло од Заедницата, наведени во **Анекс IV(c)** во рамките на дадените (лимитирани) тарифни квоти и во согласност со временскиот распоред што се однесува за секој производ во овој Анекс. Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

За увоз надвор од тарифните квоти, се пресметуваат царински давачки согласно Царинската тарифа. Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

Со **Протокол 3** се пропишуваат трговските аранжмани за преработените земјоделски производи кои се наведени во **Анекс II од Протоколот 3**. Во Анексот II се наведени преработени земјоделски стоки за кои царинските стапки се нула или се намалуваат по одреден временски редослед.

За наведените преработени производи во Анекс II, Советот соработка донесува одлуки за проширување на листата на производите, ги намалува царинските стапки, ги зголемува или елиминира тарифните квоти, носи амандмани во врска со давачките и др.

Увозот и извозот на вино и алкохолните пијалаци ќе се дефинира во посебен договор за вино и алкохолни пијалаци.

2.2.2.2. Рибни производи

Од стапувањето во сила на Спогодбата, Република Македонија ќе ги намали царинските давачки за риби и рибните производи по потекло од Европската заедница за 50%. Преостанатите давачки ќе бидат намалувани за период од шест години и ќе бидат укина-

ти на крајот од овој период. Доколку за овие производи е пропишана посебна давачка изразена во ЕВРА за единица мерка истата и понатаму ќе се наплаќа.

Од изнесеното произлегува:

- Од 01. 06. 2001 год. - на 50% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2002 год. - на 40% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2003 год. - на 30% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2004 год. - на 20% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2005 год. - на 10% од основните царински давачки
- Од 01. 01. 2006 год. - царинските давачки ќе бидат укинати

Меѓутоа, изнесеното намалување на царинските давачки, не се однесува на некои видови риби наведени во **Анекс V(b)**. Според Анекс V(b), намалувањето ќе се одвива по следниот временски распоред:

- 2001 год. - на 90% од основните царински давачки
- 2002 год. - на 80% од основните царински давачки
- 2003 год. и понатаму - на 70% од основните царински давачки

2.2.2.3. Царинска евиденција

Царинската евиденција во висина од 1%, при увозот на земјоделски и рибни производи, ќе се наплаќа се до 01.01.2002 год. или до стапување во сила на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, во зависност од тоа кој настан ќе настапи прв.

АНАЛИЗА НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ВРЕМЕНАТА СПОГОДБА ЗА ТРГОВИЈА ПОМЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Со примената на Времената Спогодба за трговија меѓу Република Македонија и Европската Заедница од 1 Јуни 2001 година, како резултат на либерализацијата на надворешната трговија Република Македонија изврши значајно намалување на висината на царинските стапки, што пак резултираше со намалување на висината на приходите од царина.

Царинската управа на Република Македонија изврши споредбена анализа на податоците за надворешно трговската размена меѓу Република Македонија и Европската Заедница за периодот од 1 Јуни до 25 Јуни 2000 година и 1 Јуни до 25 Јуни 2001 години. Податоци кои се земени во анализата се: вредноста на увозот (во УСД и денари) и вредноста на наплатените царински давачки (царинска стапка, прелевмани и царинс-

	Царинска вредност (УСД)	Царинска вредност (ден)	Царина (ден)	Прелевмани (ден)	Царинска евиденција (ден)	Вкупно царина (ден)
2000	36.389.361	2.343.612.241	229.954.168	17.530.222	19.735.777	267.220.167
2001	24.999.324	1.781.994.759	128.132.387	12.107.148	16.715.805	156.955.340

ка евиденција).

Од податоците од табелата може да се види дека вредноста на увозот во јуни 2001 година во однос на јуни 2000 година е помал за 24%. Во јуни 2001 година вредноста на увозот изнесувала 1.781.994.759 денари, во однос на јуни 2000 година кога вредноста на увозот била 2.343.612.241 денари.

Приходите од царина (царинска стапка + прелевмани + царинска евиденција) во јуни 2001 година изнесувале 156.955.340 денари и во однос на јуни 2000 година се помали за 42%, кога приходите од царина изнесувале 267.220.167 денари.

Споредбено, може да се забележи дека приходите од царина се намалени со многу поголем процент отколку што е намалувањето на вредноста на увозот. Вредноста на увозот е намалена за 24%, а вредноста на приходите од царина е намалена за 42%. Поголемиот процент на намалување на приходите од царина се должи токму на стапувањето во сила на Времената спогодба со укинувањето или намалувањето на висината на царинските стапки при увозот на производи со потекло од Европската Заедница.

ПРОЕКЦИЈА НА ПРИХОДИТЕ ОД ЦАРИНА ЗА ПЕРИОДОТ ОД 1 ЈУНИ ДО 31 ДЕКЕМВРИ 2001 ГОДИНА

Проекцијата на приходи од царина за периодот јуни-декември 2001 година е правена врз основа на вредноста на увозот јуни-декември 2000 година, процентот на намалување на приходите од царина за периодот Јуни 2001/2000 и табелите за намалување на царинските стапки од Времената спогодба.

	Цар. вредност (ден)	Вк. царина(ден)
2000	22.548.824.325	2.390.158.388
2001	22.548.824.325	1.386.291.865*

*Проекцијата на приходи од царина за периодот јуни-декември 2001 е правена под претпоставка дека вредноста на увозот ќе остане непроменета како и во истиот период 2000 година. Според податоците само за јуни 2001 година постои значително намалување на вредноста на увозот. Под претпоставка дека вредноста на увозот ќе биде иста како и во периодот јуни-декември 2000 година, приходите од царина за периодот јуни-декември 2001 година ќе се намалат за околу 42%, како што се намалени во јуни 2001 година и тие би изнесувале околу 1,39 милијарди денари.

ЗАВОДОТ ЗА ПЛАТЕН ПРОМЕТ ВО РЕФОРМАТА НА ПЛАТНИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Заводот за платен промет, како долгогодишен носител на платниот промет во Република Македонија, спремно ја дочека реформата. Уште од самиот почеток на реформите, голем број на експерти од Заводот активно учествуваа во работните групи кои имаа задача да ги подготват законските и подзаконските акти и да ги дизајнираат предлозите и решенијата за пренесување на поедини функции кои Заводот ги вршеше на други институции

Горан
АНАСТАСОВСКИ

Горан Анастасовски е генерален директор на Заводот за платен промет. Пред стапувањето на оваа должност, работел како советник во Министерството за трговија, началник во Секторот за царински систем и подоцна, потсекретар-координатор во Министерството за финансии на Република Македонија. Како член на Управниот комитет за реформа на платниот промет, активно е вклучен во стратешката трансформација на македонскиот платен систем.

Реформата на платниот систем во Република Македонија полека но сигурно се ближи кон својот завршеток. Изминативе три месеци паралелно работење на стариот и новиот платен систем ни даваат доволно показатели за да извршиме анализа на сето она што во периодот кој измина беше реализирано, но и да укажеме на она што не очекува.

Заводот за платен промет, како долгогодишен носител на платниот промет во Република Македонија, спремно ја дочека реформата. Уште од самиот почеток на реформите, голем број на експерти од Заводот активно учествуваа во работните групи кои имаа задача да ги подготват законските и подзаконските акти и да ги дизајнираат предлозите и решенијата за пренесување на поедини функции кои Заводот ги вршеше на други институции.

Во исто време, во Заводот се одвиваа и поголем број на проекти кои имаа за цел поставување на системски решенија за идните институции кои требаше да прераснат од него.

Во оваа прилика би сакал да дадам кратко резиме на дел од активностите на Заводот за платен промет во периодот на додека траеше реформата и да укажам на резултатите од тие активности.

КЛИРИНШКА КУЌА

Секако дека од аспект на платниот систем, имплементацијата на Клириншката куќа претставува најзначајна активност. Она на што треба да бидеме посебно горди е фактот дека софтверското решение е во целост дизајнирано и развиено од страна на вработените во Заводот за платен промет.

Клириншката куќа беше целосно оперативна во роковите предвидени во Законот за платен промет. Активностите за упис во трговскиот регистар се завршени и сега Клириншката куќа е акционерско друштво во сопственост на деловните банки - носители на платниот промет.

Клириншката куќа, која сега е посебен правен субјект, издвоен од Заводот, превзема или ќе превземе 52 вработени на Заводот за платен промет. Покрај тоа, Клириншката куќа се интегрира целосно во новиот платен систем и го имплементира и единствениот регистар на иматели на сметки, чии податоци ќе бидат предмет на размена на сите деловни банки учесници во работата на Клириншката куќа.

АГЕНЦИЈА ЗА БЛОКИРАНИ СМЕТКИ

Едно од горливите прашања на реформата на платниот систем беше прашањето за судбината на сметките на субјектите кои беа блокирани според Законот за финансиско работење. Со укинувањето на спомениот закон, се елиминира можноста за

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

водење на редоследот на блокадата, но не се реши и прашањето за сметките кои се блокирани.

Следејќи ги искуствата од поранешните југословенски простори, како и спецификите на актуелните економски и социјални збиднувања во земјата, Владата на Република Македонија реши да формира посебна институција, Агенција, која ќе ги администрира блокираните сметки.

Основна специфика на Агенцијата за блокирани сметки е дека таа е институција со определено времетраење. Имено, субјектите чии сметки се блокирани ќе мораат во периодот од наредните две години да создадат услови нивните сметки да можат да мигрираат во деловните банки.

Решенијата за оперативно работење на Агенцијата во целост се развиени во Заводот за платен промет, и пред сè се засновани на долгогодишното искуство и постојната инфраструктура. Агенцијата треба да започне со работа на 01.01.2002 година и во неа треба да најдат вработување 80 вработени на Заводот.

НАЦИОНАЛНА ПЛАТЕЖНА КАРТИЧКА

Пратејќи ги современите текови во развиените земји за редуцирање на готовината во оптек а воедно и за намалување на плаќањата со чекови, кон крајот на 1999 година Заводот за платен промет изготви идејно решение за воведување на платежна картичка која би имала широка мрежа за нејзино користење и воедно имплементирање на таканаречен свичинг центар, кој би го користеле сите издавачи на таа картичка но и издавачите на други картички на територијата на Република Македонија.

Идејниот проект беше прифатен и се разви комплексен Проект во кој, покрај Заводот, значително партиципираа Министерството за финансии, Управата за јавни приходи и други институции.

Националната платежна картичка се формира како акционерско друштво во сопственост на државата. Формиран е Управен одбор и именуван е директорот. Во тек се завршните активности околу набавката на опремата и адаптирањето на просторот за работа. Се очекува во многу блиска иднина, акциите во Националната платежна картичка во целост да им бидат продадени на деловните банки, кои би постанале сопственици и на ова друштво.

Заводот за платен промет, со оглед на фактот дека до самиот крај учествуваше во овој проект ќе го помогне новото друштво со 70 вработени.

ЦЕНТРАЛЕН РЕГИСТАР

Веројатно најсеопфатниот проект кој Заводот за платен промет го водеше во изминативе три години е

секако проектот за Централниот регистар.

Централниот регистар во целост е имплементиран како резултат на соработката помеѓу Република Македонија и кралството Норвешка. Во оваа прилика не би се задржувал на детали околу овој проект, само би сакал да укажам на некои показатели кои мислам дека доволно јасно ќе укажат на значението и оправданоста и на оваа активност на Заводот. Имено, дел од Централниот регистар е заложниот регистар. Овој регистар профункционира прв и во периодот на работење од три години во целост ги оправда очекувањата. Досега, заложниот регистар без лажна скромност може да се пофали дека има повеќе од 2 милијарди германски марки регистриран залог како обезбедување на побарувања на инвеститорите и кредиторите.

Централниот регистар е целосно информатички опремен. Мрежата, како информациона, така и на локални канцеларии е комплетно поставена, што го прави Централниот регистар најголема институција која се издвојува од Заводот за платен промет.

Од аспект на платниот систем, имплементацијата на Клириншката куќа претставува најзначајна активност. Она на што треба да бидеме посебно горди е фактот дека софтверското решение е во целост дизајнирано и развиено од страна на вработените во Заводот за платен промет. Клириншката куќа беше целосно оперативна во роковите предвидени во Законот за платен промет. Активностите за упис во трговскиот регистар се завршени и сега Клириншката куќа е акционерско друштво во сопственост на деловните банки - носители на платниот промет

Во тек на имплементацијата на Централниот регистар дојде и до укинување на Законот за водење на регистри. Донесен е нов Закон за Централниот регистар, и согласно со него Владата на Република Македонија именува Управен одбор кој потоа именува директор на Централниот регистар. Во моментот во тек се активности за изготвување на делбен биланс помеѓу Заводот и Централниот регистар, по што тој би требало да функционира како наполно самостојна институција.

Во Централниот регистар ќе преминат на работа 232 вработени од Заводот, од кои голем дел се целосно обучени за работа и користење на системот на Централниот регистар.

ЦЕНТРАЛЕН ДЕПОЗИТАР ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Проектот за Централниот депозитар за хартии од вредност е најмладиот проект во Заводот. Започна во јануари 2001 година и се наоѓа во завршна фаза.

Согласно Законот за хартии од вредност, како основачи на Централниот депозитар се јавија 14 банки, 9 брокерски друштва и една осигурителна компанија. Прибавени се сите одобренија и согласности од Комисијата за хартии од вредност и во тек е регис-

Согласно Законот за хартии од вредност, како основачи на Централниот депозитар се јавија 14 банки, 9 брокерски друштва и една осигурителна компанија. Прибавени се сите одобренија и согласности од Комисијата за хартии од вредност и во тек е регистрацијата на Централниот депозитар. Се очекува Централниот депозитар да биде потполно оперативен кон крајот на ноември и да го испочитува рокот предвиден со Законот за хартии од вредност и правилниците на Комисијата за хартии од вредност

трацијата на Централниот депозитар. Се очекува Централниот депозитар да биде потполно оперативен кон крајот на ноември и да го испочитува рокот предвиден со Законот за хартии од вредност и правилниците на Комисијата за хартии од вредност.

Многу накратко тоа беа проектите кои Заводот за платен промет ги имплементираше во изминатиов период. Од аспект на оние кои се оперативни, ги имаме сите аргументи да бидеме горди и задоволни од постигнатото. Оние кои се во тек на имплементација, дозволете да пренесам дел од кредитот од имплементирањето, и да кажам дека немаме причина да не веруваме дека ќе бидат подеднакво успешни како и претходните.

Сметам дека наведените активности во целост ја појаснуваат констатацијата од почетокот на текстот дека Заводот спремен ја дочека реформата. Придонесот на вработените на Заводот, како на проектите во куќата, така и на оние кои се одвиваа надвор од Заво-

дот беше огромен. Во пресрет на престанокот со работа на Заводот за платен промет сите ние можеме да бидеме задоволни со она што го постигнавме. Но би било нескромно да не се истакне поддршката која во целиот период ја добивавме од Министерството за финансии. Голем дел од нашите идеи и предлози немаше да биде реализиран доколку не беше вложен голем личен и професионален ангажман од страна на Министерот и целиот тим на Министерството за финансии. Недвојбено, без тоа немаше да можеме да стигнеме до овде кај што сме денес.

Исто така, сметам дека е ова вистинско место да се укаже и на големата професионална соработка на која наидовме на патот на реализацијата на Проектите од речиси сите институции на кои им се обративме за помош. Тука особено сакам да ја истакнам соработката со Народна банка на Република Македонија, Управата за јавни приходи, Државниот завод за статистика, Државниот завод за геодетски работи и многу други. Голема благодарност до сите нив, научивме многу и се уверивме дека доколку соработуваме ништо не е невозможно.

На самиот крај, би сакал да се задржам накратко и на една од најосетливите заложби, која има голема лична и хумана димензија. Станува збор за обезбедување на работен ангажман за сите вработени во Заводот за платен промет. Ставот на раководството на Заводот на самиот почеток од реформата бил да се направи се што е можно сите вработени да добијат и по престанокот на Заводот работен ангажман.

Со своето ангажирање и одговорност кон работата до последниот ден докажаа дека ваквата заложба не само што е оправдана туку е потребна. Придружувајќи се кон ваквата заложба со моето доаѓање во Заводот за платен промет и на ова поле имам показатели да бидам задоволен. Како што досега се одвиваат работите, голем број вработени преминуваат на работа во новите институции, еден значителен број во Управата за јавни приходи, Народна банка на Република Македонија и Министерството за финансии. На одреден број вработени кои исполнуваа услови за пензионирање им беше докупен стаж и истите заминаа во пензија. Останува единствено уште еден помал дел од вработените за кој се надевам дека ќе бидат превземени во деловните банки заедно со просторот кој го купуваат од Заводот.

Можеби сето досега изнесено звучи оптимистички или премногу самопофалувачки, но свесен за трудот кој е вложен можам да кажам дека не е. Се надевам дека по 31.12.2001 година сите вработени во Заводот ќе бидат задоволни од својот личен ангажман како и она што тој ангажман им го обезбедил.

НАЦИОНАЛНАТА ПЛАТЕЖНА КАРТИЧКА - ПРОЕКТ СО ПРИОРИТЕТ ВО РЕФОРМАТА НА ФИНАНСИСКИОТ И ПЛАТНИОТ СИСТЕМ НА РМ

Логиката на парите е да се движат како и водата - без граници, следејќи го нивниот пат треба да го понудиме патот на практичноста - патот на безготовинското плаќање

Владимир
МИЈАЛКОВ

Имајќи ги во предвид перспективите и заложбите за глобализација и интеграција на националните стопанства во светското економско семејството, кое почива на нормативите за отворен, слободен и конкурентски пазар, како една од заложбите на нашата земја, несомнено е дека треба да ги следиме и имплементираме последователните прагматични решенија кои првенствено се однесуваат на реформа во финансискиот и платежниот систем.

Тргувајќи од оваа поставка пред нас се поставува парадигмата на целуларниот или безготовинскиот начин на плаќање, кој во повеќе наврати во светски размери покажа и докажа дека претставува ефикасно

средство за фискална контрола, механизам за сузбивање на даночната евазија и инструмент за акумулирање на фондови, кои целесходно би можеле да се искористат за умно инвестирање и креирање на кредитна кондиција.

Меѓутоа, може да се рече дека

главната придобивка на овој вид на плаќање е што создаде свет во кој не постојат граници, свет во кој состојбата на економската волја се пренесува со брзина на мислата - идеја која втемелувачите на модерната економија пред еден век ја поставуваа како посакувана фикција.

Оттука, горе наведениот наслов не претставува амбициозно и претендетско поимање на реалноста, туку напротив показател на правецот во кој треба да се движат економските смерници за развој и модернизација на платежниот систем во Република Македонија.

Во овие рамки се движи и Проектот на Министерството за Финансии за Национална Платежна Картичка /НПК/ на РМ кое како акционерско друштво треба да создаде солидна инфраструктура или електронска мрежа на флукутирање на паричната маса.

Главната интенција на Проектот е активно инволвирање на Банките како појдовна креација на економичноста, квалитетот и конкурентноста во банкарското работење.

Во оваа смисла, Банките ќе претендираат кон развивање на позитивна конкурентност во сферата на делувањето и банкарските услуги, ставајќи го на втор план доменот на инфраструктурата и електронското поврзување кое ќе биде покриено од страна на наведениот проект. Оттука, нивната квалитативна градиција во банкарскиот систем ќе зависи од понудените еснафски услуги, а не натпреварот во сферата на електрониката. Колку побргу нашите Банки го сфатат овој систем, толку побргу ќе имаат зголемен капацитет на нивните фондови.

Владимир Мијалков е директор на Национална Платежна Картичка АД. Роден е во Скопје 1967-та каде и го заврши Економскиот факултет. На местото Директор на НПК АД доаѓа од Царинската управа на РМ каде раководел со Секторот за контрола и истраги, при што бил член на највисокото меѓувладино тело на земјите од Регионот за сузбивање на прекуграничниот криминал, комитетот за соработка во СЕКИ Центарот, Букурешт, Република Романија; член на координативното тело на Проектот РИЛО за Источна и Западна Европа на Светската Царинска мрежа за разузнавање; член на комитетот за истраги при Светската Царинска организација во Брисел; координатор за Евро-царина, проект за имплементација на обуки и техничка помош во областа на царински истраги, регионален координатор на работната група за финансиски криминал. Има завршено обука во областа на комерцијални и финансиски измами под покровителство на Eurocard, Mastercard во организација на Тајната служба на САД со специјалност во областа на фалсификување пари, чекови и хартии од вредност како и злоупотреба и изработка на лажни кредитни картички. Активно ги говори Англискиот и Чешкиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Конкретно гледано, целите на овој Проект се следните :

- Создавање на Центар за пренос (switching) и обработка на картички со цел оптимизирање на Online електронските финансиски трансакции (ЕФТ трансакции) низ земјата.
- Широко распространување на ЕФТПОС и други електронски услуги со цел намалување на зависноста на земјата од готовина, во рамките на високо сигурносна мрежа.
- Намалување на бројот на готовински трансакции кои ги обработуваат филијалите на банките, а со тоа и намалување на редовите и потребите на филијалите.
- Овозможување на обработка на готовинското плаќање преку ЕФТПОС.
- Поддршка на автоматската обработка на готовина вклучувајќи ги депозитите.
- Оптимизирање на постоечката банкарска платна инфраструктура преку поврзување на сите банки.

Националната Платежна картичка во иднина ќе претставува платежно средство кое подеднакво ќе биде прифатено како во домашната така и во меѓународната инфраструктура. Со таа цел веќе во почетокот НПК АД следејќи го примерот и искуството на центри докажани во картичното работење во Европа ќе излезе со два продукти и тоа домашна дебитна и кредитна картичка

Националната Платежна картичка во иднина ќе претставува платежно средство кое подеднакво ќе биде прифатено како во домашната така и во меѓународната инфраструктура. Со таа цел веќе во почетокот НПК АД следејќи го примерот и искуството на центри докажани во картичното работење во Европа ќе излезе со два продукти и тоа домашна дебитна и кредитна картичка, се разбира следејќи ги притоа сите меѓународни стандарди се со цел да во блиска иднина истите бидат меѓународно сертифицирани.

Последователно објаснение кон ова би било кои се причините за развој на нов Центар за обработка на картички и што истиот би можел да им понуди на Банките .

Основањето на централизиран систем за обработка на картички ќе обезбеди на Република Македонија соодветен инструмент за:

- обезбедување подобрени услуги на банките и поединците во смисла на управување со дебитни и кредитни картички;
- Обезбедување заедничка инфраструктура на Банките која ќе придонесе до омасовување на

картичките и зголемување на профитот кај Банките;

- минимизирање на трошоците поврзани со процесите на управување со картички за различните банкарски институции;
- подобрување на безбедноста во електронските финансиски трансакции;
- зголемување на примената на електронска готовина;
- планирање на нови услуги засновано на појавата на нови технологии (смарт картички со повеќе функции, ПКИ и ЕМВ) како што се електронски паричници и шеми на лојалност;
- подготвување на нови канали за испорака како што се интернет и мобилни телефони.
- обезбеди сеопфатни системи и мрежа за комуникација кои ќе го поддржат очекуваниот пораст на број на терминали и обемот на трансакции;
- го поддржи усвојувањето на новиот ЕМВ стандард за смарт картичките како што очекуваат големите продавачи на шеми за картички и ќе воспостави деловно прифатлива основа за оваа транзиција;
- ги поддржи можностите за обезбедување нови банкомати и ЕФТПОС услуги;
- издаде картички со приватна ознака и комбинирани картички.

За банкарската индустрија, НПК системот ќе претставува систем преку кој ќе може да се врши авторизација на електронското плаќање и исплата на готовина во земјата и странство со помош на платежните картички, како и прифаќање на домашните и меѓународни картички на банкоматите и ЕФТПОС-вите на мрежата на НПК.

Може да се заклучи дека НПК АД ќе биде составена од неколку подсистеми како што е комуникациската мрежа за банкоматите и ЕФТПОС терминалите, подсистем за прифаќање и авторизација на трансакциите со платежните картички, сигурносен подсистем како и заднински подсистем кој ќе овозможува размена на податоци.

Инфраструктурата на НПК на Банките ќе:

- обезбеди платформа за зголемен обем на услуги;
- одржува ефикасна рамнотежа помеѓу конкуренцијата и соработката, со цел да се избегне дуплирање на инфраструктурата и да се контролираат трошоците на оваа индустрија; и
- ги одржува доследните стандарди и степенот на добра услуга во услови на голем пораст.

Целта на НПК е да им овозможи на Банките како и на нивните коминтенти врвна информатичка и комуникациска инфраструктура. Накратко кажано НПК ќе претставува технолошки мост помеѓу Банките и нивните коминтенти.

За Република Македонија, НПК системот ќе ја поттикне понатамошната миграција од користење готовина кон електронско плаќање во земјата.

Комерцијалните цели се движат во насока на :

- поттикнување на издавањето на НПК картички;
- поттикнување на поголема примена на НПК картичките на местото на пружање услуги;
- зголемување на приходот на банките;
- максимизирање на придобивките од воведувањето на ЕМВ;
- обезбедување оперативна ефикасност и намалување на трошоците.

Основањето на Центар за обработка за картички е итно. Затоа, МФ одлучи да ја спроведува имплементацијата на решенијата за пренос и управување со картички паралелно со сертификацијата на интерфејсот на VISA и Europay и второ, издавањето на поврзани картички.

Првата фаза на Проектот би била издавање на Картички со домашна приватна ознака, систем кој треба да обезбеди пренос на пораките во врска со трансакциите помеѓу македонските банки, поврзани со кредитните и дебитните картички со домашна приватна ознака.

Втората фаза на Проектот ќе се однесува на изнаоѓањето на решение за Меѓународна мрежа на картички, што би значело :

- Обезбедување на овластен интерфејс за мрежата за обработка на VISA и Europay;
- Започнување со издавање на картички, ембосирање и кодирање на картички, издавање на ПИН, испраќање по пошта и верификување, месечно печатење на фактури и праќање VISA и Europay картички по пошта.

Како идни акционери во Центарот за национална платежна картичка, банките се вклучени во проектот

и постои заеднички протокол помеѓу Банките и Министерството за финансии. По завршување на втората фаза и по целосна имплементација на проектот, Банките ќе станат акционери и како резултат на тоа ќе бидат вклучени во имплементацијата на проектот. Во првата фаза, целото инвестирање ќе биде од страна на Министерството за финансии и заемот од Европската Банка за обнова и развој .

Динамика на имплементацијата на Проектот се исполнува со набавката на софтверската и хардверската опрема, набавката на банкомати и дополнителна опрема, што би значело заокружување на истиот во толерантни рамки приемливи за економскиот и финансискиот компендиум во Македонија.

За заокружување на целиот систем вреди да се напомене заинтересираноста за вклучување на Македонски Телекомуникации во овој проект чија задача би се состоела во изградбата на инфраструктурата и овозможување дополнителни поволности на корисниците на Центарот се со цел омасовување на платежната картичка во Република Македонија.

Како идни акционери во Центарот за национална платежна картичка, банките се вклучени во проектот и постои заеднички протокол помеѓу Банките и Министерството за финансии. По завршување на втората фаза и по целосна имплементација на проектот, Банките ќе станат акционери и како резултат на тоа ќе бидат вклучени во имплементацијата на проектот. Во првата фаза, целото инвестирање ќе биде од страна на Министерството за финансии и заемот од Европската Банка за обнова и развој

Со поуздан сигурносен состав, опрема која ќе биде во секое време расположива и функционална, НПК АД ќе му овозможи на корисникот на картичката квалитетна банкарска услуга, подигање на готовина од банкомат и електронско плаќање, дваесет и четири часа на ден, секој ден од годината.

Распространетоста, сигурноста како и расположливоста на НПК ќе допринесе за развојот на деловноста и деловниот углед на Банките корисници на инфраструктурата на центарот.

ЦЕНТРАЛЕН РЕГИСТАР НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Вистинската информација - значи моќ,

Навремена информација - значи предност

Точна информација - значи сериозност, деловност,
доверба.

Валентин
ПЕТРУШЕВСКИ

Валентин Петрушевски е роден 1960 година. Завршил економски факултет во Скопје – финансиско – сметководствено банкарска насока. Работи 12 години во фирмата "Техногас" – Скопје, односно ТГС – Технички гасови од 1995 година, како раководител на финансии и сметководство. Од 1999 година работи како директор на Управата за јавни приходи на град Скопје. Соработката со даночните управи во повеќе земји кои ги посетува и активно учествува (како во ИОТА – меѓународна организација на даночната администрација, каде Управата за јавни приходи на Република Македонија е членка) овозможува размена на искуства и нивна имплементација во нашиот систем. На стручните семинари во Македонија, Унгарија, Словенија, Полска, Италија, Хрватска, Португалија и во други земји, се надградува особено на планот на оперативната политика на даночната администрација. Согласно со реформскиот курс во министерството за финансии, учествува во повеќе комисии и работни групи, како во комисијата за имплементација на данокот на додадена вредност, реформи на платниот систем, делбен биланс на Заводот за платен промет, работна група за подготовка на законот за Управа за јавни приходи и друго. Од 27.08.2001 година е директор на Централниот регистар на Република Македонија.

Сите точни информации - значат успех.

Ова е основното мото за формирање на Централниот регистар на Република Македонија, како единствен софистициран центар за сите релевантни и важни податоци достапни до сите, правни лица и граѓани.

Во економски развиените земји, потребата за правно валидни и ажурни информации е голема, а тенденцијата на нашата земја е и вклучување во развојниот тренд преку реформите на платниот систем.

Така, при трансформација на Заводот за платен промет, од него произлегоа повеќе самостојни институции:

- Централен регистар на Република Македонија;
- Национална платежна картичка;
- Клириншка куќа;
- Централен депозитар на хартии од вредност; и
- Регистар на блокирани жиро сметки.

Централниот регистар на Република Македонија е институција во формирање, согласно Законот за Централен регистар (Службен весник на Република Македонија бр. 50/2.07.2001 година).

Централниот регистар има својство на правно лице со права, обврски и одговорности утврдени со закон. Конституирани се органите и донесени се главните акти за организација и работење во Централниот регистар (статут, правилници и други акти). Централниот регистар е централна информативна база на податоци, кои согласно со закон или договор се внесуваат во него.

Во рамките на своите надлежности Централниот регистар ги врши следните стручни работи:

- Обезбедува единствена примена на стандардите за водење на регистри;
- Ги утврдува потребите за податоци и подготвува инструменти за

прибирање, обработка и дистрибуција на истите;

- Обезбедува рамноправен и еднаков третман во сервисирањето на потребите на учесниците во процесот на регистрирањето и единствен квалитетен, брз и економичен пристап кон податоците од страна на корисниците;
- Ги акумулира, обработува, селектира и систематизира прибраните податоци;
- Воведува единствена и рационална технологија;
- Обезбедува рационална организирана мрежа на организациони единици за вршење на работите од својата надлежност
- Презема организациони и технички мерки за заштита на личните и други индивидуални податоци;
- Соработува со овластените носители на податоци;
- Дава иницијативи и предлози за содржинско дополнување на постојните евиденции и регистри и за воведување на нови регистри; и
- Реализира проекти од областа на прибирањето, обработката и дистрибуција на податоците.

Оптемата во Централниот регистар е со врвни перформанси, податоците електронски се обработуваат, обединуваат, чуваат и се прават достапни до заинтересираните корисници.

Оригиналните документи ќе се скенираат и ќе се вратат на подносителот, а во Централниот регистар ќе се чува само оптичкиот запис на пријавите и другите прилози кон нив.

Станува збор за целосно самостоен систем со нова комуникациска мрежа, која овозможува поврзување на регистрационите канцеларии со централната база на податоци.

Новиот систем ќе биде поврзан и со регистрите кои се водат во другите ин-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ституции во интерес на проверка на поднесените податоци.

При внесувањето на податоците, Централниот регистар на Република Македонија се придржува до начелата на стручност, независност, објективност, економичност и ефикасност.

Податоците кои се однесуваат на конституираните права на сопственост врз недвижности и стварните права врз туѓи ствари (залог, хипотека, службеност, реални товари, долгорочен закуп и пренос на сопственост на предмети и пренос на права поради обезбедување), стекнат статус на трговско друштво или статус на друг вид на правно лице и завршни сметки задолжително се внесуваат во Централниот регистар.

Врз основа на горе наведеното се формираат следниве регистри во Централниот регистар:

- Регистар на права врз недвижности;
- Регистар на годишни сметки;
- Регистар на правни лица;
- Регистар за залог на подвижни предмети и права;
- и
- Отсек за информативно - техничка поддршка.

Во регистарот на права врз недвижности се евидентираат податоци за правата на сопственост, сосопственост и заедничка сопственост, пренос на сопственост, службеност, хипотека и други оптоварувања и ограничувања на сопственоста.

Во регистарот на годишни сметки се внесуваат податоци за средствата, капиталот, обврските, приходите, расходите и финансискиот резултат на субјектот на уписот и други податоци од годишната сметка и ревизорскиот извештај на правното лице од значење за утврдување на неговиот бонитет. Со оглед на тоа во регистарот на годишните сметки се врши оцена на бонитетот на правните лица.

Во регистарот на правните лица се внесуваат податоци за стекнат статус на трговско друштво или статус на друг вид на правно лице, како и други релевантни податоци од кои се согледува нивниот идентитет и бонитет. Покрај тоа, во регистарот се врши и определување и промена на претежна дејност според националната класификација на дејностите.

Во регистарот за залог на подвижни предмети и права се врши регистрација, промена и бришење на залог на подвижни предмети и права настанати врз основа на закон, судска одлука, договор и заложна исправа.

Централниот регистар на Република Македонија е составен од Централа, 10 Регионални регистрациони канцеларии и 20 Регистрациони канцеларии во сите поголеми градови во Република Македонија, со цел ефикасно и рационално вршење на работата и активностите, а во зависност од потребите на корисниците на услугите на Централниот регистар на Република Македонија.

Едношалтерскиот систем претставува цел кон која се стремиме во намерата да станеме вистински сервис на граѓаните и правните лица, задоволувајќи ги нивните барања и потреби за структурата на правните лица, финансиските параметри, сопственичките права и сите други потребни информации,

Дистрибутивниот систем на Централниот регистар овозможува пристап до сите информации содржани во базите на податоци преку повеќе канали:

- регистрациони канцеларии;
- телефонски сервис;
- автомат телефон и факс;
- интернет; и

Централниот регистар има својство на правно лице со права, обврски и одговорности утврдени со закон. Конституирани се органите и донесени се главните акти за организација и работење во Централниот регистар (статут, правилници и други акти). Централниот регистар е централна информативна база на податоци, кои согласно со закон или договор се внесуваат во него

- интернет опција за надлежните државни органи.

Неисцрпното поле на информации од кои имаат потреба нашите корисници на услуги, императивно ја поставува потребата од поврзување со институциите кои претставуваат извор на податоци како што се:

- Државниот завод за геодетски работи;
- Министерството за внатрешни работи;
- Државниот завод за статистика;
- Управата за јавни приходи и др.

Во имплементација на Централниот регистар на Република Македонија користен е норвешкиот модел, кој според повеќе анализи се покажал како еден од најуспешните во светот.

Централниот регистар во Бренесунд (Норвешка) започнал со работа во 1984 година со само неколку регистри, додека денес постои широко развиена мрежа со огромен број на податоци. Само за илустрација годишниот „Turn Over“ за 2000 година изнесува 566 милиони норвешки круни, (140 милиони германски марки).

Согласно горе искажаното, сметам дека времето на Централниот регистар во нашата земја доаѓа, намерите и целите се трасирани кон олеснување на патот на потенцијалните домашни и странски инвеститори и кредитори.

Во време на динамика, промени и развојни тенденции, наша интенција е да бидеме достапни за сите со валидна информација и да станеме централен сервис на граѓаните во вистинска смисла на зборот.

ВОВЕДУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛИЗИРАНА ФОРМА ВО БОРБАТА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

Петар
ДУЉАНОВ

Законот за јавни набавки е еден од системските закони во правниот систем на земјите кои имаат или претендираат да имаат развиена пазарна економија. Значењето на овој закон особено се наметнува за земјите во транзиција, бидејќи востановувањето на транспарентен и ефикасен систем на јавни набавки не само што ќе им овозможи поддршка на демонополизација и приватизација, туку ќе им помогне и во привлекувањето на странски капитал, пристап до заеми и грантови од меѓународни и билатерални агенции за давање помош

Петар Дуљанов
Заменик на министерот за
финансии . роден 1944
година во Нови Дојран.
Дипломиран на Економски
Факултет во Скопје во 1968
година.

Во периодот од јануари
1969 до мај 1980 година
работи во Рудници и
Железарница – Скопје
работна заедница
заеднички служби од
приправник до заменик
финансов директор, а од
мај 1980 до 1989 година
работи во Алумина–Скопје
како финансов директор и
Директор на работната
заедница заеднички
служби.

Во 1990 година работи како
Заменик генерален дирек-
тор во Фабрика за обоени
метали „Купром“ – Скопје.
Од 1991 до 1995 година
работи како Генерален
директор на „Занат Сервис
Македонија.“ – Скопје.
Од 1996 до 1998 година
работи како финансиски
консултант а од 1998 до 15
мај 2001 година работи
како предавач и ревизор во
„Економското Биро“ –
Скопје. Од 13 мај 2001 год-
ина именуван е од
Собранието на Република
Македонија како заменик
на министерот за
финансии.

Јавните набавки за вкупните текови во државата се клучна алка во изградбата на пазарното стопанство. Со вршењето на набавките, државата станува директен учесник на пазарот и нејзиното однесување во голема мерка има влијание врз вкупните економски токови. Преку јавните набавки, всушност, државата треба да ги почитува **основните принципи на пазарното стопанисување, односно обезбедување то на функционирањето на слободната конкуренција.**

Законот за јавни набавки е еден од системските закони во правниот систем на земјите кои имаат или претендираат да имаат развиена пазарна економија. Значењето на овој закон особено се наметнува за земјите во транзиција, бидејќи востановувањето на транспарентен и ефикасен систем на јавни набавки не само што ќе им овозможи поддршка на демонополизација и приватизација, туку ќе им помогне и во привлекувањето на странски капитал, пристап до заеми и грантови од меѓународни и билатерални агенции за давање помош.

Во земјите со развиена пазарна економија, во секој национален буџет постои дел за потребите наречен „Јавни набавки“, односно утврдени средства за набавка на капитал-

ни добра во текот на фискалната година. Тоа е дел од буџетот наменет за купување стоки, работи и услуги во државните органи. Повеќето влади во западните земји успеваат да го владеат и целосно контролираат овој дел од буџетот. Така на пример, во САД, овој дел од буџетот во последните 35 години е на константно ниво од 20%, а кај нас, овој износ изнесува меѓу 30 - 40%.

Во врска со јавните набавки и проблемите кои се јавуваат при нивното реализирање во овие земји, може да се констатира дека одделни влади, како на пример во Индија, Шведска, Израел и Белгија, паѓаа токму поради скандалите со набавките во кои беа вклучени, а особено со подмитување од производителите или понудувачите на услуги. Тоа значи, дека во светот постојат многу проблеми во јавните набавки. Притоа, треба да се напомене дека и нашата јавност со големо интересирање ги следеше и ги следи алармантните случаи на меѓународните афери за јавните набавки во кои беа замешани политичките врвови и носителите на административни и извршни функции од највисок ранг на некои одделни земји, како и менаџери на национални и меѓународни мултинационални корпорации.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ции. Дури, беше јавна тајна, дека се толерира практиката во случај на надворешни трговски и финансиски трансакции, особено работи околу капитални инвестиции, набавка на висока технологија, вооружување и опрема или присвојување на концесии за експлоатација на природните богатства, да се договараат работи на штета на националното стопанство на неразвиените земји, заради давање „Провизија“. Тоа може да биде темна страна на државната активност договорена во **Вообичаените тендери** посебно ако не се објавени. Во основа, таква слика се добива во јавноста за овие набавки и за одделни министерства, фондови, установи, општини дека се користат буџетски средства за приватни интереси, односно за обезбедување на финансиска иднина на функционерите, директорите, градоначалниците и нивните блиски пријатели и роднини. Всушност, постојат проблеми на остварена корупција изразена преку сите видови на злоупотреби во службената должност извршени од користољубие, подмитување или давање провизии кои ги исплаќаат на донесувачите на одлуки за набавка во замена за добивање тендери или доделување на економски бенефиции, финансирани од буџетските и јавните средства. Овие средства понекогаш завршуваат на тајни банкарски сметки во Швајцарија, Кипар или Луксембург. Во даден историски период, одделни понудувачи преку јавните набавки ги финансираат политичките активности на политичките партии, што како појава беше мошне раширена во Италија, а застапена во Франција и Германија, во САД пак, користена е за изборните активности. Овој анархизам како и присутниот непотизам се добива впечаток дека ги следат јавните набавки и предизвикуваат огорченост во јавноста.

Јавните набавки во земјите со развиена пазарна економија ги следат и други проблеми.

Проблем од прв ред е доделувањето на средствата за набавка, односно давање некаков **приоритет** во кој постои и политичка димензија. Имено, одлуката за набавка во најчест случај одразува политичка склоност и приоритет кон определена партиска структура. Самата одлука не е секогаш мотивирана со потребна рационална и опортуна аргументираност. Тоа предизвикува огорченост меѓу оние субјекти кои чувствуваат дека се надвор од буџетските средства, односно непривилегирани и дискриминирани, при што целиот систем на набавки предизвикува „**ноќен кошмар**“ и конфликт на интереси. Токму заради тоа во 1996 година Буџетот во САД се најде во неповолна положба, односно истиот не се одобри од Конгресот.

Втор проблем на јавните набавки, претставува су-первизијата, односно надзорот и контролата на користењето на средствата за набавки.

Овој проблем се изразува преку фактот дали некои од трошоците за набавка одговараат, се совпаѓаат и не ги надминуваат буџетските лимити.

Прашање е: Како да се надмине корумпираната активност и некомпетентните дејствија, кон кои се склони владините претставници? Во овие граници, иако се користи најшироко применливиот и прифатен јавен тендер за набавки на стоки и услуги, сеуште не е цврсто докажано дека некој е коруптивен. Меѓутоа, многу пати претставници на набавувачите и понудувачите склучуваат тајни договори за да го добијат договорот за набавки.

Според тоа, современото општество кое веќе навлезе во 21-от век, со исклучителни цивилизациски и хуманистички достигнувања во сите области на човековото живеење, сериозно е загрозено од организиран криминал, кој според некои проценки во последните години, расте со динамика од 30-40%, а во некои земји особено оние кои се определуваат како земји во транзиција и со многу поголеми проценти.

Корупцијата, особено преку јавните набавки, претставува најсериозна закана за секоја правна држава, односно владеење на правото, бидејќи значи директна негација на самата суштина на тој постулат, и наместо можноста да владее правото и неговите норми, владееат поединци, раководени од користољубиви цели.

Корупцијата поврзана со јавните набавки станува се повеќе морален и етички проблем на современиот деловен свет, во кој работат значајни луѓе, како во правниот, така и во јавниот сектор, кои можат, односно дозволуваат да бидат купени и поткупени, земаат и даваат поткуп, или прифаќаат и овозможуваат различни погодности како за себе, така и за други. При тоа клучни се злоупотребата на власта и моќта, како и добивката што ја имаат учесниците на едната или на другата страна. Во таков случај, „Јавното минува во приватно и од тоа не можат да се одбранат ниту стопанството, ниту политиката, ниту науката, ниту културата и особено, не спортот. Всушност корупцијата проникнува во сите слоеви во општеството“.

Поаѓајќи од горенаведеното, значаен фактор за надминување на проблемите во јавните набавки претставува степенот на развојот и на институтот на колективната (граѓанската) свест, односно колку е таа развиена во однос на распаѓањето односно неспособноста на системот на моралните и изградбата на други општествени вредности. Всушност, демократијата во слободното граѓанско општество, на граѓанската (цивилна) свест, односно во заокружувањето на граѓанското општество. На тој начин граѓанската свест го претставува јавниот механизам на совесно однесување на сите субјекти во државата и општеството во целина.

Колку повеќе се развива системот на моралните вредности и се востановува систем на пазарно стопанство, демократија и правна држава, толку повеќе се стеснува просторот за корупцијата и другите негативни општествени појави. Тоа е предуслов за еден вистински демократски живот, со кој се постигнува нов цивилизациски степен на општествена самоорганизација, врз база на праведноста, надвор од влијанието на поединците и во целата структура на моќта, наметната на слободата на поединецот.

Корупцијата, особено преку јавните набавки, претставува најсериозна закана за секоја правна држава, односно владеење на правото, бидејќи значи директна негација на самата суштина на тој постулат, и наместо можноста да владеат правото и неговите норми, владеат поединци, раководени од користољубиви цели

Во тој контекст, со Законот за јавни набавки, во Република Македонија се создаваат услови за реално остварување и поефикасно функционирање на сите вредности на демократското граѓанско општество. **Всушност, Законот за јавни набавки, претставува значајно средство и одбрана против девијантните појави во нашето општество, што значи има карактер на анти-корупциски закон.**

Доследната имплементација на Законот треба да ги отстрани можностите за злоупотреба на таквата позиција за лични цели, со мерки на контрола и јакнење на одговорноста на лицата во јавниот сектор, а особено со попречување да се користат резултатите на таквите злоупотреби, изразени на материјален план, преку стекнување на имотна корист.

Поаѓајќи од неколку годишната примена на Законот за јавни набавки донесен од Собранието на република Македонија на 4 јуни 1998 година, а стапи на сила на 20 јуни 1998 година („Службен весник на Република Македонија, бр.26/98), неспорен е фактот дека со донесувањето на Законот за јавни набавки се создаде нормативна рамка и основи во уредувањето на прашањата на јавните набавки, односно во однесувањето на набавувачите и понудувачите во јавните набавки.

Всушност, со овој Закон се овозможува и се обезбедува целосна јавност во набавките, односно целосно информирање на понудувачите за намерата на државата да изврши одредени набавки.

Неспорен е фактот дека се постигнати позитивни резултати по основ на конкурентските односи на учесниците во јавните набавки, цената на производите и услугите кои беа предмет на набавка се намалија просечно за 15-20%, а воедно се подобри нивниот квалитет.

Но, имајќи ги предвид случувањата во поглед на јавните набавки за кои се известува јавноста преку медиуми (за скандалозно наводно присвојување на дел од Буџетските средства), се поставува прашањето: Колку државата, организационо и нормативно е способна да стави брана на овие незаконски, недозволен однесувања? За одговор на ова прашање потребно е да се постави и уште едно потпрашање како и дали е всушност уредено ПРАШАЊЕТО НА НАДЗОР И КОНТРОЛАТА, односно како функционира државниот механизам во врска со спроведувањето на Законот за јавните набавки.

За поцелосно прикажување на остварувањето на оваа функција се наметнува потребата од определена кратка анализа за начинот како е уреден надзорот и контролата во Законот за јавните набавки, која во досегашниот период не ги даде очекуваните резултати.

Всушност, контролата е резервирана за Управен орган, односно надзорот на државата за јавните набавки од страна на овој орган, се остварува преку донесувањето акти за спроведување на истиот (подзаконски акти) и други прописи од областа на јавните набавки, **донесување на упатства и инструкции, програма за обука на кадри кои работат во оваа сфера, пропишување потребни обрасци и вршење инспекциски надзор.**

Всушност, надзорот и контролата се остварува во врска со контролата на почитувањето на одредбите на Законот **преку обезбедувањето на средствата за јавни набавки**, спроведување на постапката за јавна набавка, организирањето на органите за спроведувањето на набавките, евиденција на набавките, оформување на документацијата на набавките, како и реализацијата на договорот (инспекциски надзор).

Со Законот се утврдени и надлежностите, односно овластувањата (правата и должностите) на инспекторите во текот на вршењето на надзорот. Во овие рамки интересно е да се истакне дека кога инспекторите во вршењето на својата надлежност донесуваат акти во управна постапка, молбите по тие акти ги решава Комисијата за молби по јавните набавки. Доколку во вршењето на надзорот, инспекторот утврди дека со повредата на постапката за набавки е сторен прекршок или кривично дело, задолжително и без одлагање треба да се поднесе барање, односно пријава за поведување на прекршочна, односно кривична постапка. Всушност, со ова законско решение се изразува репресивноста на законот, при што, како финале на сите евентуално присутни девијантни појави е поднесувањето на овие барања и пријави за санкционирање за недозволеното дејствие.

Контролата над користењето на средства за набавка на набавувачите се врши и во согласност со Зако-

нот за државна ревизија, односно како надлежен орган е утврден **Заводот за државна ревизија**. Нему му се определени обврските на задолжителна ревизија на набавувачите, кој со стручни и стандардизирани оценки треба да ја врши контролата врз овие средства за да ја постигне саканата цел, во однос на обезбедувањето на финансиска дисциплина на државната администрација и на другите субјекти, спречување на злоупотреба, обезбедување на информации за јавноста, трошењето на средствата и слично.

Во постапката на државната ревизија овластениот државен ревизор има слободен пристап во службените простории и имотот, право на увид во книгите, разните обрасци, како и другата документација, како и правото да бара објаснување од претставниците на субјектот кај се врши државната ревизија за сите прашања кои се од значење за ревизијата.

Законскиот застапник на субјектот кај кој се врши државната ревизија е должен на овластениот државен ревизор да му ја стави на располагање целокупната потребна документација, сметководствените исправи, извештаите, како и многу други информации неопходни за спроведување на државната ревизија.

Поаѓајќи од фактот дека економските субјекти и јавноста во нашата држава со нетрпение го очекуваше имплементирањето на Законот за јавните набавки со сите негови квалитетни содржини и истиот што побрзо да заживее и да ги покаже првите резултати, присутна е една глобална оценка дека Законот за јавните набавки целосно не се почитува, а имајќи го во предвид и претпочитајќи го и фактот како се остваруваше во практика функцијата на државниот орган во остварувањето на надзорот и контролата. Оценката на надзорот и контролата која се остваруваше од страна на Министерството за финансии не е секогаш позитивна, или во некои случаи недоволна.

За надминување на ваквите состојби се смета дека на нормативен план има потреба од доизградување на решенијата на Законот за јавните набавки кои се во тек, а особено во делот на **државната контрола**. Имено, со оглед на постојаната состојба во остварувањето на овој надзор и контрола, се наметнува потреба да се **институционализира** овој надзор со нов квалитет, односно преку формирање на посебни организациони облици (АГЕНЦИЈА, ЗАВОД и слично) кои ќе бидат **самостојни и одговорни органи** во остварувањето на своите функции, со единствена задача да ги следи јавните набавки и да го контролира прашањето на Буџетските средства. Ваквото решение е присутно во земјите со развиена пазарна економија, а како значајни искуства се поставуваат решенијата на зако-

ните на одделни земји во транзиција (Полска, Унгарија и Бугарија).

Со формирањето на ваквиот независен самостоен и одговорен орган во значајна мерка, од една страна, истиот организирано и стручно ќе биде поставен, а од друга страна ќе дојде до израз и неговата компетентност во средувањето на состојбите во областа на јавните набавки. Со сето тоа корупцијата како општествено зло во значителна мерка ќе се ограничи, а со тоа и субјектите во набавките ќе воспостават свои правила на игра. Во спротивно сеуште ќе ја гледаме приказната и проблемите што ја преокупираат нашата јавност и општеството во целост, а со тоа државата и власта го потрошуваат својот кредибилитет пред граѓаните, а особено во услови кога треба да ја примениме и имплементираме потпишаната Спогодба за стабилизација и асоцијација со Европската Унија.

Законот за јавни набавки на Република Македонија е целосно усогласен со директивите на Европската Унија и меѓународно прифатените принципи на јавни набавки со што се олеснува и подобрува пристапот до позајмувањето од меѓународните финансиски институции. Исто така во дозволеният транзиционен период, е дадена можност за приспособување кон правилата на Европската Унија.

Поединечните временски рамки за оваа приспособување може да се преговараат во контекст на била-

Законот за јавни набавки на Република Македонија е целосно усогласен со директивите на Европската Унија и меѓународно прифатените принципи на јавни набавки со што се олеснува и подобрува пристапот до позајмувањето од меѓународните финансиски институции. Исто така во дозволеният транзиционен период, е дадена можност за приспособување кон правилата на Европската Унија

тералните асоцијативни договори меѓу Европската Унија и секоја нова земја членка.

Исто така во иднина големо влијание врз јавните набавки ќе има примената на информатичките системи за набавни активности. Софистицирани бази на податоци и системи за контрола на управувањето се веќе широко достапни и веќе постои пораст во употребата на електронски медиуми, вклучувајќи го интернет, за спроведување на набавки. Како пример, се наведува Владата на САД која веќе има издадено декрет дека деловните активности со владините агенции за набавки ќе се врши само електронски, заради тоа ваквото воведување на овие системи треба да најде место и во идните измени на законот за јавни набавки.

ОСНОВНИТЕ ФУНКЦИИ НА ТРЕЗОРСКИОТ СИСТЕМ И ПРЕТСТОЈНИТЕ НОВИНИТЕ ВО ТРЕЗОРСКОТО РАБОТЕЊЕ ВО 2002 ГОДИНА

Анита
АНГЕЛОВСКА

Во Република Македонија иницијално имплементацијата на трезорскиот систем започна 1996 година, во кој период Заводот за платен промет, во име на Министерството за финансии, извршуваше значаен дел од трезорските функции. На почетокот на 2001 година се направи значајна промена во трезорското работење. Во контекст на реформата на платниот промет, Министерството за финансии презема значаен дел од трезорските функции кои дотогаш ги извршуваше Заводот за платен промет, а истовремено се променија и процедурите во однос на извршувањето на Буџетот

Анита Ангеловска е раководител на Секторот Трезор во рамки на Министерството за финансии. Родена е 1971 година во Шведска. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје 1994 година на насока маркетинг и надворешна трговија. Магистрала на Економскиот факултет во Скопје 1997 година на тема „Долгорочни извори за финансирање на претпријатијата“. Во Министерството за финансии е вработена 1996 година во Секторот за монетарен и финансиски систем. Во Секторот за Трезор е од неговото основање – 2000 година. Има напишано повеќе трудови од областа на финансискиот менаџмент. Има посетувано повеќе обуки и семинари од областа на јавните финансии во организација на ММФ, Светската банка, јапонската влада и други меѓународни институции.

Воведувањето и унапредувањето на трезорскиот систем и трезорското работење во органот надлежен за управување со јавните финансии, најчесто се идентификува со намалување на ингеренциите на буџетските корисници, а зголемување на ингеренциите на Министерството за финансии во однос на располагањето со финансиските средства, од каде што генерира и одреден степен на резервираност и несклоност за негова имплементација.

Наспроти ова, суштината на трезорскиот систем е сосема поинаква. Трезорскиот систем во основа претставува збир на функции кои ги извршува Министерството за финансии заради ефикасно управување со финансиските средства на Буџетот, како и на буџетските корисници, што во крајна линија е во интерес на рационалноста и транспарентноста во однос на трошењето на јавните приходи.

Основните функции кои ги извршува трезорот се следниве:

- извршување на Буџетот на државата;
- управување со ликвидноста;
- водење на буџетско сметководство и обезбедување ажурни податоци за извршувањето на расходите и за остварувањето на приходите на Буџетот на државата, како и за расходите и при-

ходите на буџетските корисници; и

- управување со долгот и гаранциите на државата;

Извршување на Буџетот значи извршување на плаќања за буџетските корисници согласно со усвоениот Буџет од страна на Парламентот. Во развиените економии трезорот е во суштина носител на платниот промет, односно банка за буџетските корисници. Преку трезорот се реализираат сите плаќања и уплати за нивна сметка и во нивна полза, при што се користат соодветни контролни механизми заради обезбедување наменско трошење на средствата. Формата на контролните механизми е различна од земја во земја, но општа констатација е дека механизмите кои се применуваат во развиените земји се по флексибилни, за разлика од механизмите во земјите во транзиција кои се по остри. Логиката која го објаснува е следнава: повисокиот степен на развој значи поголемо изобилие со финансиски средства, поголема слобода на буџетските корисници во распола-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

гањето со средствата, но истовремено и изградена висока морална одговорност и свест, како и строги ex-post санкции за ненаменско и нерационално трошење. Примарниот фокус во развиените земји е на резултатите од работењето на државните органи, а не на финансиските ресурси кои им се одобрени. Во оваа смисла, и во самите Буџети намената на одобрените средства е пофлексibilно дефинирана, а поголем акцент е ставен на целите и задачите што во таа фискална година треба да се остварат.

Управување со ликвидноста. За да се обезбеди непречено извршување на функциите на државните органи, неопходно е навремено обезбедување на финансиски средства, за што предуслов е планскиот пристап во работењето. Имено, врз основа на одобрените годишни буџети неопходно е да се изготвуваат и доставуваат периодични финансиски планови за расходите, кои се основа за проекција на расходната страна. Заради ефикасно управување со финансиските средства неопходен инпут е и перманентната проекција на приходната страна, врз основа на што се дефинира стратегијата за настап на пазарот на пари (инвестирање на тековниот вишок на средства, или пак позајмување заради покривање на тековниот недостиг на средства). За илустрација, Министерството за финансии во Холандија има дефинирано максимално салдо на средства на крајот од денот од 25 мил ЕВРА, што значи дека тоа е максималниот износ кој може да се чува на сметката, а се што е над овој износ се вложува преку расположливите инструменти на пазарот на пари. На овој начин се остварува дополнителен приход од камата на пласмани.

Процесирањето на сите исплати и уплати преку трезорот овозможува **водење на ажурна главна книга**, која значи, на дневна основа обезбедување податоци за сите исплати кои се извршуваат директно од Буџетот и за исплатите кои се извршуваат за сметка на буџетските корисници (од сите сметки со кои располагаат), како и за сите уплати на буџетската сметка и на сметките на буџетските корисници. Располагањето со овие податоци е неопходно за следење на фискалната позиција на државата и за преземање на соодветни мерки во координација со монетарната политика, а во функција на обезбедување стабилност на економијата.

Управување со долгот и гаранциите. Централизирањето на податоците за долгот и за издадените га-

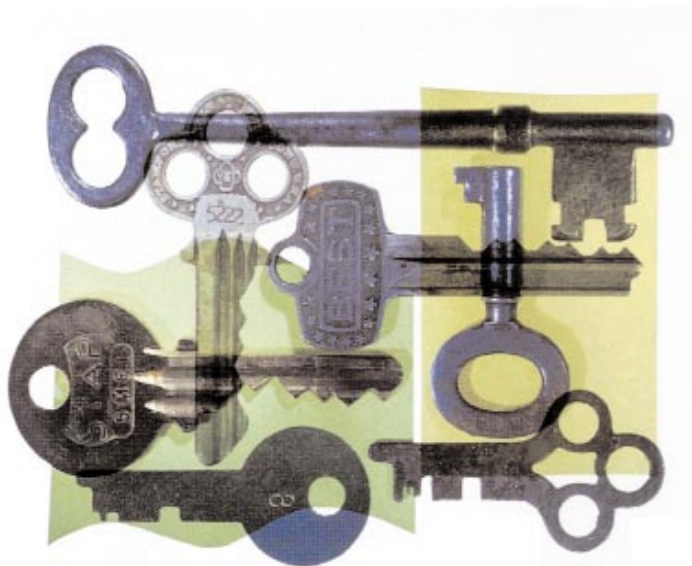
ранции е неопходност од аспект на ефикасно управување со финансиските средства. Во одделни земји водењето на евиденцијата на долгот и гаранциите, како потенцијален долг, е делегирано на друга надлежна институција. Ажурната евиденција на долгот е предуслов за утврдување на соодветна стратегија во однос на изворите на финансирањето на буџетскиот дефицит, како и за навремено сервисирање на обврските спрема доверителите.

Во Република Македонија иницијално имплементацијата на трезорскиот систем започна 1996 година, во кој период Заводот за платен промет, во име на Министерството за финансии, извршуваше значаен дел од трезорските функции. На почетокот на 2001 година се направи значајна промена во трезорското работење, како од аспект на буџетските корисници, така и од аспект на Министерството за финансии. Имено, во контекст на реформата на платниот промет, Министерството за финансии презема значаен дел од трезорските функции кои дотогаш ги извршуваше Заводот за платен промет, а истовремено се променија и процедурите во однос на извршувањето на Буџетот. Променетите процедури значат:

Во развиените економии трезорот е во суштина носител на платниот промет, односно банка за буџетските корисници. Преку трезорот се реализираат сите плаќања и уплати за нивна сметка и во нивна полза, при што се користат соодветни контролни механизми заради обезбедување наменско трошење на средствата. Формата на контролните механизми е различна од земја во земја, но општа констатација е дека механизмите кои се применуваат во развиените земји се по флексибилни, за разлика од механизмите во земјите во транзиција кои се по остри

- Ставање акцент на планскиот пристап во работењето на буџетските корисници. Се наметна обврска за редовно доставување на месечни финансиски планови за расходите, кои беа неопходни заради подобро управување со ликвидноста;
- Се промени структурата на сметките на буџетските корисници. Се овозможи отворање на повеќе типови на сметки во зависност од изворот на финансирање (сметки од класа 787,785,786 и 631¹), наместо дотогашната пракса сите приходи кои не се од Буџетот да се уплатуваат на една сметка;
- Се оневозможи праксата на чување на (мртви) средства на сметките на буџетските корисници,

¹ Сметките од класа 787 се наменети за приходи од самофинансирачки активности на буџетските корисници, 785 за приходи по основ на донации, 786 за приходи по основ на проектни кредити и 631 за буџетски приходи отстапени на буџетските корисници.

преку нивно трансформирање во сметки со салдо нула (zero balance accounts); и

- Се овозможи контрола и евидентирање на сите трансакции (на дневна основа) на буџетските корисници, независно од која сметка се извршуваат.

Промените на приходната страна ќе значат: директна уплата на даночните и неданочните приходи на Буџетот на РМ на трезорската сметка, наместо на досегашните уплатни (сметки од класа 840), односно проодни сметки (сметки од класа 845 и 846). За да се обезбеди точна евиденција за видот на приходот и општината на даночниот обврзник, во налогот за уплата на јавни инструменти задолжително ќе се пополнува шифра за уплатна сметка и за соодветно приходно konto

Имајќи ја предвид трансформацијата на системот на платен промет во Република Македонија, односно пренесувањето на функциите на Заводот за платен промет на други надлежни институции, како неопходност се наметнуваат натамошни промени во трезорското работење. Поради ова, во Министерството за финансии интензивно се работи на дефинирање на новите процедури за извршување на плаќања и за наплата на приходи. Промените, во поголем дел, се однесуваат на приходната страна, а помалку на расходната, со оглед на тоа што на почетокот на оваа година се извршија крупни промени во делот на извршувањето на расходите.

Основната цел на натамошните промени е целосно имплементирање на т.н. **концепт на „трезорска сметка“ или „единствена трезорска сметка“**. Овој концепт значи централизирање на сите приходи и расходи на Буџетот и на буџетските корисници на едно место, односно трезорот се јавува во улога на институција

која преку Народната банка ќе го извршува платниот промет за Буџетот и за буџетските корисници.

Промените на приходната страна ќе значат:

- директна уплата на даночните и неданочните приходи на Буџетот на Република Македонија на трезорската сметка, наместо на досегашните уплатни (сметки од класа 840), односно проодни сметки (сметки од класа 845 и 846). За да се обезбеди точна евиденција за видот на приходот и општината на даночниот обврзник, во налогот за уплата на јавни инструменти задолжително ќе се пополнува шифра за уплатна сметка и за соодветно приходно konto. Распореѓувањето на приходите од проодните сметки на уплатните сметки ќе се врши по налог на институциите задолжени за наплата на јавните приходи и ќе има карактер на интерно прераспореѓување во рамки на трезорската сметка;
- наплата и дистрибуцијата на изворните приходи на единиците на локална самоуправа ќе се врши преку трезорската сметка, а не преку уплатните сметки како досега. Изворните приходи на единиците на локална самоуправа ќе се уплатуваат на трезорската сметка, а потоа ќе се распореѓуваат на сметките на единиците на локална самоуправа согласно со утврдените критериуми за дистрибуција во Законот за буџетите. Ова решение е неопходно од аспект на контролата на јавната потрошувачка која се дефинира согласно со Законот за ограничување на јавната потрошувачка во Република Македонија, и во никој случај не значи намалување на ингеренциите на единиците на локална самоуправа; и
- наплата на приходите кои ги остваруваат буџетските корисници од самофинансирачки активности, донации или проектни кредити ќе се врши преку трезорската сметка, но тоа не значи намалување на автономијата на буџетските корисници во однос на располагањето со финансиските средства. Сите остварени приходи по овие основи се на располагање и ќе ги користат исклучиво буџетските корисници. Трезорот се јавува во улога на извршител на платниот промет за буџетските корисници преку Народната банка на РМ, што значи дека сите изводи за прометот и состојбата на сметките на буџетските корисници ќе бидат доставувани од трезорот.

Промените на расходната страна ќе значат:

- Плаќањата на буџетските корисници ќе се извршуваат преку трезорската сметка. Повеќе нема да има пренос на средства од буџетската сметка на сметките за редовно работење на буџетските корисници, туку директно ќе се врши плаќање до крајните корисници (сметките за редовно работење ќе бидат составен дел на трезорската сметка). Плаќањата ќе се вршат по налог, односно по доставени барања од страна на буџетските корисници. Исто така и плаќањата од сметките за самофинансирачки активности, за донации и за проектни кредити ќе бидат извршувани по налог на буџетските корисници, директно на крајните корисници.
- за непречено извршување на плаќањата ќе се отворат 15 трезорски канцеларии, каде буџетските корисници ќе доставуваат налози, односно барања за исплата. Трезорските канцеларии ќе изготвуваат изводи за прометот и состојбата на сите сметки на буџетските корисници.

Промените во трезорското работење се неминовност поради следниве фактори:

- поефикасно управување со финансиските средства;
- трансформацијата на Заводот за платен промет, како институција носител на платниот промет;
- потребата за централизирана евиденција на приходите и расходите на Буџетот и на буџетските корисници; и
- склучените аранжмани со меѓународните институции (ММФ и Светска банка).

Со оглед на тоа промените во трезорското работење се неминовност од повеќе аспекти и дека тие не значат одземање на приходите кои буџетските корисници ги остваруваат од дополнителни активности, согласно со постојните прописи, максималниот ангажман и подготовка на Министерството за финансии и на буџетските корисници ќе бидат од пресудно значење за нивна успешна имплементација.

IAIS ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ОСИГУРУВАЊЕ И МЕТОДОЛОГИЈА ЗА ОЦЕНУВАЊЕ НА ПРИМЕНАТА НА ОВИЕ ПРИНЦИПИ

Александра
НАКЕВА

Со примена на IAIS принципите во легислативата на одделните национални економии, се воспоставува основа за подобри и попрофесионални односи помеѓу осигурителот, посредникот и осигуреникот како и зајакнување на довербата и заштитата на интересите на потрошувачите

Александра Накева е помошник на министерот за финансии и раководител на Секторот за супервизија на осигурувањето, а воедно и Координатор на Проектот за реформи во јавната администрација. Родена е во 1974 година, а дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1998 година на насока финансиско-сметководствен менаџмент, и истата година е запишана на постдипломски студии на Економскиот факултет во Скопје, насока монетарна економија. Во периодот 1998–2000 работела како Координатор на Проектот за реформа на пензискиот систем во Министерството за труд и социјална политика. Од март 2000 работи како советник на министерот за финансии во Секторот за финансиски систем, а на тековната должност е наименувана во јуни минатата година. Учесувала на голем број меѓународни семинари и конференции за професионално усовршување од областа на макроекономијата и социјалната политика. Член е на управниот одбор на Фондот за осигурување на депозити.

Основната задача на секој осигурителен супервизор е да воспостави систем кој поддржува високи стандарди на финансиска стабилност при вршење на работите на осигурување од страна на друштвата за осигурување кои потпаѓаат под негова надлежност. Од осигурителниот супервизор примарно се очекува да ги штити интересите на осигурениците и да промовира сигурен и ефикасен пазар на осигурување преку обезбедување друштвата за осигурување да работат согласно законската и подзаконската легислатива која ја регулира осигурителната дејност. Осигурителниот супервизор исто така има надлежност да интервенира со превентивни и корективни мерки, користејќи се со средствата уредени со закон.

За да се постигне примарната цел - висок степен на сигурност на осигурениците и доверба во осигурителната индустрија, во опкружување кадешто повеќето осигурители или осигурителни групи¹ рапидно ги развиваат своите меѓународни активности често пати на нови и земји во транзиција, се јавува зголемена потреба осигурителните супервизори блиско да соработуваат меѓусебе.

Како резултат на оваа потреба, во 1992 година, на меѓународно ниво е основана IAIS (Меѓународна асоцијација на осигурителни супервизори)² во која чле-

нуваат осигурителни регулатори и супервизори од повеќе од 100 јурисдикции³ кои се здружуваат со цел да:

- соработуваат за да обезбедат зајакната супервизија врз осигурителната индустрија, како на национално, така и на меѓународно ниво, за да воспостават ефикасни, фер, сигурни и стабилни пазари на осигурување во интерес и за заштита на осигурениците;
- утврдат практични стандарди за осигурување кои ќе бидат применувани од страна на членките;
- се здружуваат/соработуваат со останатите релевантни меѓународни супервизори;
- обезбедат поддршка и заштита на интегритетот на осигурителните пазари, и
- разменуваат информации за нивните респективни искуства со цел да го промовираат развојот на националните пазари на осигурување.

IAIS веќе има изготвено, и продолжува да развива, принципи, стандарди и напатствија за осигурителните супервизори. Правилата содр-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹ Осигурителна група, во смисла на регулативата на IAIS, е дефинирана како групна структура која е составена од два или повеќе осигурители, при што структурата на меѓународна осигурителна група може да се разликува од холдинг друштвото кое не е друштво за осигурување.

² Република Македонија, претставувана од Министерството за финансии како надлежен орган за супервизија на осигурувањето во земјата, од април 2001 година е членка на IAIS.

³ Во смисла на регулативата на IAIS, јурисдикција е дефинирана како држава, провинција или друга територија на која постои законски спроведлива осигурителна легислатива која го уредува основањето и работењето на друштва за осигурување, при што е направена поделба на матична јурисдикција и јурисдикција на земја-домаќин. Притоа, матична јурисдикција е онаа каде што е основано друштвото за осигурување, односно кадешто се наоѓа главното седиште на филијалата, додека јурисдикција на земја-домаќин е онаа во која странско друштво за осигурување врши работи на осигурување преку филијала или директно, или пак каде што е основана подружница на странско друштво за осигурување

жани во IAIS регулативата⁴ претставуваат целни точки кон кои треба да биде насочено работењето на осигурителните супервизори и можат да бидат применувани на флексибилен начин, во зависност од околностите кои постојат во секоја од јурисдикциите.

Принципите утврдени од IAIS се од фундаментално значење за спроведување на осигурителната супервизија. Со нив се идентификуваат подрачјата/прашањата кои треба да се под надлежност на осигурителните супервизори, и претставуваат основа за развивање на стандардите. **Стандардите** се фокусирани на одделни прашања од областа на осигурување и ги појаснуваат најдобрите или најпрudentните практики, во некои случаи за супервизорските власти, а во други пак ги објаснуваат практиките кои се очекува да бидат следени од добро управуваните друштва за осигурување. **Напатствијата** претставуваат придружна регулатива на принципите и стандардите.

Основните принципи на осигурување⁵ претставуваат базични принципи кои треба да бидат применувани за да се воспостави ефикасен систем на супервизија и служат како основна референца на осигурителните супервизори во сите јурисдикции. Според проблематиката на која се однесуваат, во осигурителната теорија и пракса, истите се обработуваат во 10 подрачја:

- организација на органот кој ја спроведува супервизијата на осигурување, кој треба да биде независен и одговорен во извршување на своите надлежности и функции. Со овој принцип се уредува потребата осигурителниот супервизор да има на располагање соодветна моќ, правна заштита и ресурси за да ги обавува своите функции, за да развие јасен, транспарентен и конзистентен регулаторен и супервизорски процес, да ја дефинира одговорноста за носење на одлуки, како и да ангажира, обучи и одржи високостручен персонал.
- издавањето дозволи за вршење работи на осигурување и промените во управувањето со друштвата за осигурување,
- корпоративно управување,
- внатрешната ревизија во друштвата за осигурување,
- прудентни правила кои се однесуваат на принципите за управување со средствата и обврските, адекватноста на капиталот и солвентноста на друштвата за осигурување, деривативите, вонбилансните ставки и реосигурувањето, а преку чија примена друштвата за осигурување ќе бидат во можност да го ограничат, односно да управуваат со ризикот на кој се изложени поради самата природа на осигурувањето;
- истражување на пазарот на осигурување;
- финансиско известување и теренска супервизија;

- санкции кои можат да се спроведат во однос на друштвата за осигурување при идентификација на незаконитости во работењето;
- преку-гранично вршење на работи на осигурување, кој како принцип е развиен како резултат на се поголемата интернационалност на друштвата за осигурување, основање на филијали или подружници, како и директно вршење на работи на осигурување на територија надвор од матичната јурисдикција, и
- координација, соработка и доверливост на информациите, исто така принципи развиени како резултат на се поголемата интернационалност и распространетост на друштвата за осигурување.

Од осигурителниот супервизор примарно се очекува да ги штити интересите на осигурениците и да промовира сигурен и ефикасен пазар на осигурување преку обезбедување друштвата за осигурување да работат согласно законската и подзаконската легислатива која ја регулира осигурителната дејност

Со примена на IAIS принципите во легислативата на одделните национални економии, се воспоставува основа за подобри и попрофесионални односи помеѓу осигурителот, посредникот и осигуреникот како и зајакнување на довербата и заштитата на интересите на потрошувачите. Подолгорочно гледано, усогласување на легислативата со овие принципи, овозможува фасилитирање на прекуграничното вршење на работи на осигурување, поттикнување на конкуренцијата и заштита на интегритетот на пазарот. IAIS принципите, заокружени во законска рамка, претставуваат водичи за тоа кои се законски прифатливите пазарни практики, како и за тоа кои се типовите на однесување кои повлекуваат изрекување на корективни мерки.

Со зголемената интернационализација на осигурителната индустрија, како и се поголемата отежнатост во диференцирањето на осигурувањето од останатите финансиски дејности, сите јурисдикции пристапуваат кон прифаќање и имплементирање на ефикасни супервизорски методи во насока на одржување на стабилен систем на осигурување кој како резултат ќе обезбеди стабилен финансиски систем на глобално ниво. IAIS прифаќа дека реформите во финансискиот сектор, особено во осигурителната индустрија, бараат широк спектар на интензивни зафати во тек на подолг временски период. Сепак, од огромно значење е националните осигурителни супервизори што поитно да превземат чекори во насока на:

⁴ Преамбулата на IAIS регулативата го потенцира фундаменталното економско и социјално значење кое осигурителните индустрии и пазари го имаат на национално и меѓународно ниво.

⁵ IAIS има дефинирано 17 основни принципи за осигурување.

а) идентификација на слабостите во системот на супервизија;

б) да одговорат на нај ургентните слабости, и

в) поттикнување на органите на извршната власт во потполност да ги поддржат сите неопходни мерки за зајакнување на стабилноста на финансискиот сектор, вклучувајќи ја имплементацијата на основните принципи на осигурување.

Процесот на имплементација на основните принципи на осигурување започнува со оценка на примената на принципите, што му овозможува на супервизорот, а до некое ниво и на самата Влада, да иницира соодветна стратегија за зајакнување на осигурителната супервизија. Оценувањето преку веќе изготвена методологија, може да се спроведе на повеќе начини:

а) самооценување - спроведено од самиот осигурителен супервизор,

б) оценување спроведено од тим на супервизори од IAIS и

Основните принципи на осигурување претставуваат базични принципи кои треба да бидат применувани за да се воспостави ефикасен систем на супервизија и служат како основна референца на осигурителните супервизори во сите јурисдикции

в) оценување спроведено од тим на експерти од Светската банка и ММФ, во рамки на нивните програми за оценување.⁶

Ефикасна супервизија на осигурувањето претпоставува постоење на соодветни предуслови. Додека исполнувањето на овие предуслови во поголем дел е надвор од надлежноста на осигурителните супервизори, слабостите или неуспесите во овие подрачја можат значително да го ограничат ефикасното спроведување на супервизијата. Според тоа, оценувачите треба да имаат увид дали овие предуслови се исполнети, дали постојат одредени слабости во системот и на кој начин овие слабости се надминуваат.

Предусловите покриваат широк спектар на прашања, вклучувајќи:

а) добро развиена јавна инфраструктура (стабилен правен и сметководствен систем, платен систем, развиена супервизија на финансискиот сектор);

б) мерки за ефикасно разрешување на проблеми со кои се соочуваат друштвата за осигурување (особено во случаи на финансиски нестабилни друштва за осигурување);

в) ефикасна пазарна дисциплина (финансиска тран-

спарентност, практика на корпоративно управување во осигурителниот сектор), и

г) стабилна и одржлива макроекономска политика (аспектите кои можат да влијаат на структурата на осигурителната индустрија, и макроекономските слабости и ризици кои имаат импликации врз ефективност на прудентните правила за друштвата за осигурување).

Јавната инфраструктура има значаен ефект врз законодавната моќ за имплементација на основните принципи на осигурување. Правниот систем е основа за финансискиот систем, кој го овозможува склучувањето и извршувањето на договорите за осигурување. Постоенето на добри закони не е доволно. Тие мора да бидат поддржани од органи составени од етички и професионални адвокати и судии, и доволно ефикасен судски систем чии што одлуки се спроведливи. Адекватна инфраструктура исто така изискува сметководствените стандарди да бидат сеопфатни, интерно конзистентни и да се насочени кон меѓународните најдобри практики, така што инвеститорите и супервизорите можат соодветно да ги еволуираат финансиските услови во кои работат друштвата за осигурување, и друштвата за осигурување да можат да ја оценат состојбата на субјектите кои ги кредитираат или во кои инвестираат. Развојот на осигурителни производи и стабилен финансиски менаџмент, особено пресметката на техничките резерви, бараат постоење на актуарска професија. Валидни финансиски податоци изискуваат квалификувани стручни лица вклучувајќи сметководители, ревизори и финансиски аналитичари. Други клучни околности кои треба да се земат во предвид при евалуација на јавната инфраструктура се ефикасноста на супервизијата во другите финансиски сектори и пазари, како и ризикот кој е инкорпориран во платниот систем.

⁶ Република Македонија е во процес на комплетирање на барањето за оценување на финансискиот сектор, кое ќе биде упатено до ММФ и Светската банка и спроведено од тим од експерти од овие две финансиски институции.

Осигурителните супервизори треба да имаат на располагање соодветен и флексибилен спектар на мерки чие превземање ќе овозможи ефикасно разрешување на проблемите во друштвата за осигурување. Основните принципи на осигурување ја нотираат потребата од таков спектар на моќ, вклучувајќи одговорност за, или способност да помогнат при, промптни разрешувања на хазардни финансиски проблеми во друштвата за осигурување.

Ефикасна пазарна дисциплина се базира на финансиска транспарентност и ефективно корпоративно управување, каде што е поттикнат увидот на акционерите во работењето на друштвата за осигурување.

Како резултат на двонасочната интеракција помеѓу **макроекономската стабилност** и стабилноста на пазарите на осигурување, оценувањето на примената на основните принципи на осигурување треба да го земе во предвид и макроекономското опкружување. Особено, оценувањето на процесот на спроведување на супервизија не треба да се обавува во изолација, туку треба да ги земе во предвид ризиците и слабостите со кои осигурителниот сектор се соочува, а кои се резултат на степенот на економски развој. Макроекономската политика не треба да се оценува посебно, туку оценувањето треба да се фокусира на тоа дали поставеноста на супервизијата е соодветна да се соочи со ризиците кои произлегуваат од макроекономската состојба.

Стабилни макроекономски или структурни политики се клучни за стабилноста на осигурителниот систем, со цел да спречат или барем да го ограничат појавувањето на сериозни пазарни дисторзии. Без стабилност на економијата како целина и здрав развој на основната финансиска и правна инфраструктура како што е банкарскиот, кредитниот и даночниот систем, неможе да се постигне здрав развој на осигурителната индустрија. Исто така, мора да постои адекватен политички и социјален консензус кој ќе ги поддржува мерките превземени за воспоставување и одржување на стабилен осигурителен пазар.

Стабилноста на осигурителниот сектор единствено може да се постигне со примена на прудентните стандарди и функционирање на пазарите на конкурентна основа, професионално и транспарентно во меѓународното опкружување, согласно здрави принципи за работа кои генерираат релевантни податоци и адекватни мотивирачки фактори.

Зајакнувањето на легислативната и супервизорската рамка, паралелно со претпазливото воведување на мерки на либерализација е клучно за подобрување на ефикасноста на пазарот на осигурување. Либерализација, без неопходната прудентна регулатива и мерки на супервизија, единствено предизвикува хаотични

Основни стандарди за стабилен финансиски систем

Подрачја за донесување на политики	Основни стандарди ⁷	Изготвени од
Макроекономски основи		
Транспарентност на монетарните и финансиски политики	Кодекс на најдобри практики за транспарентност на монетарните и финансиски политики	ММФ
Транспарентност на фискалната политика	Кодекс на најдобри практики за фискална транспарентност	ММФ
Пренос на податоци	Посебен стандард за пренос на податоци / Систем за пренос на општи податоци ⁸	ММФ
Институционална и пазарна инфраструктура		
Несолвентност	⁹	Светска банка
Корпоративно управување	Принципи на корпоративно управување	OECD
Сметководство	Меѓународни сметководствени стандарди (MCC) ¹⁰	IASC ¹¹
Ревизија	Меѓународни стандарди за ревизија (MCP)	IFAC
Плаќања и порамнување	Основни принципи за системски значајни системи на плаќање	CPSS
Интегритет на пазарот	Четириесет препораки на Работниот комитет за финансиски активности (FATF)	FATF
Финансиска регулатива и супервизија		
Супервизија на осигурувањето	Принципи за супервизија на осигурувањето	IAIS
Банкарска супервизија	Основни принципи за ефективна банкарска супервизија	BCBS
Супервизија на хартиите од вредност	Цели и принципи на супервизијата на хартиите од вредност	IOSCO

Стабилни макроекономски или структурни политики се клучни за стабилноста на осигурителниот систем, со цел да спречат или барем да го ограничат појавувањето на сериозни пазарни дисторзии. Без стабилност на економијата како целина и здрав развој на основната финансиска и правна инфраструктура како што е банкарскиот, кредитниот и даночниот систем, неможе да се постигне здрав развој на осигурителната индустрија

состојби на пазарот. Република Македонија, како и сите останати земји во транзиција, треба да обрне особено внимание на ова прашање и тоа во контекст на економската и финансиска состојба во економијата. Покрај тоа, легислативната и супервизорската рамка континуирано треба да биде во процес на прилагодување и усогласување со цел да одговора на променливите услови, перцепции и економски потреби.

⁷ Додека основните стандарди во прилогот се категоризирани по подрачја за донесување на политики, некои од нив се релевантни за повеќе од едно подрачје. Покрај овие, постојат и други стандарди за здрав финансиски систем, како што е стандардот за супервизија на финансиски конгломерати, донесени од Заеднички форум.

⁸ Националните економии кои имаат пристап на меѓународните пазари на капитал, се повикани да го применуваат првиот, а сите останати економии се препорачува да го прифатат вториот стандард.

⁹ Светската банка е координатор на активности на тимот, составен од релевантни институции и правни експерти, кој работи на развивање на принципи и напатствија за солвентност.

¹⁰ MCC и MCP се употребуваат во некои, но не се прифатени од страна на сите јурисдикции. Во тек е ревидирање на MCC од страна на Базелскиот комитет за банкарски стандарди (BCBS), IAIS и Меѓународната организација за хартии од вредност (IOSCO).

¹¹ Комитетот за меѓународни сметководствени стандарди (IASB) и меѓународната федерација на сметководители (IFAC) се разликуваат од останатите тела кои изготвуваат стандарди, во однос на тоа што се тела од приватниот сектор.

ВЛИЈАНИЕТО НА ДЕВИЗНИОТ КУРС ВРЗ ИНФЛАЦИЈАТА И РАЗВОЈОТ

Драги
ТАСЕВСКИ

Иако теоретските врски се недоволно јасни, искуствата покажуваат силна врска помеѓу режимот на девизен курс и макроекономските остварувања. Прифаќањето на фиксиран девизен курс води до пониска инфлација, но исти така и до побавен развој на продуктивноста.

Драги Тасевски е Помошник на министерот во Секторот за финансиски систем. Роден е 1978 година, а дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 2000 година насока: финансиско-сметководствен менаџмент. Во моментот е запишан на постдипломски студии на истиот факултет, насока-монетарна економија. Посетувал повеќе семинари од областа на претприемништвото, менаџментот и управувањето со јавниот долг и поседува сертификат за работа со хартии од вредност. Одлично го познава англискиот јазик.

Дали земјата треба да има фиксен девизен курс или пак треба да дозволи истиот да флукутира? Доколку е врзан, дали истиот треба да биде „врзан“ за една цврста валута или пак за одредена кошница од валути? На оваа тема во литературата се сретнуваат бројни теории, предлози и сл., но сепак консензус по овие прашања, како и по прашањата за влијанието девизните курсеви врз макроекономските таргети (инфлација и развој) не е постигнат.

Од теоретски аспект тешко е да се издиференцираат јасни, недвосмислени врски, бидејќи девизниот курс влијае - и на него влијаат - бројни макроекономски варијабли. Исто така и емпириските истражувања неможат да откријат јасни врски (интеракции) меѓу макроекономските остварувања и девизниот курс.

КЛАСИФИЦИРАЊЕ НА РЕЖИМИТЕ НА ДЕВИЗНИ КУРСЕВИ¹

Позади класичната, традиционална, дихотомија на фиксни и флукутирачки девизни режими, се крие цела лепенка од различни режими на девизни курсеви. De facto однесувањето на девизниот курс може, повеќе или помалку, да се разликува од неговата de jure класификација.

Класификацијата на режимите може да биде набљудувана од аспект на обврзаноста на народната (централната) банка да интервенира на девизниот пазар за одржување на истиот (de jure класификација) или пак од аспект на однесувањето на девизниот курс (de facto класификација). Една земја може да прокламира фиксен девизен курс, но сепак да има чести промени во паритетот. Наспроти

ова, може друга земја да доживува минорни движења во девизниот курс иако централната банка нема никакви обврски за одржување на паритетот на валутата.

За потребите на овој текст ќе се задржиме на класичната класификација на курсевите на:

1. фиксни (цврсти) девизни курсеви
2. флексибилни девизни курсеви
3. флукутирачки девизни курсеви
4. раководено флексибилни (приспособливи) девизни курсеви

Фиксни девизни курсеви

Фиксните девизни курсеви постојат кога вредносниот однос помеѓу домашните пари и странските валути се одржува стабилен, која пак стабилност може да биде апсолутна и одржувана на авторитативен начин (законски курс) или при релативно мали осцилации околу курсот. Промени-те во паритетот се вршат со одлука на државен орган.

Позитивните карактеристики на овие курсеви се: а) довербата што валутата ја има во меѓународниот промет; б) претставува цврста основа за определување на рентабилитетот на извозот и увозот; и в) претставува основно мерило за оптимално вклопување во светската поделба на трудот.

Во групата на негативни карактеристики се набројуваат: а) механичкото пренесување на сите нарушувања што настануваат во стихијниот светски пазар во домашното стопанство; б) несоздавањето на услови за водење на самостојна стопанска и монетарна политика; и в) монетарните власти се обврзани постојано да ги отстрануваат диспропорциите помеѓу понудата и побарувачката на валутите на девизниот

^{*}Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹ Режим на девизен курс претставува правило на политика на интервенирање на девизниот пазар

пазар што во суштина значи потчинување на целите на домашното стопанство на валутната политика.

Во услови на фиксен девизен режим, владите се обврзани да интервенираат на девизниот пазар за да одржат одреден номинален курс. Ова упатува на еден многу важен заклучок: во услови на фиксен девизен режим, внатрешна и надворешна рамнотежа се можни само во услови на изедначеност на стапките на домашна и надворешна инфлација.²

Фиксниот девизен курс наметнува финансиска дисциплина, спречувајќи една земја да има постојано повисока домашна инфлација од преостанатиот дел од светот. Меѓутоа, има и други начини да се спречат владите да усвојат брзи стапки на пораст на домашната маса пари. Фиксниот девизен курс не опстанува секогаш!

Сепак ако земјите можат да се усогласат да усвојат иста стапка на монетарен пораст, тие ќе имаат слични стапки на домашна инфлација и во тие случаи е можно враќањето на фиксниот девизен режим.³

Флексибилни девизни курсеви

Системот на флексибилни девизни курсеви се јавил како резултат на неадекватноста на фиксниот и флукуирачки девизен курс. Формирањето на овие девизни курсеви се базира на слободно формирање на цените на валутите спрема констелацијата на силите на понудата и побарувачката на девизниот пазар, но само до однапред детерминирани лимити. При формирањето на флексибилни девизни курсеви може да се јави потреба за интервенција доколку постојат поголеми нарушувања во билансот на плаќањата. Интервенциите се реализираат со настапување на централната банка на девизниот пазар, дополнети со мерки на монетарната и фискална политика.

При формирањето на овој курс постои поширок простор за осцилирање на девизниот курс со што на земјата и е дадена можност да определува правци на економската политика без непосредна зависност од состојбата и движењата во билансот на плаќањата. Сепак, мора да се напомене дека иако овие девизни курсеви им даваат определена независност на националните власти, тие сепак неможат да ја игнорираат врската помеѓу домашната политика и состојбата во билансот на плаќања.

Системот на флексибилни девизни курсеви обезбедува постојано приспособување, со што се избегнуваат штетните последици од долгите периоди на нерамнотежа.

Флукуирачки девизни курсеви⁴

Системот на флукуирачки девизни курсеви се карактеризира со тоа што девизните курсеви се форми-

раат слободно врз основа на понудата и побарувачката на девизи на девизниот пазар. Тие ја одразуваат секојдневната состојба во билансот на состојба.

Во услови на осетни диспропорции помеѓу девизниот прилив и одлив, ефектуираат големи промени поради што нивната примена предизвикува нестабилност на извозните и увозните калкулации.

Денес, во услови кога постои изразит економски интервенционизам и неперфектно функционирање на сите видови пазари, е неодржливо формирањето и одржувањето на слободно флукуирачките девизни курсеви.

Фиксниот девизен курс наметнува финансиска дисциплина, спречувајќи една земја да има постојано повисока домашна инфлација од преостанатиот дел од светот. Меѓутоа, има и други начини да се спречат владите да усвојат брзи стапки на пораст на домашната маса пари. Фиксниот девизен курс не опстанува секогаш

Што се однесува до влијанието на овие курсеви врз цените, се забележува дека за разлика од фиксните девизни курсеви, тие не немаат за непосреден ефект менување на цените на домашниот пазар.

Аргументи во прилог на овие девизни курсеви се следниве: а) го штитат домашното стопанство од определени притисоци кои доаѓаат однадвор; б) не се јавува нужност од често менување на паритетот на домашната валута како резултат на нестабилната ситуација во стопанството во земјата или во странство (доаѓа само до промени во девизниот курс); в) особено е погоден за земји кои поради подолга примена на ригорозни девизни ограничувања, со кои речиси е изгубено секое мерило на вредноста на домашната валута, не е во состојба да определи релативно реален фиксен девизен курс и истиот да го одржува на пократок или подолг период; и г) овозможува определување на интервалуларната вредност на сопствената валута по пат на понуда и побарувачка на домашната валута во однос на валути на други земји.

Како аргументи, пак, кои не одат во прилог на овој девизен курс се: а) при секое менување на девизниот курс се врши приспособување и на таканаречените увозни и извозни точки (точки кога почнува да се исплаќа тие стоки да се увезуваат наместо тие стоки да се купуваат или произведуваат во рамки на национал-

² Една земја е во внатрешна рамнотежа кога агрегатната побарувачка е на ниво на полна вработеност. Земјата е во надворешна рамнотежа кога тековната сметка на билансот на плаќање е во билансна рамнотежа.

³ - „Економија“ од Бег, Дорибуш и Фишер

⁴ Во режимот на флукуирачки девизен курс, се овозможува девизниот курс да го постигне слободно-пазарно рамнотежно ниво без било каква интервенција на владата со користење на девизните резерви.

ното стопанство) спрема новоформираниот девизен курс; б) предизвикува одредени нарушувања во домашното стопанство, поради честите промени во приходите кај извозниците и увозниците; в) флукутирањето е најчесто резултат на шпекулативните движења на краткорочниот капитал, кои пак флукутации од своја страна предизвикуваат нови шпекулативни движења; г) овој систем го отежнува движењето на долгорочниот капитал; и сл.

Критичарите на флукутирачките девизни курсеви тврдат дека тие се мошне нестабилни на краток рок, што ги обесхрабрува меѓународната трговија и инвестициите.

Од друга страна пак, овие курсеви веројатно помалку ќе доведат до притисоци за ограничување на меѓународната трговија и капиталните текови поради причините во билансот на плаќањата. Во услови на флукутирачки девизен курс, билансот на плаќања секогаш е во рамнотежа.⁵

Раководени флексибилни девизни курсеви

Помеѓу ригидниот фиксен девизен курс и слободно флукутирачкиот девизен курс во современи услови постои и таканаречен раководен флексибилен девизен курс, каде пазарното приспособување е заменето со официјално приспособување на курсот.

Овој девизен курс е релативно нестабилен, но сепак постабилен од слободно флукутирачкиот девизен курс. Слободното движење на курсот околу паритетот е ограничено со лимити слични на оние на флексибилниот девизен курс.

Зошто се значајни девизните курсеви и особено нивното реално определување?

Реалното одмерување на девизниот курс во распон помеѓу просечната продуктивност на домашното и странското стопанство претставува еден од најнужните предуслови за вклучување на домашното стопанство во меѓународната поделба на трудот. На меѓународниот пазар каде што се врши размена на стоките по „светски цени“, на кој одлучуваат трошоците на производство на напредните производители, реално определениот девизен курс може да му помогне на националното стопанство економски да се вклучи во меѓународните економски и финансиски текови.⁶

КАУЗАЛНОСТ СО ИНФЛАЦИЈАТА

...Постои цврста врска помеѓу фиксниот девизен курсев и ниската инфлација. Ова е резултат на „дисциплината“ (блокирањето на политиката со која што ќе им бидат „врзани рацете“ на креаторите на економската политика всушност го зголемува нивниот кредибилитет преку нивната неизбежна обврска да ја смалат, односно стабилизираат инфлацијата⁷) и „довербата“ (доверба кој доведува до поголема желба да се држат средствата во домашна валута отколку во добра или странски валути – „бегање од валута“). Од друга страна ниската инфлација е поврзана со фиксниот девизен курс бидејќи земјите со ниска инфлација се повеќе во можност да го одржуваат девизниот курс стабилен. Каузална поврзаност постои и во обратен правец. Имено земјите со фиксен девизен курс постигаат ниски инфлациони стапки.

Креаторите на политика долго време го гледаа фиксниот девизен курс како силно анти-инфлационо средство токму поради предходно наброените два фактора...

Анализите направени од страна на Меѓународниот монетарен фонд (Ghosh, Gulde, Ostry, Wolf) над примерок од податоци генерирани во период од 10 години, им покажаа дека земјите со фиксни девизни курсеви имале просечно 8 процентна годишна инфлација, наспроти 14 процентната просечна годишна стапка на инфлација во земјите со флексибилни девизни курсеви и 16 процентната стапка во земјите со флукутирачки девизни курсеви. Натомашната анализа покажува дека кои ги менувале често паритетите на своите ва-

⁵ - „Економија“ од Бег, Дорнбуш и Фишер

⁶ Девизна економија - проф. Д-р. Тихомир Јовановски

⁷ Инфлацијата, стабилизационите политики режимот на девизен курс - д-р. Ристо Гогоски

лути, иако официјално воде режим на фиксни девизни курсеви, просечно доживувале годишна стапка на инфлација од 13 проценти (де факто однесување наспроти определба од де јуре класификација). Имено, ова не доведува до многу интересен заклучок дека само декларирањето на режим со фиксиран девизен паритет (но не посветување на реализирање на истото) е недоволно за потполното искористување на антиинфлационите бенефици.

Но, кои се предусловите за овие резулати? Причините Ghosh, Gulde, Ostry, Wolf ги гледаат во два посебни ефекти.

Првиот е „дисциплината“. Земјите со фиксни девизни курсеви имаат пониски стапки на раст на понудата на пари, пред сè поради преголемата политичка цена која ќе треба да ја платат креаторите на економската политика за слободната, лабава монетарна и фискална политика (**политичкиот ефект од напуштањето на „врзувањата“ води кон цврсти, разумни политики**). Имено, просечниот раст на парите⁸ изнесувал 17 проценти годишно во земјите со фиксен девизен курс, наспроти 30 процентниот пораст под флукуиращките режими. При ова треба да се има во предвид дека оваа разлика важи независно од нивото на приход (income level) на земјата.

Втор фактор е „довербата“. Во продолжение, објаснуваат, дека при дадена стапка на раст на понудата на пари, поголемата побарувачка на пари (со цел држење на средства кај себе отколку да се трошат истите) доведува до пониска инфлација. Фиксните девизни курсеви, со зголемување на довербата, предизвикуваат зголемување на побарувачката за домашна валута. Тоа ќе се рефлектира на намалување на брзината на циркулацијата (обртот) на парите и побрзо намалување на домашните каматни стапки. Во екстремни случаи на перфектен кредибилитет, домашните каматни стапки - дури и во земји со долгa историја на висока инфлација - ќе паднат веднаш на светско ниво.

Во набљудуваниот период номиналните каматни стапки, тежнееја кон пораст, но пораст кој кај земјите со фиксни девизни курсеви изнесувала околу 2 проценти, додека кај земјите со флукуиращки курсеви овој процент изнесувал 6. Најголем бил порастот сепак кај земјите флексибилни курсеви каде порастот изнесувал 9 проценти. Набљудувани преку реалните каматни стапки овие проценти биле 0.2 % за земјите со фиксни курсеви, 1.8% за флексибилни курсеви и 2.3% за земјите со флукуиращки курсеви.

Анализата покажува дека земјите со фиксни девизни режими не само што имаат помали просечни стапки на инфлација, туку тие имаат и помала варијабилност во нивото на инфлацијата.

Некако природно се наметнува прашањето дали врзувањето на девизните курсеви предизвикува пониска инфлација, или пак земјите со ниска инфлација се повеќе способни да одржуваат фиксен девизен режим? Очигледно е дека земја со слободна, немарна, лабава монетарна политика не е во можност да го држи девизниот курс стабилен подолг временски период. Дел од аргументите „за“ фиксен девизен режим се тие дека овие режими резултираат со поголема монетарна дисциплина. Студиите за изборот на девизен режим и висина на стапката на инфлација наведуваат дека земјите со ниска инфлација навистина имаат поголе-

Критичарите на флукуиращките девизни курсеви тврдат дека тие се мошне нестабилни на краток рок, што ги обесхрабрува меѓународната трговија и инвестициите. Од друга страна пак, овие курсеви веројатно помалку ќе доведат до притисоци за ограничување на меѓународната трговија и капиталните текови поради причините во билансот на плаќањата. Во услови на флукуиращки девизен курс, билансот на плаќања секогаш е во рамнотежа

ма склоност кон фиксни девизни курсеви, но исто така покажуваат фиксните курсеви водат кон пониска инфлација. Интересни се резултатите кои се добиени со споредба на висината на стапките на инфлација кај земјите кои преминуваат кон фиксен девизен режим или обратно. Имено, инфлацијата бележи пад за 0.6 проценти една година по промената кон фиксен девизниот курс, 0.5 проценти намалување по две години и 0.5 по три години од промената на девизниот режим. Спротивно, инфлацијата бележи апресицање за 3 процентни поени една година по конверзијата кон флукуиращки девизен режим, 1.8 и 2.3 процентни поени по две односно три години по промената на девизниот режим, респективно.

РЕФЛЕКСИТЕ ВРЗ РАЗВОЈОТ

...Истото така постои врска и помеѓу режимот на девизен курс и развојот. Девизниот курс колку повеќе ја зајакнува довербата во политиката (во цврстата определеност на властите да водат одредена политика), толку повеќе влијае на зголемување на инвестициите. Доколку пак, курсот е постојан на погрешно ниво, тоа може да се ефектуира во погрешна алокација на ресурсите. Во истражувањата се има утврдено дека одржувањето на фиксен девизен курс води кон повеќе инвестиции, но продуктивноста расте со постојано темпо од

⁸ Како поширока дефиниција која вклучува готови пари во оптек и депозити (без назначување на рочноста на депозитите)

темпиото на развој во земјите со флукуирачки девизни курсеви. Опишано земено интензивноста на развој per capita е многу побавен во земјите со фиксен девизен курс, од истиот во земјите со флукуирачки девизни курсеви...

Девизниот режим може да влијае на економскиот раст преку нивото на инвестиции или преку зголемување на продуктивноста. Фиксните девизни режими имаат поголеми инвестиции, додека пак флукуирач-

Сепак треба да се наведе дека девизниот курс е само еден аспект на целосната макроекономска политика на земјата. Не постои режим кој ќе им служи на сите земји одеднаш. Земја соочена со високи стапки на инфлација може во фиксниот девизен режим да види сојузник во борбата против ова зло. Од друга страна пак, земја соочена со инертен развој, може да се определи за пофлексибилен девизен режим. Изборот, како trade off, е сепак на самата земја

ките режими имаат побрз раст на продуктивноста. На нето основа, набљудуван растот на GDP per capita е нешто поголем под „чадорот“ на флукуирачките девизни режими.

Економската теорија има релативно малку да каже за ефектите на номиналните девизни режими врз развојот на „output“-от. Аргументите обично се фокусираат на влијанието врз нивото на инвестициите и меѓународната трговија. Фиксните девизни курсеви го забрзуваат инвестирањето преку намалувањето т.е. сведувањето на минимум на несигурностите од политиките (и нивните промени) и преку намалувањето на реалните каматни стапки. Секако мора да се има ви

предвид дека преку елиминирањето на еден важен механизам - механизам за прилагодување - фиксните девизни курсеви влијаат на зголемување на протек-

ционизмот, на искривување на ценовните сигнали во економијата и на тој начин влијаат на намалување на ефикасната алокација на ресурсите по сектори.

Во анализите кои биле спроведувани од Ghosh, Gulde, Ostry, Wolf, тие имаат забележан дека иако постојат разлики кај различните девизни режими, сепак овие разлики се помалку приметливи, помалку значајни (во апсолутен износ) од разликите кај инфлационите стапки. Различните примероци, ги упатуваат на различни заклучоци во врска со растот во услови на фиксни и флукуирачки девизни режими. Растот бил најголем кај земјите со флексибилни режими - просечно 2 проценти годишно, додека кај земјите со фиксен и флукуирачки девизен режим овој процент

изнесувал 1.4 односно 1.7 проценти, респективно. Меѓутоа треба да се истакне дека резултатите се вакви бидејќи се вклучени во анализата и ниско доходните (low-income) земји, со што практично се контаминираат резултатите. Растот кај индустриските и повисоко доходните (upper middle-income) земји во услови на фиксен девизен режим бележел нешто повисоки стапки.

По дефиниција економскиот раст може да се објасни преку употребата на повеќе капитал и работна сила (факторите на производство) или маргиналната стапка на производната продуктивност. Оваа продуктивност се рефлектира како преку технолошкиот прогрес, така и преку промените во економската ефикасност на искористување на капиталот и работната сила. Повисокиот раст на инвестициите во земјите со фиксни девизни курсеви, а помал раст на GDP per capita укажуваат на фактот дека продуктивноста во рамките на овие режими расте со побавно темпо. Во земјите со флукуирачки девизни курсеви, дел од растот на продуктивноста се рефлектира преку побрзиот развој на надворешната трговија. Во овие земји трговијата бележи раст од 3 процентни поени повеќе во однос на земјите кои не се под флукуирачките девизни режими (разликата со lower income земјите е уште поголема).

Едно од објаснувањата е дека со фиксирањето на номиналните девизните курсеви може да се спречат (заштитат) релативните цени (вклучувајќи, ги можеби, и реалните плати) од прилагодувања. При ова мора да се има во предвид дека ова ја намалува економската ефикасност, како и тоа дека резултатите од бројни анализи покажуваат дека во овие режими се манифестира поголема осцилаторност во растот на бруто домашниот производ и на вработеноста.

ВРСКИТЕ СО РАЗВОЈОТ И ИНФЛАЦИЈАТА ОД НЕШТО ПОИНАКОВ АСПЕКТ...

Според теоријата на куповна моќ на парите (purchasing power parity theory - PPP) девизните курсеви се движат во иста насока и пропорција со парите, на долг рок, додека пак, според квантитативната теорија на парите (quantity theory of money - QTM) цените се движат во иста насока и пропорција со парите на долг рок т.е. на долг рок парите се неутрални и зголемувањето на масата на пари за одреден процент води до исто толкав процентен пораст на ценовното ниво. Со комбинирање на овие две теории можеме да изведеме заклучок дека на долг рок парите, девизните курсеви и цените се движат пропорционално. Овие две теории даваат уште некои дополнителни предвидувања кои се однесуваат на промените на „output“ -от на долг

рок. Имено тие укажуваат дека повисоката стапка на пораст на домашниот производ (при дадена стапка на пораст на странскиот производ) води кон намалување на стапката на инфлација, при дадена стапка на пораст на паричната маса, и дека повисоката стапка на пораст на домашниот производ (при дадена стапка на пораст на странскиот производ) води кон апрецијација на домашната валута, при дадена стапка на пораст на паричната маса.

Со цел да се испита издржаноста на овие претпоставки Paul De Grauwe и Marianna Grimaldi направија анализа на просечните годишни стапки на пораст на паричната маса (M1 и M2), на потрошувачкиот ценовен индекс (consumer price index), девизните курсеви, „output“-от, како и просечната стапка на пораст на обртот на паричната маса во период од 1970 до 1999 со податоци од приближно 100 земји.

Главните емпириски резултати на оваа извонредно корисна анализа, Hans Genberg ги сумира во следниве три точки:

1. Пропорционалноста помеѓу парите и девизните курсеви е значајна (висока, силна) за земјите со високи стапки на инфлација, а ниска во ниско-инфлационите земји.

2. ППП теоријата функционира многу подобро од QTM теоријата во ниско инфлационите земји, иако ниедна од нив не е реално функционална во овие земји, дотолку повеќе што стрикната пропорционалност помеѓу инфлацијата и парите, наведена од QTM теоријата, јасно е отфрлена од истите земји.

3. Влијанието на порастот на реалниот ГДП на инфлацијата и девизниот курс не е така забележлив во ниско инфлационите земји, како во земјите кои искусуваат високи стапки на инфлација.⁹

ЗАКЛУЧНИ ПОГЛЕДИ...

...Иако многу економисти не се секогаш согласни околу оптималниот девизен курс, сепак мнозинството ги дели следните три става:¹⁰

1. За големи или средни земји, кои веќе имаат постигнато ниска инфлација, режимот на флукуирачки девизен курс е најфлексибилен и реалистичен систем.

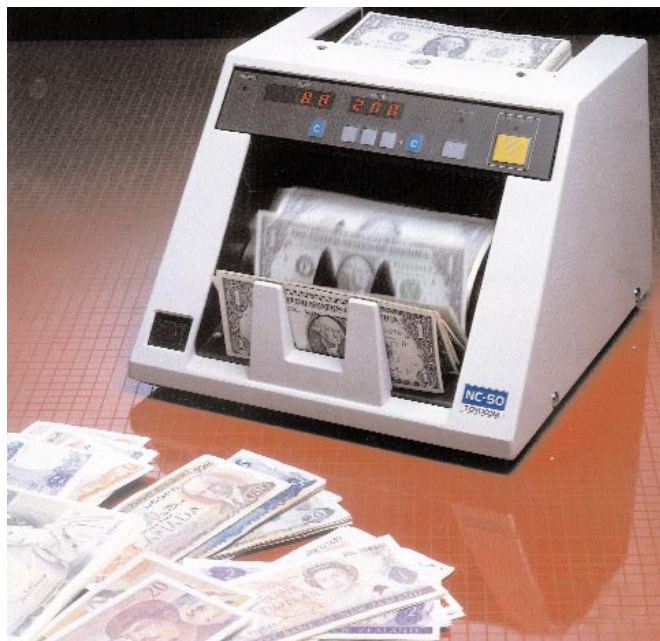
2. За многу мали земји кои се трговски многу отворени, режимот на фиксен девизен курс, врзан за главниот трговски партнер, претставува најреалистична опција

3. За земјите кои настојуваат да ја прекинат високата инфлација привремен период на фиксиран девизен курс претставува корисен придружник на фискалната консолидација.

Она што е најважно за флукуирачкиот курс е што може да и помогне на економијата да се адаптира на меѓународните шокови. Депрецијацијата на флукуи-

рачкиот девизен курс обично е ефикасен механизам да се постигне нужното приспособување. Алтернативни пристапи се девалвација¹¹ на предходно фиксиран девизен курс или пад на домашните цени како резултат на домашна рецесија. Девалвација како процес е потрауматичен, додека пак падот на домашните цени е болен од аспект на зголемената невработеност и изгубено производство.

Во Македонија фиксниот девизен курс се покажа како ефикасно средство за стабилизирање на цените

и за намалување на макроекономската неизвесност. Сега Македонија треба да се реши помеѓу некоја од следните опции:

1. да продолжи со досегашниот режим. Овој курс би можел да се задржи доколку инфлацијата во Македонија би била слична со инфлацијата во Германија и доколку нема влошување во платниот биланс. Доколку дојде до потреба за промени во курсот, би требало да не бидат големи, бидејќи би сигнализирале инертност (бавна реакција) на економската политика и истите предизвикуваат големи промени во релативните цени и наемнини.

2. да се определи за некој подефинитивен начин на фиксирање на девизниот курс - валутен одбор¹² - . Ед-

⁸ Како поширока дефиниција која вклучува готови пари во оптек и депозити (без назначување на рочноста на депозитите)

⁹ Working paper 46 (Oesterreichische Nationalbank)- "Exchange rates, pices and money" by Paul De Grauwe and Marianna Grimaldi

¹⁰ Монетарна политика и режимот на девизен курс - проф. Д-р. Михаил Петковски (Монетарна политика и економски развој - 2000 год.)

¹¹ Девалвација (ревалвација) во еден фиксен девизен режим претставува намалување (зголемување) на девизниот курс за кој владата се обврзува дека ќе го одржува

¹² Валутен одбор е уставна обврска за врзување на девизниот курс со откажување од монетарната независност - „Економија“ од Бег, Дорнбуш и Фишер

на од предностите на овој режим е што ја зголемува кредитбилноста на економската политика, што пак од своја страна може да доведе до намалување на каматните стапки. Сепак овој пристап има и бројни недостатоци: девизниот курс со тенденција да стане преценет на долг рок може сериозно да се одрази (негативно) на економскиот растеж; доста е ранлив во случаи на паника, при што централната банка не ќе биде во можност да ја игра улогата на „позајмувач во крајна инстанца“; трајното забрзување на растезот тешко е остварливо во услови на монетарна политика која по секоја цена би го бранела девизниот курс.

3. да одбере некој пофлексибилен валутен режим како на пример: *слободно флукуиращки курс* каде пазарот слободно го формира валутниот паритет (што е крајно неприфатливо за мала и отворена земја како нашата, бидејќи промените на курсот би имале силни инфлациони и дефлациони ефекти); *ползечки фиксен курс* (crawling peg¹³) доколку причина за промена на курсот е значајната разлика во стапките на инфлација во РМ и Германија (што не е случај кај нас). Инаку овој курс ги има карактеристиките и на фиксен и на флукуиращки девизен курс; *флексибилен девизен курс*, во рамки на зони во кои би се движел курсот (зони кои не би тербало да бидат поголеми од +/- 5 до 7%).¹⁴

Доколку сепак се определиме за првата опција и потоа преку девалвации на курсот се обидуваме да интервенираме во насока на зголемување на меѓународаната конкурентност на домашниот производ, мислам дека сепак ќе биде неопходно да ги имаме во предвид следниве моменти. Имено, девалвациите покрај можното поевтинување на домашниот производ и евентуалното полесно приспособување на наемнините, кое за барем краток период би создало простор за профит, би имале и цела низа на негативни ефекти, кои ваквите мерки ги носат со себе. Еден

таков ефект е поскапувањето на надворешниот долг на Република Македонија, кој денес е околу 40% од бруто домашниот производ, кој во услови на девалвација би се зголемил соодветно за стапката на девалвација. За последица би имале и зголемување на буџетскиот дефицит. Земајќи го во предвид високиот степен на зависност на македонското производство

од увозни компоненти и полупроизводи (како и еластичноста на оваа побарувачка на промените на цените), бројни ќе бидат и последиците од аспект на зголемување на производните трошоци. Значи можно е да не се постигнат ефектите кои би се посакувале од промената на курсот, односно преку поскапување на увозот, пораст на производните трошоци и буџетскиот дефицит де се постигнат сосем спротивни ефекти од очекуваните.¹⁵

Сепак треба да се наведе дека девизниот курс е само еден аспект на целосната макроекономска политика на земјата. Не постои режим кој ќе им служи на сите земји одеднаш. Земја соочена со високи стапки на инфлација може во фиксниот девизен режим да види сојузник во борбата против ова зло. Од друга страна пак, земја соочена со инертен развој, може да се определи за пофлексибилен девизен режим. Изборот, како trade off, е сепак на самата земја.

РЕФЕРЕНЦИ:

1. „Економија“ - од Дејвид Бег, Стенли Фишер и Рудигер Дорнбуш (ECONOMICS sixth edition)
2. „Монетарна политика и економски развој“ - Сојуз на економисти на Македонија
3. „Does the exchange rate regime matter for inflation and growth“ - Atish R. Ghosh, Ann Marie Gulde, Jonathan D.

Ostry, Holger Wolf

4. "Working paper 46 - Exchange rates, prices and money - Long run perspective" - Paul De grauwe, Marianna Grimaldi
5. „Девизна економија“ - проф. Д-р. Тихомир Јовановски
6. „Монетарна економија“ - проф. Д-р. Тихомир Јовановски

¹³ Овој курс обезбедува однапред најавени промени на девизниот курс, истовремено задржувајќи ги предностите на фиксниот паритет и служејќи како водач за цените и наемнините.

¹⁴ Монетарната политика и режимот на девизен курс - проф. Д-р. Михаил Петковски (Монетарна политика и економски развој - 2000 год.)

¹⁵ Монетарна политика и стопански развој - др. Јане Миљоски (монетарна политика и економски развој - 2000 год.)

ВОДИЧ ЗА ОПЕРАТИВНА ПОДГОТОВКА НА ПРОЕКТИ ЗА КОИ СЕ БАРААТ ЗАЕМИ ОД МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ

Круцијалните проекти за развојот на земјата за кои е неопходно обезбедување на финансиски средства со долг рок на отплата и ниска каматна стапка вообичаено не се интересни за приватниот сектор. Оттука, јавниот сектор е тој кој треба да обезбеди доволно средства за нивно финансирање. Со оглед на економската состојба на земјите во развој, покрај сопствените средства, истите се неминовно упатени кон екстерни извори на финансирање

Горан
АНЧЕВСКИ

Вовед

Земјите во развој настојуваат да обезбедат и да ги зголемат потенцијалните извори на средства кои можат да се користат за финансирање на развојот во различни области: патна инфраструктура, производство на електрична енергија, транспорт, водостопанска инфраструктура, земјоделие... Честопати, земјите во развој се среќаваат со огромни проблеми при имплементацијата на развојните програми и проекти како резултат на финансиски или други пречки. Најзначајни и најтешко премостливи се финансиските барања за проектите, посебно за оние проекти за кои е неопходно обезбедување на финансиски средства со долг рок на отплата и ниска каматна стапка, за кои приватниот сектор вообичаено не е заинтересиран да ги финансира. Овие проекти се од круцијално значење за развојот на државата и оттука јавниот сектор е тој кој треба да обезбеди доволно средства за нивно финансирање. Со оглед на економската состојба на земјите во развој, покрај соп-

ствените средства, истите се неминовно упатени кон екстерни извори на финансирање.

Проектен циклус

Сите меѓународни финансиски институции кои обезбедуваат долгорочни заеми со ниска каматна стапка се формирани како државни финансиски институции кои покрај инвестициите во домицилната земја обезбедуваат и заеми на билатерална основа за оние земји со кои имаат развиена билатерална соработка или истата планираат да ја реализираат на среднорочен период. Речиси секогаш, меѓународните билатерални односи помеѓу земјата барател на заем и меѓународната финансиска институција, се базираат на воспоставената билатерална соработка меѓу земјата барател и земјата доверител при што земјата доверител ги манифестира своите економско-политички интереси за одреден регион.

Меѓународните финансиски институции своите средства ги пласираат врз сопствени правила кои во голем процент се усогласени со другите институции од тој тип и се прифатени од меѓународната заедница како стандардни процедури за доделување на заеми. Одредени странски државни банки имаат воспоставено и специфични постапки во нивните стандардни процедури, како на пример Јапонската банка за меѓународна соработка (JBIC).

Горан Анчевски е роден во Тетово во 1966 година. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје. Краток период како прво вработување минува во „Маком“, Скопје, а потоа од 1992 па се до 1999 година работи во „Тетекс“ А.Д. Тетово на неколку различни места. Започнува од Секторот за комерција, Секторот за централен увоз и набавка – шеф на одделение за увоз на сировини, репроматеријали и опрема, и краток период во „Тетекс банка“, А.Д. Скопје. Во 1999 година преминува во Министерството за трговија на Република Македонија, на работното место Советник на министерот, Сектор за меѓународна билатерална соработка, каде е учесник во преговарачкиот тим за склучување на Договори за слободна трговија со други земји (ЕФТА, ЕУ, Договорот за текстил РМ – САД). Во периодот март–јули 2000 година е Советник на министерот за финансии, по што станува Помошник на министерот за финансии – Сектор за меѓународни финансии, функција која и во моментот ја обавува. Во рамките на својот делокруг на работа, постојано е вклучен во сите преговори за склучување на договори со ЕУ, ММФ и Светската Банка. Одлично го владее англискиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Стандардни процедури за доделување на долгорочни заеми

1. Идентификација на проектот

Владата на земјата-доверител во која се наоѓа банката, доколку ја прифати иницијативата, врз основа на комплексен процес на одлучување ја задолжува својата банка да ја отпочне постапката за идентификација на проектот како одговор на барањето на земјата во развој. Особено значајно во оваа фаза е земјата во развој да се одлучи за еден приоритетен инфраструктурен проект и во одреден период да не го менува сопствениот став. Во спротивно Владата на потенцијалната банка доверител може да биде доведена во заблуда. Банката доверител задолжува некоја од владините агенции да изготви мастер план на проектот од кој би можело да се оцени издржаноста на проектот согласно приоритетите на земјата во развој.

Меѓународните финансиски институции своите средства ги пласираат врз сопствени правила кои во голем процент се усогласени со другите институции од тој тип и се прифатени од меѓународната заедница како стандардни процедури за доделување на заеми. Одредени странски државни банки имаат воспоставено и специфични постапки во нивните стандардни процедури, како на пример Јапонската банка за меѓународна соработка

2. Подготовка

Во оваа фаза се подготвува пред физибилити студија за идентификуваниот проект која вклучува многу подетално испитување на економската, социјалната, финансиската и техничка физибилност на проектот како и дали е проектот во согласност со критериумите на банката за издржаност од било која гледна точка. Причина за ова е потребата проектот да биде солидно подготвен за оценување од страна на банката и релевантните институции од земјата кредитор инволвирани во процедурата на одлучување.

Во оваа фаза земјата кредитор и меѓународната банка во земјата во развој испраќаат повеќе сопствени мисии составени од консултанти и експерти од предметната област. Најзначајна е специјализираната мисија од консултанти која на техничка основа помага во форматирање на проектот. Откако физибилити студија ќе биде одобрена од страна на владата на земјата заемобарател, истата треба да достави официјално барање до владата на земјата кредитор за доделување на концесионален заем.

3. Оценка

Меѓународната банка врз основа на информациите добиени од своите мисии го разгледува проектот и

прави секторски анализи. Врз основа на длабинската анализа, проектот се поднесува до сопствената Влада и истовремено се подготвуваат препораки со цел запознавање и одобрување на идните фази на проектот. Доколку Владата на земјата кредитор донесе позитивна одлука, по дипломатски канали ја информира земјата позајмувач и истовремено испраќа владина мисија со цел да се направат консултации со претставници на земјата позајмувач. Разговорите се водат околу макроекономските аспекти и перспективите на националниот развој врз основа на политиките и програмите кои земјата позајмувач ги проектирала и планира да ги спроведе. Меѓународната банка сепаратно испраќа сопствена мисија за оценка на проектот при што се изготвува детална студија во која сеопфатно се дефинираат сите неопходни индикатори за реализација на проектот. Студијата содржи испитување на економскиот, социјалниот, политичкиот, финансискиот, еколошкиот, организациониот и менаџерскиот аспект на издржаноста на предложениот проект.

4. Аспекти на заштита на човековата околина

Ова е особено значајна процедура на која во последно време и се посветува посебно внимание при што се изготвува анализа за усогласеноста на проектот со меѓународните стандарди за заштита на човековата околина.

5. Претходна нотификација, размена на ноти и преговори за договор за заем

Врз основа на резултатите добиени со анализата на владината мисија и студијата за оценка подготвена од банката, Владата на земјата кредитор донесува одлука за доделување на заем на земјата позајмувач, за да потоа владите на двете земји отпочнат преговори за склучување на формален договор за заем. Склучувањето на формалниот договор меѓу двете влади се верифицира со размена на ноти. Потоа следат билатерални преговори помеѓу претставници на Владата на земјата позајмувач и меѓународната банка од земјата кредитор. Преговорите за склучување на договор за заем се секогаш комплексни и сложени, и не ретко земјата позајмувач треба да прифати и направи одредени отстапки на барање на кредиторот. Во овие моменти, подготвеноста и умешноста на преговарачкиот тим на земјата позајмувач се од исклучително значење бидејќи преговорите бараат интердисциплинарни знаења, познавање не само на законските прописи од финансиската сфера туку и познавање на меѓународното право, меѓународните финансиски текови, макроекономската позиција на земјата, мандат за отстапки, прилагоденоста на домицилното законодавство.

во со меѓународното. Сето ова е потребно за исполнување на крајната цел - добивање на што поповолни услови во договорот за заем.

Меѓународните финансиски институции скоро никогаш не отстапуваат од сопствените Општи услови и процедури како и од процедурите за набавка и условите за повлекување на траншите од заемот. Во договорот за заем јасно се дефинира која е Извршната агенција задолжена за имплементација на обемот и содржината на проектот.

6. Набавка и повлекување на средства

По потпишувањето на договорот за заем, проектот влегува во фазата на изградба и конструкција при што консултантите играат значајна улога во правец на ефикасна и ефективна подготовка на инженерскиот дизајн и негова имплементација. Во оваа фаза, работите околу реализација на набавките се особено значајни, без можност за големи отстапувања од утврдените постапки за меѓународни набавки преку користење на тендерска процедура.

Повлекувањето на средствата од заемот се врши во зависност од прогресот на работите при изградбата на проектот и реализацијата на проектните задачи.

7. Супервизија

Во текот на имплементацијата на проектот банката кредитор врши активности на супервизија кои покриваат имплементација на проектот и задоволување на процедурите од договорот за заем.

8. Пост-евалуација

Оваа постапка ја спроведува банката со цел да ги дефинира тесните грла при реализација на идни слични проекти.

9. Следење на проектот по негово завршување

Меѓународната банка врши мониторинг на оперативноста на проектот преку следење на индикаторите и перформансите на извршување на основните актив-

ности за кои е реализиран проектот, односно дали по завршувањето на проектот, истиот може да генерира приходи за самофинансирање и самостојно одржување.

10. Повратни информации кон Подготовката на проектот и студијата за оценка.

Неминовна постапка која ја реализираат меѓународните банкарски институции е осознавање на искуствата од реализацијата како и работењето на проектот.

Ова се фазите кои треба да се имаат во предвид при реализацијата на еден проектен циклус финансиран од меѓународни финансиски институции. Исто така, при идните задолжувања на Република Македонија кај меѓународните финансиски институции мора да се води сметка и за некои основни претпоставки како што се:

Преговорите за склучување на договор за заем се секогаш комплексни и сложени, и не ретко земјата позајмувач треба да прифати и направи одредени отстапки на барање на кредиторот. Во овие моменти, подготвеноста и умешноста на преговарачкиот тим на земјата позајмувач се од исклучително значење

- нивото на задолженост на РМ;
- стратегијата за управување со долгот на РМ;
- Правилникот за издавање на гаранции („Службен весник на РМ“ бр.55/2001);
- приоритетните потреби на РМ;
- степенот на корисност т.е. прашањето дали новото задолжување ги решава проблемите во РМ или пак генерира поголеми макроекономски проблеми и ја влошува платнобилансната позиција на РМ;
- решавање на круцијалните економско-социјални проблеми во РМ: невработеноста, намалување на сиромаштијата, инфраструктурните потреби, намалување на меѓуетничките тензии.

ПРАВНАТА СИГУРНОСТ НА ИНВЕСТИТОРИТЕ ВО НЕМАТЕРИЈАЛИЗИРАНИОТ СИСТЕМ НА ЦЕНТРАЛНИОТ ДЕПОЗИТАР ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Стефан
ШАПЧЕВСКИ

Првиот нематеријализиран систем на регистрирање на хартии од вредност е воведен во Данска во 1980 година. Од тогаш, водењето на хартиите од вредност во нематеријализиран облик станува тренд во земјите со развиен пазар на капитал

Стефан Шапчевски е директор на Дирекцијата за централен регистар во Заводот за платен промет – Централна Скопје. Роден е во Скопје 1962 година. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје во 1988 година. По полагањето на правосудниот испит во 1997 година, работи во Заводот за платен промет. Претходно работел во ГП „Пелагонија“. Активно го познава англискиот јазик.

Воведувањето на нематеријализираниот систем на регистрирање на хартиите од вредност и нивно водење во електронска форма на сметките на сопствениците во Централниот депозитар за хартии од вредност претставува новина на пазарот на капитал во Република Македонија.

Првиот нематеријализиран систем на регистрирање на хартии од вредност е воведен во Данска во 1980 година. Од тогаш, водењето на хартиите од вредност во нематеријализиран облик станува тренд во земјите со развиен пазар на капитал.

Нематеријализираниот систем предизвикува одредени непознаници кај сопствениците на хартии од вредност и кај потенцијалните инвеститори во Република Македонија.

Согласно позитивните законски решенија, сопственоста над хартиите од вредност се конституира со нивното регистрирање на сметката за хартии од вредност на сопственикот во Централниот депозитар.

Спецификата на актуелниот момент на пазарот на капитал е пренесувањето на акционерските книги на акционерските друштва во нематеријализиран облик во Централниот депозитар. Технички гледано, работата е навидум едноставна. Подготвена е електронска апликација на која секое акционерско друштво е должно да ја пренесе акционерската книга. Проблемите се појавија во самото пренесување на податоците.

Пред се, станува збор за личните податоци на акционерите, особено за оние кои веќе не се вработени во друштвата каде што се акционери. Сметката во Централниот

депозитар е референцирана со единствениот матичен број на граѓанинот. Секој акционер за кој друштвото не поседува податок за неговиот матичен број, нема да може да биде регистриран.

Во поглед на веродостојноста на пренесените податоци, секоја акционерска книга ќе се предава заедно со одлука на органот на управување и ревизорски извештај.

За зголемување на правната сигурност на акционерите, предвидено е повратно известување на друштвата за пренесените и превземени податоци, за по добивањето на уште една потврда од компаниите да се испрати и известување до сите акционери.

Заради отстранување на одредени недоследности, друштвата се должни акционерските книги да ги чуваат и во наредните три години.

Во случај на несовапаѓање на податоците од личната евиденција на сопственикот на хартии од вредност, со податоците кои друштвото ги пренело во Централниот депозитар, своите права сопственикот на хартиите од вредност ќе ги остварува во согласност со правилата на граѓанското право.

Посебно внимание заслужува и фактот дека непренесувањето на акционерската книга во Централниот депозитар повлекува и санкции предвидени во Законот за хартии од вредност. Но, по мое мислење, најголемата санкција во ваквиот случај ќе биде неможноста да се тргува со акциите на акционерските друштва чии акционерски книги не се регистрирани во Централниот депозитар.

За сите промени кои се регистрираат на сметките

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

за хартии од вредност, сопственикот на сметката добива известување на адресата која е регистрирана во Централниот депозитар. Секој имател на хартии од вредност може да има онолку сметки колку самиот ќе најде за потребно.

Поседот кој е регистриран на сметката за хартии од вредност е единствено достапен за сопственикот на сметката. Принципот на тајност на податоците е основата на која се гради севкупниот систем на Централниот депозитар. Секој сопственик може да бара и да добие известување за состојбата на сопствената сметка, а единствено издавачот на хартиите од вредност може да добие известување за целата емисија.

Како исклучок од ова правило може да се смета овластувањето на брокерот да врши увид во сметката на својот клиент заради остварување на неговиот налог. Со цел сопствениците да можат да бидат заштитени и во ваквите ситуации, тие можат да дадат овластување на брокерот да може да врши увид во одреден дел од сметката.

Ваквите овластувања на брокерот задолжително се регистрираат на сметката за хартии од вредност преку операторот на сметки во Централниот регистар. Согласно со даденото овластување, операторот на сметки регистрира и дизајнира таква можност за брокерот, која постои се додека сопственикот не го отповика даденото овластување, повторно преку операторот на сметки.

Утврдувањето и порамнувањето на обврските кои произлегуваат од трансакциите со хартии од вредност е суштинскиот сегмент од работењето на Централниот депозитар за хартии од вредност. Законот за хартии од вредност предвидува порамнувањето на обврските да се врши според принципот „Испорака наспроти плаќање“ (delivery versus payment DvP).

Наједноставно кажано, парите од купувачот се префрлаат на продавачот на хартиите од вредност во истиот момент кога хартиите од вредност се префрлаат од сметката на продавачот на сметката на купувачот.

Навидум сосема едноставно, но од аспект на сигурноста исклучително значајно. Принципот „Испорака наспроти плаќање“ гарантира дека за платеното ќе се добие она што е купено, а за продаденото ќе се прими договорениот надоместок.

Гарант за сето ова е Централниот депозитар, со оглед на фактот дека единствено тој може да врши промени на сметките за хартии од вредност, а во исто време има и овластување за располагање со сметките за порамнување на брокерските друштва кои се водат во Народна банка на Република Македонија, во периодот на спроведувањето на порамнувањето.

Искуствата на земјите во транзиција зборуваат дека воведувањето на депозитарната институција доведува до значително зголемување на обемот на трансакции.

Сето наведено зборува дека нематеријализираниот систем на Централниот депозитар значително ќе придонесе за зголемување на правната сигурност на сопствениците на сметки и на издавачите на хартии од вредност. Но, она што е особено за одбележување е и зголемената правна сигурност на брокерите при тргувањето со хартии од вредност.

Секој брокер, со самото добивање на овластување да има увид во состојбата на сметката за хартии од вредност, има можност самиот да врши резервација за тргување на одреден износ на хартии од вредност. Хартиите резервирани за тргување од страна на еден

За зголемување на правната сигурност на акционерите, предвидено е повратно известување на друштвата за пренесените и превземени податоци, за по добивањето на уште една потврда од компаниите да се испрати и известување до сите акционери

брокер, веќе неможат да бидат предмет на тргување на друг брокер, се додека резервацијата од првиот не биде повлечена. Тоа значи дека, доколку сопственикот на хартии од вредност даде овластување на два или повеќе брокери, со хартиите од вредност ќе тргува брокерот кој прв ќе изврши резервација.

На самиот крај, системот на Централниот депозитар нуди правна сигурност и за самите издавачи. Издавачот на хартии од вредност може да добие во се-

кое време максимално ажуриран список на сите иматели на хартијата од вредност која ја издал. Практично гледано, ова во голема мерка ќе го олесни одржувањето на акционерските собранија во акционерските друштва, пресметката на дивиденда и слични активности за кои е потребна ажурирана акционерска книга.

Системот на Централниот депозитар, со имплементирањето на принципот за нематеријализирано водење на акционерските книги, значително ќе придонесе и за навремено известување на сите органи надлежни за следење на состојбите на пазарот на капитал.

ОСТВАРУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА ЕКОНОМСКА СОРАБОТКА НА БИЛАТЕРАЛНО И МУЛТИЛАТЕРАЛНО НИВО

Светлана
ЈАНЕВСКА

Во времето кога стопанските системи се доста заштитени, регулирањето на меѓународната соработка преку договорнички односи добива се поголемо значење. Преку договарањето се настојува да се елиминираат пречките што земјите ги воведувале со намера да постигнат некоја економска, политичка, социјална или друга цел

Светлана Јаневска работи во Министерството за финансии, како помошник на министерот во Секторот за даноина политика и администрација. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1981 година. Во Министерството за финансии е од јуни 2000 година. Претходно работела во Собранието на Град Скопје, во секретаријатот за стопанство, потоа во Министерството за стопанство како советник на министерот за трговска политика и во Министерството за трговија како помошник на министерот за надворешно трговска политика и режим. Учествовала на повеќе семинари курсеви и форуми во земјата и странство, од областа на цените, надворешно трговската политика и подготовки за пристапување на Р Македонија во СТО.

Во рамките на меѓународната економска соработка многу значајно е да се воспостават договорнички односи за економска соработка, бидејќи националните економии на денешно ниво на развој на производните сили не се во состојба да егзистираат самостојно, затворени во сопствените граници, туку имаат неопходна потреба за интензивна економска соработка. Сето ова со цел да се искористат оптимално расположивите фактори за производство во земјата и да се обезбеди оптимално задоволување на потребите на населението и на производството.

Во времето кога стопанските системи се доста заштитени, регулирањето на меѓународната соработка преку договорнички односи добива се поголемо значење. Преку договарањето се настојува да се елиминираат пречките што земјите ги воведувале со намера да постигнат некоја економска, политичка, социјална или друга цел. Искуствата покажуваат дека економските проблеми и пречките во економската соработка не ги засегаат само две земји, туку тие се однесуваат и на повеќе земји, на цели региони, континенти, па и на целиот свет. Оттука произлегла потребата регулирањето на економската соработка да се одвива на билатерално ниво и мултилатерално ниво.

I Билатерално ниво на меѓународна економска соработка

Како инструменти за регулирање на меѓународната еко-

номска соработка на билатерално ниво се :

- трговски договори
- трговски спогодби
- трговски протоколи.

Целта на трговските договори е да ги отстранат пречките поставени од двете страни договорнички на патот на трговијата и со различни повластувања да дадат можност за проширување на меѓусебната размена. Договорите не треба да ја доведат ниту една од страните во поволна или во неповолна положба.

Во зависност од правата и обврските што ги договараат договорните страни постојат:

- **преференцијални трговски договори** со кои се предвидува попустите, концесиите што меѓу себе си ги одобриле страните договорнички, да не ги отстапуваат на трети земји, ако во иднина склучат трговски договори со такви земји.

- **реципрочни трговски договори** со кои договорните страни одобрените повластувања што ги договориле меѓу себе можат да ги дадат и на трети земји, ако во иднина склучат такви договори. Ако една од страните договорнички на трета земја и даде поголеми повластувања, тогаш земјата договорна може да ги бара тие поголеми повластувања, а за возврат ќе мора да даде дополнителни концесии односно попусти.

- **трговски договори со клаузула најголемо повластување (најповластена нација)**, со кои договорните страни се обврзуваат сите дотогаш дадени повластици на трети земји автоматски да

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

се применуваат и во нивната меѓусебна економска соработка.

- за разлика од трговските договори, **трговските спогодби** регулираат потесни области и се склучуваат за покус временски период (стокови трговски спогодби, парични трговски спогодби, тарифни трговски спогодби, инвестициони трговски спогодби итн.)
- **трговските протоколи** се строго оперативни документи за разрешување на непредвидени проблеми и се однесуваат на конкретни прашања. Со нив се договараат детали или се објаснуваат некои ставови од договорот. Тие претставуваат помошен документ на трговскиот договор.

II Мултилатерално ниво на меѓународна економска соработка

Со се поголемиот обем на меѓународна трговија се создаваат и се поголем број проблеми што ја попречуваат нормалната циркулација на стоките и услугите меѓу националните економии. Поради тоа се јавува и потребата од мултилатерални преговори за воспоставување на единствени „правила на игра“, во меѓусебната економска соработка. Како инструменти за регулирање на меѓународната економска соработка на мултилатерално ниво се:

- **мултилатералните стоковни** спогодби кои го регулираат меѓународниот промет на стоки. Кога доаѓа до пореметување на светскиот пазар со одредени производи кои се одразуваат штетно како за земјите-извознички, така и за земјите - увознички на тие производи, се јавува потребата да се пристапи кон мултилатерално регулирање на светскиот пазар со тие производи.
- **меѓународни конвенции** со кои се регулира меѓународниот пазар на услуги. Меѓународната економска соработка се состои и од давање или примање на услуги во сите земји од светот поради што се јавува потребата од регулирање на пазарот на услуги преку склучување на меѓународни конвенции.

Нераскинлива нишка на меѓународната економска соработка - Општата спогодба за царини и трговија (General Agreement on Tariff and Trade - GATT) и Светската трговска организација (World Trade Organization - WTO)

Во 1947 година во Женева, меѓу поголем број земји е склучена Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ). Оваа Спогодба се однесува на трговијата со индустриски стоки бидејќи ниту една земја во тој период не сакала со меѓународната спогодба да го

либерализира меѓународниот промет со земјоделски производи.

Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ) ги пропишува општите принципи на тргување и тоа:

- недискриминација - што значи стоките што доаѓаат од земјите потписнички на Спогодбата да имаат третман каков што имаат домашните стоки,
- почитување на партнерот
- реципроцитет
- примена на клаузулата за најголемо повластување.

Спогодбата (ГАТТ) предвидува земјите потписнички во еден преоден период да ги укинат сите квантитативни ограничувања во меѓународниот промет со индустриски стоки, а единствен инструмент преку кој

Мултилатералните стоковни спогодби го регулираат меѓународниот промет на стоки. Кога доаѓа до пореметување на светскиот пазар со одредени производи кои се одразуваат штетно како за земјите-извознички, така и за земјите - увознички на тие производи, се јавува потребата да се пристапи кон мултилатерално регулирање на светскиот пазар со тие производи

ќе се регулира трговијата со нив да бидат царините. Со Спогодбата исто така, се предвидува на секои 6 месеци да се одржуваат преговарачки рунди на кои земјите ќе се договараат за намалување на висината на царинските стапки се до нивно укинување.

Постигнатите согласности на тие рунди на преговори за намалување на царинските стапки се објавуваат во концесиони листи. Постигнатите намалувања во преговорите меѓу две земји важат за сите земји потписнички, бидејќи Спогодбата го вклучува принципот на клаузула за најголемо повластување што значи дека и другите

земји потписнички можат да ги користат тие намалени царински стапки.

Најважната и најдолга рунда на преговори во историјата на ГАТТ била рундата одржана во Пунта дел Еста наречена Уругвајска рунда. Оваа рунда била одржана во периодот од 1986 до 1993 година. Крајниот резултат на Уругвајската рунда е постигнат во

Маракеш - Мароко на 15 април 1993 година. Тогаш всушност **ГАТТ** се трансформира во **Светска трговска организација (СТО)** која почнува да функционира од 1-ви јануари 1994 година.

Основните принципи на СТО се :

- примена на клаузулата за национален третман;
- недискриминација (увозните стоки и услуги да имаат третман како и домашните стоки и услуги);
- слобода на транзит.

Во рамките на СТО се воспоставуваат правилата за тргување како со стоки така и со услуги и тоа во поширока смисла на зборот. Истовремено се дефини-

ции и мерки за порамнување), процедури на издавање на дозволи за увоз итн.

Од посебно значење е да се истакне дека една од приоритетните задачи на Владата на Република Македонија е што поскоро да влезе во семејството на СТО. Во 1999 година Владата го обнови и го ажурираше меморандумот за прием, кој беше претходно доставен во 1996 година. Процесот на преговори за пристапување на Р. Македонија во СТО е отпочнат и досега се одржани две работни групи. Се очекува кон крајот на оваа година, односно во декември 2001 да се одржи и третата работна група за прием на Република Македонија во СТО.

Многу среќа!

Од посебно значење е да се истакне дека една од приоритетните задачи на Владата на Република Македонија е што поскоро да влезе во семејството на СТО. Во 1999 година Владата го обнови и го ажурираше меморандумот за прием, кој беше претходно доставен во 1996 година. Процесот на преговори за пристапување на Р. Македонија во СТО е отпочнат и досега се одржани две работни групи. Се очекува кон крајот на оваа година, односно во декември 2001 да се одржи и третата работна група за прием на Република Македонија во СТО

раат инструменти и спогодби со кои се регулираат сите области во меѓународната економска соработка како на пример: трговијата со индустриски стоки, трговијата со аграрни производи, трговијата со текстилни производи, прометот со услуги, заштитата на интелектуална и индустриска сопственост, трговските аспекти на инвестирањето, техничките бариери во меѓународната трговија, правилата за потекло на стоката, правила за определување на царинската вредност на стоките, санитарни и фитосанитарни мерки, заштитни мерки (и во тој контекст антидампинг, субвен-

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА И НАДЗОРОТ И РЕВИЗИЈАТА ВРЗ РАБОТЕЊЕТО НА ЛОКАЛНИТЕ ВЛАСТИ

Извештајот на Советот на Европа укажува на тоа дека децентрализацијата не е "експеримент" туку "долготраен реформски процес" кој не може да се реализира на краток рок. Имајќи го предвид ова, Република Македонија е потребно да ги искористи драгоцените искуства на сите земји кај кои овој процес е поодамна започнат

Трајко
СПАСОВСКИ

Целта на овој текст е компаративно да го прикаже степенот на децентрализацијата и надзорот и ревизијата врз работењето на локалните власти во некои земји од Европа, а истиот е изготвен врз основа на извештајот „Надзор и ревизија врз работењето на локалните власти“, изготвен од Управниот комитет за локална и регионална демократија при Советот на Европа.

Извештајот на Советот на Европа укажува на тоа дека децентрализацијата не е „експеримент“ туку „долготраен реформски процес“ кој не може да се реализира на краток рок. Имајќи го предвид ова, Република Македонија е потребно да ги искористи драгоцените искуства на сите земји кај кои овој процес е поодамна започнат.

1. ВИДОВИ НАДЗОР

Извештајот укажува на тоа дека во дел од земјите од Европа, работењето на локалната власт всушност подлежи на безбројни контроли. Тие се класифицирани според три категории: правен надзор, финансиски надзор и ревизија и политички надзор.

Правниот надзор претставува кон-

трола над локалната власт во согласност со законите, што ги спречува локалните власти да не ги пречекуваат овластувањата. Ваквиот надзор може да биде од централната власт односно надзорниот орган како административен надзор и надзорот кој го вршат судовите кои водат постапки против локалната власт. Во скандинавските земји утврдена е функцијата Арбитер (набљудувач), кој има задача да ги спроведе истрагите или да ги испитува жалбите за претрпена неправда поради лошото управување на локалната власт. Во Англија оваа улога ја има Локалниот владин арбитер, како служба поставена со закон (владин декрет) од 1974 година.

Финансискиот надзор и ревизија се состои од проверка на сметки како и ликвидни и други активи. Но, често овој надзор се проширува и како сеопфатен преглед на финансиското работење, односно ефикасно и економично користење на ресурсите. Ревизијата може да му биде доверена на независен експерт и само тогаш се смета за финансиски надзор, а ако е интeрен ревизор тогаш тој само помага (советува) во донесувањето на финансиски одлуки и не претставува надзор.

Политичкиот надзор може да биде извршен на две нивоа и тоа во рамките на:

а) **локалната власт** пред собранијата (Советите). Така на пример, во Полска Советот може да донесе одлука за замена на општинското извршно тело или пак само на градоначалникот во рок од еден месец по добивањето на извештај од Регионалната комора за контa. Во Шведска од 01.01.1995 година Советот може да ги разреши мандатите на сите членови на Из-

Трајко Спасовски е помошник на министерот кој раководи со Секторот буџет и фондови и Централната внатрешна ревизија во Министерството за финансии. Роден е 1955 година, а дипломирал на Економскиот факултет во Скопје – насока макроекономија. Пред стапување на оваа должност работел во Бирото за стоковни резерви, како советник на министерот и раководел со Секторот за стоковни резерви од индустриски производи. Учествовал на повеќе меѓународни семинари и студиски престој на тема „Финансиски менаџмент и контрола“ во Институтот за јавна администрација во Даблин (Република Ирска) како и семинарот за внатрешна ревизија организиран во рамките на Пактот за стабилност од Банкакадемија, од Франкфурт, Германија.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

вршниот комитет кога политичкото мнозинство ќе се смени. Слична е состојбата и со Финска и Луксембург каде може да се изгласа недоверба, а во Бугарија со закон е предвидена можноста општинските советници и градоначалникот да вршат надзор еден на друг, со тоа што советниците може да понишат било каква мерка преземена од градоначалникот која е спротивна на одлука на совет или на закон, но и градоначалникот може да побара од советот да ја преиспита својата одлука, а доколку тоа не му се уважи тој може да го искористи правото за обраќање пред суд.

Само во францускиот модел извршната власт (градоначалникот) има значително влијание врз локалните одлуки и тој својата власт не ја добива од правни мерки и одредби туку од изборни механизми и локални традиции.

Финансискиот надзор и ревизија се состои од проверка на сметки како и ликвидни и други активи. Но, често овој надзор се проширува и како сеопфатен преглед на финансиското работење, односно ефикасно и економично користење на ресурсите. Ревизијата може да му биде доверена на независен експерт и само тогаш се смета за финансиски надзор, а ако е интересен ревизор тогаш тој само помага (советува) во донесувањето на финансиски одлуки и не претставува надзор

б) Второто ниво на политички надзор е од **самата јавност** со гласање на локалните избори, обраќање на собранијата од граѓани, предавање на предметот на локален набљудувач или арбитер, референдуми и барања до Советот за спроведување на анкета за јавното мислење.

2. ПРЕДМЕТ НА НАДЗОРОТ

Надзорот може да биде врз: одлуки, органи и поединци. Надзорот врз одлуки зависи од тоа, дали одлуките произлегуваат од сопствени локални функции или од делегирани државни функции. Во Англија оваа поделба не постои бидејќи локалните власти спроведуваат само надлежности кои што изрично им се доделени со закон. Во Франција во некои сфери градоначалникот е под централната власт и е „државен претставник“, а во Италија градоначалникот ако не ги извршува обврските, префектот може да назначи ополномоштено лице кое ќе го гарантира извршувањето на делегираните државни функции (пописи, избирачки списоци, регрутации, издавање на сертификати и локално уредување). Според францускиот модел законитоста на административната одлука е предмет на разгледување кога државниот претставник задолжително мора да биде известен за одлуката. Во Полска, Уставниот суд има донесено од-

лука со која мора да се врши надзор над сите задачи извршени од локалната власт од јавна природа, а во Англија контролата може да биде извршена на било која одлука или однесување. Во Италија законодавството предвидува отстранување од службената должност ако се прекрши Уставот, јавниот ред и антимафијашкото законодавство, а во Бугарија и Полска ако нема подобрување во функционирањето на локалната власт централната власт може да го суспендира општинскиот орган и да назначи Управен одбор.

3. ОБЕМ НА НАДЗОРОТ

Според **францускиот систем**, концептот на законитост не се однесува само на Уставот и законите, туку исто така на одлуки и наредби од министри, како и циркулари и директиви на централната влада. Во Франција ревизијата подразбира занимавање со сите аспекти на законитоста, а во **Италија** ревизијата опфаќа суштинска законитост од надлежноста, формата и содржината. Во **Англија** локалните работи мора да се извршуваат согласно принципите: точност, праведност и транспарентност.

Надзорот врз управувањето и неговите резултати подразбира надзор врз финансискиот ангажман и сметководствените и ревизиските процедури. Во **Франција** буџетските одлуки на локалната власт се предмет на буџетски надзор на Министерството за финансии.

Во Италија Судот за ревизија врши проверка околу исправноста во водењето на сметките на локалната власт. Законот ги задолжува локалниот благајник и сметководителот да ги предадат сметководствените извештаи пред судот за ревизија, а ако се утврди дека некое лице е одговорно за неисправно водење на сметките судот за ревизија може да му наложи подмирување на соодветни трошоци. Покрај ова, Округот на локалните власти е задолжен да ги испита билансите на сите општини со повеќе од 8.000 жители и да поднесат пред Парламентот извештај за резултатот од својата проверка и анализа на финансиското работење и управувањето со административните работи. Формирани се и регионални надзорни одбори. Билансите кои покажуваат загуби или долгови кои не се вклучени во билансот се предмет на ревизија. Ова важи и за општините со помал број на жители од 8.000. Покрај овој надворешен надзор се врши и интересен надзор од страна на ревизорски одбори и интерни ревизорски сектори или единици за вршење на проценка.

Во Англија, сметководствените барања за локалните власти се поставени во секундарното законодавство.

во (Одредби за сметки и ревизија и Изјава на препорачана пракса), при што ревизијата мора да исполни седум цели. Независен централен орган (Комисија за ревизија) назначува ревизори за секоја локална власт и обезбедува ревизиите да го задоволуваат стандардот. Ревизорот може да даде препорака, да издаде извештај за јавноста и да упатува предмети пред судот.

Во **Финска**, Министерството за внатрешни работи мора да го следи работењето на општините, но без да дава обврзувачки инструкции. Слична е состојбата и во **Унгарија** каде ова министерство ја врши контролата во име на Владата за што е формирана посебна Службата за јавната администрација.

Во **Швајцарија** префектите како кантонски агенти се овластени да вршат надзор над општините.

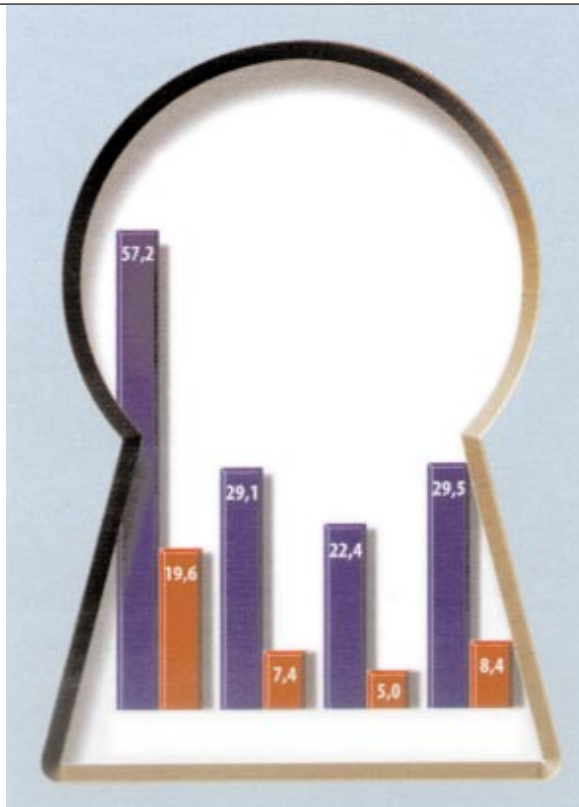
Судовите во Финска вршат само ревизија на законитоста на одлуките, без да навлегуваат во нивната целесходност. Во **Шведска** судовите покрај тоа што можат да поништат одлука, можат и да предложат одлука која треба да ја замени поништената.

Во пракса парламентите во надзорните процедури интервенираат само по исклучок, но во **Полска** парламентот е овластен и да распушти локален совет ако уставот или законот се прекршени.

Во **Германија** постојат две форми на ревизија: локални ревизори и над локални ревизори. Локалните ревизии се вршат од самите локални власти и по нивна иницијатива. Одговорен орган за локална ревизијата е Советот или Одборот за ревизија. Во општините со над 20.000 жители задолжително е назначување на независна Комисија на ревизори.

Во Унгарија одговорноста во управувањето и безбедноста на активата е на Советот, а одговорноста на градоначалникот е во законитоста на управните методи. Локалната власт е одговорна за загубите и обврските (долговите) и во никој случај не може да бидат покриени од државниот буџет.

Во Италија внатрешните ревизии врз локалните власти се од големо значење, при што предмет на надзор е финансиското работење, а ревизиите ги врши Одборот на ревизори и Секторот за интерна контрола. Одборот на ревизори е тело од локалната власт кое се стреми да заземе непристрасен став. Тројца членови од Одборот за ревизија се назначени од Советот, а претседавачот е од регистарот на квалификуваните ревизори, вториот од списокот на советници кои имаат диплома по економија и третиот од регистарот на сметководители со положен државен испит. Тие имаат три годишен мандат и не може да бидат сменети, освен ако не ја извршуваат работата. Можат да бидат избрани само уште еден мандат. Секоја локална власт не мора задолжително да формира отсек

за проценка или одделение за интерна ревизија и контрола. Овие услуги таа со договор може да ги префрли на друга власт. Ова е особено корисно бидејќи го стимулира развојот на високо квалификувани одделенија за интерна контрола со поголеми јавни овластувања и се независни и единствено одговараат пред Советот кој издава инструкции.

Според францускиот систем, концептот на законитост не се однесува само на Уставот и законите, туку исто така на одлуки и наредби од министри, како и циркулари и директиви на централната влада. Во Франција ревизијата подразбира занимавање со сите аспекти на законитоста, а во Италија ревизијата опфаќа суштинска законитост од надлежноста, формата и содржината. Во Англија локалните работи мора да се извршуваат согласно принципите: точност, праведност и транспарентност

4. ПРЕТХОДЕН НАДЗОР

По претходен надзор се подразбира добивање на дозвола од централната власт. Претходна дозвола или одобрение од централната власт е потребна во следните случаи:

- доколку една одлука се однесува на голема финансиска обврска,
- при издавање на обврзници,
- пуштање во промет на обврзници или банкноти во странство,
- продажба и трансфер на одредени активи и
- стекнување на интерес во капиталот на една компанија која не нуди јавна услуга или не врши активности од јавен интерес.

- кога над-локалните интереси се загрозени
- кога овластувањата се поделени со други (градско планирање, културни богатства и мерки за заштита на средината)
- кога со пропис е предвидена обврска надзорната власт да изготви извештај

Дури потоа одлуката може да стане правосилна (Француски систем).

Претходниот надзор се разликува од барањето за обезбедување информации, известување на државен претставник и потврдување на истата дека е добиена. Ваквиот надзор во Швајцарија и Германија е доверен на кантонските односно регионалните власти, а во Бугарија на јавните обвинители.

5. ДОПОЛНИТЕЛЕН НАДЗОР

Овој надзор се спроведува откако одлуката ќе стапи во сила. Административните власти можат да ја упатат оваа одлука пред соодветниот суд, но централната власт може сама да биде овластена одлуката да ја поништи.

Во Полска градоначалникот и претседателот на Советот се должни секоја одлука да ја поднесат на надзорното тело во рок од 8 дена. Ова тело одлучува во рок од 30 ден. Одлуката на надзорното тело е декларативна и се применува ретроактивно.

Во Франција и Финска не постои претходен надзор (освен известување), а дополнителен надзор може да се изврши само пред суд по основ на жалба од стран-

ка погодена од одлуката. Овие жалби може да бидат разгледани и од Парламентот и Провинциската државна служба.

Надзорната процедура може да биде воведена на три начина: автоматски, по барање на надзорната власт и по барање на трета страна.

6. ОВЛАСТУВАЊА НА НАДЗОРНИТЕ ВЛАСТИ

Во Франција префектот кој упатува одлука до судовите може да побара одложување на нејзиното извршување, а во Германија жалбата од административната власт го одложува извршувањето на одлуката, а во Бугарија оваа улога ја имаат јавните обвинители.

Сите локални власти задолжително мораат да ги соопштуваат своите одлуки на државните претставници. Во Италија ако надзорниот орган побара дополнителни информации, тоа може да го суспендира рокот во кој тој треба да се изјасни.

Во Германија, Швајцарија, Полска, Бугарија и Турција законот за локална самоуправа им допушта на надзорните административни власти да укинуваат локални одлуки. Доколку локалната власт ја смета одлуката на административната власт незаконита има право да се спротивстави пред судовите. Во скоро сите европски земји, законодавството на локалната власт ја нуди можноста централната власт да преземе мерки наместо локалната власт. Таков е примерот на Англија каде државните секретари може да ги преземе функциите на локалната власт доколку постои истрага или сослушување.

БЕРЗАНСКИ ИНТЕГРАЦИИ

Многу досегашни проекти за берзански интеграции, вклучително и оној на берзите во Лондон и Франкфурт, завршија без успех. Сепак, темата не само што не губи на актуелност, туку активностите на повеќе берзи во тој правец се интензивираат. Овие тенденции од своја страна, се резултат на еден уште покомплексен процес - регионалното поврзување на пазарите на капитал, сфатени во најширока смисла

Вовед

Во светот на берзите веќе подолго време една од најдискутираните теми е регионалната интеграција. Рака на срце, не само што за интегрирањето на берзите се разговара, туку веќе со години се прават и конкретни обиди за спроведување на определени проекти во реалниот живот. Овие проекти, особено помеѓу големите светски берзи како, на пример, оној помеѓу Лондонската и Германската берза со месеци беа топ приказна во финансиските вестии. Она што помалку се знае е дека многу досегашни проекти за берзански интеграции, вклучително и оној на берзите во Лондон и Франкфурт, завршија без успех. Сепак, темата не само што не губи на актуелност, туку активностите на повеќе берзи во тој правец се интензивираат. Овие тенденции кај берзите, од своја страна, се резултат на еден уште покомплексен процес - регионалното поврзување на пазарите на капитал, сфатени во најширока смисла.

Овој текст се обидува да даде одговор на следните прашања: а) зошто, воопшто, пазарите на капитал, а во тие рамки и берзите како важен дел на пазарната инфраструктура, регионално се поврзуваат; б) кои се предностите, односно трошоците за спроведување на овие интеграции; в) кои се факторите кои ги отежнуваат овие интеграции; и г) кои конкретните форми на интегрирање на пазарите на капитал постојат? Со оглед на просторот со кој располагаме, текстот нема претензии детално да ги елаборира сите прашања кои се опфатени, туку, пред сè, има намера да направи обид за идентификување и генерално објаснување на некои суштествени работи. На крајот, се дава краток опис на некои проекти за ре-

гионално интегрирање на берзите во Северна и Западна Европа и осврт на состојбите во регионот на Централна и Југоисточна Европа.

Причини за интеграција на регионалните пазари на капитал

Се поставува прашањето зошто институциите на пазарите на капитал, а особено берзите, ги покренуваат овие иницијативи за интеграција во последните неколку години, а не пред 15-20 години? Дали нешто е променето на пазарот или раководните луѓе на берзите на денешницата се поинвентивни во споредба со порано? Одговорот е едноставен и општопознат. Имено, пазарите на капитал претрпуваат радикални промени во последната деценија под влијание на низа причини, помеѓу кои како позначајни се издвојуваат:

- консолидација и глобализација на учесниците на пазарот на капитал, што е најочигледно и најбрзо кај издавачите на хартии од вредност (компаниите) и инвестиционите банки, а постепено кај инвеститорите и самите берзи;
- интензивна конкуренција помеѓу сите видови на учесници на пазарот на капитал, вклучувајќи ги берзите, новите системи за тргување кои не се конституирани како берзи, инвестиционите банки, брокерите, издавачите и инвеститорите;
- зголемената побарувачка за пазарни инструменти (нови хартии од вредност) и на ниво на „мали“ и на ниво на институционални инвеститори;
- зголеменото влијание и важност на капитално финансирањето приватни пензиски шеми, како резултат на демографските трендови во многу земји;

Иван
ШТЕРИЕВ

Иван Штериов е роден 1970 година во Скопје. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје 1994 година. Добитник е на наградата „Frank Maning“ на Универзитетот Кирил и Методиј во 1994 година. По дипломирањето се вработува во Агенција за санација на банка на Република Македонија. Во Македонската Берза АД Скопје работи од самото нејзино формирање во 1996 година, прво како Раководител на Тргување, а потоа и како Директор на Сектор за тргување со хартии од вредност. Член е на Управниот Одбор на Централниот депозитар за хартии од вредност.

- промената на начинот на алоцирање на инвестициите од национален/регионален во секторски пристап, особено поттикнат од воведувањето на еврото во повеќето членки на ЕУ;
- зголемена понуда на расположлив капитал за компаниите кои сакаат да приберат свежи средства на „анационална основа“ (border-less financing);
- т.н. демутиализација на берзите, односно реорганизирање на истите од непрофитни во профитни институции;
- невидениот бум на комуникациската технологија (интернет, електронска трговија, бежична технологија итн.);
- дерегулацијата и либерализацијата на некои од поголемите светски пазари на капитал.

Овие трендови придонесоа за создавање на интензивен притисок врз сите пазари на капитал, вклучително и оние „во појавување“. Регулаторите (државата) и пазарните институции (пред сè, берзите), како одговор на новите предизвици, мораа да дозволат пазарните учесници да почнат да делуваат и надвор од

Регулаторите (државата) и пазарните институции (пред сè, берзите), како одговор на новите предизвици, мораа да дозволат пазарните учесници да почнат да делуваат и надвор од границите на домицилната земја без никакви ограничувања, постојано да се стремат кон намалување на трансакционите трошоци при т.н. "меѓудржавно тргување" (цросс-бордер традинг) и кон редуцирање на сите ризици инхерентни за меѓународниот бизнис

границите на домицилната земја без никакви ограничувања, постојано да се стремат кон намалување на трансакционите трошоци при т.н. „меѓудржавно тргување“ (cross-border trading) и кон редуцирање на сите ризици инхерентни за меѓународниот бизнис. Иако овие цели можат да се остварат и на национално ниво, потенцијалните добивки во новиот амбиент се многу поголеми доколку истото се направи на регионално ниво.¹ Од тие причини, поттикнувањето на регионалните берзански интеграции стана приоритет и тоа не само кај учесниците на пазарот (кои тоа го прават поради старите добри себични причини за максимизирање на сопствениот профит), туку и кај креаторите на економската политика (кои, пак, се грижат за благосостојбата на општеството како целина). Класичен пример за тоа е одлуката на минис-

трите за финансии и економија на земјите-членки на ЕУ, од јули 2000 година, кога се формираше т.н. „Комитет на мудреци“ (Committee of Wise Men) кој требаше да ги идентификува причините поради кои пазарите на капитал во земјите-членки на ЕУ сè уште не се интегрирани и мерките што треба да се превземат за тоа побрзо да се реализира.²

Предности и трошоци на интеграциите на пазарите на капитал

Интеграциите на регионалните пазари на капитал, а во тие рамки и на берзите како клучни институции во овој сегмент на финансискиот пазар, би требало да доведат до следните позитивни импликации:³

- пониски цени при обезбедувањето на сите финансиски услуги, со оглед на тоа што интензивната конкуренција ги намалува трансакционите трошоци и им обезбедува на поголемите регионални компании да ги уживаат придобивките од економијата на обем. Овие ефекти ќе се почувствуваат кај сите видови на посредување, инвестирање и други форми на активности на пазарот на капитал. Иако многумина кога ќе се спомене терминот интеграција помислуваат, пред сè, на соработка, главен генератор на интегрирањето на пазарите на капитал во ЕУ е конкуренцијата помеѓу берзите и различните регулативни режими;⁴
- креирање на поефикасни, поликвидни и „подлабоки“ пазари на капитал што повратно ќе придонесе за зголемување на вкупниот промет на пазарот;
- креирање на нови финансиски продукти и услуги;
- прилагодување т.е. трансформација на сите сегменти на индустријата за хартии од вредност;
- поефтино финансирање на компаниите - имајќи ги предвид пониските трансакциони трошоци;
- поефикасна алокација на капиталот, како последица на фактот што заштедите можат полесно и поефтино да се трансформираат во инвестиции, односно поради тоа што бариерите за непречен одлив/прилив на капитал присутни во националните регулативи се отстрануваат;
- повисок поврат на вложените средства при инвестирањето - имајќи ги предвид пониските трансакциони трошоци;
- поголеми можности за менаџирање на односот помеѓу повратот на средствата и ризикот (risk-return frontiers) за инвеститорите кои имаат можност за поширока диверзификација на своите портфолиа;

¹ R.Lee, Promoting Regional Capital Market Integration (1/2000)

² Committee of Wise Men, Initial Report of the Committee of Wise Man on the Regulation of European Securities Markets (9/11/2000)

³ Види Committee of Wise Men

⁴ M. Pagano, The Changing Microstructure of European Equity Markets (4/1997)

- потенцијално подобрување на макроекономските перформанси на националните економии во целиот регион.

Интеграцијата на регионалните пазари на капитал е комплексна и чувствителна операција. Оваа операција може да резултира со следните трошоци:

- определени индустрии кои биле заштитени со националната легислатива ќе се соочат со губење на својата моќ и ќе настојуваат по секоја цена да ги оневозможат процесите кои водат до интеграција на регионалните пазари на капитал;
- определени компании ќе бидат губитници поради тоа што нема да успеат во конкурентниот натпревар на интегрираниот пазар;
- трошоците на транзиција и одржување (иницијалните вложувања и оперативните расходи за финансирање на новите механизми на кои почива интеграцијата) ќе мора да се поднесат од страна на некои учесници на пазарот на капитал;
- трошоците за регулација можат да бидат високи - нови надомести за финансирање на регулаторните органи или дополнителен ангажман на учесниците на пазарот поради видоизменети и посеопфатни регулациски барања;
- непредвиден протекционизам - иако крајната цел на регионализацијата на пазарите на капитал е зголемување на конкуренцијата, остварувањето на истата може да биде блокирано поради разни „стекнати права“ на некои економски субјекти.

Отежнувачки фактори на регионалната интеграција на пазарите на капитал

Со оглед на широкиот дијапазон на прашања кои ги тангира интеграцијата на регионалните пазари на капитал, емпириски е потврдено дека постојат повеќе „тесни грла“ во тој процес. Како битни отежнувачки фактори за регионалната интеграција на пазарите на капитал можат да се наведат:

- (не)конвертибилноста на националната валута;
- постоење на национална или регионална монополистичка или олигополистичка пракса што како последица резултира во поголеми трошоци во деловното работење и отежнат влез на пазарот;
- регулаторска конфузија како резултат на постоење на повеќе регулаторни органи и режими;
- правни и/или регулаторски ограничувања (на пример, различен девизен режим, стечајна постапка, лимитирање на странско сопственичко

учество итн);

- високи трансакциони трошоци;
- неповолна даночна регулатива;
- разлики во сметководствените стандарди кои оневозможуваат споредливост на финансиските извештаи на компаниите;
- недостаток на релевантни информации, вклучувајќи информации за регулаторските барања, берзанските цени и трансакции, финансиски податоци и планови на компаниите итн.
- историјата и менталитетот на различните нации, како немерлив фактор кој што во голема мера може да ја забрза или успори интеграцијата на пазарите на капитал (разлики во јазикот, односот кон корпоративното управување и заштитата на правата на инвеститорите)

Конкретни форми на интеграции на пазарите на капитал

Интеграцијата на регионалните пазари на капитал најтранспарентно се остварува со креирање на механизми за обезбедување на потребната пазарна инфраструктура што ќе ги „поврзе“ различните национални пазари. Во пракса токму проектите за соработка на провајдерите на различни функции на пазарната инфраструктура се најчести и предизвикуваат најголем јавен интерес. Токму во овој домен се позиционирани берзанските интеграции, со оглед на тоа што берзите, како провајдери на системи за тргување со хартии од вредност и податоци за самите хартии од вредност и тргувањето со нив, се институции на кои што се темели инфраструктурата на пазарот на капитал.

Сепак, потребно е уште еднаш да се нагласи следната аксиома. Иако предуслов за поврзување на регионалните пазари на капитал е соработката на националните провајдери на различните функции на пазарната инфраструктура, токму конкуренцијата помеѓу нив, во комбинација со конкуренцијата помеѓу учесниците на пазарот, е најмоќниот двигател на регионалното поврзување. Сосема доволен мотив за промоција на конкуренцијата е самиот личен профитен интерес на сите засегнати субјекти (инвестициони банки, брокери, берзи итн.). Единствен предуслов, без кои интегрирачката матрица не може да функционира, е обезбедувањето на потполна слобода на делување на учесниците и организаторите на пазарот надвор од националните граници, без никакви експлицитни и/или имплицитни регулациски ограничувања.

Од сето наведено, како конкретни форми на интеграции на регионалните пазари на капитал, можат да се идентификуваат иницијативите за соработка на

Берзите во рамките на националните пазари на капитал се главните провајдери на системот за тргување на хартии од вредност. Системот за тргување на хартии од вредност, од своја страна, е срцето на било кој пазар. Сите останати институции на пазарот на капитал се директно или индиректно поврзани со системот за тргување, односно "срцето", и фигуративно го претставуваат "крвотокот"

провајдерите на неопходната пазарна инфраструктура во следните специфични области:⁵

- котација на хартии од вредност;
- дистрибуција на финансиски, берзански и други информации кои влијаат на пазарот на капитал;
- процесирање на налозите за тргување на инвеститорите и/или пазарните посредници;
- тргување со хартии од вредност;
- гарантирање на склучените трансакции со хартии од вредност - креирање на централна клириншка кука;
- порамнување на склучените трансакции со хартии од вредност;
- маркетинг и промоција;

Берзанските интеграции - форма на регионална интеграција на пазарите на капитал

Берзите во рамките на националните пазари на капитал се главните провајдери на системот за тргување

на хартии од вредност. Системот за тргување на хартии од вредност, од своја страна, е срцето на било кој пазар. Сите останати институции на пазарот на капитал се директно или индиректно поврзани со системот за тргување, односно „срцето“, и фигуративно го претставуваат „крвотокот“. Постојат различни модели на спорејќи кои што берзите, или „срцевите контролори“, можат да соработуваат на регионално ниво.

Во продолжение на кратко ќе се задржиме на основните карактеристики на двете најфункционални берзански интеграции на стариот континент - интеграцијата помеѓу берзите во Скандинавските земји, позната како NOREX (Nordic Exchanges) и интеграцијата помеѓу берзите во Париз, Амстердам и Брисел, позната како EURONEXT. Исто така, ќе се осврнеме на состојбите во Централна и Југоисточна Европа.

NOREX е проект за формирање на единствена трговска платформа на берзите од Скандинавските земји.⁶ Во него, сега за сега, учествуваат берзите од Стокхолм, Копенхаген, Осло и Рејкјавик. Проектот е инициран од страна на првите две споменати берзи во 1997 година. Берзата во Хелсинки има континуирана покана да се придружи кон оваа алијанса, а за истото се дискутира и со балтичките берзи (Естонија, Литванија и Латвија). Берзите од NOREX алијансата користат еден ист систем за тргување, оној на берзата во Стокхолм. Сите берзи работат на хармонизација на меѓусебните правила и процедури, но засега јурисдикцијата во поглед на регулацијата на котираните компании, членките на берзата и надзорот на тргувањето го задржува домицилната берза. Членките на една

⁵ Види R.Lee

⁶ www.norex.com

⁷ www.euronext.com/en/

берза истовремено се членки и на другите берзи во алијансата - т.н. „вкрстено членство“ (cross membership). За да се тргува со некоја хартија од вредност доволно е истата да котира на една од NOREX берзите.

EURONEXT е формиран во 2000 година по пат на фузионирање на берзите во Париз, Амстердам и Брисел.⁷ EURONEXT е холдинг компанија која што има три ќерки - националните берзи кои и понатаму имаат дозвола за работа како берзи во домицилните земји. Алијансата обезбедува унифицирани правила за тргување и единствена интегрирана трговска платформа, која што базира на системот на Париската берза. Котираните компании остануваат котирани на „својата“ берза, но нивните хартии од вредност можат да се тргуваат од страна на членките на сите три берзи. Компаниите, кои сакаат да котираат по воспоставувањето на EURONEXT, можат да изберат на која од трите национални берзи (ќерки на холдингот) ќе го направат тоа, со што ја прифаќаат регулацијата на таа берза. Нормално, се прават обиди регулацијата максимално да се усогласи помеѓу берзите. Од фактот каде котира определена хартијата од вредност зависи која берза е должна да ја контролира целокупната пазарна активност. Надзорот, пак, го врши директно EURONEXT. Пазарните посредници можат да се регистрираат како членки на било која од националните берзи, со што ја бираат и институцијата која ќе ги контролира (членството на една национална берза се прифаќа како членство на сите берзи).

Берзите во земјите на Централна и Југоисточна Европа, исто така, ги имаат предвид овие општи текови на светските пазари на капитал. Меѓутоа, повеќето од нив се соочени со еден интересен феномен. Поради малиот обем на тргување и ограничените можности за развој на националните пазари на капитал, поради слабата економска моќ на домицилните економии, берзите се животно заинтересирани за некакви регионални интеграции. Од друга страна, со оглед на фактот што регионализацијата на пазарите на капитал, сама по себе, ја зајакнува конкуренцијата, односно се спроведува со цел создавање поголема конкуренција, регионалните берзи, помалку или повеќе, стравуваат од губење на повластената позиција што им ја дава сегашната национална регулатива. Значи, дилемата е дали регионалните берзански интеграции

ќе придонесат за маргинално зголемување на вкупниот берзански промет во регионот или само ќе резултираат со промени во структурата на прометот помеѓу регионалните берзи. Во вториот случај ќе настрадаат берзите од кои инвеститорите ќе „бегаат“, поради овие или оние причини. Овие амбивалентни интереси на берзите во Централна и Југоисточна Европа, најверојатно, ќе ги моделираат и конкретните начини на соработка и интегрирање помеѓу нив во наредниот период. Доколку на ова се додаде неспорниот факт

Позитивни импликации ќе се почувствуваат кај сите видови на посредување, инвестирање и други форми на активности на пазарот на капитал. Иако многумина кога ќе се спомене терминот интеграција помислуваат, пред сè, на соработка, главен генератор на интегрирањето на пазарите на капитал во ЕУ е конкуренцијата помеѓу берзите и различните регулативни режими

дека регионалните берзански интеграции треба да имаат максимална политичка поддршка на највисоко ниво и дека некој треба иницијално и тековно да го финасира тоа, може да се антиципира комплексноста на овој предизвик.

Од досега превземените и реализираните иницијативи за соработка на берзите во овој регион може да се издвои проектот за формирање на CESI групата (Central European Stock Exchanges Group), во која учествуваат берзите од Будимпешта, Братислава, Варшава, Прага и Љубљана. Главна активност на оваа група е публикување на CESI индексот на најголемите котираните компании во регионот и издавање на CESI Билтенот. Што се однесува до активностите на Македонската берза АД Скопје на овој план, истата учествуваше во Групата за соработка на пазарите на капитал во Југоисточна Европа (во која учествуваа и берзите од Турција, Грција, Бугарија, Романија, Унгарија и Хрватска) во рамките на CESI иницијативата. По потпишувањето на Меморандумот за соработка помеѓу нашата берза и Љубљанската берза во април 2001 година, се отвори перспектива за евентуално поблиско интегрирање на Македонската берза со берзата во Љубљана. Првата фаза, која веќе е завршена, беше воспоставувањето на взаемни линкови за основните берзански податоци на веб страниците на двете берзи.

ПОСТИГНУВАЊЕ НАЈДОБРИ РЕЗУЛТАТИ ВО РАБОТАТА НИЗ КОНТИНУИРАНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

Зоран
КОСТОВСКИ

Зоран Костовски е директор на Мотива консалтинг, Центар за образование и обука на кадри од менаџментот. Има дипломирано на Економскиот факултет во Скопје и преку АПТЕА програмот на Австралиската влада, има завршено постдипломски студии за менаџмент (GSBA) на Универзитетот во Мелбурн. Од 1997 год. со основањето на Центарот за образование и обука на Пивара Скопје работи како организатор и предавач во Центарот. Од 1998 год. назначен е за Почесен конзул на Австралија, а малку подоцна и за трговски консултант на Австралија. Со свои трудови има учествувало на повеќе семинари и конференции во земјата и странство: САД, Австралија, Чиле, Русија и повеќето европски земји. Член е на Американската Менаџмент Асоцијација и на Европскиот Совет за деловно образование каде е ангажиран и како проценител за акредитација на образовни програми. На семинарите на Мотива досега имале учество претставници од скоро сите успешни претпријатија во Републиката, банките и владините органи.

Согласно истражувањата, Министерот за финансии господинот Никола Груевски е пример за лидер што придонесува и за високиот рејтинг и репутација на ова Министерство. Тој ги охрабрува и им помага на луѓето да го остварат она за што се способни, создава и одржува односи кои водат кон успех, вложува внимание и енергија, како заложба за идните успеси. Дозволува висок степен на демократија, компетентност во делокругот на своите задачи, го поттикнува комуницирањето како нов стремеж, нова претпоставка за организациска ефикасност, независност и самодоверба. Заедно со останатото раководство креираа клима која е сродна, а не резистентна, клима која мотивира максимален напор, залагање и резултира во самореализација на вработените и исполнување на нивните највисоки потенцијали

Во Министерството за финансии во изминативе месеци се изврши обука за усовршување на човечките ресурси Achieving Best performance - Impulse for Excellence за вработените во Скопје и по регионалните центри. Обуката имаше за цел мотивирање и енергизирање на вработените и запознавање со вештини и знаења кои се практикуваат во западно развиените земји за планирање, организирање и управување со време, управување со промени, квалитет, тимска работа, комуникациски вештини и подобрување на меѓучовечките односи, сè со цел подигнување на ефикасноста и ефективноста на Министерството за финансии и квалитетот во целокупното работење.

За време на одржувањето на обуката се извршија и одредени анализи на културата на работењето и потребите на Министерството; анкети - што сакаат вработените; и преку тестови, вработените имаа можност да се запознаат со својот комуникациски стил и стилите на своите колеги и претпоставени. Беа презентирани и некој од техниките и методите за работа во тимови.

Програмот на обука е воден од страна на консултантите на Мотива Консалтинг од Скопје и е дизајниран согласно најновите меѓународни искуства и ши-

роко прифатените програми на обука за развој на човечките ресурси.

Како методи на работа при обуката се користеа презентации во workshop окружување, групни и индивидуални дискусии, менаџмент игри, анкети, видео базирани активности, квизови и тестови.

Во текот на обуката учесниците се запознаа со поимот и видовите на комуникација, комуникациски правци, комуникациски бариери и перцепции, давање фидбек помеѓу вработените и раководителите, начинот на градење на доверба со корисниците/купувачите и колегите, работа со клиенти, правила за добри меѓучовечки односи. Вработените имаа можност да ја проследат обука за активно слушање, да се запознаат со бариерите при слушањето, најновите методи и техники за активно слушање и градење емпатија

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

со соговорникот. Учесниците имаа можност да се запознаат и со начините на невербална комуникација, од кои акцентот беше ставен на физички карактеристики и изглед и говорот на тело (body language) и неговата улога при непосреден контакт со соговорниците. Имаше осврт и на основните принципи на презентациските вештини. Вработените преку тестови се запознаа и со својот комуникациски стил со цел изградување свесност на секој поединечно за зајакнување на позитивностите на стилот и намалување на негативности. Беше даден и осврт на емоционалната интелигенција и совладувањето на конфликтите во самиот себе и со соговорниците.

Во текот на семинарот на вработените им беше поделена и анкета за подобрување на нагорната комуникација: Потребите на Министерството преку која Министерот и неговите соработници имаа можност да се запознаат лично со сите идеи и размислувања на учесниците за подобрување на работењето на Министерството, идеи кои потекнуваа од базата. Преку големиот број на квалитетни идеи се покажа огромната стручност и искуство на кадарот во Министерството за финансии што работи во подрачните единици и во Скопје.

Презентацијата за тимска работа ги опфати поимите што е тимска работа, принципите на тимската работа, синергија, главните карактеристики на успешните тимови, начините на формирање тимови, водство во тимот и донесување одлуки, создавање и функционирање на меѓуфункционалните тимови (Cross Functional Teams) и улогата на членовите во тимот (Team Role). Во рамките на тимското работење учесниците имаат можност практично преку структурирани менаџмент вежби да се запознаат со методите и техниките за работа во тимовите: Brainstorming, Brainwriting pool, Fishbone и Force Field Analysis. Се презентира и методот на отворен простор - Open space technology, инаку метод кој во западноевропските компании успешно се применува како современ модел за организирање на средби, состаноци или конференции, каде учесниците на еден креативен начин преку презентирање на различни гледни точки и размислувања за одредена тема, по пат на размена на истите развиваат планови за креативна заедничка акција. Во текот на сесиите се назначуваа фасилитатори (од страна на учесниците на обуката) кои според принципите на Open space и „правилото на две нозе“ ги воде сесиите во своите работни групи. На сесиите се обработуваа теми од делокругот на работење на Министерството за финансии и тоа: подобрување на наплатата на даноците; како да се подобри соработката меѓу регионалните центри и Скопје; мотивација на вработените;

подобрување на односите со клиентите и управување со конфликтите; сугестии за денационализацијата, примена на ДДВ и други стручни теми. На крајот од сесиите фасилитаторите имаа за задача да ги презентираат наведените заклучоци кои произлегле од дискусиите.

Во текот на обуката учесниците се запознаа со начините за управување со промените, (Change Management) мотивацијата за промени, ефектите од промените врз луѓето, совладување на отпорите кон промени и стратегиските методи за управување со промените во развиениот свет. Сугерирано беше на учесниците преку force field анализа правење на писмено, Личен план за унапредување, со главен акцент на предвидените лични акции и рокови за постигнување на саканите промени. Континуираното учење и споредување со најдобрите во класа (Benchmarking) се наметнува како императив во денешното време. Усовршување на стручноста, странските јазици, компјутери, комуникациски и други вештини беа предмет на разработка од учесниците.

Во рамките на обуката за управување со време (Time Management) учесниците имаа можност да се запознаат со значењето на разликувањето на важното

Во Министерството за финансии во изминативе месеци се изврши обука за усовршување на човечките ресурси Achieving Best performance - Impulse for Excellence за вработените во Скопје и по регионалните центри. Обуката имаше за цел мотивирање и енергизирање на вработените и запознавање со вештини и знаења кои се практикуваат во западно развиените земји за планирање, организирање и управување со време, управување со промени, квалитет, тимска работа, комуникациски вештини и подобрување на меѓучовечките односи, сè со цел подигнување на ефикасноста и ефективноста на Министерството за финансии и квалитетот во целокупното работење

од ургентното. Ургентноста станува доминантен фактор на нашето живеење, меѓутоа вршењето на важните работи води кон остварување на нашите цели. Приоритизација на дневните активности по важност и итност и правење на секојдневни To-Do листи помага за заштеда на времето. Беа презентирани и Time Management матрицата како и главните причинители за загуба на време: каснење на работа, користење долги паузи за ручек, ненајавени гости, вршење приватни работи во работно време; недостиг на самодисциплина, неделегирање, користење неоправдани болувања и др.

Посебно внимание се обрна на воведувањето на квалитетот во севкупното работење TQM и континуираното унапредување, принципите на Деминг,

важноста на документираноста и значењето на личниот придонес на секој од вработените во правец на постигнување и одржување на врвен квалитет во се што се работи, што води до успех на работното место на секој од вработените и Министерството за финансии во целина.

Посебно внимание се обрна на воведувањето на квалитетот во севкупното работење TQM и континуираното унапредување, принципите на Деминг, важноста на документираноста и значењето на личниот придонес на секој од вработените во правец на постигнување и одржување на врвен квалитет во се што се работи, што води до успех на работното место на секој од вработените и Министерството за финансии во целина

Работни награди	Како се изјасниле вработените во Мин. за финан.	Како се изјасниле финансиерите и сметководители*	Истражувања на Кенет А. за Америка
Добри услови за работа	2	2	7
Учество за вклученост во работите	5	6	3
Дисциплина со обзир	7	7	9
Целосно ценење на извршената работа	4	1	2
Лична лојалност	8	9	8
Добри плати	1	3	5
Унапредување и растеж во организацијата	6	8	6
Сочувување за лични потреби	10	10	10
Сигурност на работно место	3	4	4
Интересна работа	9	5	1

* Изјаснувања од анкетите спроведени на Семинарите на Мотива „Сметководителот како менаџер“ на кои присуствуваа финансиски директори и шефови на сметководство од најуспешните фирми во Македонија

Анализата на анкетата „Што сакаат вработените во Министерството за финансии“ покажа дека вработените на прво место сакаат - добри плати, на второ - подобри услови за работа и на трето - Сигурност на работното место. Одговорите кореспондираат со анкетите за барањата на вработените во Министерството за финансии за поголеми плати и задоволување на своите потреби (согласно Maslow-ата хиерархија на потреби), послабите услови на работа и ниската опременост со технички средства и намештај. Најавите за реформи и отпуштања на вработените во админис-

трацијата од една и слабата можност за флукуација од друга страна, резултираа за високо котирање на позицијата Сигурност на работно место (3). Вработените сакаат и целосно ценење на извршената работа(4) И охрабрување за совладување на пречките при вршење на истата. Од таму голема е важноста од подобрување и на надолната комуникација и посебно користењето на фидбекот во вид на комплименти за добро извршената работа.

Според истражувањата направени од „Мотива“ за културните односи во Министерството за финансии констатирано е дека поголемиот дел од вработените во Министерството работат како тим и самите се поборници на дисциплината, многу учат од работата и се подготвени да помогнат, истражуваат и користат фидбек и совети.

Културата во Министерството за финансии не може да се види, но може да се почувствува. Добрата клима во Министерството за финансии придонесува луѓето подобро да се однесуваат еден спрема друг.

Основен извор на етичкото однесување во Министерството за финансии е Министерот и целиот негов управувачки тим, но големо е влијанието и на социјалните групи од кои доаѓаат раководителите и другите вработени. На вработените во Министерството и пошироко им се упатуваат голем број препораки со кои се обликува етичкото однесување.

Согласно истражувањата, Министерот за финансии господинот Никола Груевски е пример за лидер што придонесува и за високиот рејтинг и репутација на ова Министерство. Тој ги охрабрува и им помага на луѓето да го остварат она за што се способни, создава и одржува односи кои водат кон успех, вложува внимание и енергија, како заложба за идните успеси. Дозволува висок степен на демократија, компетентност во делокругот на своите задачи, го поттикнува комуницирањето како нов стремеж, нова претпоставка за организациска ефикасност, независност и самодоверба. Заедно со останатото раководство креираа клима која е сродна, а не резистентна, клима која мотивира максимален напор, залагање и резултира во самореализација на вработените и исполнување на нивните највисоки потенцијали.

ПРЕСМЕТКА НА ЕФЕКТИВНИ КУРСЕВИ НА МАКЕДОНСКИОТ ДЕНАР, И КОРЕЛАЦИОНА АНАЛИЗА ПОМЕГУ РЕАЛНИОТ ЕФЕКТИВЕН КУРС И НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКАТА РАЗМЕНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Димитар
БОГОВ

На почетокот на 1994 година, Македонија отпочна со спроведување на активна макроекономска политика во соработка со ММФ, при што курсот на денарот отпрвин се користеше како основен индикатор на успешноста на монетарната политика, а веќе од наредната година значењето на курсот се подигна со неговото поставување за основно сидро на макроекономската политика

Вовед

Трудот е структуриран во две независни целини. Првиот дел, има цел да воспостави методологија за пресметка на номиналниот и реалниот ефективен курс на македонскиот денар. Притоа, се користи методологијата на Банката за Меѓународни Порамнувања (BIS) од Базел, Швајцарија, која ја употребува и Европската Централна Банка. Во вториот дел, се врши корелациона анализа помеѓу ефективниот курс и извозот и увозот.

Пресметките на ефективните курсеви и корелационата анализа се направени на месечна база за периодот јануари 1994-декември 2000 година. Податоците кои се користени во пресметките се од Државниот завод за статистика на Република Македонија, Народната банка на Република Македонија, Еуростат и ММФ.

1. Пресметка на номинален и реален ефективен курс на денарот

Развојот на концептот на ефективни курсеви започнува по колапсот на Бретон Вудс системот на фиксни курсеви кон крајот на шеесетите години од минатиот век. Воведувањето на билатерални флукуирачки курсеви на валутите го усложни искажувањето и следењето на вредноста на валутите, поради што се наметна потребата од конструкција на таканаречени ефективни курсеви. Вредноста на една валута изразена како пондериран просек од нејзините билатерални курсеви со најзначајните трговски партнери се нарекува Номинален ефективен курс (НЕК). Во овој случај, поимот ефективен значи просечен. Ефективниот курс најчесто се искажува како индексен број кој го покажува просечното зголемување-ап्रेसијација (индекс под 100), или просечното намалување-депресијација (индекс над 100) на курсот. Со дефлационирање на НЕК со соодветни ценовни или трошковни индекси се добива Реален ефективен курс (РЕК) кој е најчесто користен индикатор за мерење на меѓународната ценовна и трошкова конкурентност.

Во Република Македонија, официјалниот девизен пазар започна да функционира во мај 1993 година, а курсот на денарот беше флукуирачки. На почетокот

Димитар Богров е роден во 1967 година во Скопје. Дипломирал на економскиот факултет во Скопје во 1992 година. Од март 1993 година до ноември 2001 година, работи во Заводот за статистика каде ги поминува работните места стручен соработник, координатор на проектот за имплементација на системот на национални сметки, советник на директорот за макроекономија и помошник раководител на сектор. Краток период во 1998 и 1999 година работи како консултант во Македонскиот деловен центар. Од ноември 2001 година е раководител на Секторот за макроекономија во министерството за финансии. Учествовал на голем број состаноци, конференции и курсеви од областа на националните сметки и макроекономијата во организација на ММФ, Светската банка, Еуростат, ОЕЦД и ОН/ЕЦЕ. Од ноември 2000 до април 2001 година работел во Директоратот за Економска статистика и монетарна конвергенција на Еуростат во Луксембург. Учествовал во голем број проекти и автор е на бројни истражувачки трудови од областа на националните сметки, макроекономската политика, сивата економија, финансиската анализа на претпријатијата и ДДВ. Член е на Проектниот тим кој го подготвува Извештајот за рано предупредување на УНДП, во кој е задолжен за економскиот дел.

на 1994 година, Македонија отпочна со спроведување на активна макроекономска политика во соработка со ММФ, при што курсот на денарот отпрвин се користеше како основен индикатор на успешноста на монетарната политика, а веќе од наредната година значењето на курсот се подигна со неговото поставување за основно сидро на макроекономската полити-

За конструкција на НЕК особено се значајни три елементи: избор на трговските партнери и нивните валути, определувањето на соодветни пондери на одбраните валути, и базниот период. Покрај нив, за изработка на РЕК од големо значење е изборот на соодветен дефлатор. Во елаборирањето на методологијата за пресметка на ефективните курсеви експлицитно или имплицитно ќе бидат обработени сите четири елементи

ка. Оттогаш, курсот на денарот е врзан за германската марка¹, а Централната банка води политика на управуван флукутирачки курс на денарот, таканаречен „managed float“ или „dirty float“. Тоа значи, дека со интервенции на Централната банка на девизниот пазар не се дозволува номинална апresiasiја или депresiasiја на курсот на денарот во однос на германската марка што се сведува на де факто фиксен курс на денарот во однос на ДЕМ. Меѓутоа, формирањето на курсот на денарот во однос на сите останати валути ги следи билатералните флукутации на ДЕМ во однос на тие курсеви. При ваква политика на курсот, единствено конструкцијата на ефективни курсеви на денарот може да покаже дали вредноста на денарот апresiasiра или депresiasiра и да ѝ даде соодветен „feedback“ на макроекономската политика.

Конструкцијата на РЕК за Република Македонија треба да овозможи следење на промените во меѓународната ценовна конкурентност на македонската економија. Кога се зборува за „конкурентност“ во овој документ се мисли пред се на промената на релативните цени помеѓу македонската економија и најважните трговски партнери. Меѓутоа, овој концепт на „конкурентност“ не ги зема во предвид другите аспекти на меѓународната конкурентност како што се квалитетот на производите, иновациите и флексибилноста на пазарот на работна сила.

Покрај општите НЕК и РЕК, конструирани се индекси на ефективни курсеви за 22 најголеми трговски партнери и шест групи на трговски партнери: ЕУ,

ОЕЦД, Земји кандидати за членство во ЕУ, Земји од поранешна СФРЈ, Земји од поранешен СССР и Земјите од Западен Балкан. На тој начин, се овозможува подлабока анализа на промените во релативните цени во однос на секој трговски партнер одделно, како и во однос на овие формални или неформални економски и територијални групации.

1.1. Методологија

За конструкција на НЕК особено се значајни три елементи: избор на трговските партнери и нивните валути, определувањето на соодветни пондери на одбраните валути, и базниот период. Покрај нив, за изработка на РЕК од големо значење е изборот на соодветен дефлатор. Во елаборирањето на методологијата за пресметка на ефективните курсеви експлицитно или имплицитно ќе бидат обработени сите четири елементи.

За избор на валутите кои ќе се земат предвид при пресметката на ефективните курсеви и за определување на пондерите, користени се податоците за увозот и извозот на стоки од статистиката на надворешна трговија за периодот 1997-1999 година. Земен е просек од тригодишен период за да се избегне пристрастноста која може да настане при користење на само една година². Увозот на стоки е вреднуван по ЦИФ принципот, додека извозните вредности се според FOB принципот.

1.1.1. Избор на трговските партнери

Република Македонија остварува надворешно-трговска размена со повеќе од 150 земји од светот од сите континенти. Ова значи, дека промената на курсеви на денарот и конкурентноста на македонската економија мора да се мери во однос на голем број трговски партнери во светот. Меѓутоа, со голем дел од нив размената е инцидентна или е занемарливо ниска. За други, има тешкотии да се обезбеди навремена и квалитетна статистика. Затоа, одлучено е во пресметките да се земат предвид првите 23 трговски партнери на Република Македонија кои учествуваат со 91% во вкупната размена на земјата. Најголемо учество во оваа група на земји има Германија со 16%, а најниско Чешката Република со 0.6%. Подоцна, од практични причини³ од оваа група на трговски партнери елиминирана е Босна и Херцеговина (учество од 0.9%) по што сите пресметки се работени во однос на 22 трговски партнери. Сите земји се од Европа освен САД, што покажува дека надворешно-трговската размена на Република Македонија претежно се одвива на стариот континент.

Сметаме дека покрај вкупните НЕК и РЕК, интересно е да се следат промените во конкурентноста на

¹ По воведувањето на еврото во јануари 1999 година, курсот на денарот е врзан за еврото

² Македонската економија е подложна на чести екстерни шокови кои ја искривуваат структурата на нејзината надворешна трговија во поедини периоди. Со земање на тригодишен просек се врши пеглање на базните податоци.

³ Во Босна и Херцеговина фактички функционираат два посебни пазари, на Република Српска и на Федерацијата БИХ, за кои постојат посебни статистики. За голем дел од периодот кој е обработен во овој документ не постојат статистички индикатори за целата територија на Босна и Херцеговина, а во еден период функционираа и две различни валути. Од тие причини, одлучивме да ја исклучиме оваа земја од пресметките.

македонската економија и во однос на пазарите на некои специфични групи на земји. Затоа, за аналитички потреби ги конструираме следните групи на трговски партнери на Република Македонија:

- ЕУ со пондер од 45% - составена од Германија, Холандија, Грција, Италија, Франција, Шведска, Австрија, Белгија и Велика Британија;
- ОЕЦД со пондер од 64% - во која покрај трговските партнери од ЕУ, уште се вклучени Швајцарија, САД, Турција, Чешка, Унгарија и Полска;
- Земји кандидати за членство во ЕУ со пондер од 15% - составена од Турција, Чешка, Унгарија, Полска, Бугарија и Словенија;
- Земји од поранешна СФРЈ со пондер од 24% - каде што се опфатени, СР Југославија, Хрватска и Словенија;
- Земји од поранешен СССР со пондер од 8% - составена од Русија и Украина;
- Земји од Западниот Балкан со пондер од 18% - каде што се вклучени СР Југославија, Хрватска и Албанија.

1.1.2. Пондерирање

Три методи на пондерирање кои се засновани на трговската структура се во поширока употреба во светот. Тоа се *методот на билатерална трговија*, *методот на глобална трговија*, и *методот на двојно пондерирање*. Трите методи тргнуваат од надворешно-трговската размена, но билатералниот метод ги формира пондерите врз основа на учеството на увозот и извозот во одделни земји во вкупните увоз и извоз на земјата за која се пресметуваат ефективните курсеви. Со тоа, имплицитно се претпоставува дека на секој извозен пазар единствено домашните производители ѝ конкурираат на земјата извозник, целосно игнорирајќи ја конкуренцијата од трети земји кои извезуваат на тој пазар. При примената на *методот на глобална трговија* се претпоставува дека постои само еден светски пазар на кој единствено извозниците си конкурираат меѓу себе. Поради таа претпоставка, валутите на трговските партнери се пондерираат според нивното учество во светската трговија. Третиот, *метод на двојно пондерирање* инкорпорира во себе елементи од првите два методи. Тој тргнува од билатералното учество на надворешната трговија со секој трговски партнер во вкупната надворешна трговија на земјата за која се пресметуваат ефективните курсеви, а потоа, тие учества се корегираат врз основа на значењето што секој трговски партнер го има во светската трговија.

Врз основа на овие карактеристики, како и меѓународната пракса, одлучивме да го примениме методот на двојно пондерирање кој го користи Бан-

Пондери во пресметката на ефективните курсеви на Република Македонија во %

	Учество во надворешно трговската размена ¹	Пондер во индексот на ЕК ²
Вкупно сите партнери	100	100
Германија	17.9	16.6
Грција	8.2	6.6
Италија	6.2	6.6
Холандија	3.0	3.2
Австрија	2.1	2.3
Велика Британија	2.1	3.4
Белгија	1.0	1.8
Франција	1.8	3.7
Шведска	0.7	1.2
Швајцарија	2.5	2.1
САД	8.1	11.1
Турција	2.4	2.3
Унгарија	1.0	1.1
Полска	0.8	0.9
Чешка	0.7	0.8
Бугарија	4.6	4.0
Словенија	7.0	6.0
СР Југославија	17.0	14.5
Хрватска	4.1	3.1
Украина	4.1	4.1
Русија	3.9	4.0
Албанија	0.9	0.6

1) Едноставно учество на увозот и извозот во надворешно-трговската размена на Македонија без ефектот на "трети пазари"

2) Пондерите се добиени како пондериран просек на учеството на увозот и двојните извозни пондери во кои е земен предвид и ефектот на "третите пазари"

ката за Меѓународни Порамнувања од Базел, а го има прифатено и Европската Централна Банка.

Најпрво, се определени увозните пондери според учеството на увозот од секој трговски партнер во вкупниот увоз на Република Македонија од избрани-

При пресметката на РЕК може да се користат повеќе ценовни и трошковни дефлатори, а секој од нив има некои предности и слабости. Најчесто користени дефлатори се индексот на трошоци на живот, индексот на цени на производители, индексот на цени во трговијата на големо и трошоците за работна сила по единица производ

те 22 трговски партнери. Постапката за определување на извозните пондери е посложена бидејќи се врши нивно двојно пондерирање за да се земе во предвид ефектот на третите пазари, односно да се вклучи во пресметката и конкуренцијата со која се соочуваат македонските извозници на пазарите на земјите партнери. Затоа, учеството на македонскиот извоз на пазарот на секој трговски партнер во вкупниот извоз на Република Македонија во избраните 22 трговски партнери, се корегира со таканаречениот ефект на трети пазари. За да се пресмета тој ефект, за секој трговски партнер се утврдува колкаво е неговото

учество во понудата на стоки од индустријата, рударството и земјоделството во вкупната понуда од истите стоки на неговиот пазар, и колкаво е неговото учество на пазарот на останатите 21 земја. Овие пресметки се изведуваат врз основа на податоците од националните сметки, поточно додадената вредност во индустријата, рударството и земјоделството за секој трговски партнер, заедно со податоците од нивната надворешно-трговска размена.

На крај, од едноставните увозни пондери и двојните извозни пондери се пресметуваат вкупни пондери за секој трговски партнер. Споредбата меѓу вкупните пондери добиени со двојна пондерација на извозот и вкупни пондери кои би се добиле со едноставно пондерирање на извозот го открива значењето на третите пазари. Имено, забележливо е дека трговските партнери чие учество во македонската надворешна трговија е несразмерно високо во однос на нивното значење во глобалната светска трговија има-

Во однос на земјите од ЕУ, НЕК во првите три месеци по започнувањето на стабилизационата политика забележа блага депресијација од 3%, по што рестриктивната монетарно-кредитна политика доведе до апресијација од скоро 6% во средината на 1995 година. Непосредно пред девалвацијата во јули 1997 година, НЕК на денарот беше на исто ниво како и во јануари 1994 година

ат понизок вкупен пондер од нивното едноставно учество во надворешно-трговската размена на Република Македонија, и обратно.

Вака пресметаните пондери се користат за пресметка на ефективните курсеви во целиот период 1994-2000. Сепак, треба да се води сметка за промените кои настануваат во меѓународната трговија, поради што се препорачува промена на пондерите на секои пет години.

1.1.3. Избор на дефлатори

При пресметката на РЕК може да се користат повеќе ценовни и трошковни дефлатори, а секој од нив има некои предности и слабости. Најчесто користени дефлатори се индексот на трошоци на живот, индексот на цени на производители, индексот на цени во трговијата на големо и трошоците за работна сила по единица производ. Расположивоста на навремени податоци и поголемата меѓународна хармонизираност ја условија нашата одлука за користење на индексот на трошоци на животот како дефлатор во пресметката на РЕК на македонскиот денар. Најголеми предности на индексот на трошоци на живот се што тој се пресметува врз основа на кошничка од стоки кои се прилично споредливи меѓу земјите, тие се публикува-

ат со месечна динамика и се вложуваат големи статистички напори во подобрување на нивниот квалитет и прецизност. Основната слабост на индексот на трошоци на животот е што тој вклучува стоки и услуги кои не се предмет на надворешно-трговската размена, а не ги вклучува машините и опремата кои се значаен елемент во меѓународната трговија. Исто така, индексот на трошоци на животот трпи сериозно влијание од различните нивоа на индиректни даноци, субвенции, а понекогаш и од административна контрола на цените. Сепак, и покрај овие очигледни недостатоци, некои автори (Банка на Франција, 1980; Enoch, 1978; Wickham, 1987) сметаат дека овој индекс е добар индикатор не само како мерило за цените на производите, туку и како мерка за трошоците на работење. Имено, некои фактори на производство, особено работната сила, но и инпутите во производството имаат тенденција да го следат трендот на индексот на трошоци на животот.

Вкупниот индекс на трошоци на живот за сите 22 трговски партнери, како и индексите за шесте споменати групи на земји се пресметани со помош на вкупните пондери. Употребата на групните индекси на трошоци на живот е ограничена на споредбата на релативните цени помеѓу Република Македонија и избраните трговски партнери. Тие не можат да се користат како индекс на трошоците на живот за ЕУ, за ОЕЦД, или за Земјите кандидати, бидејќи во нашите пресметки не се опфатени сите земји членки на овие групации, а пондерите на земјите членки на ЕУ и ОЕЦД значително се разликуваат од пондерите што

тие ги имаат како трговски партнери на Република Македонија.

1.2. Тренд на НЕК и РЕК на денарот

1.2.1. Номинален ефективен курс на денарот

Индексите на номиналните и реалните ефективни курсеви на денарот се пресметани како геометриска пондерирана средина. Тие се пресметани за периодот од јануари 1994 година до декември 2000 година, при што јануари 1994 претставува базен период. Тоа не значи дека во јануари 1994 година курсот на денарот бил на еквилибриумско ниво, односно пресметките покажуваат само каков е трендот на ефективните курсеви од започнувањето на макроекономската стабилизација подржана со финансиски аранжмани со ММФ.

Во седумгодишниот набљудуван период курсот на денарот беше врзан за германската марка, а само еднаш, во јули 1997 година забележа еднократна девалвација од 16%. Поради тоа, номиналниот ефективен курс е определен од интервалутарните курсеви на ДЕМ со валутите на останатите македонски трговски партнери. Во периодот 1994-2000, денарот номинално апресирал за 50%, што се должи на високата номинална депресијација на курсевите на земјите кандидати за членство во ЕУ, СРЈ и земјите од поранешниот СССР.

Во однос на земјите од ЕУ, НЕК во првите три месеци по започнувањето на стабилизационата политика забележа блага депресијација од 3%, по што рестриktivната монетарно-кредитна политика доведе до апресијација од скоро 6% во средината на 1995 година. Непосредно пред девалвацијата во јули 1997 година, НЕК на денарот беше на исто ниво како и во јануари 1994 година. По еднократната корекција на курсот на денарот, НЕК депресираше за 16%, кое ниво го задржа до крајот на 2000 година.

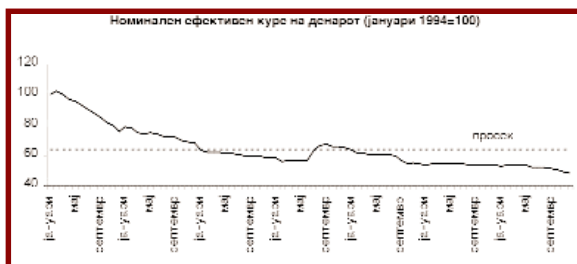
НЕК на денарот спрема земјите од ОЕЦД има тренд на апресијација се до средината на 1996 година, после што започнува континуирано намалување на вредноста на денарот. Ваквиот тренд во најголема мера е условен од интервалутарниот однос на германската марка и американскиот долар. Сепак, на крајот на 2000 година, НЕК на денарот изгуби само 4% од вредноста споредено со почетокот на 1994 година, што е значително помалку отколку во однос на валутите на земјите од ЕУ. Причината за тоа, лежи во големата номинална депресијација на турската лира, полската злота и унгарската форинта во однос на денарот.

Движењето на овие три валути дополнето со бугарскиот лев, го определува и НЕК на денарот во однос на земјите кандидати за членство во ЕУ. Имено, дена-

рот континуирано апресираше во однос на валутите на оваа група земји, зголемувајќи ја својата номинална вредност за 80%. Од шесте земји од оваа група, единствено чешката круна ја зголеми својата номинална вредност во однос на македонскиот денар. Словенечкиот толар забележа депресијација од 17% во однос на денарот.

Номиналната апресијација на денарот од 90% во однос на југословенскиот динар го определи трендот на НЕК на денарот во однос на земјите од поранешна Југославија и групата на земји од Западниот Балкан. Сепак промените во однос на останатите земји од овие две групи беа поумерени.

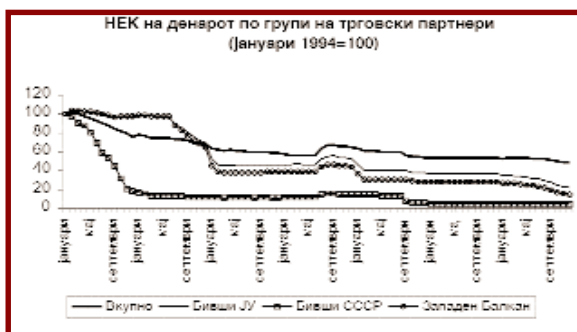
НЕК на денарот апресираше за повеќе од 80% до средината на 1995 година во однос на валутите на Русија и Украина. Потоа, следеше период на стабилен курс се до финансиската криза во Русија во август 1998 година, по што повторно започна надолжниот тренд на овие две валути. На крајот на 2000 година, НЕК на денарот беше за 95% повреден од валутите на оваа група на земји споредено со јануари 1994 година.

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

1.2.2. Реална вредност на ефективниот курс на денарот

Меѓународната ценовна конкурентност на денарот мерена преку РЕК останала иста во набљудуваниот седумгодишен период, односно денарот апресирал за само 0.7%. Структурно гледано, најголема ап्रेसијација е забележана во однос на валутите на земјите од ЕУ од 10%, а во однос на земјите кандидати за членство во ЕУ, земјите од поранешна Југославија и земјите од Западниот Балкан, денарот регистрирал депресијација од 16%, 7% и 8% соодветно. Меѓутоа, просекот за целиот период покажува дека во тие 84 месеци, денарот имал намалена ценовна конкурентност во однос на сите групи на земји. Најголемо намалување е забележано во однос на земјите од ОЕЦД од 15%, а најмало во однос на земјите кандидати за членство во ЕУ од 6%, а вкупното намалување изнесува 13%.

Динамички гледано, во првите две години РЕК на денарот апресирал за 30%, а по неговата еднократна девалвација во јули 1997 година, започнува повртувањето на ценовната конкурентност на македонската економија. Причината за ваквите движења лежи во трендот на релативните индекси на трошоци на живот на Република Македонија во однос на трговските партнери. Првите две години (1994 и 1995) беа период на смирување на хиперинфлацијата во Република Македонија која беше карактеристична за претстабилизациониот период. Сепак, и покрај смирувачкиот тренд индексот на трошоци на живот сèуште беше значително висок (128% во 1994, и 15.7% во 1995 година). Вака високата инфлација комбинирана со фиксниот курс на денарот во однос на германската марка очекувано доведоа до 30 процентно намалување на ценовната конкурентност во првите две години. Од 1996 година, инфлацијата се спушти на нивото на развиените економии, а тоа беше добра основа девалвацијата од 16% во 1997 година да ја поврати ценовната конкурентност на економијата. Македонија постигна подобар успех во борбата со инфлацијата споредено со земјите кандидати за членство во ЕУ, поради што во периодот од август 1997 година до декември 2000 година, РЕК на денарот во однос на валутите на овие земји континуирано депресираве, подобрувајќи ја ценовната конкурентност на македонската економија.

Историски гледано, во 1996 година, македонската економија имаше најлоша ценовна конкурентност.

На крајот на 2000 година, РЕК се наоѓаше значително над просекот за целиот седумгодишен период што упатува на релативно добар период од аспект на ценовната конкурентност на македонската економија.

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

Забелешка: Намалувањето значи апресијација

Во однос на земјите од ЕУ, НЕК во првите три месеци по започнувањето на стабилизационата политика забележа блага депресијација од 3%, по што рестриктивната монетарно-кредитна политика доведе до апресијација од скоро 6% во средината на 1995 година. Непосредно пред девалвацијата во јули 1997 година, НЕК на денарот беше на исто ниво како и во јануари 1994 година.

ЦАРИНСКА ПОЛИТИКА НА ЕУ И МОЖНОСТИТЕ ЗА ПРИСТАП НА РМ КОН ИСТАТА - I ДЕЛ

Успехот на конкурентноста на европската трговија и индустрија е резултат на модерна, едноставна, јасна и поуниформирано применета легислатива. Со движењето на ЕУ кон економска и монетарна унија (ЕМУ), царината добива значајна улога во однос на поедноставувањето на увозот на стоки

Зоран
ГЛИГОРОВ

ВОВЕД

Во текот на изминатите 30 години Царинската унија има постигнато многу. Ги елиминира сите внатрешни царини, го разви царинскиот кодекс за целата заедница и создаде речиси совршен единствен внатрешен пазар. Сите овие достигнувања се резултат на многугодишна напорна работа како и заштита и градење на доверба меѓу историски ривали. Целта за соединување на 15 царински системи да работат заедно како еден сеуште не е завршена, но поставена е правната рамка со што понатамошната царинска интеграција ќе се одвива на повеќе оперативни нивоа.

Клучната задача со која што Европската комисија треба да се соочи е подготовка на нови цели на царинската политика и нејзина практична примена. Царината е алатка која има повеќе функции и мора да биде дупри и поефикасна и ефективна во нејзината улога.

ЦАРИНСКА УНИЈА Создавање на Унијата и суштински елемент на единствениот пазар

Царинската унија е суштински елемент на единствениот пазар на Европската унија со неговите четири основни слободи: слободен промет на добра, лица, услуги и капитал. Овој единствен пазар со 370 милиони потрошувачи е најголемиот во индустријализираниот свет. Единствениот пазар без внатрешни економски граници е катализатор за економската интеграција на Европската унија. Така, ефектите на Царинската унија на Европската заедница се далекусежни.

Да се постави, развие и води единствен заеднички пазар, на кој ќе има слободен промет на добрата насекаде, може да се направи само во рамките на Царинската унија каде постојат заеднички правила на нејзините надворешни граници. Царинската унија е сигурна основа за високо развиена интеграција. Без Царинската унија на Европската заедница, заедничката комерцијална и развојна политика на Европската унија, нејзиниот заеднички земјоделски пазар и ефективната координација на економските и монетарните политики не би биле можни.

Успехот на конкурентноста на европската трговија и индустрија е резултат на модерна, едноставна, јасна и поуниформирано применета легислатива. Со движењето на ЕУ кон економска и монетарна унија (ЕМУ), царината добива значајна улога во однос на поедноставувањето на увозот на стоки.

Царина и цели на Европската заедница

- Да ја унапреди светската трговија
- Да промовира фер трговија
- Да ја зголеми привлечноста на ЕУ како локација за индустрија и трговија и да придонесе за отворањето нови работни места
- Да го промовира развојот насекаде
- Да им помогне на кандидатите за прием во нивната идна улога
- Да обезбеди заштита за граѓаните и деловните активности на Европската заедница во сите области, вклучувајќи извоз или увоз на едноставен, јасен, униформиран начин колку е можно поефикасно

Зоран Глигоров е раководител на секторот за царински систем. Роден е во Скопје во 1970 година. По завршувањето на средното економско училиште, во 1990 година се запишува на Економскиот факултет – Скопје, насока деловни финансии. Дипломира на истиот во 1994 година, а во моментот ги привршува постдипломските студии од областа на Монетарната економија. По дипломирањето, во периодот помеѓу 1995 и 1999 година работи во приватниот сектор, а од 1999 година се вработува во Министерството за трговија, каде работи на договорите за слободна трговија. На сегашното работно место како раководител на Секторот за царински систем е од мај 2000 година. Автор е на неколку труда од областа на економијата, а има посетувано и голем број на меѓународни семинари и курсеви. Активно го владее англискиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

- Да го „огради“ единствениот пазар, обезбедувајќи максимум придобивки од него за сите
- Да го олесни практичниот систем за наплата на приходи, царина, ДДВ и акциза.
- Да собира важни статистички податоци за трговијата.

Развојот на Царинската унија

Почетни години

ЦУ започна уште во 1958 година кога првите Земји членки го создадоа она што е Европската Унија. Еден од првите чекори беше да се создаде тарифна унија со цел да може да се укинат сите царински давачки за трговија помеѓу Земјите членки.

Сите Земји членки се согласија да ги соединат нивните посебни и многу различни тарифи во една единствена тарифа за целата Европска заедница.

Создавање на Царинска унија!

Тарифната унија се создадена во 1968: сите царински давачки и рестрикции помеѓу шесте Земји членки од Европската заедница кои ја основаа беа отстранети и се воведоа заедничката царинска тарифа - надворешна тарифа која се применува на стоки на трети земји. „Новите можности за извоз“ создадени со укинувањето на внатрешните тарифи ги поттикна економиите на Земјите членки. Трговијата се зголеми помеѓу Земјите членки што доведе до одржливост на пазарот и пораст на инвестициите во Европската заедница.

Потрошувачите имаа придобивки од достапноста до поголем број стоки и намалени цени. Додека трговијата се зголеми за трипати во периодот од 1958 до 1972, трговијата внатре во Европската заедница се зголеми за девет пати во истиот период.

Постојат неколку различни степени на царинска интеграција и на организирање на економската соработка. Двете заеднички работи се Царинската унија и областите на слободна трговија. Како тие се разликуваат? Зошто едното, а не другото?

Средни години, 1968 - 93

Царинската легислатива, покрај тоа што е од суштинско значење за тарифната унија, беше прогресивно создадена со цел да се обезбеди дека кога и да се увезеше стока во Европската заедница, таа не подлежеше само на исти тарифни правила, туку и на исти царински одредби со цел да се осигура дека тарифата се применува на ист начин насекаде. Заедничките правила за потеклото, процедурите за складирање и сите други инструменти беа разработени. Кулминарски чекор беше **Единствениот административен**

документ (ЕАД). Во 1988 беше преземен голем чекор за поедноставување на царинските процедури. ЕАД беше воспоставен како форма на декларација кој замени 150 посебни документи претходно користени од страна на царинската администрација на Земјите членки.

Истовремено, беа потребни и се воведоа други закони за трговија со цел тарифната унија да стане вистинска Царинска унија.

Царинска унија или област на слободна трговија?

Постојат неколку различни степенени на царинска интеграција и на организирање на економската соработка. Двете заеднички работи се Царинската унија и областите на слободна трговија. Како тие се разликуваат? Зошто едното, а не другото?

Област на слободна трговија

- се користи кога земјите сакаат да ги поврзат нивните економии, но не да ги интегрираат или да ги претворат во единствена економија. некои области на слободна трговија ги вклучуваат Европската економска област (ЕЕО) и Европското здружение за слободна трговија (ЕФТА) и Северно-американскиот договор за слободна трговија (НАФТА) помеѓу САД, Канада и Мексико, Mercosur во Латинска Америка и Caricom на Карибите.
- Целта е делумно, или на крај, целосно да се елиминираат царинските давачки и рестрикции со цел да остваруваат трговија меѓу себе.
- Но, како што секој членка ги применува своите царински тарифи и комерцијална политика во однос на оние од надвор, потребни се правила за да се одреди кои стоки внатре во областа може слободно да се пренесат од една земја членка во друга: во основа, правила за потекло.
- Царинските процедури треба да се задржат во однос на пратки кои ги поминуваат внатрешните граници со цел да се види дали се задоволени правилата.

Царинската унија

- се однесува на нешто повеќе и

- тежнее кон економска интеграција без рестрикции во внатрешните граници (меѓутоа различните внатрешни даноци на промет го попречуваат ова).
- сите членки на Царинската унија применуваат заедничка царинска тарифа и комерцијална политика кон стоки на трети земји така што не се

потребни правила за да се одреди кои стоки внатре во унијата може слободно да се движат и не се потребни правила за потеклото.

- така, не се потребни внатрешни граници за целина на царина или надворешна трговија.

Заедничка царинска тарифа овозможува примена на заеднички политики во однос на оние кои не се членки.

Економската интеграција во Царинската унија може да е далекусежна.

Неодамнешно минато

Единствениот пазар се воведо во 1993, овозможувајќи ги во права смисла четирите основни слободи: Слободен промет на стоки, луѓе, услуги и капитал на внатрешен пазар без граници. Овој единствен пазар ја укина улогата на царината да наплаќа акцизи/ДДВ помеѓу Земјите членки и и' овозможи на Царинската унија која е во основата на Европската заедница да биде транспарентна за сите.

Во 1994 царинскиот кодекс ја консолидирал целата царинска легислатива на Европската заедница во единствен текст поставувајќи ја на тој начин рамката за процедурите за увоз во и извоз од Европската заедница. Основниот принцип беше дека процедурите треба да го избегнуваат прекилот на токовите на трговијата преку воспоставување на точна рамнотежа помеѓу слободата на трговијата и одговорноста на трговците од една страна, и потребата за контрола од друга.

Единствениот внатрешен пазар дејствува како движечка сила за поголема усогласеност на различните царински и нецарински области.

Како резултат на оваа економска интеграција, не само што Европската заедница стана најзначајниот трговски партнер во светот со трети земји, туку и внатрешната трговија во Европската заедница значително се зголеми.

Единствениот пазар, сигурно заснован на Царинската унија, е основата на која може да се засноваат иницијативите на ЕУ за политиките за пораст, конкурентност и вработување.

Единствениот пазар служи како катализатор во стратегијата за економска експанзија на ЕУ. Ова не би било возможно без постоењето на Царинската унија и нејзините принципи за слободен промет на стоки.

Скок кон единствениот пазар

Пред единствениот пазар, слободниот промет на стоки во Европската заедница не беше реалност. Сеуште постоеа голем број формалности на грани-

ците во врска со царината, на пример, поради начинот на наплата на ДДВ и акциза и за статистички потреби. Пред 1993, сите превозници беа стопирани на внатрешните граници на Европската заедница поради „царинење“, па дури и инспекција. Постојаните редици од камиони на царинските места ја попречуваа внатрешната трговија во Европската заедница и ги чинеа трговските компании од ЕУ многу време и пари. Царинската легислатива, иако веќе усогласена, не се применуваше на униформиран начин. И покрај отсуството на царински давачки во трговијата помеѓу Земјите

членки, всушност постоеше мала разлика во административното оптоварување или појава меѓу внатрешната трговија во Европската заедница и трговијата со земјите кои не се членки - истото беше потполно вистинито и за патниците. „Царинењето“, во рамките на внатрешните граници на Европската заедница беше темелно и одземаше многу време. Постојаниот ток на нови закони во Европската заедница и нови национални закони, регулативи и стандарди за здравствена заштита и заштита на потрошувачот, итн., беше претходно спроведен од страна на царинските служби на внатрешните граници, бидејќи тие и онака веќе постоеја. Првиот чекор во создавање на вистински внатрешен единствен пазар беше замената на „царинските“ формалности на внатрешните граници со нови системи за фискална, статистичка и друг вид на контрола за кои не беше потребна контрола или документација во моментот кога стоките ја поминуваа границата. На 1-ви јануари 1993, сите „царински“, проверки на внатрешните граници, вклучувајќи ја примената на единствениот административен документ, беа укинати за протокот на стоки. Сеуште постојат проверки на лице место за дрога и емиграција, но рутинските контроли на внатрешните граници не се применуваат повеќе.

Во 1994 царинскиот кодекс ја консолидирал целата царинска легислатива на Европската заедница во единствен текст поставувајќи ја на тој начин рамката за процедурите за увоз во и извоз од Европската заедница. Основниот принцип беше дека процедурите треба да го избегнуваат прекилот на токовите на трговијата преку воспоставување на точна рамнотежа помеѓу слободата на трговијата и одговорноста на трговците од една страна, и потребата за контрола од друга

Според анкетата извршена од страна на Институтот кај 13,500 компании, 62% од компаниите се изјаснија дека тие имаат придобивки од единствениот пазар и дека оваа бројка веројатно ќе се зголеми по имплементирањето на ДДВ системот заснован на потеклото.

Тарифата ги одредува царинските давачки

Додека слободниот промет на стоки во рамките на Европската унија е внатрешниот аспект на Царинската унија, Заедничката царинска тарифа е надворешниот аспект. Таа се применува при увоз на стоки преку надворешните граници на Царинската унија.

Заедничките комерцијални политики ги одредуваат тарифните стапки за царина која треба да се плати за увезени стоки во Европската заедница и очекувањата, како и забраните и рестрикциите. Сето ова го следи и контролира царинскиот персонал.

Заедничката царинска тарифа или ЗЦТ е заедничка за сите членки на Унијата, но стапките за царина

се разликуваат од еден вид на увоз до друг во зависност од што се и од каде доаѓаат.

Стапките зависат од економската чувствителност на производите и се средство за заштита на економските интереси на Европската заедница.

Преку Единствената царинска тарифа, Европската заедница го применува принципот дека домашните производи треба да може да конкурираат фер и еднакво на пазарот на Европската заедница заедно со производителите кои извезуваат од други земји.

За сировините и полуготовите производи, кои најчесто Европската заедница не ги произведува и кои и се потребни за да произведува стоки, се плаќа ниска царина. Исто така можни се привремени или постојани укинувања на царината доколку производителите од Европската заедница треба да користат материјали или компоненти од надвор со цел да произведуваат во Заедницата и да извезуваат. Ова им овозможува на производителите од ЕУ да имаат пристап до евтини сировини и полуготови производи на истата конкурентна основа како и странските компании за преработување. Системите за ослободување од царина се нарекуваат „лон работи“ или „укинување на царина“ во зависност од тоа што се користи.

Во некои економски сектори потребно е да се стимулира конкуренцијата преку ниски тарифи, како што е случајот со секторите на фармација и информатичка технологија.

Европската заедница постојано ја прилагодува Единствената царинска тарифа како управувачки инструмент за светската трговија. Учествувае во осум круга, значително намалувајќи ги тарифите (според Општата спогодба за царини и трговија, сега под покровителство на Светската трговска организација или СТО).

Земји членки на ЕУ	Земји кандидати
Финска	Естонија
Шведска	Латвија
Обединето Кралство	Литванија
Ирска	Полска
Данска	Чешка
Германија	Словачка
Холандија	Унгарија
Белгија	Словенија
Франција	Романија
Луксембург	Бугарија
Австрија	Турција
Италија	Малта
Шпанија	Кипар
Португалија	
Грција	

Последниот мултилатерален договор „Уругвајската рунда“ се концентрираше на укинувањето/намалувањето на царината за производи поврзани со информатичката технологија, еден од стратешките сектори во светската трговија, следниот или „Милениумската рунда“ се подготвува сега.

Зголемувањето на царината е можно само во согласност со правилата на СТО, за што вообичаено е потребно надоместување преку намалување на други стапки. Ова може да е потребно кога земјите се приклучуваат на Царински унии, бидејќи понекогаш за некои производи Царинската унија може да има повисока царина.

Со формулирање на Единствената царинска тарифа во согласност со правилата на Светската трговска организација, Европската унија покажа дека многу сериозно ја презема одговорноста во рамките на еден систем за слободна светска трговија.

Номенклатурата, клучот на царинските декларации

Номенклатурата на Европската заедница се заснова на меѓународен инструмент за класификација, Хармонизираниот систем управуван од страна на

Номенклатурата на Европската заедница се заснова на меѓународен инструмент за класификација, Хармонизираниот систем управуван од страна на Светската трговска организација (СТО), меѓувладината организација исто така со седиште во Брисел. Систематската листа на стоки користи за многу намени и најголем број од трговските нации ја применуваат. Таа ја сочинува основата за меѓународните трговски преговори и решавање на царинските спорови и трговската статистика

Светската трговска организација (СТО), меѓувладината организација исто така со седиште во Брисел. Систематската листа на стоки користи за многу намени и најголем број од трговските нации ја применуваат. Таа ја сочинува основата за меѓународните трговски преговори и решавање на царинските спорови и трговската статистика.

Увезените и извезените стоки треба да се пријават, прикажувајќи во која под-глава припаѓаат. Ова одредува која царинска стапка се применува и како се третираат стоките за статистички намени. Ефективно, сè зависи од оваа класификација, бидејќи сите трговски мерки ја применуваат номенклатурата за да опишат кој третман ќе се примени за која стока. Овој инструмент е од суштинско значење кога треба да се даде детален опис на стоките и класификацијата за трговската легислатива. Се користи на пример при идентификување на стоки на кои се применуваат не-тарифни мерки, увозни квоти, надзор и заштита на увозот на одредени добра.

Исто така се применува и при формулирањето и применувањето на правилата за потекло, бидејќи тие во голема мера се засноваат на крајниот производ да припаѓа на различна тарифна глава во споредба со увезените производи користени при производството.

Е-КОНЦЕПТОТ, УТОПИЈА ИЛИ СТВАРНОСТ?

Мирослав
ЈОВАНОВИЌ

Денес за среќа сè поголем број на владини институции, компании, организации, агенции и сл. имаат своја застапеност во сајбер просторот. Бројот на веб сајтовите рапидно расте, нивниот квалитет варира но информациите кои стануваат достапни до секој заинтересиран граѓанин или друг субјект е сè поголем

Мирослав Јовановиќ е помошник на министерот во Секторот за информатика. Роден е 1968 година, а дипломирал на Електронскиот факултет во Ниш, СР Југославија, насока „Компјутерска техника и информатика“. Учествовал на повеќе семинари, обуки и курсеви од областа на информатиката и економијата во земјата и странство. Во Министерството за финансии е од почетокот на 2000 година. Претходно работел во Министерството за трговија. Одлично го владее англискиот јазик.

Во последно време многу се зборува за e-government, e-commerce, e-money, e-banking, во светот нешто вообичаено но кај нас сеуште само поими. Да бидеме реални, тоа се нови работи на Балканскиот полуостров, но дефинитивно работите се движат кон светските трендови.

Во развиениот свет многу се очекуваше од овој е-концепт, никнуваа голем број на компании кои се занимаваа со овој тренд, и акциите веднаш им растеа, без да покажат конкретни резултати. Таа еуфорија траеше извесно време, но дека нешто не е како што треба се виде на почеток од оваа година. Акциите почнаа да паѓаат и оние „фиктивни“ е-компаниии исчезнуваа онака брзо како и што се појавуваа. Трендот на падот на акциите на ИТ компаниите продолжи во текот на целата оваа година, при што беа закачени и големи компании, кои сепак ќе ја совладаат оваа криза.

Падот на акциите и исчезнувањето на голем број компании не се должи на погрешноста на е-концептот, напротив. Проблемите се јавија од нереалните очекувања и еуфоријата на инвеститорите. Како и да е, е-концептот оди понатаму а сите важни играчи од ИТ индустријата на тоа поле продолжуваат да го унапредуваат.

Во светски рамки овој тренд е одлично развиен и навлегува во сите пори на општеството и бизнисот.

Каква е ситуацијата кај нас? Некој ќе рече дека тоа кај нас не е развиено и ќе се одомаќини во некој подолг временски период. Јас не би се сложил со оваа констатација, особено не со делот околу песимистичките предвидувања за одомаќинувањето во рамките на нашата држава. Оптимистичкиот став се должи на сегашната состојба, законската регулатива и она што ќе се случува во многу блиска иднина.

Денес за среќа сè поголем број на владини институции, компании, организации, агенции и сл. имаат своја застапеност во сајбер просторот. Бројот на веб сај-

товите рапидно расте, нивниот квалитет варира но информациите кои стануваат достапни до секој заинтересиран граѓанин или друг субјект е сè поголем. Бројот на државните институции кои како јавен сервис на граѓаните своите информации и сервиси ги нудат на квалитетен начин и на веб просторот е солиден и ветува уште поголем напредок. Тоа секако се уште е далеку од поимот e-government, но е добар почетокот кој логички ќе води кон целта. Ако за пример го земеме Министерството за финансии, на веб страницата (www.finance.gov.mk) ќе најдете голем број на информации кои ќе ви бидат полезни (зако-ни, билтени, упатства, правилници, вести, семинарски материјали, формулари, тендери и слични материјали). Сето тоа е достапно како на македонски, така и на англиски јазик во секое време и од секој компјутер кој има пристап на Интернет. Ние мислиме дека оваа содржина може и мора да се збогати со повеќе интерактивни елементи, а доколку сте редовен и чест посетител на нашиот веб сајт, тоа набргу и ќе го забележите.

Законската регулатива која ја покрива оваа област се носи со забрзано темпо, Законот за електронски потпис е тука, а подзаконските акти се довршуваат. Со тоа основата за еден позначаен прогрес кон е-концептот е

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

тука. Тука сигурно нема да се застане, легислативата ќе го следи развојот и соодветно ќе ја регулира оваа материја по европски и светски стандарди.

Со тековните реформи на платниот систем, каде досегашниот ЗПП се укинува и трансформира, а платниот промет се сели во банките не претставува само промена на системот, туку претставува генератор и поттикнувач на е-концептот. Самата активност околу приспособувањето на банките кон новиот систем и начин на работа, предизвика големи придвижувања во нивните ИТ сектори. Големата концентрација, раздвигувањето и искуствата (кои секако нема да поминат без „детски болести“) како и можностите на новиот систем ќе допринесат и кон збогатувањето на понудите на банките. Со оглед на тоа што банките сега ќе се борат да привлечат или задржат што е поголем број на коминтенти, покрај економскиот фактор, тука ќе биде и факторот на понудените „екстра“, опции и погодности како на пример електронски, говорни, СМС, (боже здравје и WAP) изводи и состојба на сметки. Тоа е на само еден чекор од Е-банкинг, а само прашање е на времето, моќноста и визијата на банките кога тоа ќе го понудат како стандардна опција и услуга. Тоа ќе ви го донесе задоволството да на сигурен, едноставен и брз начин од својот дом или канцеларија ги завршите сите банкарски трансакции.

Како пример дека ова веќе функционира на простори слични на нашиот, би спомнал за првата банка во Република Хрватска која веќе започна со e-banking.

Електронското банкарство како верижен ланец ќе ја активира и електронската трговија и другите е-активности.

Доколку државата сака да ги подобри и олесни сопствените услуги и сервиси, и таа ќе мора комплетно да го следи е-концептот. Нај елоквентни примери се електронското плаќање на даноците, издавањето на разни документи. Како пример би го спомнал искуството на еден од нашите соседи, каде барањето на лични документи (лична карта, изводи на родени, венчани, умрени, државјанство и слично) се врши преку Интернет, а истите се доставуваат по пошта на лична адреса или само се подигаат од пунктовите на МВР, а плаќањето се врши при прием на документот. Искуството покажа дека ваквата услуга беше одлично прифатена и топло поздравена од граѓаните. Истата може да се дополни со електронско плаќање, со што целиот круг се затвара.

Овие примери се само врв на ледениот брег, бидејќи концептот е применлив на скоро сите области.

Уште еден сегмент ме радува, а тоа е постоењето на одреден број домашни компании кои концептот можат директно или индиректно да го поддржат.

Законската регулатива која ја покрива оваа област се носи со забрзано темпо, Законот за електронски потпис е тука, а подзаконските акти се довршуваат. Со тоа основата за еден позначаен прогрес кон е-концептот е тука. Тука сигурно нема да се застане, легислативата ќе го следи развојот и соодветно ќе ја регулира оваа материја по европски и светски стандарди

За оние кои и понатаму се скептични кон е-концептот поради малиот број на почетни потенцијални корисници, би спомнал дека бројот на Интернет корисниците е во постојан пораст (иако е далеку од светскиот просек). Со квалитетна едукативна кампања многу бргу би се зголемил бројот на корисниците, особено кога ќе се увидат придобивките. Впрочем и возењето на автомобил или користењето на мобилниот телефон изискува напор и учење, но не гледам дека луѓето ги одбегнуваат, напротив. Секој почеток е тежок, но придобивките се навистина немерливи и мислам дека е-концептот во многу кратко време ќе стане реалност и на нашите простори.

За крај, јас не вела дека е-концептот е чудотворно решение за напластените и нерешени проблеми, но вела дека е концепт кој може овие проблеми да ги ублажи, да поттикне развој и да ги забрза и олесни секојдневните активности, да ги намали трошоците и да ги зголеми нивото на полезни информации потребни за донесување на одлуки.

ОРГАНИЗАЦИОНАТА ПОСТАВЕНОСТ НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Менка
СПАСОВСКА

Организацијата на Министерството за финансии се уредува на начин што обезбедува законито, стручно, ефикасно и економично вршење на работите и задачите од неговиот делокруг утврден со закон

Менка Спасовска е родена во 1965 година, а дипломирала на Правниот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Почетоците на својата работна кариера ги започнува како дипломиран правник со положен правосуден испит во Основниот суд во Охрид. По повеќегодишно стекнато искуство од областа на правосудството, во текот на 2000 година, продолжува со работните должности во Министерството за финансии како Помошник на Министерот за финансии и Раководител на Секторот за правни и административни работи, во чиј состав е и Одделението за јавни набавки.

Министерството за финансии како орган на државната управа е едно од клучните министерства во системот на извршната власт. Во состав на министерството влегуваат и Управата за имотно-правни работи, Државниот девизен инспекторат, а со својство на правни лица Царинската управа, Управата за јавни приходи и Бирото за стокови резерви.

Со донесувањето на Законот за спречување на перење пари, во рамките на Министерството за финансии како орган во состав се формира и Дирекцијата за спречување перење на пари.

Организацијата на Министерството за финансии се уредува на начин што обезбедува законито, стручно, ефикасно и економично вршење на работите и задачите од неговиот делокруг утврден со закон; сервисна ориентираност кон граѓаните и правните лица; независност и одговорност при вршењето на службените задачи; унифицираност на организационите облици; приспособливост на организационите облици кон надлежноста на органот и кон потребите на граѓаните и поедноставување во хиерархиската поставеност на организационите облици.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ ВО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Работите и задачите во Министерството се вршат во организациони облици: самостојни извршители, сектори со одделенија и самостојни одделенија.

Самостојни извршители се :

- Министер
- заменик на министерот и
- државен секретар.

За извршување на работите и задачите во Министерството за финансии формирани се следните Сектори:

1. Сектор за сметководствен систем и за системот на платниот промет;

2. Сектор за даночна политика и администрација;
3. Сектор за финансиски систем;
4. Сектор за меѓународни финансии;
5. Сектор за царински систем
6. Сектор за буџет и фондови;
7. Сектор за трезор;
8. Сектор за управување и приватизација на капиталот;
9. Сектор за макроекономска и развојна политика на националната економија;
10. Сектор за правни и административни работи;
11. Сектор за информатика и
12. Сектор за работи непосредно сврзани со министерот.

За вршење на работи од надлежност на Министерството за финансии кога тоа го налага потребата, може да се образува и самостојно одделение за определен временски период.

ОРГАНИЗАЦИЈА И НАДЛЕЖНОСТ НА СЕКТОРИТЕ ВО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Секторот за сметководствен систем и за системот на платниот промет ги обединува и ги координира работите од областа на сметководствениот систем, системот на платниот промет и комерцијалната и државната ревизија што се извршуваат во следните три одделенија во рамките на Секторот и тоа:

- Одделение за сметководствен систем
- Одделение за системот на платниот промет и
- Одделението за ревизија

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Секторот за даночна политика и администрација ги обединува и ги координира работите од областа на даноците, таксите и акцизите што се извршуваат во следните пет одделенија:

- Одделение за данокот на додадената вредност
- Одделение за системот на данокот од добивка
- Одделение за персонален данок од доход
- Одделение за данок на имот и такси и
- Одделението за акцизи

Секторот за финансиски систем ги обединува и ги координира работите од областа на монетарниот, девизиот и банкарскиот систем, за хартии од вредност, осигурувањето, игрите на среќа и спречувањето перење на пари што се извршуваат во следните шест одделенија:

- Одделение за монетарен и девизен систем
- Одделение за банкарски систем
- Одделение за хартии од вредност
- Одделение за осигурување
- Одделение за игри на среќа и
- Одделението за спречување на перење на пари

Секторот за меѓународни финансии ги обединува и ги координира работите од областа на соработката со меѓународните и европските финансиски институции и интеграцијата со Европската унија што се извршуваат во следните три одделенија:

- Одделение за европска интеграција
- Одделение за соработка со европските финансиски институции и
- Одделението за соработка со Меѓународниот монетарен фонд, светската банка и други меѓународни институции

Секторот за царинскиот систем ги обединува и ги координира работите од областа на царините, царинските тарифи, вонцаринската заштита, царинските ослободувања и соработката со меѓународните царински организации што се извршуваат во следните три одделенија:

- Одделение за царини и за царинска тарифа
- Одделение за вонцаринска заштита и царински ослободувања и Одделението за соработка со СТО и Светската царинска организација

Секторот за буџет и фондови ги обединува и ги координира работите од областа на макроекономската и буџетската политика, планирањето на Буџетот и реализација на странската финансиска помош што се извршуваат во следните три одделенија:

- Одделение за макроекономска и буџетска политика
- Одделение за планирање на Буџети и анализи и
- Одделение за евиденција, координација и распределба на странска финансиска помош доделена на Република Македонија

Секторот за трезор ги обединува и ги координира работите во врска со извршувањето на буџетот, управувањето со финансиските средства и долгови, буџетското сметководство и ревизијата кај буџетските корисници што се извршуваат во следните четири одделенија:

- Одделение за извршување на буџетот
- Одделение за управување со финансиски средства и долгови

Секторот за даночна политика и администрација ги обединува и ги координира работите од областа на даноците, таксите и акцизите што се извршуваат во следните пет одделенија:

Одделение за данокот на додадената вредност, Одделение за системот на данокот од добивка, Одделение за персонален данок од доход, Одделение за данок на имот и такси и Одделението за акцизи

- Одделение за буџетско сметководство и
- Одделението за ревизија

Секторот за управување и приватизација на капиталот ги обединува и ги координира работите што се однесуваат на управувањето, приватизацијата и контролата на приватизацијата на капиталот што се извршуваат во следните две одделенија:

- Одделение за управување и приватизација на капиталот и
- Одделение за контрола на приватизацијата на капиталот

Секторот за макроекономска и развојна политика на националната економија ги обединува и ги координира работите што се однесуваат на макроекономската и развојната политика, макроекономските биланси и модели, економските односи со странство од аспект на платниот биланс и планирањето во општествените дејности што се извршуваат во следните пет одделенија:

- Одделение за макроекономска политика
- Одделение за развојна политика
- Одделение за макроекономски биланси и модели
- Одделение за економски односи со странство (платен биланс) и
- Одделение за општествени дејности

Секторот за правни и административни работи ги обединува и ги координира работите што се однесуваат на управувањето со човечките ресурси, нормативно-правните работи, јавните набавки, сметководството и општите работи што се извршуваат во следните пет одделенија:

- Одделение за управување со човечките ресурси
- Одделение за нормативно-правни работи
- Одделение за јавни набавки
- Одделение за сметководство и финансиско-материјално работење и
- одделението за општи работи.

Во рамките на Секторот за правни и администра-

тивни работи, формирани се 35 подрачни одделенија за финансиски и заеднички работи и тоа во: Берово, Битола, Валандово, Велес, Винаца, Гевгелија, Гостивар, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Кавадарци, Кичево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Македонски Брод, Неготино, Охрид, Прилеп, Пробиштип, Радовиш, Ресен, Свети Николе, Струга, Струмица, тетово, Штип, Градот Скопје, Општина Гази Баба-Скопје, Општина Карпош-Скопје, Општина Кисела Вода-Скопје, Општина Центар-Скопје и Општина Чаир-Скопје.

Подрачните одделенија за финансиски и заеднички работи извршуваат работи и задачи за Министерството за финансии, за подрачните единици на Управата за јавни приходи и за Управата за имотно-правни работи и определени работи и задачи за единиците на

локалната самоуправа и за подрачните единици на другите министерства.

Секторот за информатика ги обединува и ги координира работите што се однесуваат на организацијата, проектирањето, реализацијата и експлоатацијата на информациониот систем на Министерството за финансии и информациониот потсистем за Трезорот и Буџетот што се извршуваат во следните три одделенија:

- Одделение за организација и проектирање на информациониот систем
- Одделение за реализација и експлоатација на информациониот систем и
- Одделение за поддршка на информациониот потсистем за Трезорот и Буџетот

Секторот за работи непосредно сврзани со министерот ги обединува и ги координира работите што се однесуваат на протоколот, информирањето и комуникацијата со средствата за јавно информирање, одбранбените подготовки во областа на финансиите, внатрешната ревизија, второстепените постапки во врска со даноците, царините, осигурувањето и игрите на среќа, финансирањето и склучувањето на догово-

ри од ФАРЕ програмите и странската помош кои генерираат компензациони фондови кои работи се извршуваат во следните седум одделенија:

- Кабинет на министерот
- Одделение за супервизија на осигурување
- Одделение за супервизија на игрите на среќа
- Одделение за второстепена управна постапка од областа на даноците
- Одделение за второстепена управна постапка од областа на царините
- Одделение за финансирање и склучување на договори од ФАРЕ програмите и
- Одделение за странска помош кои генерираат компензациони фондови.

Како што беше спомнато на почетокот, во рамките на Министерството за финансии како органи во состав без својство на правно лице се Управата за имотно-правни работи, Државниот девизен инспекторат и новоформираната Дирекција за спречување перење на пари.

Работите и задачите во Управата за имотно-правни работи се вршат во организационите облици: самостоен извршител-директор и следните четири самостојни одделенија:

- Одделение за системот на имотно-правните работи
- Одделение за евиденција и заштита на имотот во странство
- Одделение за координација, надзор и вештачење и
- Одделението за второстепена управна постапка.

За извршување на работите и задачите од имотно-правната областа, во рамките на Управата за имотно-правни работи формирани се и 34 подрачни одделенија во следните Општини: Берово, Битола, Валандово, Велес, Винаца, Гевгелија, Гостивар, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Кавадарци, Кичево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Македонски Брод, Неготино, Охрид, Прилеп, Пробиштип, Радовиш, Ресен, Свети Николе, Струга, Струмица, Тетово, Штип, Општина Гази Баба-Скопје, Општина Карпош-Скопје, Општина Кисела Вода-Скопје, Општина Центар-Скопје и Општина Чаир-Скопје.

Државниот девизен инспекторат своите работи и задачи ги врши во следните организациони облици: самостоен извршител-директор и одделение кое ги врши работите кои се однесуваат на вршењето инспекциски надзор над домашните правни и физички лица и на претставништвата на странските правни лица во Република Македонија како и други работи во врска со следењето и проучувањето на законските и подзаконските прописи од областа на девизното и надворешно трговското работење и други работи во врска со девизната инспекција.

Од големо и битно значење е и формирањето на Дирекцијата за спречување на перење пари во чија надлежност е прибирањето, обработката, анализата и чувањето на податоците добиени од субјектите кои се обврзани за преземање мерки и дејствија за откривање и спречување на перење пари.

Со останатите органи во состав а со својство на правно лице како Управата за јавни приходи, Царинската управа и Бирото за стокови резерви, Министерството за финансии остварува тесна соработка во реализација на работите и задачите од надлежност на наведените органи.

КРАТОК ОСВРТ ЗА РАБОТИТЕ И ЗАДАЧИТЕ КОИ ГИ ИЗВРШУВА СЕКТОРОТ ЗА ПРАВНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ РАБОТИ

Секторот за правни и административни работи по работите и задачите кои ги врши во Министерството за финансии, има значајна улога во функција на обединување и соработка во врска со работите и задачите кои ги вршат останатите Сектори. Преку Одделението за човечките ресурси се врши следењето и примената на законите и подзаконските акти, колективните договори и другите прописи што се однесуваат на државните службеници и од областа на работните односи. Исто така преку одделението за човечките ресурси се врши следење и водење на кадровската политика во Министерството за финансии преку изготвување на општите акти за правата, обврските и договорностите на државните службеници и другите работници, покренување на иницијативи и давање предлози за уредувањето на односите во закони, други прописи и општи акти и други работи од надлежноста на ова одделение.

Не помало е и значењето на Одделението за нормативно-правни работи преку кое се врши изготвувањето на концепциите за унапредување на организацијата и извршувањето на функциите и методот на работа на Министерството. Врз основа на појдовните основи на секторите во министерството, одделението учествува во нормативно-правното изготвување на законските и подзаконските акти и други прописи од надлежноста на Министерството и се грижи за сите фази за нивното донесување. Дава мислење по соодветна проблематика по барање на Собранието на Република Македонија, Владата и другите органи на државната управа; дава мислења и изготвува предлог-толкувања по законските и други прописи од надлежноста на Министерството; изготвува мислења по иницијативи за покренување постапка за оценка на уставноста и законитоста за прописи од надлежност на Министерството; остварува соработка со стручните служби во Владата и во Собранието на Република Ма-

кедонија како и со одделни министерства за работите од надлежност на Министерството и други работи.

Во рамките на Секторот за правни и административни работи битна улога за Министерството како и пошироко има Одделението за јавни набавки. Преку ова одделение се следи реализацијата односно примената на Законот за јавни набавки од страна на сите буџетски корисници и единки корисници преку овластени претставници а за законитоста на спроведувањето на постапките по јавните набавки и за извршените јавни набавки кај субјектите на кои Законот за јавни набавки се однесува.

Секторот за правни и административни работи преку Одделението за сметководство и финансиско-материјално работење ги следи состојбите и движењето на средствата и изворите на средствата на Министер-

Организационата поставеност на Министерството за финансии динамички се менува и дополнува и истата е во согласност со донесениот Закон за организација и работа на органите на државната управа како и со Законот за државните службеници

ството; изготвувањето на финансиски план на Министерството; го следи остварувањето на приходите и извршувањето на трошоците; примањето, ликвидирањето и контролата на сметководствените исправи и други работи од областа на материјалното и финансиското работење.

Работите од областа на канцелариското и архивското работење, симултано преведување, преведувањето и лекторирањето на текстови, јазична редакција на материјали, чувањето на документациони и други материјали од интерес и значење за Министерството за финансии, вршењето на административно-технички работи за потребите на министерот и други општи и заеднички работи, се вршат исто така во Секторот за правни и административни работи преку Одделението за општи работи.

Тргувајќи од широкиот и разновиден карактер на работите и задачите кои се вршат и извршуваат во Секторот за правни и административни работи, истиот има карактер на Централен и обединувачки Сектор на работите и задачите од надлежност на Министерството за финансии.

Организационата поставеност на Министерството за финансии динамички се менува и дополнува и истата е во согласност со донесениот Закон за организација и работа на органите на државната управа како и со Законот за државните службеници - новина во нашиот правен систем кој кореспондира со таква организациона поставеност на органите на државната управа и кадрова политика, директно изедначувајќи не со европската концепција за организација на државните управни органи.

ЗА ПОСИГУРЕН СВЕТ, ПРОМОВИРАЈТЕ ВЛАДЕЕЊЕ НА ЗАКОНОТ И ЗДРАВО БАНКАРСКО РАБОТЕЊЕ

J. Andrew
SPINDLER

John L.
WALKER

Моќта на пазарниот капитализам и глобализацијата ја подобрија материјалната состојба на стотици милиони луѓе, но најголем број од луѓето низ светот не извлекоа значајна корист. Економската тешкотија неможе на никаков начин да ги оправда терористичките напади, но треба да се согледа дека една од најзначајните причини за тероризам е огромниот и растечки економски амбис кој ги одвојува најбогатите и најпродуктивните економии во светот од оние кои се на другиот крај од спектарот

Г-дин. Spindler е извршен директор, а Г-дин. Walker е директор на Волонтерски корпус за финансиски услуги, непрофитна организација која помага во градењето финансиски системи во земјите чиј пазар е во подем. Тие го дадоа овој коментар во International Herald Tribune.

ЊУ ЈОРК - Доколку треба да се зборува за основните причини за тероризам, Соединетите Американски Држави и нејзините сојузници мораат да обезбедат дека многу од луѓето ширум светот имаат причина да се надеваат на подобар живот сега и овде, да веруваат дека можат да го подобрат животниот стандард преку нивни сопствени акции и да се чувствуваат сигурни во економските системи во кои живеат.

Најголем број од објаснувањата за нападите од 11-ти септември ги минимизираат или отфрлаат економските фактори. Ние се противиме на тоа. Многу малку внимание се посветува на економските корени на тероризмот.

Со цел користа која произлегува да биде одржлива, мора да постои обврска за градење на инфраструктурата потребна за основање на пазарните економии, кои со тек на време можат да растат и напредуваат. Суштината на оваа инфраструктура е владеењето на законот и здравиот банкарски систем. Без овие две, пазарната економија едноставно неможе да функционира

Моќта на пазарниот капитализам и глобализацијата ја подобрија материјалната состојба на стотици милиони луѓе, но најголем број од луѓето низ светот не извлекоа значајна корист. Економската тешкотија неможе на никаков начин да ги оправда терористичките напади, но треба да се согледа дека една од најзначајните причини за тероризам е огромниот и растечки економски амбис кој ги одвојува најбогатите и најпродуктивните

економии во светот од оние кои се на другиот крај од спектарот.

За најсиромашните луѓе кои глобализацијата ги заборави, и за другите кои се идентификуваат со нивната тешка состојба, Соединетите Американски Држави станаа непријател, „главата на змијата“, според зборовите на Осама бин Ладен.

Секретарот за одбрана на САД, Доналд Рамсфелд, зборуваше за потребата „да се исуши мочуриштето“ во кое живеат терористите. Во овој решавачки момент, во тек е преземање на важни чекори во областа на одбраната и политиката со цел започнување на тој процес. Но исто така потребни се и економски акции. Тие мора да се фокусираат на економското мочуриште кое служи како хранлива почва за омраза кон најбогатите и најизобилни светски економии.

Економските акции треба да се однесуваат на итните потреби на најсиромашните, особено нивната потреба од храна, здравствени услуги и станбени услови. Исто така, јавното инвестирање во образованието за тоа да биде попристапно е од суштинско значење.

Сепак, со цел користа која произлегува да биде одржлива, мора да постои обврска за градење на инфраструктурата потребна за основање на пазарните економии, кои со тек на време можат да растат и напредуваат. Суштината на оваа инфраструктура е владеењето на законот и здравиот банкарски систем.

Без овие две, пазарната економија едноставно неможе да функционира. Со нив, може да дојде до

пораст на широка основа кој ќе почне да го подобрува квалитетот на живот дури и за најсиромашните.

Разгледувањето на економските причини за тероризам, им обезбедува на Соединетите Американски Држави и нивните сојузници задолжителна причина да помогнат во градењето на пазарно ориентираните економии. Иако ваквата работа е поважна од кога било, средствата за странска помош на САД за поддршка на оваа задача се намалени. Владата на САД треба да ја согледа ширината на економското реагирање кое е потребно,

и работејќи со своите сојузници, да ја зголеми својата посветеност кон овој обид.

Јасно, еден од инструментите што најмногу ветуваат во пресушувањето на мочуриштето на терористи ќе биде да се подобрат економските изгледи на народите од Блискиот Исток, централна и јужна Азија и ширум светот кои живеат со мала надеж или без надеж и практично без поддршка во економски системи во нивните земји кои нефункционираат добро.

Превземено од "Herald Tribune", October 17, 2001

УПРАВУВАЧКИОТ ТИМ НА

**проф. д-р
Трајко Славески**
Советник на
Министерството за
финансии

м-р Анита Ангеловска
Раководител на
Сектор за трезор

Димитар Богов
Раководител на Сектор за
макроекономска и развојна
политика на националната
економија

Горан Трајковски
Директор на Управа за јавни приходи
Регионална дирекција Скопје

**Светлана
Јаневска**
Раководител на
Сектор за даночна политика
и администрација

Тони Димитриевски
Директор на Управа за
јавни приходи

**Драган
Мартиновски**
Државен советник

**проф д-р
Михаил Петковски**
Советник на Министерството
за финансии

Зоран Глигоров
Раководител на
Сектор за царински
систем

НИКОЛА ГРУЕВСКИ
Министер за финансии на
Република Македонија

МИНИСТЕРСТВОТО НА ФИНАНСИИ

Ванчо Каргов
Државен секретар

Александра Накева
Раководител на
Сектор за супервизија на
осигурувањето

Горан Анастасовски
Директор на Заводот
за платен промет

Трајко Спасовски
Раководител на
Сектор за Буџет

Драги Тасевски
Раководител на
Сектор за финансиски систем

м-р Зоран Ставрски
Помошник на Извршен
директор во Светска Банка

Петар Дуљанов
Заменик на Министерот
за финансии

**проф. д-р Живко
Атанасовски**
Советник на Министерството
за финансии

**Мирослав
Јовановиќ**
Раководител на
Сектор за информатика

Менка Спасовска
Раководител на
Сектор за правни
и административни работи

Горан Анчевски
Раководител на
Сектор за меѓународни
финансии

Преглед на Авторите кои зедаа учествуво со свои статии во Билтенот на Министерството за финансии.

Број на билтенот	Поднесувач	Тема
11; 2000	г-дин Питер Стек (интервју)	Економските реформи и перспективите на Р.М
11; 2000	Проф. Д-р Михаил Петковски	Закон за хартии од вредност
11; 2000	Проф. Д-р Живко Атанасовски	Реформа на даночниот ситем
11; 2000	Д-р Сем Вакник	ДДВ во Македонија и во светот
11; 2000	Д-р Стефан Георгиевски	Денационализација во Република Македонија
11; 2000	М-р Зоран Ставрски	Втора генерација на реформи во банкарскиот систем
11; 2000	Ванчо Каргов	Трезорски систем-Прв дел
11; 2000	Драган Мартиновски	Реформи во платниот систем
11; 2000	Тони Димитриоски	Стратешки насоки во трансформацијата на ЗПП
11; 2000	М-р Анита Ангеловска	Заштита на инвестиции како инструмент за привлекување на странски инвестиции
11; 2000	Александра Накева	Развојот на осигурителните пазари во земјите на Централна и источна Европа
11; 2000	Драган Даравелски	Реформи на царинскиот систем
12; 2000	г-дин Ј.де Беауфорт Вијнхолдс (интервју)	Односите меѓу Македонија и ММФ
12; 2000	г-дин Бишвацит Банерџи (интервју)	Структурните реформи во Република Македонија
12; 2000	Проф. д-р Михаил Петковски	Надворешно-трговската интеграција на Македонија
12; 2000	Проф. д-р Живко Атанасовски	Концептот и основните решенија на персоналниот данок на доход во Република Македонија
12; 2000	м-р Зоран Ставрски	Јавниот долг на Република Македонија
12; 2000	Ванчо Каргов	Трезорски систем-Втор дел
12; 2000	Проф. д-р Живко Атанасовски	Данок на добивка во Република Македонија
12; 2000	Горан Анастасовски	Измени и дополнувања на новиот Закон за царинска тарифа
12; 2000	Светлана Јаневска	Приближување кон даночниот систем на земјите од Е.У
12; 2000	Габриела Коневска	Борбата против прекуграничниот криминалец (Регионален СЕКИ центар)
01; 2001	Проф. Д-р Трајко Славески	Основите на Стратегијата за намалување на сиромаштија
01; 2001	Доц. Д-р Глигор Бишев	Макор и микроекономската димензија на банкарскиот систем
01; 2001	Сем Вакник	Оски на конфликт кои треба да се надминат (Таксонија на политичкиот конфликт кои треба да се надминат)
01; 2001	Даниел Дончев	Приватизацијата на Македонски телекомуникации (силен импулс за развој на Република Македонија)
01; 2001	Горан Анастасовски	Краток осврт на законите за реформа на платниот промет
01; 2001	Александра Накева	Реформи во осигурувањето
01; 2001	Иван Штериев	Први котирали обврзници на Берзата (почетни резултати)
01; 2001	Александар Стојков	Фискални резултати (Индикатори на буџетскиот дефицит/суфицит)
02; 2001	Проф. Д-р Михаил Петковски	Монетарната и фискалната политика на Р.М
02; 2001	д-р. Сем Ванкин	Сигурноста на нашите пари
02; 2001	м-р Зоран Ставрски и	Реформа на девизниот систем во Р.М
02; 2001	Наташа Јовановска	
02; 2001	Драган Тилев	Спогодба за стабилизација и асоцијација (Создавање нова клима во односите помеѓу Р.М и Е.У)
02; 2001	м-р Анита Ангеловска	Новини во трезорското работење
02; 2001	Горан Анчевски	Индиректни мерки за решавање на дефицитот во надворешно-трговската размена на Р.М
02; 2001	Трајко Спасовски	Внатрешна ревизија во јавниот сектор на Р.М
02; 2001	Ленче Тагасовска	Генеа на депонираното девизно штедење и начинот на неговото решавање во Р.М
02; 2001	Митра Ангеловска	Промени во областа на игрите на среќа и забавните игри
02; 2001	Татјана Трајковска	Враќање на довербата на граѓаните во банките (поттик за штедење)

03; 2001	Прог. д-р Љубе Трпески	Цели и задачи на Монетарната политика во 2001 година
03; 2001	Ѓорѓи Јанчевски	Банкарскиот амбиент во Република Македонија
03; 2001	Стивен Гоња	Техничка помош за Министерството за финансии од Финансискиот сектор од УСАИД
03; 2001	Д-р. Сем Ванкин	Деликатната уметност на врамнотежување на буџетот
03; 2001	Глигор Ташковиќ	Предности од зајакнување на транснационалната инфраструктура
03; 2001	Зоран Јолевски	Светската трговска организација и регионалните трговски спогодби
03; 2001	м-р Зоран Ставрески и Наташа Јовановска	Штедењето и инвестициите како детерминанти на економскиот развој
03; 2001	Љупчо Николовски – Фуфо	Условите за развој на приватниот сектор
03; 2001	Слаѓан Михајловски	Македонија–земја на готовото плаќање
03; 2001	Стеван Шапчески	Централен депозитар на хартии од вредност
03; 2001	Оливера Филиповска	Процесот на денационализација во Република Македонија
03; 2001	Маја Парнаџиева	Банките на пазарот на капитал
03; 2001	Виолета Стојановска–Петровска	Македонскиот банкарски систем низ призмата на директивите на советот на Европската Унија
04; 2001	г-дин Никола Груевски (интервју)	Продолжуваме во правец на реформите
04; 2001	м-р Антонета Манова Ставресска	Влијанието на странските банки врз домашната банкарска индустрија
04; 2001	м-р Зоран Јовановски	Реформата на пензисткиот систем и развојот на финансискиот систем во Република Македонија
04; 2001	Марина Наќева–Кавракова	Актуелни аспекти на приватизацијата во Р.М
04; 2001	д-р Сем Вакнин	Типологија на финансиските скандали
04; 2001	Златко Антевски	Слободни економски зони во Република Македонија
04; 2001	Томо Томовски	Инвестиционите фондови како институционални инвеститори
04; 2001	Драги Тасевски	Почетни искуства во управувањето со јавниот долг (компаративен приод)
04; 2001	Софија Герасимова	Постапка и начин за одлагање на плаќање на даночниот долг и негово евидентирање во книговодствената евиденција
04; 2001	Владимир Здравев	Системска мерка во начинот на работењето на доночните обврзници во прометот на мало на добра и услуги
04; 2001	Мирослав Јовановиќ	Улогата на Секторот за информатика во работата на Министерството за финансии
04; 2001	Билјана Јаневска	Професија–брокер во осигурувањето, новина на македонскиот осигурителен пазар
05; 2001	Горан Трајковски	Денационализација – услов за прогрес
05; 2001	Златко Антевски	Правната рамка–важен фактор за привлекување на странските инвестиции
05; 2001	Гордана Јанкулоски	Законот против перење на пари–чекор кон намалување на сивата економија
05; 2001	д-р Сем Вакнин	Меѓународната трговија и македонската економија
05; 2001	м-р Анета Наумовска	Монетарна стратегија на Народната банка на Р.М
05; 2001	Фрејк Јанмаат	Соработката меѓу Министерствата за финансии на Холандија и Р.М
05; 2001		Реформа на девизниот систем во Р.М
06; 2001	Горан Трајковски	Модул за етика на даночната администрација
06; 2001	Драган Тилев	Имплементација на Спогодбата за стабилизација и асоцијација
06; 2001	Сем Вакнин	Десет прашања за Македонија кои сте сакале да ги поставите, но никогаш не сте осмелиле
06; 2001	Маја Богдановска	Национална платежна картичка
06; 2001	Златко Ветеровски	Новите правила за потеклото на стоките како составен дел од Спогодбата за стабилизација и асоцијација
06; 2001	Златко Антевски	Правната рамка–важен фактор за привлекување на странските инвестиции (Втор дел)
06; 2001	Д-р Шабан Превала	Недостигот на капитал–основна причина за неликвидност и забавен развој
06; 2001	д-р Рубинчо Зарески	Процесот на финансиска либерализација и реформи
06; 2001	Трајко Спасовски	Професионално извршување на внатрешната ревизија
06; 2001	Софија Герасимова	Економска и финансиска цел во врска со донесените измени и дополнувања на Законот за данок на добивка
06; 2001	Никица Мојсоска	Значење на увозот на капитал

07/08; 2001	Драган Тилев	Европска унија–стратешка цел на Република Македонија
07/08; 2001	Александра Наќева	Реформата на пензискиот систем во Р.М
07/08; 2001	Зорица Апостолска	Осврт на капитално финансираното пензиско осигурување и предлог законот
07/08; 2001	Слаѓан Михајловска	Виртуелните Е–трговија, Е–бизнис и Е–банкарство–повеќе од реалност
07/08; 2001	Златко Ветеровски	Основните карактеристики на царинскиот систем на Р.М
07/08; 2001	Ванчо Каргов	Ребаланс на буџетот 2001
07/08; 2001	Трајко Спасовски	Предлог буџетските пресметки за 2002 година и нивната програмска структура
07/08; 2001	Нада Пенова	Новини во законот за трговските друштва од аспект на поедноставувањето и забрзувањето на постапките за упис
07/08; 2001	Марија Крстевска	Реосигурување–најбрз и најефикасен начин на дисперзирање на ризикот
07/08; 2001	Томо Томовски	Законот за инвестициони фондови во Р.М–мотив за профит
07/08; 2001	Стеван Шапчевски	Централен регистар –од визија до стварност
07/08; 2001	Виолета Стојановска Петровска	Необанкарски финансиски институции во Република Македонија–состојби и перспективи
07/08; 2001	Златко Антевски	Правна рамка–важен фактор во привлекувањето на странските инвестиции (Трет дел)
07/08; 2001	Менка Спасовска и Љубомир Јорданов	Законот за јавни набавки и потребата од неговото изменување и дополнување
07/08; 2001	Доне Влашки	Цели и приоритети во развојната политика на Р.М
07/08; 2001	Д–р Борис Блажевски	Странските директни инвестиции–пропулзивен фактор на развојот
07/08; 2001	Оливера Цветановска	Предизвикот на слободната трговија
07/08; 2001	Зорица Дончевска	Слободни економски зони
07/08; 2001	Лилјана Поповиќ	Можности за странски вложувања во Р.М од аспект на законот за градежно земјиште
07/08; 2001	Александар Стојков	Макроекономската рамка во редизајнираната програма поддржана од ММФ
07/08; 2001	Доне Влашки и д–р Борис Блажевски	Малите и средните претпријатија–двигател на развојот и вработеноста
07/08; 2001	Ирена Палазова	Воспоставување на компатибилен пресметковен систем во Република Македонија
07/08; 2001	Стивен Ночески	Имплементација на законот за регистрирање на готовински плаќања–вовед во фискална автоматизација
09; 2001	Зоран Ставрески	Економски осврт кон граѓанските војни
09; 2001	Евелин Херфкенс	Кралството Холандија ќе и помогне на Р.М да најде излез од крстопатот
09; 2001	Симеон Гелевски	Систем на финансирање и вреднување на работата на органите на управата
09; 2001	Хари Костов	Стратегијата и приоритетите на банкарството во Р.М
09; 2001	Кирил Пендев	Реформи во платниот систем промени за сите
09; 2001	Љубе Рајевски	Управување со ризик во банкарското работење
09; 2001	Гордана Јанкулоска и Горан Трајковски	Новините во Законот за трговски друштва – предизвик за странските вложувања
09; 2001	Емилија Белогаска	Странските директни инвестиции во процесот на приватизација во Република Македонија
09; 2001	Константинос Теодосиадис	Грчките инвестиции во Република Македонија
09; 2001	Марија Костовска	Република Македонија и парискиот клуб на кредитори
09; 2001	Ефка Индова	Состојбите на пазарот на труд во Република Македонија
09; 2001	Гордана Ивановиќ	Евро – парична единица на евролендот
09; 2001	Љупка Миндошева	Финансиски заем и политика на позајмување на ММФ
10; 2001	Бившацит Банерџи (изјава)	Стаф мониторинг програмата претставува мост кон следниот аранжман
10; 2001	Снежана Андреевска	Вие во бизнисот – сега и овде (прв дел)
10; 2001	Проф. Д–р Арсен Јаневски	Новиот предлог на Закон за договорен залог и хипотека
10; 2001	м–р Зоран Ставрески	Економски осврт кон граѓанските војни ИИ
10; 2001	Габриела Коневска	Финансискиот криминал – реална закана за националните економии

10; 2001	м-р Антонета Манова Ставресска	Улогата на Мултилатералната агенција за гаранција на инвестиции (МИГА) во стимулирање на странските директни инвестиции
10; 2001	Маја Богдановска	ИТЕРПАС – Холандија
10; 2001	Горан Андреевски	Инвестиции во осигурителниот Пазар на Република Македонија
10; 2001	Ристо Ташев	Зошто во Република Македонија не може рентабилно да се сточари
10; 2001	Славко Лазовски	Потреба од воведување систем на квалитет
10; 2001	Софија Герасимова	Осврт кон оданочувањето на заложените недвижности предмети и права
10; 2001	м-р Димитар Тодевски	Евалуација во јавната администрација
10; 2001	м-р Јордан Дамчевски	Прв економетриски макроекономски модел за Република Македонија
10; 2001	Марија Костовска	Слободни индустриски зони
11; 2001	Марија Елен Бринкел	Светска Банка и Република Македонија
11; 2001	Џон Јоновски	Рамковниот договор и идните инвестиции во Република Македонија
11; 2001	Проф. д-р Живко Атанасовски	Децентрализација и финансирање на општините
11; 2001	Проф. д-р Михаил Петковски	Улогата на штедењето во економиите на Југоисточна Европа
11; 2001	Тони Димитриоски	Управа за јавни приходи во реформираниот платен систем
11; 2001	Драган Даравелски	Увоз на стоки од ЕУ и извоз на стоки во ЕУ согласно ССА
11; 2001	Горан Анастасовски	Завод за платен промет во реформата на платниот промет во Република Македонија
11; 2001	Владимир Мијалков	Националната платежна картичка проект со приоритети
11; 2001	Валентин Петрушевски	Централен рефистар на Република Македонија
11; 2001	Петар Дуљанов	Воведување на институционализирана форма во борба против корупцијата
11; 2001	М-р Анита Ангеловска	Основните функции на трезорскиот систем и престојните новини
11; 2001	Александра Наќева	ИАИС основни принципи на осигурување и методологија за оценување
11; 2001	Драги Тасевски	Влијанието на девизниот курс врз инфлацијата и развојот
10; 2001	Горан Анчески	Водич за оперативна подготовка на проекти за кои се бараат заеми од меѓународните институции
11; 2001	Стефан Шапчевски	Правна сигурност на инвеститорите во нематеријализираниот систем на ЦДХВ
11; 2001	Светлана Јаневска	Остранување на меѓународна економска соработка на билатерално и мултилатерално ниво
11; 2001	Трајко Спасовски	Децентрализација и надзорот и ревизијата врз работењето на локалните власти
11; 2001	Иван Штеријев	Берзански Интеграции
11; 2001	Димитар Богов	Пресметка на ефективни курсеви на МКД и корелациона анализа
11; 2001	Зоран Глигоров	Царинска политика на ЕУ и можностите за пристап кон истата
11; 2001	Миро Јовановиќ	Е-концептот, утопија или стварност
11; 2001	Менка Спасовска	Организациона поставеност на Министерство за финансии
11; 2001	Ј.А Спиндлер и Ј.Л Валкер	За посигурен свет, промовирајте владеење на законот и здраво банкарско работење

РАЗГОВОР СО ГОСПОД

Еден ден сонував како разговарам со Господ.
„Значи сакаш да разговараме“, ме праша Господ.
„Ако имаш време“ реков.
Господ со насмевка ми одговори: „Моешто време е вечност. Што сакаш да ме прашаш?“
„Што најмногу ти изненадува кај луѓето?“
Господ ми одговори: „Тоа што дејствително брзо им станува досадно и брзаш да пораснаш, а постоа којнеаш пак да бидаш деца.
Тоа што ти прашаш здравјето за да сменалаш пари, а постоа ти прашаш парите за да си го вратиш здравјето.
Тоа што размислувајќи за иднината, ја заборавааш сегашноста, па не живеаш нишум во сегашноста, нишум во иднината.
Тоа што живеаш како никога да нема да умреш, а умираш како никога да не живееле.“
Господ ми ја зеде раката и молчевме некое време. Потоа го прашав: „Како родишел, кои животи лекции би сакал твоите деца да ти научат?“
Господ со насмевка ми одговори:
„Да научат дека не можат да најраат некој да ги сака. Но можат да дозволат да бидат сакани.
Да научат дека не е убаво да се споредуваат со другите.
Да научат дека бојат не е оној кој има најмногу, туку оној кој бара најмалку.
Да научат дека доволни се само неколку секунди за да отвориме длабоки рани кај оние кои ги сакаме, а потребни се многу години за да ги излечиме.
Да научат да простуваат простувајќи. Да научат дека постојат луѓе кои ги сакаат, но, едноставно, не знаат како да ги покажат своите чувства.
Да научат дека двајца може да гледаат една иста работа, а да ја видат различно. Да научат дека не е секогаш доволно дружител да им прашаш, туку дека треба самите да си прашаш.
И да научат дека јас сум овде, секогаш“.

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280
Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Дејан Рунтевски

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Ванчо Каргов
м-р Анита Ангеловска
Александра Накева
Гордана Јанкулоска
Гордана Ивановиќ
Миле Јанакиески

ЛЕКТОР

Лилјана Пујовска

"ПРОДУКЦИЈА М"

ДИЗАЈН: DS

Зоран Ризовски - Рижо
Мирослав Милановиќ

ФОТОЛИТИ

МагнаСкен, Скопје

ПЕЧАТИ

Нико Компани, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Јасминка Васкова
Жана Шокаровска

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209

Билт. Минист. Финанс.

11/2001